

KLSH

AUDITIMI PUBLIK

KËRKIMORE

SHKENCORE

INFORMATIVE

REVISTË 4 - MUJORE

Nr.4

2013

ALSAI

EUROSAI

INTOSAI

Tiranë, 2013

KONTROLLI I LARTË I SHTETIT

Experientia mutua omnibus prodest

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË KATËRMUJORE

kërkimore-shkencore-informative

Shqip- Anglisht

Nr. 4/2013, Tiranë

Janar- Prill

seria : botime KLSH-02/2013/12

Tiranë, 2013

Titulli:

AUDITIMI PUBLIK Nr. 4

Redaktoi: Bedri Çoku

Art Desig: Fatos Çoçoli

Shtypur në Shtypshkronjën KRISTALINA-KH
Laprakë, Tiranë

seria : botime KLSH-02/2013/12

Tiranë, 2013

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION -ALSAI

Experientia mutua omnibus prodest

PUBLIC AUDIT

EVERY FOUR MONTHS MAGAZINE

of research, science and information
in Albanian and in English

No. 4/2013, Tirana

January – April

Series : Publications ALSAI-02/2013/12

BORDI SHKENCOR

Dr. Bujar Leskaj , Kryetar i KLSH	Kryetar
Prof. Dr. Omer Stringa Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT) (Kryeredaktor)	Anëtar
Prof. Dr. Jorgji Bollano , Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve	Anëtar
Prof. Dr. Ardian Nuni , Anëtar i Gjykatës së Lartë	Anëtar
Prof. Dr. Sotiraq Dhamo , Përgjegjës i Departamentit të Kontabilitetit FE (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Aurela Anastasi , Akademik, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Argita Berisha , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Lindita Lati , Kryetare e Autoritetit të Konkurrencës	Anëtar
Prof. Dr. Tonin Kola , Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Asoc. Dr. Edlira Luçi , Përgjegjës i Departamentit të Financës FE (UT)	Anëtar
Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela , Managing Partner,nH EuroConsult sh.p.k.	Anëtar
Prof. As.Dr. Flutura Kola , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof.As.Dr. Manjola Naço , Petagoge, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Gjon Ndreja Ekspert	Anëtar

SEKRETARIATI

1. Fatos Çoçoli	Koordinator
2. Dr. Adriatik Kotorri	Sekretar Kolegjiumi
3. Dr. Reinald Muça	Redaktor
4. Ermal Yzeiraj	Redaktor
5. Dr. Edvin Stefani	Redaktor

! NDERUAR LEXUES !

Ky është numri i katërt i Revistës katërmujore "Auditimi Publik" që Ju ofrojmë. Në tre numrat e parë të vitit 2012, Revista kristalizoi karakterin e saj kërkimor, shkencor dhe informativ, duke u shndërruar në një forum të ideve, gjetjeve, opinionëve, vërtetimeve dhe studimeve në fushën e auditimit publik, të sjella nga personalitete të kontabilitetit, financave publike, auditimit dhe jurisprudencës të vendit dhe të huaja.

Ndër akademikët dhe specialistët e njohur të vendit në shkencën e financave publike dhe kontabilitetit, por edhe në shkencat e tjera që lidhen ngushtë me auditimin suprem, përmendim kontributet në Revistë për tri numrat e parë të Prof. Dr. Jorgji Bollano, Prof. Dr. Vjollca Karapici, Prof. Dr. Lindita Latë, Prof. As. Dr. Hysen Çela, Prof. Dr. Luljeta Minxhozi, Prof. As. Dr. Manjola Naço, Prof. As. Dr. Ingrid Shuli, Prof. Dr. Sazan Guri, Dr. Adriatik Koçorni, dhe Dr. Reinald Muça.

Ndërhemi të nderuar që Revistën tonë e kanë përshëndetur dhe kanë ofruar opinionet e tyre personalitetet e larta të auditimit suprem evropian, si Presidenti i Zyrës Kombëtare të Auditimit të Polonisë (NIK), z. Jacek Jezierski, Presidenti i Gjykatës së Llogarive të Turqisë, Prof. As. Dr. Recai Akye, Audituesi i Përgjithshëm i Kosovës, z. Lars Lage Olofsson, Këshilltari i Lartë i SIGMA, z. Joop Vrolijk, etj.

Jeni të ftuar të publikoni punimet dhe opinionet Tuaja si specialistë të enteve publike dhe private, akademike, profesionistë të pavarur, si dhe çdo i interesuar që gjen me vend trajtimin e një çështjeje të caktuar me interes publik, bazuar në moton e INTOSAI "Experientia mutua omnibus prodest (nga eksperiencia e përbashkët përfitojnë të gjithë)".

Duke ju uruar lexim të këndshëm,

Me respekt,

Kryetar i Bordit të Revistës

Dr. Bujar Leshkaj

Adresa e redaksisë

Kontrolli i Lartë i Shtetit

Bulevardi "Dëshmorët e Kombit", nr. 3,

Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267

Web-site: www.klsh.org.al,

E-mail: revista@klsh.org.al, klsh@klsh.org.al, bleskaj@klsh.org.al

Titulli	AUTORI	FAQE
Editorial: Performanca e KLSH 2012, drejt një institucioni modern suprem auditimi publik	Dr. Bujar Leskaj	
Roli i Institucioneve Supreme të Auditimit në zhvillimin e menaxhimit të Financave Publike	Fjala përshëndetëse e Presidentit të TCA, Prof. As. Dr. Recai AKYEL në Konferenca e IV të përbashkët EUROSAT/ARABOSAT Përshtati : Irena Islami Kontrolli i Lartë i Shtetit	
INTOSAI Simpoziumi i 22-të	Dr. Josef Moser, Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI	
Auditimi dhe Këshillimi nga Institucionet Supreme të Auditimit: Risqet dhe mundësitë	Përshtati : Irena Islami Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Përgjegjësitë e Autoriteteve Supreme Publike që burojnë nga sfidat e Rezolutës së Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara, A/66/209, 22 Dhjetor 2011	Fjala përshëndetëse e Zv/Presidentit të NIK, z. Wojciek Kutyla në Konferenca e IV të përbashkët EUROSAT/ARABOSAT Përshtati : Dalina Demi Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Optimizimi i dinamikës së burimeve, bazë e politikës kombëtare	Akademik Prof. Dr. Skënder Osmani Fakulteti Gjeologji-Miniera Universiteti Politeknik	
Edukimi profesional, një domosdoshmëri në vijimësi	Prof. Dr. Jorgji Bollano, Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit Prof. As. Dr. Hysen Çela Kryetar i Këshillit Drejtues të IEKA	
Çështje të kontraktimit dhe prokurimit të organizatave jo-fitimprurëse për shërbimet sociale	Akademik Prof. Dr. Aurela Anastasi Fakulteti i Drejtësisë Universiteti Shtetëror i Tiranës	
Analiza e pasqyrave financiare	Prof. Dr. Halit Xhafa Anëtar i Këshillit Mbikqyrës të Bankës së Shqipërisë	

Kontabiliteti për marrëveshjet koncensionare sipas standardeve ndërkombëtare të kontabilitetit për sektorin publik	Prof. As.Dr. Hysen Çela Kryetar i Këshillit Drejtues të IEKA Acca. Kleidi Kodra “Price Waterhouse and Coopers”, Shqipëri	
Analiza kosto-përfitim në vlerësimin e investimeve publike	Prof.As.Dr. Manjola Naço Msc. Blerta Zilja Universiteti i Tiranës Fakulteti Ekonomik	
Auditimi i integritetit	Fatos Çoçoli Irena Islami Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Realizimi i suksesshëm i Projekteve të Binjakëzimit për Institucionet Supreme të Auditimit	Përshtati : Marvin Karalli Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Intervistimi : Një aftësi thelbësore komunikimi për audituesit e SAI-t	Nicholas M.Zacchea Përshtati : Alkida Llakaj Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Roli i SAI-ve në ruajtjen e stabilitetit financiar	Përshtati : Redina Karapici Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Info nga vendi	Aktivitete të KLSH-së (Janar– prill 2013)	
Info nga INTOSAI Konkluzionet dhe rekomandimet e Simpoziumit të 22-të të INTOSAI-it	Përgatiten : Irena Islami Keida Muca Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Deklarata e Baku-së Miratuar në Konferencën e IV të përbashkët EUROSAT/ARABOSAT, mbajtur në Azerbajxhan.	Përgatiti : Dalina Demi Kontrolli i Lartë i Shtetit	
“Qarkore nr.74” mbi takimin e 63-të të Bordit Drejtues të INTOSAI-it, zhvilluar në datat 20-21 nëntor 2012, në Kinë	Përshtati : Dëshira Huqi Kontrolli i Lartë i Shtetit	
Gjykata Franceze e Llogarive	Profil	
Zyra Kombëtare e Auditimit të Bullgarisë	Profil	
Zyra e Auditimit të Shtetit të Maqedonisë	Profil	
Zyra e Auditimit të Institucioneve e Bosnjës dhe Hercegovinës	Profil	

CONTENT

Title	AUTHOR	PAGE
Editorial: The ALSAI Performance in 2012, towards a modern public audit institution	Dr. Bujar Leskaj	
The Role of Supreme Audit Institutions in developing Public Financial Management	Speech by TCA President, Prof. As. Dr. Recai AKYEL in the IV EUROSAT/ARABOSAT Conference	
INTOSAI 22nd Symposium Audit and Counselling by Supreme Audit Institutions: Opportunities and Risks.	Dr. Josef Moser, Secretary General of INTOSAI	
Responsibilities of Supreme Public Authorities arising from challenges of UN General Assembly Resolution, A/66/209, 22 december 2011	Speech by Vc/President of NIK, Mr. Wojciek Kutyla in the IV EUROSAT/ARABOSAT Conference	
Optimization of the dynamic resources - a national policy pillar	Academician Prof. Dr. Skënder Osmani Faculty of Geology - Mine Polytechnic University	
Professional education, an ongoing necessity	Prof. Dr. Jorgji Bollano, Chairman of National Accounting Council Prof. As. Dr. Hysen Çela Chairman of IEKA's Executive Board	
"Issues of Contracting and Procurement of Social Services for Non-Profit Organizations."	Academician Prof. Dr. Aurela Anastasi Faculty of Law University of Tirana	
Analysis of Financial Statements	Prof. Dr. Halit Xhafa Member of BoA's Supervisory Board	
Accounting for concession agreements	Prof. As. Dr. Hysen Çela Chairman of IEKA's Executive	

under international accounting standards for the public sector	Board Acca. Kleidi Kodra “Price Waterhouse and Coopers”, Albania	
Cost-Benefit Analysis in the public investments evaluation	Prof.As.Dr. Manjola Naço Msc. Blerta Zilja University of Tirana Faculty of Economy	
Governance Integrity and SAI	Fatos Çoçoli Irena Islami ALSAI	
Making SAI’s Twinning Projects successful	Practice Guide	
Interviewing : An essential communication skill for SAI’s auditors	International Journal of Government Auditing, Nicholas M.Zacchea	
The Role of SAI in maintaining financial stability	INTOSAI Journal	
Events and activities of AL-SAI during January– April 2013	INFO	
INTOSAI	INFO	
The 63rd meeting of the INTOSAI Governing Board		
Court of Accounts of France	Profile	
Bulgarian National Audit Office	Profile	
State Audit Office of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia	Profile	
Audit Office of the Institutions of BIH	Profile	

PERFORMANCA E KLSH 2012

DREJT NJË INSTITUCIONI MODERN

AUDITIMI PUBLIK

Besimi i palëve të interesuara tek ne si SAI do të thotë besim i Kuvendit dhe qytetarëve, në përgjithësi, për rezultatet tona në drejtim të auditimit të financave publike. Është e rëndësishme që puna e KLSH të mbetet profesionale, e besueshme dhe e dobishme për palët e interesuara, në rradhë të parë për qytetarët dhe Kuvendin.

nga Dr. BUJAR LESKAJ*

Si institucioni më i lartë i auditimit të jashtëm publik, pra si SAI ("Supreme Audit Institution"-Institucioni Suprem i Auditimit), kemi shumë palë të interesuara në realizimin e misionit tonë: qytetarët, Kuvendin, njësitë e audituara, qeverinë dhe organizatat e shoqërisë civile. Besimi i palëve të interesuara tek ne si SAI do të thotë besim i Kuvendit dhe qytetarëve, në përgjithësi, për rezultatet tona në drejtim të auditimit të financave publike. Është e rëndësishme që puna e KLSH të mbetet profesionale, e besueshme dhe e dobishme për palët e interesuara, në rradhë të parë për qytetarët dhe Kuvendin.

Raporti Vjetor i Performancës i KLSH për vitin 2012 është një përgjigje e rëndësishme drejtuar qytetarëve dhe Kuvendit, një llogaridhënie e plotë dhe

e përgjegjshme ndaj pritshmërive të palëve të interesit. Ky raport përqendrohet në veçanti në mënyrën se si unë si Kryetar i kam shfrytëzuar gjatë vitit të kaluar burimet njerëzore dhe financiare që Kuvendi më ka besuar. Ai përmbledh rezultatet që KLSH ka arritur gjatë 2012-ës, duke i krahasuar me ato të një viti të mëparshëm buxhetor.

Drejtimet strategjike të thelluara krijojnë mundësi të reja për ne si KLSH dhe palët tona kryesore të interesit, legjislativin dhe ekzekutivin. Ndryshimet e miratuara vitet e fundit në kornizën ligjore për menaxhimin financiar reflektojnë zotimin për të zhvilluar ekonomicitetin, efektivitetin dhe eficiencën në përdorimin e resurseve dhe ofrimin e shërbimeve tek qytetarët. Zbatimi dhe auditimi i kësaj kornize të re ligjore në një mënyrë transparente dhe të përgjegjshme është sfida për të gjithë ne në KLSH.

Pavarësia është një parakusht që një auditim i jashtëm publik të funksionojë

mirë. Një kornizë e re ligjore për KLSH është dorëzuar tashmë në Kuvendin e Shqipërisë. Një nga përparësitë e mija për vitet në vijim është të garantoj që kjo kornizë, e cila është në pajtim me standardet INTOSAI të pranura ndërkombëtarisht, do të zbatohet si duhet, kur të miratohet nga Kuvendi i Shqipërisë. Kjo reflektohet në punën tonë, si dhe në marrëveshjet e arritura me partnerët aktualë dhe ata të rinj, të cilët do të na ndihmojnë për këtë në të ardhmen, mbi bazën e motos së INTOSAI *“Experientia mutua Omnibus prodest”* (Nga eksperiencia e përbashkët përfitojnë të gjithë).

Sipas mendimit tim, mund të them se i kemi përdorur mirë mjetet që Kuvendi na i ka vënë në dispozicion në formën e burimeve financiare. Cilësia dhe mbulimi i auditimit, ashtu si dhe ndikimi i punës sonë po përmirësohen në mënyrë të vazhdueshme.

Shpresojmë që ky Raport të kontribuojë jo vetëm në forcimin e llogaridhënies tonë, por edhe në rritjen e ndërgjegjësimit të qytetarëve dhe Kuvendit për dobinë e auditimeve të KLSH dhe rolin e pazëvendësueshëm

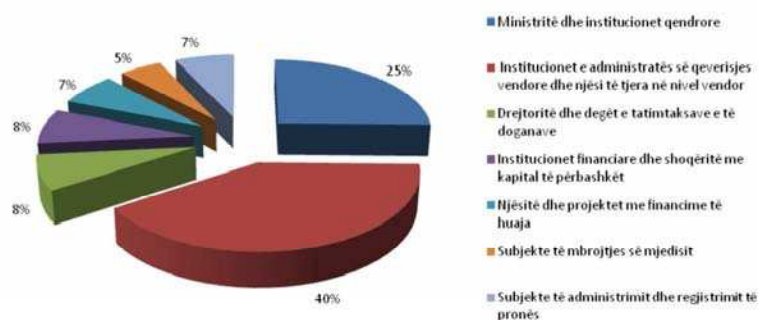
parandalues ndaj korrupsionit dhe mashtrimit financiar që institucioni luan, duke shtuar mirëkuptimin dhe mbështetjen e Kuvendit dhe qytetarëve për të përballuar sfidat tona.

Gjatë vitit të kaluar kemi punuar të zbatojmë rekomandimin e Kuvendit, të shprehur në Rezolutën e tij datë 26 prill 2012 për *“Kryerjen e kontrolleve ndaj përdorimit të fondeve të Buxhetit të Shtetit, si dhe fondeve të projekteve të financuara nga BE-ja e nga institucionet financiare ndërkombëtare me objektivitet, profesionalizëm, cilësi dhe efektivitet të lartë”*.

Gjykojmë se e kemi zbatuar atë, duke **realizuar gjatë 2012-ës 177 auditime nga 153 të planifikuara dhe duke përfunduar plotësisht 158 auditime.**

Këto auditime janë zhvilluar në 40 institucione qendrore, në 64 njësi vendore, 12 drejtori dhe degë tatimesh e doganash, 12 shoqëri anonime dhe me kapital të përbashkët, 11 njësi dhe projekte me financim të huaj, 11 njësi të administrimit dhe rregjistrimit të pronës dhe 8 institucione të mbrojtjes së mjedisit (shih grafikun më poshtë).

Struktura e auditimeve për vitin 2012 (në përqindje)

Transparenca dhe llogaridhënia janë dy parime kryesore të qeverisjes së mirë në sektorin publik dhe përgjegjësia jonë si SAI, është që të kontribuojmë në transparencën dhe llogaridhënien e menaxhimit të fondeve publike. Këtë kontribut e kemi pasur në fokus të çdo auditimi të kryer.

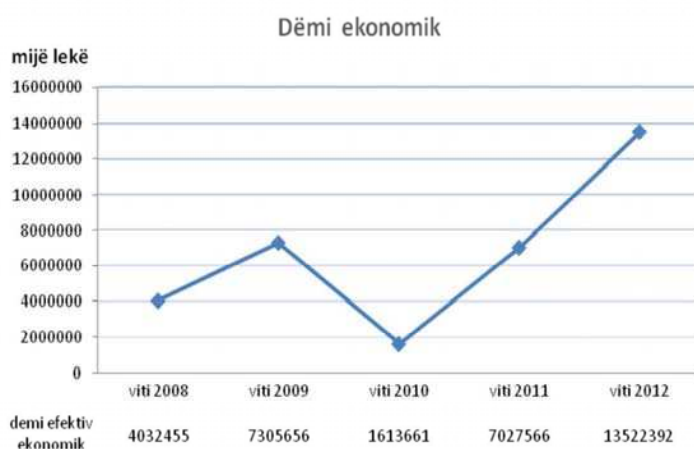
Çështja më e rëndësishme për ne ka qenë të sigurojmë dhe mbajmë një profesionalizëm dhe cilësi të lartë në aktivitetet e auditimit dhe ta ruajmë këtë cilësi, në mënyrë që të drejtohem nga shembujt e mirë.

Si institucion i auditimit të jashtëm, jemi përpjekur t'u përmbahemi standardeve të cilësisë

dhe në të njëjtën kohë audituesit tanë janë treguar të pavarur, objektivë, të paanshëm, me skepticizëm profesional dhe ndjenjë llogaridhënie ndaj publikut.

Gjatë auditimeve të kryera në vitin 2012 (me periudhë 2-3 vjeçare aktiviteti të njësisë që auditohet), **kemi vërejtur parregullsi dhe shkelje financiare në të ardhurat e mbledhura dhe në shpenzimet e kryera nga njësitë publike të audituara, institucione të Pushtetit Qendror dhe Vendor, me dëm ndaj Buxhetit të Shtetit në shumën 13,522,392,000 lekë, ose 97.3 milionë euro.**

KLSH ka rekomanduar që kjo shumë të zhdëmtohet në masën 100 përqind (shih grafikun më poshtë).

Në totalin e dëmit ekonomik të konstatuar, subjekti AlbPetrol Sh.a. ka 68 përqind të tij, ndërsa KESH Sh.a. 18 përqind (shih grafikun më poshtë).

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për “Konsolidimin e bashkëpunimit me Kuvendin dhe Këshillin e Ministrave për përmirësimin

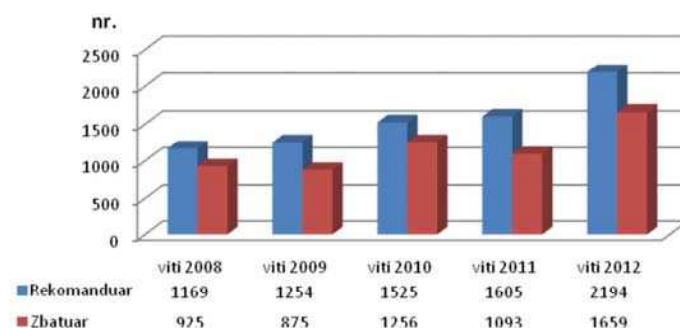
Gjithashtu, kemi zbuluar shkelje të disiplinës financiare me ndikim negativ në performancën e subjekteve të audituara, në shumën e përgjithshme 1,842,998,000 lekë, ose 13.2 milionë euro.

Në totalin e shkeljeve të disiplinës financiare me ndikim negativ në performancë, shkeljet në koncesionet e dhëna nga Ministria e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjitikës përbëjnë 60.4 përqind.

Shkeljet financiare janë vërejtur kryesisht në prokurimet publike, në shitjen dhe dhënien me qira të pasurisë shtetërore, në urbanistikë, në shpenzimet operative, në doganat, në tatimet e taksat, etj.

*e akteve ligjore e nënligjore, veçanërisht të ligjit për Kontrollin e Lartë të Shtetit, përmirësimin e administrimit të vlerave materiale e monetare dhe rritjen e shkallës së zbatimit të rekomandimeve të institucionit”, kemi sjellë në vitin 2012 gjithsej **58 propozime për përmirësim të legjislacionit**, përfshi dhe kërkesën për një ndryshim në Kushtetutë, nga të cilat **25** janë zbatuar tashmë, ndërsa **16** janë në proces zbatimi. Kemi rekomanduar **2,194 masa organizative**, nga të cilat janë zbatuar **1,659 ose 76 përqind** e tyre dhe kemi rekomanduar **1,221 masa disiplinore dhe administrative**, nga të cilat **860 ose 70 përqind** janë realizuar që gjatë vitit 2012 (shih grafikun më poshtë).*

Masat organizative të rekomanduara dhe zbatimi i tyre në vitet 2008-2012

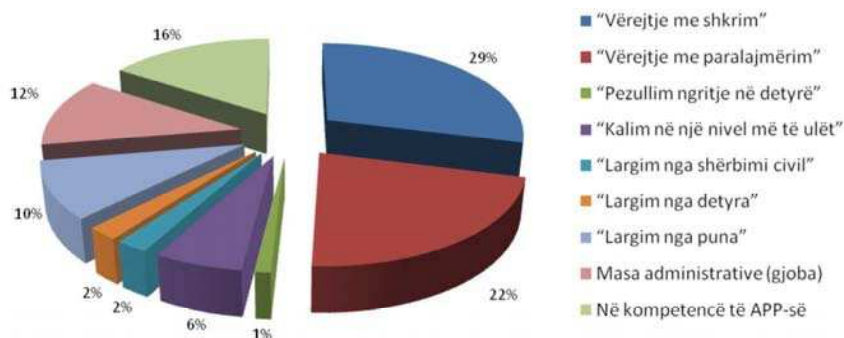

Duhet të pohojmë se ndërsa në përmbushjen e rekomandimeve tona për përmirësime ligjore, masat organizative, ato disiplinore dhe administrative kemi nivel të mirë zbatueshmërie, masat për largime nga puna të punonjësve të gjetur me shkelje, veçanërisht të drejtuesve të rangut të lartë, janë në nivel mjaft të ulët (kemi propozuar 120 largime nga puna dhe vetëm 53 janë kryer).

Ky nivel i ulët ka ardhur nga serioziteti i pakët i njësive të audituara në ndëshkimin e shkelësve të ligjit brenda stafit të tyre, veçanërisht kur bëhet fjalë për shkelës të nivelit të lartë.

Na del një detyrë e rëndësishme për vitin 2013 që të ngremë në një nivel të pranueshëm këtë tregues shumë të rëndësishëm për formimin e kulturës së ndëshkueshmërisë në administratën publike (shih grafikun më poshtë).

Struktura e masave disiplinore dhe administrative

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për përmirësimin e ligjit për KLSH-në (të cituar në fragmentin e mësipërm) dhe në zbatim të rekomandimit të Progres Raportit 2012 të BE-së për Shqipërinë, i cili ka nënvizuar se: *“Auditimi i jashtëm duhet të vijë në nivel me standardet e INTOSAI... Pas disa viteve në ngecje, projekt-ndryshimet në Ligjin për KLSH për ta sjellë atë në përputhje të plotë me standardet e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI) janë përgatitur dhe janë dorëzuar në procedurë të miratimit”,* gjatë vitit 2012 plotësuaam përgatitjen e draft-amendimeve të ligjit organik të KLSH, në bashkëpunim intensiv me Drejtorinë e Përgjithshme të Buxhetit në BE (DG-Budget), me SIGMA-n dhe me ambientet akademike e shoqërinë civile të vendit. Nga tryezat e punës të organizuara rezultuan sugjerime të vlefshme që u reflektuan në draftin përfundimtar të Projekt-Ligjit me Amendimet, i dorëzuar Kuvendit të Shqipërisë më 30 nëntor 2012 me shkresën nr. 945/4, datë 26.11.2012 dhe sipas vlerësimit të DG-Budget, *“tërësisht në përputhje me standardet INTOSAI¹”*. Amendimet sjellin një konceptim bashkëkohor si simotrat tona evropiane, të të drejtave dhe detyrave të KLSH. Ato do të ndihmojnë në rritjen e nivelit të zbatimit të rekomandimeve të tij, në rritjen e kapaciteteve administrative, në saktësimin e së drejtës së KLSH të

auditojë fondet e akorduara nga BE për Shqipërinë deri tek përdoruesi i fundit dhe në saktësimin e së drejtës të certifikojë llogaritë financiare të njësive të audituara. Amendimet forcojnë pavarësinë funksionale dhe vepruese të institucionit, duke e shndërruar KLSH-në në një strukturë tërësisht të integruar dhe në përputhje me standardet e funksionimit të SAI-ve të vendeve të Bashkimit Evropian, si dhe mundësojnë që të kemi Auditues Publikë (të jashtëm) të certifikuar. Ne besojmë se Kuvendi do të na mbështesë, si gjithmonë.

Për më tepër, vetë Rezoluta e Kombeve të Bashkuara e 22 Dhjetorit 2011 *“Për nxitjen e eficiencës, përgjegjshmërisë, efektivitetit dhe transparencës së administratës publike duke fuqizuar institucionet supreme të auditimit”* i inkurajon Shtetet Anëtare të OKB-së dhe parlamentet e tyre të *“mbështesin SAI-t të kryejnë detyrat e tyre në mënyrë objektive dhe efektive, duke qenë të pavarura nga subjekti i audituar dhe të mbrojtura nga ndikimet e jashtme”*. Ne mendonim që këtë draft-ligj Ju do ta vendosnit në axhendën e fillimvitit të Kuvendit. Tani jemi muaji i tretë i vitit dhe ju drejtohem të gjithë Juve deputetë të Kuvendit, që t’i shqyrtoni amendimet e ligjit të KLSH në një kohë sa më të afërt, pse nëpërmjet zbatimit të tyre përmirësohet qeverisja dhe rritet ndjenja e përgjegjësisë e llogaridhënia në administratën publike, si dhe mbi të gjitha, kornizohet më tej puna e institucionit drejt standardeve INTOSAI të fushës.

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për *“Rritjen e eficiencës së veprimtarisë audituese, nëpërmjet fuqizimit të auditimit*

¹ Letër me Nr. Prot. 1354284 (2012) e z. Robert Gielisse, Drejtor i Njesisë së VAT dhe PIFC në DG-Budget, drejtuar KLSH më datën 16 nëntor 2012.

financiar dhe hedhjes së hapave më të shpejtë drejt auditimit të performancës”, gjatë vitit 2012 rritëm numrin e auditimeve financiare të mirëfillta dhe shtuam ndjeshëm numrin e auditimeve të performancës, në krahasim me një vit më parë (duke u nisur nga një bazë shumë e dobët). Në shtator 2012, institucioni ngriti Departamentin e Auditimit të Performancës, me në krye një studiues të doktoruar në menaxhimin e riskut, si dhe me 16 auditues ndër ata më me përvojë në KLSH dhe auditues të rinj me perspektivë të qartë për ngritje profesionale. Tendencia sot në botë është shtimi i auditimeve të performancës (p.sh. në Slloveni rreth një e pesta e auditimeve i takon këtij lloji, ndërsa në Hollandë 25 përqind), pse duke matur ekonomicitetin, efektivitetin dhe eficiencën e burimeve të harxhuara, gjetjet e këtyre auditimeve ndikojnë në planifikimin e politikave dhe programeve qeveritare për shërbimet ndaj qytetarëve. Gjithashtu, këto lloj auditimesh i japin një fizionomi tejet qytetare dhe profesionale Institucioneve Supreme të Auditimit.

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për “Përmirësimin e metodologjisë së kontrollit, mbështetur në standardet ndërkombëtare e praktikat më të mira të vendeve të tjera”, në bazë të standardit ISSAI 20, i cili orienton se “...përgjegjshmëria për SAI-n qëndron në përgjegjësinë e treguar për planifikimin dhe kryerjen e punës së tij audituese, duke përdorur metodologjitë dhe standardet e duhura për të siguruar llogaridhënien dhe transparencën mbi aktivitetet publike, duke përmbushur përgjegjësitë e tij në mënyrë të plotë

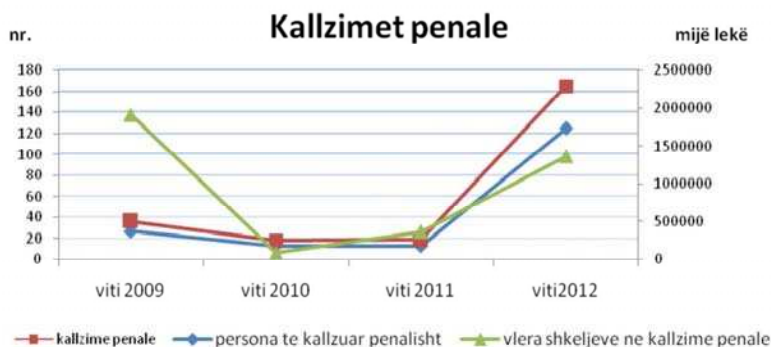
dhe objektive” (ISSAI 20, botim i vitit 2010, fq. 3), kemi përditësuar Manualin e Auditimit të Performancës, të ndërtuar tërësisht mbi rezultatet dhe udhëzimet e Grupit të Punës së INTOSAI. Me qëllim përmirësimit e metodologjisë së auditimit dhe raportimeve tona, ngritëm në shkurt 2012 Departamentin e Kërkimit Shkencor, Zhvillimit dhe Teknologjisë së Informacionit. Gjatë vitit 2012 institucioni aplikoi dhe fitoi një projekt binjakëzimi për zhvillimin e metodologjisë dhe kapaciteteve të tij audituese, në kuadër të financimeve IPA 2012, me vlerë 2.11 milionë euro, i cili do të bëhet veprues në fillim të vitit 2014. Ky projekt fitohet pas gjashtë vitesh që institucioni nuk kishte marrë asistencë teknike. Ndihmë në fitimin e këtij projekti na dha dhe Qeveria shqiptare, veçanërisht Kryeministri dhe Ministria e Integritit, Delegacioni i BE në Shqipëri dhe SIGMA, partneri ynë permanent.

Ekziston një perceptim negativ i publikut në lidhje me nivelin aktual të korrupsionit në administratën publike. Ky perceptim vjen nga moszbulimi dhe mosndëshkimi i korrupsionit në nivel të mjaftueshëm nga ana e organeve shtetërore përgjegjëse për ta luftuar këtë dukuri. Në këtë këndvështrim, mirëqeverisja dhe kontributi konkret për mirëqeverisje janë antidoti më i mirë ndaj korrupsionit. Fondi Monetar Ndërkombëtar është shprehur se “të promovosh mirëqeverisjen në të gjitha aspektet e saj, duke siguruar sundimin e ligjit, duke përmirësuar eficiencën dhe përgjegjësinë e sektorit publik dhe duke luftuar korrupsionin, janë elementë thelbësorë të një kuadri ku ekonomitë mund të prosperojnë” (Udhëzues, “Qasja e FMN-së në promovimin e

mirëqeverisjes dhe në luftën ndaj korrupsionit”, ribotim i vitit 2011, faqe 18). Detyrat për institucionet publike shqiptare janë të jenë institucione të forta dhe të pavarura dhe të thellojnë luftën kundër korrupsionit. Kjo për KLSH si institucion suprem auditimi merr kuptim krejt të veçantë.

Si KLSH, gjatë vitit 2012 kemi kryer **40 kallëzime penale për 125 punonjës** të administratës shtetërore të niveleve të ndryshme, ose 34 kallëzime më shumë, pothuajse 2 herë më tepër se sa 3 vitet 2009 (9 kallëzime)-2010 (5 kallëzime) dhe 2011 (6 kallëzime) të marra së bashku (shih grafikun më poshtë).

Puna jonë shkon në sinkron me Strategjinë Ndërsektoriale të Parandalimit, Luftës kundër Korrupsionit dhe Qeverisjes Transparente 2008-2013 të qeverisë Berisha, e cila kërkon një bashkëpunim më të ngushtë të institucioneve kryesore që e luftojnë korrupsionin, të bazuar në angazhime të përbashkëta të institucionalizuara. Urdhëri nr. 70, datë 18.04.2006 i Kryeministrit për Zbatimin nga ekzekutivi të masave të propozuara nga Institucionet e Pavarura na ka ndihmuar së tepërmi, megjithëse ai duhet të zbatohet më saktë dhe i plotë nga institucionet e audituara. Është vërejtur botërisht se rritja e përgjegjësisë së menaxherëve publikë

Në këto kallëzime ka Drejtues të Lartë si Drejtor Kabineti në Ministri, Drejtor të Përgjithshëm në Ministri, Kryetar të Komisionit të Prokurimeve Publike, Kryetarë apo ish-Kryetarë Bashkish, drejtues të lartë në institucionet në rrethe, etj, por jemi të ndërgjegjshëm që kemi shumë për të bërë për të luftuar aktet abuzive dhe korruptive të çdo niveli.

ndikon menjëherë në uljen e korrupsionit. Gjatë vitit 2012 jemi përpjekur të krijojmë sinergji institucionale për mirëqeverisjen, duke bashkëpunuar në sistem me institucionet e tjera shtetërore. Në mars 2012, nënshkruam një marrëveshje bashkëpunimi me Inspektoratin e Lartë të Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive të funksionarëve të lartë të shtetit dhe një me Autoritetin Shqiptar të Konkurrencës, me synimin e zhbërimit të

çdo rasti pasurimi të shpejtë të ndonjë funksionari publik, si dhe të rasteve të prishjes së konkurrencës në tenderat dhe ankandet shtetërore. Në qershor 2012 nënshkruam marrëveshjen e bashkëpunimit me Prokurorinë e Përgjithshme. Prokuroria ka nisur hetimet për të gjitha kallëzimet tona. Pas hetimit paraprak, ajo ka thelluar hetimet në 36 kallëzime, duke pushuar vetëm 4 prej tyre. Serioziteti që Prokuroria ka treguar ndaj denoncimeve tona mendojmë se është parësor në ndërgjegjësimin e strukturave dhe njësive publike për përgjegjësitë që ato kanë në administrimin e pronës shtetërore. Bashkëpunimi eficient i institucioneve si KLSH dhe Prokuroria e Shtetit në zbulimin dhe hetimin e abuzimeve me pronën shtetërore prodhon përgjegjshmëri dhe një shkallë më e lartë përgjegjësie ndaj disiplinës së rreptë financiare që duhet zbatuar dhe detyrave të tjera publike ul korrupsionin. Sikurse e ka theksuar Presidenti i Republikës z. Bujar Nishani në adresimin e Tij në Analizën Vjetore 2012 të KLSH: *“Ky bashkëpunim, ky përkushtim, kjo dëshirë dhe ky vizion i shprehur tashmë në sy të opinionit publik për një bashkëpunim më të ngushtë ndërmjet institucionit tuaj dhe Prokurorisë së Përgjithshme, do të sjellë shembuj konkretë në sytë e opinionit publik.”*.

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për *“Harmonizimin e veprimtarisë së kontrollit të jashtëm me atë të brendshëm, si dhe zhvillimin dhe forcimin e sistemit të menaxhimit financiar dhe kontrollit”*, kemi iniciuar në maj 2012 marrëveshjen e bashkëpunimit me Ministrinë e

Financave, sidomos me strukturat e saj të auditimit të brendshëm. Kjo marrëveshje është në veprim dhe do të realizohet e plotë gjatë këtij viti në objektivat e saj kryesore, në bazë të standardeve ISSAI 9150 dhe 1240. Një funksionim i konsoliduar i Auditimit të Brendshëm do të lehtësojë shumë realizimin e misionit të KLSH. Institucioni bashkëpunon me Auditimin e Brendshëm nëpërmjet këshillimeve të vazhdueshme, shkëmbimit të planeve të punës, zhvillimit të metodologjive, trajnimeve dhe kryerjes së veprimtarive të përbashkëta e deri në përdorimin e punës së Auditimit të Brendshëm, kur kjo punë cilësohet se është kryer në përputhje me standartet profesionale. Si Auditimi i Brendshëm ashtu edhe KLSH, përmes një Sekretariati të Përgjithshëm, janë të angazhuar të mbështesin rekomandimet respektive të dhëna prej tyre ndaj subjekteve dhe t'i asistojnë ato në zbatim. Ndajmë mendimin që forcimi i kapaciteteve të auditimit, si atij të brendshëm dhe të jashtëm publik, është rruga e duhur për të mbështetur maksimalisht rritjen e përgjegjshmërisë, transparencës dhe ndershmërisë në qeverisje.

Nga ana tjetër, sfida jonë kryesore, modernizimi i institucionit, realizohet duke koordinuar si duhet punën me institucionet e tjera, publike dhe jo-publike të fushës. Në përmbushje të objektivit të platformës strategjike të caktuar në dhjetor 2011 për institucionin, kemi siguruar bashkëpunim profesional me Institutin e Ekspertëve Kontabël të Autorizuar (IEKA) dhe me Këshillin Kombëtar të Kontabilitetit, me të cilët kemi nënshkruar marrëveshje bashkëpunimi, për të na ndihmuar në kryerjen e

analizës së riskut në planifikimin e auditimeve, në rritjen e cilësisë gjatë procesit auditues dhe në raportimin cilësor të gjetjeve të auditimit.

Pse jo, në të ardhmen, nëse Ju si Kuvend nuk do të keni mundësi, këto institucione të pavarura ekspertësh do të auditojnë fondet tona si institucion, pra fondet e KLSH.

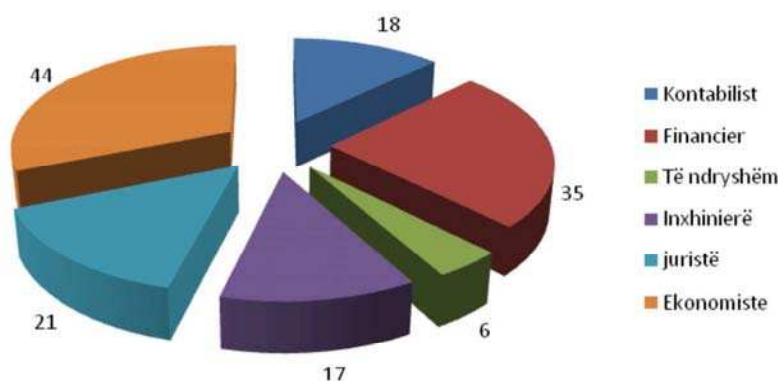
Në zbatim të rekomandimin Tuaj për *“Zhvillimin e burimeve njerëzore, duke i*

rreth 30 punonjës të rinj, ndër të cilët pesë me gradën shkencore Doktor i Shkencave dhe tetë me nivel pasuniversitar të Programit Master, në vazhdim të doktoraturës (shih grafikun më poshtë).

Kemi lidhur, duke filluar nga muaji shkurt 2012 e në vijim, marrëveshje bashkëpunimi me institucionet simotra të zhvilluara të auditimit më të lartë publik.

Si rezultat i zbatimit të këtyre marrëveshjeve, gjatë vitit 2012 u trajnuan jashtë shtetit një numër audituesish të KLSH i barabartë me

Struktura e stafit të KLSH sipas arsimimit

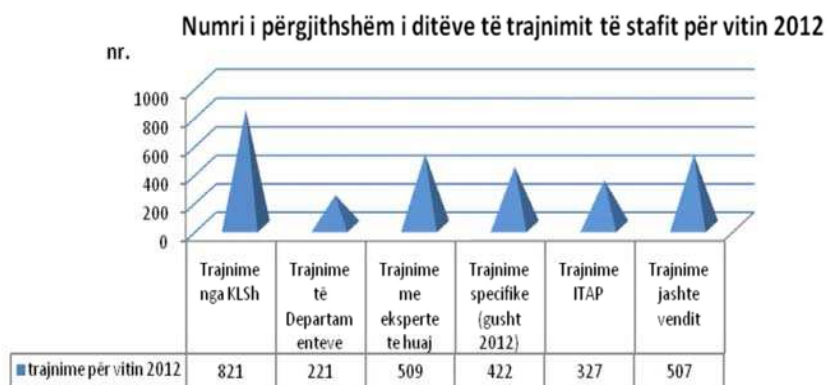
dhënë përparësi zgjerimit dhe përmirësimit cilësor të veprimtarisë trajnuese”, gjatë vitit 2012 kemi rekrutuar sipas të gjitha rregullave të punësimit në administratën publike

numrin e punonjësve të institucionit të dërguar jashtë gjatë shtatë viteve 2004-2011 të marra së bashku (shih grafikun më poshtë).

Duke realizuar edhe trajnime me ekspertë të SIGMA në Tiranë për auditimin e performancës, auditimin financiar dhe auditimin e teknologjisë së informacionit dhe trajnime me burime të brendshme, vitin 2012 e mbyllëm me **19.4 ditë trajnimi** për auditues në KLSH (nga vetëm 2.1 ditë trajnimi në vit për auditues, që kishim

trashëguar nga viti 2011), tregues në nivel me treguesit e ditëve të trajnimit në vit për auditues të SAI-ve më të zhvilluara në kontinent (shih grafikun më poshtë).

Në zbatim të rekomandimit të Rezolutës së Kuvendit për *“Rritjen e transparencës ndaj medias dhe shoqërisë civile, si dhe rritjen e bashkëpunimit me botën akademike”*, kemi trajtuar **358 letra dhe ankesa nga qytetarët** për probleme të ndryshme, nga të cilat **111 i kemi konstatuar jashtë kompetencave dhe juridiksionit të KLSH**, kurse nga **247 kërkesa dhe ankime** në kompetencë të institucionit, **171** prej tyre i kemi verifikuar dhe u kemi dhënë përgjigjen përkatëse, ndërsa **76** janë në vijim të verifikimit.

Ndërsa për vitin 2011 institucioni ka rregjistruar, të dhëna tejet të ulta në shifra për letrat dhe ankesat e ardhura nga qytetarët.

Si rezultat i këtyre ankesave të marra dhe të trajtuara gjatë vitit 2012, KLSH ka larguar katër auditues të tij, dy nga të cilët i ka paditur në Prokurori për shpërdorim detyrë.

Institucioni ka qenë tërësisht i hapur ndaj mediave dhe ka bashkëpunuar me to, duke dyfishuar numrin e editorialeve, njoftimeve për shtyp dhe artikujve dhe rritur me 3.5 herë numrin e sekuencave filmike televizive, në krahasim me vitin 2011.

KLSH gjatë 2012-ës ka bashkëpunuar intensivisht me botën akademike, sidomos me profesoratin e Fakultetit Ekonomik dhe Fakultetit Juridik të Universitetit Shtetëror të Tiranës në tryeza pune, takime konsultative, etj,

bashkëpunim i cili është mire, por ende nuk po institucionalizohet për arsye procedurale burokratike.

Për rritjen e transparencës dhe efijencës në auditim, institucioni ka nënshkruar marrëveshje bashkëpunimi me disa nga OJF-të më të spikatura në promovimin e transparencës në administratën publike dhe në luftën kundër korrupsionit, dhe konkretisht me Transparency Internacional në Shqipëri, me lëvizjen Alternativa Civile, me Qendrën për Transparencë dhe Informim të Lirë, me Institutin e Studimeve Bashkëkohore, me Institutin për Demokraci dhe Ndërmjetësim, me Lëvizjen Evropiane Shqipëri dhe me Institutin “G&G Group”. Nga OJF-të kërkojmë jo vetëm bashkëpunim për transparencë, por edhe të marrin pjesë aktive në auditimet tona dhe ato të na auditojnë ne.

Në zbatim të parimit 8-të të ISSAI 20 për komunikimin aktiv e profesional të një SAI nëpërmjet publikimeve, gjatë vitit 2012 institucioni përgatiti dhe publikoi 10 botime informative dhe profesionale, si:

“KLSH-Analiza Vjetore 2011”, “KLSH në Kuvend”, “KLSH-Analiza 6-mujore 2012”, “EUROSAI dhe SAI-t Evropiane”, “Standardet ISSAI 1, 10, 11, 20, 30, 40, 100 dhe 200”, “Historiku i KLSH 2925-2012”, tre numra të revistës shkencore “Auditimi Publik” dhe Manualin e përditësuar të Auditimit të Performancës.

Më datën 28 dhjetor 2012, KLSH zhvilloi Konferencën e tij të parë Shkencore, duke ju referuar historikut të institucionit dhe punës shumëvjeçare të të gjithë personave që kanë kontribuar për ngritjen dhe mbarëvajtjen e tij në periudha kohore të ndryshme, me rastin e 100 Vjetorit të Pavarësisë. Konferenca dha mesazhin e ruajtjes së identitetit dhe vlerave të institucioneve kryesore të Shtetit, si bazë për formësimin e kulturës së konsoliduar shtetërore.

Ky aktivitet për vitin 2013 dhe vitet në vijim synon të kthehet në një traditë dhe një forum profesional përfaqësues eksperiencash auditimi, si për auditimin e jashtëm dhe atë të brendshëm publik,

duke sjellë edhe përvojën audituese të institucioneve homologe të zhvilluara në rajon dhe më gjerë.

Si përfundim, theksoj se jemi përpjekur gjatë vitit 2012 të realizojmë të gjitha rekomandimet e Kuvendit, si dhe orientimet nga letrat e qytetarëve dhe sugjerimet nga shoqëria civile, thellësisht të bindur në dobishmërinë e tyre dhe përputhjen me objektivat tona strategjike. Natyrisht, jemi të vetëdijshëm se duhet të punojmë më shumë.

Në bashkëpunim me ekspertë të SIGMA, kemi përgatitur Planin e Zhvillimit Strategjik të KLSH për vitet 2013-2016, i cili përmban objektivat kryesore, si përmirësimi i bazës ligjore

dhe rregullatore të KLSH, në përputhje me standardet INTOSAI dhe praktikat më të mira evropiane, përmirësimi i metodologjisë dhe rritja e cilësisë në auditim, përmirësimi i cilësisë dhe shtimi i numrit të auditimeve të performancës, krahas konsolidimit të auditimeve të përputhshmërisë dhe atyre financiarë, sigurimi i mirëqeverisjes, si dhe rritja e përgjegjshmërisë dhe llogaridhënies për një menaxhim të shëndoshë financiar. Këto objektiva shkojnë në një linjë me katër drejtimit kryesore të Strategjisë së Zhvillimit të EUROSAI, të cilat janë ndërtimi i kapaciteteve, zhvillimi i standardeve profesionale, shkëmbimi i njohurive dhe eksperiencave dhe menaxhimi në përputhje me parimet e

qeverisjes së mirë dhe komunikimit efektiv. Bashkëpunimi i gjerë dhe i thellë me Kuvendin e Shqipërisë, me qytetarët dhe shoqërinë civile, me Qeverinë dhe me të gjithë partnerët tanë në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar është për ne garancia më e plotë në suksesin e objektivave dhe përpjekjeve tona edhe gjatë vitit 2013.

** Dr. Bujar Leskaj është Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit*

ROLI I INSTITUCIONEVE SUPREME TË AUDITIMIT NË ZHVILLIMIN E MENAXHIMIT TË FINANCAVE PUBLIKE

Prof. As.Dr. Recai Akyel
President i TCA

I-HYRJE

Si pasojë e globalizimit, zhvillimeve në komunikim dhe përmirësimeve teknologjike, zhvillime të rëndësishme dhe risi kane ndodhur në çdo fushë të jetës shoqërore. Paralelisht me proceset me përvojë në fushat ekonomike, politike dhe sociale, ka edhe një presion për ndryshime në administratën publike. Në këtë kontekst, administratat publike janë riorganizuar dhe praktikat e suksesshme të sektorit privat kanë gjetur vend edhe në administratat publike.

Kuptimi klasik i administratës publike është duke u zëvendësuar nga një mentalitet të ri të administratës publike, që është i orientuar drejt qytetarit dhe i hapur për risi të vazhdueshme. Sot, zbatimi i vlerave themelore të qeersjes demokratike të tilla si transparencia, e drejta e informimit, pjesëmarrjes dhe llogaridhënies, janë ndër qëllimet prioritare të pothuajse çdo shteti.

Që nga momenti kur Menaxhimi i Financave Publike (MFP) është një nga elementet kryesore të administratës publike, zhvillimet dhe ndryshimet në administratën publike (duke përfshirë auditimin e brendshëm dhe të jashtëm) ndikojnë në MFP. Administrata publike, MFP dhe auditimi publik janë në ndërveprim me njëri-tjetrin.

MFP DHE AUDITIMI I JASHTËM

Institucionet Supreme të Auditimit (SAI), të cilat kryejnë auditimin e jashtëm publik, janë një pjesë e sistemit të MFP në vendet e tyre. Funksionimi efektiv i SAI-ve dhe gjenerimi i raporteve të besueshme nga SAI-t luajnë një rol të rëndësishëm në përmirësimin e sistemit financiar.

Gjetjet dhe sugjerimet në këto raporte përbejnë përgjithësisht inputet më themelore të proceseve reformuese në MFP. Auditimi i jashtëm fokusohet në ofrimin e konsulencës dhe kontributin për subjektet publike. Subjektet, parlamenti dhe publiku janë të informuar në mënyrë të saktë dhe të besueshme në lidhje me funksionimin e përgjithshëm të MFP; rreziqet në sistem janë vënë përpara; dhe sugjerimet e nevojshme janë zhvilluar për të eliminuar këto rreziqe.

Në përputhje me deklaratën e Limës dhe të Meksikos, ka disa parakushte për kryerjen e një auditimi të jashtëm objektiv dhe efektiv, në përputhje me rrethanat;

- SAI-et duhet të jenë të pavarura nga subjektet e audituara dhe të mbrojtura nga ndikimet e jashtme;
- SAI-et duhet të kenë pavarësinë e nevojshme funksionale, financiare dhe institucionale për të përmbushur detyrat e tyre, dhe kjo duhet të rregullohet në Kushtetutë;
- SAI-et duhet të kenë të drejtën për të hyrë në të gjitha shënimet dhe dokumentet që lidhen me menaxhimin financiar dhe të kenë fuqinë për të kërkuar të gjitha llojet e informacionit verbal apo me shkrim që ata çmojnë të nevojshme; dhe,
- Të gjitha aktivitetet financiare publike duhet të jenë brenda fushëveprimit të auditimit të SAI-it, pa marrë parasysh nëse ata janë të përfshirë në buxhetin kombëtar.

Kufijtë përgjithësisht të pranuar të auditimit të jashtëm mund të përmbledhen si më poshtë:

- SAI-et nuk auditojnë politikat e qeverisë apo enteve publike, gjithashtu SAI-et kufizojnë veten për auditimin e zbatimit të politikave, me përjashtim të rasteve kur me ligj, kjo gjë është në mënyrë specifike e nevojshme.

- SAI-et nuk duhet të ndërhyjnë apo të duket sikur ndërhyjnë me çdo mjet në menaxhimin e subjekteve që ata auditojnë.

- SAI-et duhet të gjenerojnë raporte të auditimit bazuar në procesin e kontrollit të cilësisë, duke përmirësuar kapacitetet e tyre institucionale dhe të sigurojnë kompetencën profesionale të personelit të tyre.

MFP DHE AUDITIMI I BRENDSHËM

Edhe pse objektivat e auditimit të brendshëm janë paralele me ato të auditimit të jashtëm, karakteristika më e rëndësishme që e dallon auditimin e brendshëm nga auditimi i jashtëm është fakti që auditimi i brendshëm është një strukturë e vendosur brenda entitetit të audituar.

Në një MFP efektiv, auditimi i brendshëm pritet të jete një vlerë e shtuar për menaxhimin duke kontribuar në menaxhimin e riskut, duke gjeneruar informacion objektiv dhe të besueshëm, dhe mbështetjen e zhvillimit të sistemit të kontrollit të brendshëm.

Konsiderohet që janë dy faktorë që ndikojnë në suksesin e një mekanizmi të auditimit të brendshëm:

- 1 - Niveli i Pavarësisë: Auditimi i brendshëm duhet të ketë një shkallë të caktuar të pavarësisë në mënyrë që gjendja ekzistuese të mund të paraqitet realisht. Në përgjithësi, është pranuar

qe AB është me pak i pavarur se auditimi i jashtëm.

2 - Kompetenca profesionale: qe nga momenti qe zona e aktivitetit te sektorit publik është rritur, audituesit e brendshëm, si auditorët e jashtëm, duhet të kenë njohuri dhe ekspertizë në më shumë se një fushë (të tilla si kontabiliteti, teknologjia e informacionit dhe financat).

Në një sistem të suksesshëm të menaxhimit financiar, mekanizmat e auditimit të brendshëm dhe të jashtëm plotësojnë dhe mbështesin njëri-tjetrin. Si organe te auditimit të jashtëm, SAI-et janë të ngarkuar me rishikimin e efektivitetit të auditimit të brendshëm.

Detyrat duhen ndare mes SAI-it dhe auditit të brendshëm, si dhe bashkëpunimi i tyre të jete i sigurve.

II- Eksperienca e Gjykatës Turke te Llogarive (TCA)

Paralelisht me zhvillimet e fundit globale, ndjekja e ristrukturimit në menaxhimin publik ka marre përparësi në vendin tonë.

Ndryshime të rëndësishme janë bërë në administratën publike turke veçanërisht pas vitit 2000.

Një reformë e gjerë është ndërmarrë në MFP, e cila konsiderohet të jetë një nga komponentët më të rëndësishëm të administratës publike.

Menaxhimi i ri i FB i referohet sistemit financiar, themeluar me Menaxhimin e Financave Publike dhe Ligjin e Kontrollit no.5018, i cili u pranua në vitin 2003 dhe hyri në fuqi me të gjitha nenet e tij në vitin 2005.

Qëllimi i këtij ligji është për të siguruar mbledhjen dhe përdorimin e burimeve publike ne mënyrë efektive, efikase,

ekonomike dhe për të siguruar përgjegjshmërinë dhe transparencën fiskale.

Qëllimi i Menaxhimit të Financave Publike dhe Ligji i Kontrollit është që të bëjë sistemin ekzistues financiar më efektiv dhe të ndërtojë një sistem të MFP dhe të kontrollit që përputhet me standardet ndërkombëtare dhe normat e BE.

Me forcimin e Menaxhimit te Financave Publike dhe Ligjin e Kontrollit, auditimi është rregulluar nën dy ndarje kryesore si auditim i brendshëm dhe auditim i jashtëm.

Ky ligj parasheh që auditimi i brendshëm realizohet nga audituesit e brendshëm dhe qe auditimi i jashtëm kryhet nga TCA.

AUDITIMI I JASHTËM

Sipas nenit 160 të Kushtetutës turke, TCA ka për detyre auditimin, në emër të Asamblesë së Madhe Kombëtare Turke (TGNA), të te ardhurave, shpenzimeve dhe aseteve te administratës publike në kuadër të fushëveprimit të buxhetit të qeverisë qendrore, institucioneve te sigurimeve shoqërore dhe qeverive vendore, dhe kryerjen e detyrave të tjera të auditimit ose shqyrtimeve te përcaktuara me ligj.

Auditimi i TCA kryhet me qëllim të:

- Dorëzimit te informacioneve të besueshme dhe të mjaftueshme tek TGNA dhe publiku, në lidhje me rezultatet e aktivitetit të administratave publike, ne përputhje me mundësitë financiare;
- Ekzekutimit te MFP në përputhje me ligjet, dhe ruajtjen e burimeve publike;

- Vlerësimi të performancës së administratës publike; dhe,
- Krijimit dhe zgjerimit të transparencës fiskale.

Janë subjekt i auditimit të TCA, administrata publike brenda fushëveprimit të buxhetit të qeverisë qendrore dhe të institucioneve të sigurimeve shoqërore, pushteti vendor, ndërmarrjet në të cilat pjesa e sektorit publik është më shumë se 50%, borxhet e brendshme dhe të jashtme të qeverisë, dhe të gjitha burimet publike, pavarësisht nëse ato janë ose jo në buxhetin e administratës publike.

Në kryerjen e detyrave të saj, TCA ka fuqinë për të;

- komunikuar drejtpërdrejt me administratat publike dhe zyrtarët;
- thirrur zyrtarët përkatës të të gjitha niveleve dhe kategorive, në mënyrë që të marre informacione;
- kërkuar Përfaqësues te administratës publike;
- kërkuar të gjitha llojet e informacioneve dhe dokumenteve që lidhen me auditimin nga administratat publike, njerëz të tjerë dhe entitete legale, përfshirë bankat dhe,
- përdorur ekspertë nga jashtë TCA, nëse konsiderohet e nevojshme.

TCA nuk kryen auditimin e pronës dhe nuk jep vendime që kufizojnë ose heqin vendim-marrjen e menaxhimit. Auditimet kryhen në përputhje me standardet përgjithësisht të pranura ndërkombëtare të auditimit. Për ruajtjen e sigurimit të cilësisë, secila fazë e auditimit rishikohet vazhdimisht

në aspektin e konformitetit të tij me standardet e auditimit, planet strategjike, programet e auditimit dhe kodin e etikës profesionale.

RAPORTET E AUDITIMIT TË JASHTËM

Auditimi i TCA përfshin auditimin e rregullshmërisë (auditimin financiar dhe auditimin e perpuethshmerisë) dhe auditimin e performancës. Auditimi Financiar mbulon dhenjen e një opinioni mbi besueshmërinë dhe saktësinë e pasqyrave financiare të administratave publike dhe vlerësimin e menaxhimit të tyre financiar dhe sistemeve të kontrollit të brendshëm.

Auditimi i perpuethshmerisë mbulon shqyrtimin e përputhshmërisë së llogarive dhe transaksioneve që lidhen me të ardhurat, shpenzimet dhe asetet e administratës publike me ligjet dhe rregulloret. Auditimet e performancës kryhen nëpërmjet matjes së rezultateve të veprimtarisë që lidhen me objektivat dhe indikatorët e përcaktuar nga administratat në kuadër të llogaridhënies.

Si rezultat i këtyre auditimeve, çështjet e tjera që janë të lidhura me auditimin ose që rezultojnë nga aktivitetet e auditimit dhe që janë të nevojshme për tu sqaruar mund të përfshihen në raportime. Raportet e TCA, me përjashtim për rastet e ndaluara me ligje, bëhen të njohura për publikun nga Presidenti ose Zv/Presidentit i TCA, brenda pesëmbëdhjetë ditëve pas dorëzimit të raporteve në TGNA dhe në strukturën përkatëse të administratës publike.

TCA dorëzon raportet e mëposhtme në TGNA;

1 - Deklarata e Pajtueshmërisë së Përgjithshme: Ajo është e përgatitur përmes vlerësimit të besueshmërisë dhe saktësisë së rezultateve të zbatimit të buxhetit të qeverisë qendrore dhe krahasimit të tyre me rezultatet e dala nga auditimet e llogarive të administratës publike, dhe dorëzohet në TGNA.

2 - Raporti i vlerësimit të Përgjithshëm të Auditimit të jashtëm: Ai përgatitet duke marrë në konsideratë rregullsinë dhe raportet e auditimit të performancës të subjekteve publike, ku përfshihen çështjet e rëndësishme financiare që TCA konsideron të përshtatshme për t'ja komunikuar TGNA.

3 - Raporti i vlerësimit të Përgjithshëm të Përgjegjësisë: Ai përgatitet mbi bazën e raporteve përkatëse të vlerësimit të ekipeve audituese në raportet e përgjegjësisë të subjekteve publike dhe çështjet që TCA gjykon të nevojshme për të raportuar tek TGNA.

4 - Raporti i vlerësimit të Statistikave Financiare: Të dhënat statistikore vjetore financiare të publikuara nga Ministria e Financave vlerësohen nga TCA në aspektin e përgatitjes, publikimit, saktësisë, besueshmërisë dhe pajtueshmërisë me standardet e paracaktuara; dhe rezultatet raportohen në TGNA.

5 - Raportet e Auditimit të ndërmarrjeve ekonomike shtetërore: Raportet e auditimit të ndërmarrjeve ekonomike shtetërore dorëzohen në komisionin përkatës në TGNA si individualisht ashtu edhe në formën e një raporti të përgjithshëm që përmbledh çështje të rëndësishme.

6 Raporte të tjera: Këto raporte, të cilat janë të përgatitura si rezultat i auditimeve dhe që nuk bien në kundërshtim me raportet e përmendura më lart, mund të paraqiten edhe në TGNA. Për shembull, TCA mund të kontrollojë llogaritë, transaksionet dhe aktivitetet e administratës publike, bazuar në një sektor të veçantë, projekt, ose temë.

AUDITIMI I BRENDSHËM

Në sistemin turk të MFP, auditimi i brendshëm është i përcaktuar si një aktivitet i konsulences që kryhet për të nxjerre udhëzime me qëllim përmirësimin dhe shtimin e vlerave në aktivitetet e administratës publike. Njësitë e auditimit të brendshëm, të cilat janë të vendosura brenda entiteteve, por që parashihet të funksionojnë në mënyrë të pavarur, formojnë një pjesë integrale të kontrollit të brendshëm. Audituesit e brendshëm, të cilët dorëzojnë raportet e tyre direkt në drejtuesit e administratës, nuk mund të jenë të ngarkuar me ndonjë detyrë tjetër përveç detyrave të tyre kryesore.

Bordi i koordinimi të Auditimit të Brendshëm ka funksionuar në kuadër të Ministrisë së Financave në mënyrë që të monitorojë sistemet e kontrollit të brendshëm të administratës publike. Auditimet e brendshme kryhen në përputhje me standardet e auditimit dhe të raportimit të përcaktuara nga Bordi mbi bazën e standardeve të pranura ndërkombëtarisht. Raportet e auditimit të brendshëm dhe veprimet e marra në përputhje me rrethanat janë komunikuar nga drejtuesit e administratës tek Bordi Koordinues i

Auditimit të Brendshëm, të paktën brenda dy muajve.

Gjatë kontrolleve të TCA, raportet e prodhuara nga audituesit e brendshëm janë marrë dhe përdorur në vlerësimin e rrezikut. Audituesit e brendshëm janë më të njohur me subjektin e audituar, audituesit e TCA komunikojnë me audituesit e brendshëm gjatë procesit të auditimit. Me anë të këtij komunikimi, audituesit e TCA marrin informacione nga audituesit e brendshëm dhe raportet e nxjerra prej tyre mbi çështjet e rëndësishme dhe rreziqet.

III-PËRFUNDIME DHE SUGJERIME

Roli kryesor i një SAI, si një organizatë e pavarur, është që të kontribuojë në funksionimin e shëndoshë, zbulimin e mangësive në sistemin financiar dhe për të informuar administratat publike, parlamentin dhe publikun. SAI-et pritet të veprojnë si organizata model që udhëheqin nëpërmjet shembullit përmes zbatimit të praktikave bashkëkohore të menaxhimit.

Brenda sistemeve të MFP bashkëkohore, auditimi i brendshëm dhe i jashtëm bashkëpunojnë me njëri-tjetrin. Sa më efektiv të jete Auditimi i brendshëm, aq më i suksesshëm behet auditimi i jashtëm dhe anasjelltas; dhe puna e auditimit bëhet më e lehtë. Bashkërisht, SAI dhe njësitë e auditimit të brendshëm duhet të vlerësojnë dhe vazhdimisht rinovojnë vetveten në përputhje me nevojat në ndryshim,

sepse faktori kryesor që çon në sukses dhe në efektivitet është kapaciteti institucional.

SAI –et duhet të kenë një strategji të veçantë në drejtim të komunikimit të brendshëm dhe të jashtëm (Parlamenti, mediat, publiku, të audituarit, etj). Aktorët mund të jenë të informuar dhe pritjet e tyre mund të kuptohen, veçanërisht me anë të komunikimit të jashtëm. Administrata publike, parlamenti dhe publiku duhet ti kushtojnë rëndësinë e duhur raporteve të SAI-it. Prandaj, subjektet e audituara duhet të jenë të prirura për të përfituar nga këto raporte.

Sjellja e auditimeve dhe proceset e raportimit, në përputhje me standardet ndërkombëtare do të bëjnë rezultatet e auditimit më të besueshme në sytë e palëve të interesuara, dhe do të sigurojnë një nivel të caktuar të cilësisë në auditim.

Fjala e mbajtur nga:

Prof. As.Dr. Recai Akyel

në Konferencën e IV e përbashkët

EUROSAI/ARABOSAI

16-18 Prill 2013, Baku

**Materiali i Gjykatës Turke të
Llogarive (TCA)**

Përshtati : Irena Islami

*Departamenti i Kërkimit Shkencor,
Zhvillimit dhe TI*

"AUDITIMI DHE KËSHILLIMI NGA INSTITUCIONET SUPREME TË AUDITIMIT: RISQET DHE MUNDËSITË, SI EDHE SHANSET E ANGAZHIMIT QYTETAR"

Simpoziumi i 22^{të} i UN/INTOSAI
5 – 7 Mars 2013, Vjenë, Austri

"Experientia Mutua omnibus prodest"

Dr. Josef MOSER
Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI

Zonja Kryetare e Parlamentit,
Zoti Ministër i Punëve të Jashtme,
Zoti Zv/Sekretar i Përgjithshëm
Të dashur Kolegë,
Të nderuar pjesëmarrës të Simpoziumit
të 22^{të} OKB/ INTOSAI,

Jam i kënaqur që në simpoziumin e 22^{të}
të OKB/INTOSAI ka një numër të
konsiderueshëm pjesëmarrësish.
Interesi i madh për temën e
Simpoziumit, "Auditimi dhe këshillimi
nga SAI-et : risqet dhe mundësitë, si
dhe shanset e angazhimit qytetar ", nga
komuniteti i INTOSAI tregon se tema
është përzgjedhur shumë mirë dhe
paraqet një tendencë të kohës.
Pjesëmarrja e madhe e anëtarëve të
INTOSAI, përpara zhvillimit të
Simpoziumit, në parapërgatitjet për

zgjedhjen e temës, si edhe interesi i
treguar në përgjithësi për Simpoziumin,
tregojnë edhe një herë që INTOSAI ka
qenë i vëmendshëm ndaj ndryshimeve
të fundit. Burimet publike po
zvogëlohen gjithnjë e më shumë dhe
qytetarët me shumë të drejtë shtrojnë
pyetjet e mëposhtme :

1. Si mund ta bëjmë qeverisjen publike
më efikase dhe ekonomike, si dhe
2. Çfarë kontributi mund të japin SAI-et
në këtë drejtim ?

Në përgjigje të këtyre pyetjeve, është
detyra jonë si SAI – bazuar në auditimet
tona – të bëjmë propozime dhe të japim
zgjidhje të mundshme, për të bërë
qeverisjen publike më ekonomike dhe
eficiente dhe ti bashkojmë këto në
mënyrën me efikase të mundshme në
procesin e reformës së qeverisjes.

Objektivat e Simpoziumit

Sipas motos së INTOSAI-it "Experientia
Mutua omnibus prodest", objektivi i
këtij simpoziumi është si më poshtë:

- të identifikojë kushtet, mjetet dhe mënyrat përmes të cilave SAI-et mund të kontribuojnë pozitivisht për të përmirësuar dhe rritur efektivitetin dhe ekonomicitetin e qeverisjes publike,
- të evidentojë masat e nevojshme për të ruajtur avantazhin e mundësive dhe për të shmangur rreziqet, dhe
- të tregojë shembuj praktike, të cilët mund të shërbejnë si modele të praktikave me të mira

Auditimi dhe këshillimi si qasje moderne dhe efikase të SAI-ve

Tema kryesore e Simpoziumit tregon qe qasja moderne dhe efikase e SAI-ve për të përmirësuar qeverisjen publike nuk kufizohet vetëm në auditim. Nxjerrja në pah e gabimeve dhe abuzimeve nuk është më e mjaftueshme qe një element kontrolli të perceptohet si efikas.

"Auditimi dhe Këshillimi nga Institucionet Supreme të Auditimit: Risqet dhe mundësitë, si edhe shanset e angazhimit qytetar", theksojnë se potenciali i përgjithshëm i SAI për të përmirësuar cilësinë e qeverisjes publike mund të shfrytëzohet nëse SAI zhvillon një qasje këshillimi të tillë që propozon përmirësime praktike të arritshme për qeverisjen, si për subjektet që kontrollohen, po ashtu edhe për zyrtarët publikë -duke u bazuar në punën e tyre audituese- dhe e përsëris, kryesisht mbështetur në punën audituese – e cila ofron rekomandime specifike tek të audituarit dhe tek menaxheret publike, të cilat të mund të implementohen praktikisht në sferat e tyre respektive të punës.

Si rrjedhojë, auditimi dhe këshillimi janë dy anët e së njëjtës medalje :

- Problemet dhe përmirësimet e mundshme janë analizuar dhe

identifikuar në kuadrin e auditimit të SAI-t, qe i referohet se shkuarës dhe është i bazuar në fakte dhe

- dhe janë kompletuar me qasje këshilluese -orientuar drejt së ardhmes- me rekomandime që synojnë për të përmirësuar dhe për të rritur efikasitetin dhe ekonomicitetin e qeverisjes publike.

Kushtet

Për këtë lloj auditimi dhe këshillimi, në mënyrë qe të jemi plotësisht efikas në drejtim të përmirësimit të qeverisjes publike, duhet qe :

1. përzgjedhja e temave të auditimit të jete e orientuar nga e ardhmja
2. Auditimet të mos përfshijnë veprimet operacionale të administratës, qe do të thotë të realizohen si auditime para faktit dhe pas faktit, thënë ndryshe – i referohemi të shkuarës- por gjithnjë bazuar në fakte, dhe qe
3. rekomandimet me vlerë të shtuar praktike të formulohen të gjitha orientuar nga e ardhmja, duke propozuar zgjidhje konkrete për të rritur efikasitetin dhe ekonomicitetin e qeverisjes publike.

1. Përzgjedhja e tematikës, orientuar drejt së ardhmes

Lidhur me zgjedhjen e tematikës së auditimeve, që duhet të jetë e orientuar drejt së ardhmes, është e domosdoshme për ne, si SAI, të përqendrojmë aktivitetet tona audituese mbi tema të së ardhmes, veçanërisht të rëndësishme, sidomos në një kohë kur burimet janë gjithnjë e më të pakta. Kjo do të thotë se zgjedhja e çështjeve tematike të auditimit duhet të bëhet në mënyrë të tillë që fushat e një rëndësie të veçantë për të ardhmen, qe lidhen me përmbushjen së detyrimeve publike të jenë të mbuluara,

si për qëndrueshmërinë financiare të buxheteve, sistemet e sigurimeve shoqërore, duke përfshirë sigurimet shëndetësore dhe pensionet ose ruajtjen e mjedisit.

Zgjedhja e tematikës së çështjeve të auditimit është e një rëndësie vendimtare për të ardhmen e qeverisjes publike.

2. Auditimi para faktit ose auditimi pas faktit

Megjithë përpjekjet e bëra në lidhje me efektivitetin e auditimeve tona, është gjithashtu po aq e rëndësishme që pavarësia e SAI-ve të ruhet. Ne mund ta garantojmë këtë, nëse auditimi i kryer, nuk i referohet veprimeve operacionale të ditës së administratës.

Prandaj është e rëndësishme që auditimet të referohen aktiviteteve publike tashmë të përfunduara. Kjo është mënyra e vetme për të ndare faktin se e kujt është përgjegjësia publike, në mënyrë që ajo të jete e qarte, ashtu siç shprehet në Deklaratën e Limës.

Në të njëjtën kohë, afërsia kohore (në rrjedhën kronologjike të ngjarjeve) midis auditimit dhe procesit të audituar është e një rëndësie vendimtare, në mënyrë që të mund të arrijmë në ndryshime konkrete pozitive.

Është gjithashtu thelbësore që SAI-et të formulojnë opinionet e tyre mbi auditimin në mënyrë rigoroze, mbështetur në mandatin e tyre ligjor dhe në rezultatet e punës së tyre audituese. Mbështetur vetëm në këto baza, SAI do të jete i afte të kryejë punën e tij me objektivitet dhe paanësi.

3. Rekomandimet e orientuara drejt se ardhmes

Gjetjet e auditimit gjatë punës sonë, mangësitë dhe përmirësimet e mundshme të identifikuara vënë bazat për hapin tjetër të rëndësishëm, atë të rritjes së efikasitetit të punës sonë, si SAI : të japim rekomandime për përmirësimin e qeverisjes publike.

Bazuar në shifrat, të dhënat dhe faktet e paraqitura nga SAI-et, është e mundur të formulohen rekomandimet, të cilat, nga njëra anë, mund të jenë udhëzime konkrete për subjektet e audituara për përmirësimin e situatave të caktuara, dhe nga ana tjetër mund të japin informacione drejtuesve politikë në mënyrë që ata të përmbushin përgjegjësitë e tyre politike dhe të shërbejnë gjithashtu si një levë për proceset reformuese.

Rekomandimet e nxjerra nga auditimet e SAI-ve u drejtohen njëkohësisht subjekteve të audituara, parlamenteve dhe publikut të gjere.

Me këto rekomandime, ne mund të hedhim themelet për rinovime dhe përmirësime të SAI-ve, të cilat i shërbejnë në fund të fundit publikut të gjere. Rekomandimet e formuluara dhe të shprehura qartë nga SAI-et janë të një rëndësie të veçantë sepse përmes këtyre rekomandimeve, këshillimi ka një qasje të dukshme dhe efektive direkt në procesin e auditimit.

Këshillimi

Këshillimi në drejtim të përpjekjeve të efektshme për të zbatuar rekomandimet nuk është ezauruar sepse rekomandimet janë formuluar një here tek subjektet e audituara, ose sepse raporti i auditimit është dorëzuar një here në organin legjislativ. Aktiviteti i SAI-it nuk përfundon me paraqitjen e raporteve dhe rekomandimeve; në një

fare mënyre, puna dhe përpjekjet në drejtim të efikasitetit sapo kane filluar.

Këshillimi kërkon që puna të ndiqet, orientuar gjithnjë drejt qëllimit, duke pasur në dorë gjetjet e auditimit dhe rekomandimet, të bashkërenduara, në mënyrë që këshillimi të jetë sa më efektiv.

Kjo qasje e këshillimit prek subjekte të ndryshme :

- Subjektin e kontrolluar, përmes gjetjeve dhe rekomandimeve të auditimit, të cilat u adresohen atyre në mënyrë të drejtpërdrejtë
- vendim-marrësit përkatës që ushtrojnë kontrollin administrativ të brendshëm dhe kontrollojnë politikën e subjektit të audituar në kuadrin e sistemeve respektive, dhe
- publikun, qytetarët, të cilët krijojnë një imazh të cilësisë së administratës dhe të sugjerimeve për përmirësime për të rritur efikasitetin dhe ekonomicitetin e qeverisjes publike.

Në mënyrë që rezultatet e auditimit dhe rekomandimet, të kenë efikasitet të lartë tek të gjithë grupimet e adresuara, është e nevojshme që rezultatet e auditimit dhe rekomandimet

- të jenë të formuluar në mënyrë të qartë, të kuptueshme dhe pragmatiste,
- Këshillimet të shpërndahen tek vendim-marrësit e rangut të parë, edhe për publikimet tematike,
- të mbrohen në mënyrë aktive nga SAI-et në kuadrin e debateve mbi reformën dhe
- të krijojnë një efekt të qëndrueshëm përtej auditimit individual.

Në përgjithësi, këto shërbime këshilluese sjellin një vlerë të shtuar duke rritur dobinë e auditimeve në

administrimin publik dhe duke përfunduar në mënyrë afatgjatë efektin e auditimeve të financave publike.

Mundësitë

Mundësitë e SAI-ve, nëpërmjet zbatimit të rekomandimeve të përfunduara nga qasjet këshilluese – janë evidente :

- rritja e efikasitetit të SAI-ve
- përdorimi me efikasitet të ardhurave të taksapaguesve
- rritja e ekonomicitetit, efikasitetit dhe efikasitetit në qeverisjen publike
- përmirësimi i zhvillimit social, ekonomik dhe institucional, si edhe
- kontributi për zbatimin e objektivave të mijëvjeçarit për zhvillimin e Kombeve të Bashkuara, dhe së fundmi
- një vizibilitet më i madh i vlerave dhe avantazheve të punës së realizuar nga SAI-et

Risqet

Megjithatë shanset dhe mundësitë që shkojnë së bashku me rritjen e efikasitetit të punës së SAI-ve, nuk duhet të hiqen nga vëmendja risqet që ndërhyjnë dhe identifikimi i masave të nevojshme për t'i evituar.

Në, si SAI, duhet të reagojmë me inteligjencë në mes të poleve të mundësive dhe rreziqeve, me të cilat ne përballemi gjatë punës sonë audituese dhe këshillimeve, në mënyrë që të rrisim efikasitetin tonë dhe, rrjedhimisht, të rrisim përfitimet e komunitetit, pa cenuar vetveten.

Pikat e mëposhtme janë të një rëndësie vendimtare :

Mospërfshirje në veprimet operacionale në proces (të ditës) të administratës

Në mënyrë që të garantojmë pavarësinë dhe besueshmërinë e SAI-ve, është e një rëndësie vendimtare që këto të fundit të mos përfshihen gjatë auditimeve në veprimet operacionale të

momentit të administratës. Një ndarje e qartë duhet të ekzistojë midis përgjegjësive të administratës dhe auditimit, kusht i domosdoshëm për pavarësinë dhe besueshmërinë e SAI-ve.

Kritika procesit por jo objektivave

Në mënyrë që SAI-et të mos jenë të ekspozuar ndaj kritikave të ndërhyrjes në politikë, është e nevojshme që të realizojnë gjithmonë misionin e tyre të auditimit, bazuar në objektivat e formuluar nga organet kompetente. Është shumë e rëndësishme që SAI-et të mos sjellin objektiva politike në diskutime, por të kufizohen në vlerësimin e rrugëve që çojnë në realizimin e objektivave të formuluar nga politika në terma të ekonomicitetit, efciences dhe efikasitetit, si edhe të ligjshmërisë dhe rregullshmërisë.

Ndjekja e vendimeve

Rekomandimet konkrete kanë gjithnjë rrezikun që të pranohen nga një grupim politik dhe të kritikohen nga një tjetër. Për të mos u ekspozuar ndaj kritikave të anshmërisë, SAI duhet gjithmonë të bëjnë të mundur që çdo vendim, duke filluar me zgjedhjen e tematikës së auditimit deri tek rekomandimet konkrete, të jete i bazuar vetëm në fakte që mund të verifikohen në çdo fazë.

Ndjekja dhe ligjshmëria e vendimeve është siguria më e mirë që ne mund të kemi për të mbrojtur veten kundër akuzave të anshmërisë dhe arbitraritetit.

Për të përfituar nga mundësitë që janë derivat i funksionit të auditimit dhe këshillimit dhe në të njëjtën kohë për të shmangur rreziqet, është e nevojshme për të ruajtur ekuilibrin e masave të marra në kuadër të qasjes këshilluese,

që rezultatet e auditimit, të jene të fokusuara në të kaluarën dhe të bazuara në fakte, si edhe rekomandimet e propozimet të orientuara drejt së ardhmes.

Dëshiroj të citoj një shembull të marre nga Gjykata Austriake e Auditimit :

Këshillimi në Gjykatën Austriake të Auditimit

Këshillimi në Gjykatën Austriake të Auditimit (ACA) është i frymëzuar nga ideja për të shfrytëzuar plotësisht potencialin e këshillimit që vjen si rezultat i auditimit, për të përforcuar vlerat dhe avantazhet si nga ana e subjekteve të audituara, ashtu edhe nga parlamentet e vendeve respektive, qytetarët dhe Gjykata e Audituesve në vetvete, dhe në këtë mënyrë, të rritet besimi në Gjykatën e Audituesve.

1. Gjatë procesit të auditimit, ACA kryen këshillimin dhe formulon rekomandime me qëllim përmirësimin
2. Auditimet e realizuara dhe rekomandimet që dalin prej tyre u komunikohen subjekteve të audituara dhe parlamentit, pastaj publikohen në faqen e internetit të ACA
3. Rekomandimet e përfshira në raportet individuale të auditimit, ri-studiohen për të parë nëse ato kanë një ndikim përtej rastit individual.
4. Nëse vërtetohen, ato janë të klasifikuara në 25 fusha tematike të ndryshme, -nga burimet e jashtme dhe lufta kundër korrupsionit dhe mashtrimit deri në masat publicitare – të përmbledhura në «deklarata kryesore» që janë gjithashtu të publikuara në faqen e internetit të ACA.
5. Bazuar mbi raportet e auditimit tematik dhe në deklaratat kryesore që

propozojnë qasje për reformat strukture, ACA përpunon "dokumentet e marrjes së pozicionit" që – gjithnjë mbi bazën e auditimeve të ushtruara-përmbajnë propozime për reforma në qeverisje.

6. Këto dokumente të *marrjes së pozicionit* janë gjithashtu të publikuara nga ACA dhe u janë komunikuar vendim-marrësve; këto dokumente janë gjithashtu në dispozicion të publikut të gjerë.

7. Kjo arrihet përmes masave të ndryshme të tilla si komunikata për shtyp, intervista dhe konferenca që kanë një objektiv të qartë.

Një shembull i suksesshëm i kësaj praktike është "dokumenti i pozicionimit mbi reformën administrative" - botuar për herë të parë në vitin 2007 dhe edicioni i tretë i të cilit është tani i disponueshëm - dhe përfshin 599 rekomandime konkrete për reforma në fusha të ndryshme të administratës austriake.

Propozimet e përfshira në këtë dokument kanë gjetur vendin e tyre në programin e qeverisë aktuale për periudhën 2008-2013 të Qeverisë Federale Austriake; kreu i qeverisë ka ngritur një "Grup pune për përpunimin e masave të konsolidimit", bazuar mbi këto propozime.

Rezultati i parë konkret i kësaj qasjeje këshillimi në fushën e reformës administrative, veçanërisht në fushën e kujdesit shëndetësor (reduktimi i strukturave), si dhe në fushën e pensioneve (harmonizimit i moshës së daljes në pension në nivel të Landeve austriake dhe programi i qëndrueshëm) është evident.

Vendim-marrësit i referohen gjithnjë këshillimeve të ACA kur zbatojnë reformat dhe evidentojnë faktin që këto reforma janë të nevojshme sepse janë rekomanduar edhe nga Gjykata Austriake e Auditimit.

Ky fakt tregon që këshillimi dhe auditimi janë dy anë të së njëjtës medalje në kuptimin e vërtetë të fjalës :

– Nga njëra anë, kjo qasje bën që vlerat dhe avantazhet e auditimit të jenë të dukshme dhe rrit efikasitetin e rekomandimeve, sepse në përgjithësi këto të fundit zbatohen më shumë.

– Nga ana tjetër rritet besimi i qytetarëve tek ACA; kështu, ACA, krahasuar me gjithë institucionet publike, gëzon një besim të madh tek qytetarët dhe është në radhë të parë tek treguesi i quajtur « treguesi i besueshmërisë ».

Përmbledhje

Të nderuar kolegë,

Zhvillimet e kohëve të fundit tregojnë se nevoja për një kontroll të jashtëm të fortë dhe efikas të financave publike është në rritje. Qytetarët dëshirojnë të kenë organe të auditimit më të forta dhe më efektive, në mënyrë që të njohin zhvillimet e papërshtatshme dhe mundësisht ti shmangin ato.

Nuk është i mjaftueshëm vetëm raportimi i gabimeve dhe i administrimit të keq, pas ndodhjes së ngjarjeve. Çështja që lidhet me vlerën e shtuar dhe efikasitetin e institucioneve të kontrollit po fiton gjithnjë e më shumë terren.

Prandaj është e nevojshme, që përveç kontrollit që ka të bëjë me të kaluarën, të ketë në punën e SAI-ve më shumë këshillime që orientohen drejt së ardhmes. Nuk duhet që në asnjë rast të shkelen parimet e deklaratave të Limës

dhe Meksikos. Përkundrazi, vetëm duke u mbështetur në këto parime, detyra jonë kryesore, përdorimi optimal i burimeve publike, mund të realizohet me besueshmëri dhe objektivitet.

Në këtë drejtim, unë mirëpres kontributet dhe diskutimet interesante që lidhen me objektivin e këtij simpoziumi, përkatësisht përpunimin e konkluzioneve përfundimtare dhe rekomandimeve për pikat e mëposhtme:

- Kushtet, mjetet dhe mënyrat që kontributi i SAI-ve të jetë maksimalisht efikas, për të përmirësuar dhe për të rritur eficiencën dhe ekonomicitetin e qeverisjes publike,
- Masat që duhen marrë për të ruajtur shanset dhe për të shmangur rreziqet për SAI-et, dhe
- Modelet dhe praktikat më të mira.

Falenderime

Se fundmi, me lejon të falënderoj përzemërsisht Kombet e Bashkuara, konkretisht Departamentin e Ceshtjeve Ekonomike dhe Sociale të OKB, përfaqësuar nga zv/Sekretari i Përgjithshëm, z. WU Hongbo, për organizimin e përbashkët të simpoziumit të 22te të OKB/INTOSAI.

Kombet e Bashkuara dhe INTOSAI janë të bashkuar për të arritur objektivat e përbashkëta. SAI-et në botë mund të kontribuojnë për të zbatuar objektivat e Mijëvjeçarit për zhvillimin e Kombeve të

Bashkuara, dhe ne do të bëjmë më shumë në të ardhmen, si në interes të qytetarëve të vendeve tona, ashtu edhe në interesin tonë.

Unë falënderoj gjithashtu ngrohtësisht të gjithë ata që erdhën këtu për të marrë pjesë në Simpoziumin tonë. Unë jam i kënaqur që munda edhe një herë tjetër, në 2013, të organizojë një Simpozium të OKB/INTOSAI, të larmishëm dhe multikulturor, në ambientet e Kombeve të Bashkuara.

Unë falënderoj folësit të cilët do të sjellin ekspertizën e tyre dhe që do të na propozojnë me siguri mjaft elemente për tu diskutuar nga eksperiencat e tyre. Një falënderim i madh shkon për presidentët që do të drejtojnë seancat tematike dhe që do të na udhëzojnë gjatë tre ditëve të ardhshme të takimeve.

Unë ju uroj të gjithëve që Simpoziumi i 22te OKB/INTOSAI të jetë produktiv dhe shumë i suksesshëm !

Dr. Josef MOSER

Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI

Përshtati: **Irena Islami**

Dep. Kerkimit Shkencor, Zhvillimit dhe TI

PËRGJEGJËSITË E AUTORITETEVE SUPREME PUBLIKE QË BUROJNË NGA SFIDAT E REZOLUTËS SË ASAMBLESË SË PËRGJITHSHME TË KOMBEVE TË BASHKUARA, A/66/209

SAI-et tona janë të ndryshme, secili prej vendeve tona është i ndryshëm. Ne kemi kuadrin tonë ligjor, mandatet tona të ndryshme, secili shtet ka traditat të ndryshme dhe struktura të ndryshme. Megjithatë, mendoj se ne të gjithë pajtohemi me idenë se na është besuar funksioni ne po kryejmë, funksioni i të qenit auditues suprem në shtetet tona për hir të qytetarëve të vendeve tona.

Nga: Z. Wojciech Kutyla

Përgjegjësitë e Autoriteteve Supreme Publike që burojnë nga sfidat e Rezolutës së Asamblesë së Përgjithsme të Kombeve të Bashkuara, A/66/209, 22 December 2011

I nderuar Z. Kryetar,
Të dashur Kolegë,

Jam shumë i lumtur që marrë fjalën në këtë konferencë të IV EUROSAL-ARABOSAI. Para së gjithash më lejoni të falenderoj kolegët tanë të Azerbajxhani për organizimin e gjithçkaje në një mënyrë të tillë, të përsosur. Z. Asadov, ju falënderoj shumë për ftesën dhe për mikpritjen tuaj të jashtëzakonshme.

Pavarësia është një nga ato çështje që bëhet dhe ribëhet shpesh pjesë e debateve tona. Dokumenti ynë themelor i INTOSAI-t, Deklarata e Limës, e trajtoi këtë çështje gjerësisht. Tridhjetë vjet më vonë ne kemi miratuar Deklaratën e Meksikos, e cila i dedikohet në mënyrë specifike pavarësisë së SAI-ve. Kjo çështje ka qenë në fokus të INTOSAI-t për shumë kohë vitet e fundit. Dy vjet më parë, në dhjetor 2011, Kombet e Bashkuara

miratuan një rezolutë që njeh rëndësinë e parimit të pavarësisë së SAI-ve, ashtu si përcaktohet edhe në Deklaratën e rast dhe të përgëzoj Sekretariatit e INTOSAI-t që e bëri këtë gjë të mundur.

SAI-et tona janë të ndryshme, secili prej vendeve tona është i ndryshëm. Ne kemi kuadrin tonë ligjor, mandatet tona të ndryshme, secili shtet ka traditat të ndryshme dhe struktura të ndryshme. Megjithatë, mendoj se ne të gjithë pajtohemi me idenë se na është besuar funksioni ne po kryejmë, funksioni i të qenit auditues suprem në shtetet tona për hir të qytetarëve të vendeve tona. Shtetet janë krijuar për njerëzit, për t'ju ofruar qytetarëve një mjedis, një vend për të jetuar të sigurt dhe të bëjnë një jetë sa më të mirë. Ne, SAI-t, ekzistojmë për të parë se si janë duke u zhvilluar gjërat. Ne jemi pjesë e strukturës shtetërore, por në të njëjtën kohë jemi gjithmonë pak të mënjanuar, duke vëzhguar, duke mbledhur të dhëna, duke i analizuar ato dhe duke i propozuar qeverisë mënyra për t'i bërë gjërat më mirë. Ky është roli ynë.

Kjo mundësi, për të ndikuar në mënyrën se si shtetet tona funksionojnë, është një shans i madh, por është gjithashtu një përgjegjësi e madhe. Njerëzit na besojnë dhe duan të mbështeten te ne, për atë që ne u themi. Kjo është arsyeja pse ne zakonisht na jepet kaq shumë pavarësi në veprimet tona.

SAI-t zakonisht duhet ta përqendrojnë më shumë vëmendjen e tyre në aspektet negative të funksionimit të shtetit. Kjo është e natyrshme, deri sa ka gjithmonë mundësi për përmirësim. Përmirësimi kuptohet si një vëzhgimin më i kujdesshëm i procedurave ligjore.

Përmirësimi nënkupton menaxhim më të mirë dhe standarde më të larta, si dhe kuptohet si aftësia e qeverive për të përmirësuar qeverisjen e tyre, duke u përshtatur me të gjitha ndryshimet në botë. Ne, SAI-t, nuk jemi qeveri që të propozojmë politika, por sapo një politikë propozohet dhe zbatohet, sapo fillojnë të shpenzohen paratë publike në këtë drejtim, ne duhet të jemi aty dhe të veprojme duke dhënë informacionin e besueshëm mbi atë që po ndodh.

Në vitet '90, si mund ta dini, Të nderuar Kolegë, Polonia po kalonte një tranzicion historik demokratik dhe ekonomik. Transformimi ishte shumë i thellë dhe mjaft i shpejtë. Ai i preku praktikisht të gjithë në Poloni, çdo familje, çdo burrë dhe çdo grua. U ndërmorën reforma të mëdha, duke ndryshuar edhe vetë themelet e shtetit polak, por edhe duke ndikuar në jetën e përditshme të çdo individi. Qeveria duhej të vepronte nën një presion të madh politik, social dhe ekonomik.

Transformimi ishte i shumëkërkuar dhe i shumëpritur, por ndërkohë që po ndodhte evokoi gjithashtu edhe shumë frikë. Ne i besuam qeverisë tonë, se ajo me të vërtetë e dinte se çfarë të bënte, si dhe kur ta bënte. Por ne gjithashtu e dinte se ishim duke ecur mbi akull.

Sigurisht që qytetarët ngelen gjithmonë qytetarë, dhe koha e krizës është një mundësi jo vetëm për të ndërmarrë reforma të mëdha, por kjo përbën edhe rrezik për keqpërdorim të pushtetit. Dhe kjo është arsyeja pse ne, Institucioneve Supreme të Auditimit, duhet të punojmë shumë, në kushte të

vështira dhe me mençuri në këto kohë të vështira.

Sot, po përballemi me një kohë shumë të vështirë përsëri. Të gjithë, në të gjithë botën. Ne duhet të kemi besim të qeveritë tona dhe për t'u japim atyre instrumente e nevojshme për të kaluar krizën ekonomike. Krizat janë gjithmonë të dhimbshme dhe të rrezikshme, por ato shërbejnë gjithashtu si një mundësi për të ndërmarrë reforma të nevojshme, të cilat shpesh herë vonohen në periudhat pa krizë.

Në krizë qeveritë priten dhe gjithashtu lejohen të përdorin mandatin e tyre në mënyrë energjike dhe vendimtare. Unë besoj se në këto momente ne jemi më të nevojshëm se kurrë për t'i kontrolluar ata në punën që po bëjnë.

Ky është një mjedis i ri edhe për vetë SAI-t. Ne nuk duhet të parandalojmë ose të dekurajojmë qeveritë tona në veprimtarinë e tyre. Por ne duhet të vazhdojmë punën tonë, deri sa na është dhënë një mjet shumë i veçantë që i përket fushës së kontrollit demokratik, si dhe njerëzit në vendet tona besojnë

qeverive e tyre edhe për shkak se ata na besojnë ne dhe besojnë se qeveritë kontrollohen nga ne, nga Institucionet Supreme të Auditimit, që e bëjnë punën e tyre në mënyrë efektive.

Ne jemi mbledhur sot, sepse besojmë se ekziston një lidhje e pandashme midis punës sonë efektiv dhe menaxhimit të shëndoshë të shteteve tona. Nuk kam asnjë dyshim në lidhje me këtë. Uroj që për të gjithë kjo të jetë konference e frytshme dhe diskutimet të jenë frymëzuese. Shpresoj që të largohem nga Baku me më shumë përvojë të përfituar nga e ju dhe të jem në gjendje ta përdorë atë në vendin tim.

Të nderuar Kolegë, Ju falenderoj për vëmendjen tuaj.

Z. Wojciech Kutyla

Zv/President i Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë (NIK).

Fjala e mbajtur në konferencën e IV-të EUROSAT-ARABOSAT në Baku, Azerbajxhan

OPTIMIZIMI I DINAMIKËS SË BURIMEVE- BAZË E POLITIKËS KOMBËTARE

Në këtë punim jepen disa konsiderata mbi optimizimin e burimeve njerëzore, natyrore, financiare etj dhe të proceseve të tyre duke patur parasysh vendimarrjen në një projekt (ose politikë).

nga Akad. Prof. Dr. Skënder Osmani,

Abstrakt

Në këtë punim jepen disa konsiderata mbi optimizimin e burimeve njerëzore, natyrore, financiare etj dhe të proceseve të tyre duke patur parasysh vendimarrjen në një projekt (ose politikë).

Në të trajtohen këto çështje :

1. Hyrje
- 2 Disa probleme të optimizimit të burimeve.
- 3 Menaxhimi, strategjia, politika dhe projekti.
- 4.Menaxhimi dhe objektet e tij.
- 5.Ç' duhet bërë?

Në fund jepen disa konkluzione :

-Kuptimi dhe reformimi i vendimarrjes shtetërore dhe civile në planin shkencor aktualisht mund të jetë problemi më i rëndësishëm kombëtar në optimizimin e burimeve njerëzore, natyrore, financiare,informacionale etj.

-Burimet njerëzore e natyrore jane baza e strategjisë dhe politikës kombëtare. Që këtëj nevoja e ngritjes së instiucionit të strategjisë kombëtare nga institucionet universitare, shkencore të vendit etj , të bazës kombëtare të të dhënave , të projekteve etj

-Risku i burimeve njerëzore e natyrore është themelor në optimizimin dhe realizimin e strategjive e projekteve. Vlerësimi i tij sipas një norme juridike (ligji) është domosdoshmëri

-Menaxhimi është unitet i strategjisë dhe projektit.-Përkufizimet modeste të objektit, transformimit (procesit) etj janë pikënisje për ndërtimin e një teorie të menaxhimit, e cila deri tani nuk ka një semantikë të vetme[1],[2],[3] Është koha për një zhvillim të ri të teorisë së menaxhimit, e përgatitjes të menaxherëve të aftë për drejtimin dhe zhvillimin e shoqërisë. Dhe kjo erë po troket në dyert tona.....

Fjalët kyçe: burim, objekt, transformim, proces, optimizim, menaxhim, strategji, politikë , transformim, projekt, risk,dixhitalizim.

1.Hyrje.

Shoqëria njerëzore ka një kërkesë të përjetshme: mirëqenie sa më të lartë. Kjo arrihet nga studimi, kërkimi, vlerësimi, zhvillimi dhe përdorimi racional i të gjitha burimeve njerëzore,natyrore, mjedisore,të informacionit, financiare etj . d.m.th. nga optimizimi i tyre.

Kur bëhet fjalë për burime nënkuptojmë individët njerezorë dhe të gjitha objektet e tjera të cilat përdoren ose do të përdoren nga njeriu drejtëpërdrejtë ose duke i shfrytëzuar dhe përpunuar etj. Natyrisht që në to bën pjesë mjedisi fizik ,mendor (me intelegjencë artificiale) ,mjedisi informacional, komunikativ etj. Dinamika e burimeve është ndryshimi në kohë i tyre, ndërsa zhvillimi është ndryshimi pozitiv i gjendjes së tyre.

Optimizimi i dinamikës së burimeve përfshin përdorimin racional në kohë të

burimeve njerëzore , natyrore, toka, uji,ajri, energji, naftë , minerale , energji të rinovueshme , burime bujqësore, blegtorale, turistike etj, financiare, informacionit (shkollat, mediat , institucionet, kompjuterat , robotët, serverat , rrjetat, antenat etj) etj.

Optimizimi është bashkëudhëtar i përhershëm i shoqërisë. Ai shfaqet në çdo qelizë të saj, në çdo strukturë, individ, familje, komunitet, organizëm privat apo politik, klasë, shkollë, universitet, firmë, kompani ose njësi shtetërore, ushtri, polici, diplomaci, parti, dikaster, shtet apo bashkësi shtetesh etj., pra kudo dhe kurdoherë, në çdo aktivitet, dukuri etj.

Optimizimi është një sinonim i jetës njerëzore,sepse : çdo individ apo familje kërkon një jetëgjatësi maksimale, një mirëqenie sa më të lartë, një përdorim optimal të burimeve natyrore, ekonomike, financiare, arsimore, kulturore, argëtuese, të burimeve të informacionit e të komunikimit etj. Në këtë optimizim risku i çdo objekti , gjendje, procesi etj kërkohet të jetë sa më i vogël. Kur flasim për riskun e burimeve kemi parasysh riskun e burimeve natyrore , por jo më pak atë të individit, familjes, komunitetit etj.

2. Disa probleme të optimizimit të burimeve.

Supozojmë se është dhënë një strukturë me një numër të fundëm burimesh njerëzore etj dhe kërkohet të gjendet një numër optimal i tyre që përcaktohet nga një funksion qëllimi dhe kushte apo kriteret të dhëna që më pare. Optimizimi i burimeve lidhte jo vetëm me numrin ,

sasinë kapacitetin etj të tyre por edhe me cilësinë.

Psh , cila duhet të jetë struktura e shtetit tonë (industri, bujqësi, arsim etj) dhe hierarkia optimale e tij, sa ministri , qarqe , komuna , fshatra etj duhet të ketë vendi, cila do të jetë struktura optimale e tyre, sa njësi prodhuese, shërbimi etj duhet të kenë ato ? Po kështu sa është numri optimal i vendeve të punës për një investim të dhënë efektiv apo cili është investimi optimal për hapjen e nje vendi pune, apo sa duhet të jetë raporti i individëve cilesor “ ekselent” , “lojtarët që bëjnë diferencën “ me personat e tjerë që luajnë në një lojë me to. Problemet e optimizimit hasen edhe në strukturat e bashkëpunimit e të koperimit me karakter lokal , regjional, me shtetet e tjerë apo edhe të strukturave më të mëdha.

Në fushën e arsimit , mund të kërkohet sa klasa duhet të ketë shkolla apo sa nxënës duhet të ketë klasa, sa degë duhet të ketë universiteti, apo sa universitete duhet të ketë vendi, cili është numri maksimal i studentëve që duhet të studiojnë në një degë brenda ose jashtë etj.

Shembuj të ngjashëm edhe në fushën e “burimeve të tjera natyrore” etj si energji , hidrokarbure, miniera bujqësi etj psh sa janë përmasat më të vogla të ngastrave të kulturave bujqësore, blegtorale “poshtë” të cilave prodhimi është pa efektivitet etj. I njëjti problem strukturimi (ndarje) haset edhe në veprimtari të tjera psh në sa variante do të duhet të analizohet një projekt infrastrukturor tuneli, rruge kombëtare,

lokale etj , tubacion nafte apo park energjitik,etj,.

Në shumë projekte është i rëndësishëm” problemi i numrit të burimeve, provave etj” edhe në aspekte të tjera , psh në vlerësimin e një vendburimi është tepër e rëndësishme të përcaktohet largësia maksimale ndërmjet provave, kampionëve, puseve , nga një zonë mineral mbajtëse që vlerësimi i zones të mos kalojë një gabim të dhënë. Po kështu duke paralelizuar një komunitet njerëzor me një vendburim mund të ngrihet pyetja : cili duhet të jetë numri maksimal i njerëzve (“provave”) që duhet të konsiderohen në zgjidhjen e një problemi të dhënë, psh të vlerësimit të një votimi elektorale, po kështu numri maksimal i njerëzve në një mbledhje apo numri i mbledhjeve për të debatuar, analizuar, formuluar një problem të dhënë etj.?

Ose të kalojmë në një fushë tjetër të mendimit që ka të bëjë me hartimin e projekteve inxhinjrike. Në [9] tregohet që elementi i fundëm është qeliza e studimit dhe e projektimit të fushave inxhinjrike,gjeologjike , etj në një kuptim më të përgjithshëm edhe të shumë e shumë fushave të tjera.”

Në elementet e fundme lind problemi i përcaktimit të përmasave maksimale të një elementi të fundëm që studimi i një fushe të jetë efektiv (praktikisht optimal). Kjo shkallë (scaling up) është një funksion qëllimi që kërkohet të optimizohet. Në këtë vështrim metoda e elementeve të fundme është një metodë optimizimi e proceseve që karakterizojnë fushat e sipërpermendura. Natyrisht ka edhe

shumë metoda të tjera për optimizimin e burimeve [8].

Po në lidhje me optimizimin e burimeve financiare ç'mund të thuhet? . Sa herë që bëhet fjalë për optimizimin e burimeve dhe proceseve si rregull ai është i lidhur edhe me "optimizimin e burimeve financiare" Kësisoj në teorinë e dualitetit provohet që problemi i maksimizimit të fitimit (prodhimit të burimeve) është dual me problemin e minimizimit të kostos.(harxhimit të burimeve financiare).

Nga kjo pikëpamje mund të flitet për maksimizim të burimeve pozitive dhe minimizim të burimeve negative, pavarësisht nga specifika e tyre, në një kuptim tjetër të objekteve ku ato bëjnë pjesë. Në qoftëse ky optimizim nuk arrihet psh krizat, recesionet, rëniet e tjera të ekonomisë etj kjo do të thotë që pikënisja e "keqe" e këtyre proceseve përveç të tjerave janë edhe burimet (njerëzore e natyrore) , ndonëse për to mund të mos të flitet në mënyrë të shtjelluar, siç mund të ndodhë edhe sot..

Risku i burimeve

Në shoqërinë njerëzore procesi është elementi themelor i zhvillimit të saj, sepse siç dihet ai realizon kalimin (ndryshimin) e objekteve (burime , inpute etj) nga një gjendje në një tjetër më të përparuar. Një proces kushtëzohet nga faktorë të ndryshëm, disa mund të jenë të pavarur nga rasti (deterministik ose të sigurt) ndërsa të tjerë, të varur nga rasti (stokastik ose të pasigurtë). Në përgjithësi proceset janë

të rastit ose stokastike , sepse siguria mund të konsiderohet "një rast" i pasigurisë

Risku si masë e një procesi që nuk plotëson kritere të caktuara "pozitive" (psh kohë jo e mirë, mungesa në mësim, pasftësia, sëmundja, ndotja, korrupsioni, përmbytjet, strategjia e mangët, politika e mbrapshtë, projekti i dobët , etj etj) , haset në çdo hap të jetës, pra jeta është (ka) risk i cili domosdoshmërisht duhet vlerësuar (në një mënyrë apo në një tjetër)..

Vlera e çdo veprimtarie dhe risku i realizimit të saj janë dy kritere të domosdoshëm për njehsimin e saj. Veprimtaria "kërkohet" mundësisht të jetë optimale dhe me risk minimal pra kërkohet, një optimizim stokastik. Që këtë dhe roli i stokastikes në çdo fushë të dijes, studimit e praktikës , në çdo projekt të zhvillimit të shoqërisë njerëzore, në shkencë, sociologji, strategji, politikë, energji, inxhinieri, financë, ekonomi, bujqësi, mbrojtje mjedisi, mjeksi etj etj.

Kuptimi i riskut të burimeve natyrore është një temë e gjerë, për të cilat ka teori me semantika të ndryshme, ndërsa më pak për vlerësimin e riskut 'tru', njeri , individ, familje, komunitetit etj, sepse proceset e " trurit " janë mjaft komplekse : mendimet , ndijimet , perceptimet, etj.

Në jetën e përditshme bëjmë kujdes që të komunikojmë optimalisht, me një informacion kompakt, të mjaftueshëm e me densitet të lartë informacioni etj Psh në një bisedë, politike, gazetarie,

shkencore etj, në të cilën diskutohet për një problem , polirikani,analisti, kumtuesi etj, përpiket që problemin ta paraqesë pastër , kuptueshëm , saktë, bukur etj pak më ndryshe të formulojë problemin, të dhënat , mënyrën e zgjidhjes, zbatimin, eventualisht përgjithësimin etj shkurt ta trajtojë atë në mënyrëe “optimale” .

Optimizimi i bisedës nuk nënkupton zgjatje, teprime mangësi informacioni etj e aq më pak të dhëna e informacione jashtë teme , kalime pindarike etj sepse *askush* sot nuk ka kohë për të humbur në punë, familje e jashtë saj , përkundrazi kushdo kërkon që ta fitojë e shfrytëzojë maksimalisht kohën etj.Shumë i ndjeshëm është në këtë aspekt komunikimi politik, propaganda në media, fushatat politike, elektorale, zgjedhjet, fjalimet, diskutimet në institucione politike etj.

Optimizimi në fushën e komunikimit është një kërkesë e natyrshme e kohës, pse jo edhe një rezervë , një investim “i padukshëm” që domosdoshmërisht rrit jetëgjatësinë e efektivitetin e individit, komunitetit , shoqërisë. Ai është “një integral me kufi të pacaktuar” që do analizuar e vlerësuar në çdo fushë të komunikimit njerëzor. Sot gjithnjë e më tepër po flitet për riskun e individit : për riskun konjitiv: mendor , njohës, aryetues, ndijues, perceptues,shëndetësor, profesional, komunikues etj. Mendoj se nuk do të jetë e largët dita kur për vlerësimin e personalitetit dhe të procesit njeri (individ shoqëror) vlerësimi i riskut të tij të jetë kusht i domosdoshëm për tu vendosur në një pozicion pune.

Çdo burim (njerëzor, natyror, mjedisor etj) ka dinamikën e tij, psh ai ndryshon në hapësirë, kohë, po kështu ndryshon çmimi, efektiviteti, jetëgjatësia etj. Në këtë dinamikë ndikojnë shumë faktorë deterministike ose edhe të rastit. Kuptohet që ndryshimi (pozitiv apo negativ) i të gjitha burimeve njerëzore, natyrore etj është stokastik. Kësisoj llogaritja e rezervave të një vendburimi naftë dhe përcaktimi i çmimit të shitjes së tij janë që të dy procese stokastike (të rastit)

Në këtë mes, lind natyrshëm pyetja: cili është risku i rezervave që llogariten, risku i çmimit të kontratës së shitjes ose rishitjes së tyre, në një plan më të përgjithshëm, risku i dinamikës së rezervave dhe i çmimit në kohë etj. Në strategjinë e burimeve, zhvillimit optimal të burimeve njerëzore dhe efektiviteti i kërkimit, shfrytëzimit, përpunimit, konservimit etj të burimeve natyrore janë të dorës së parë. Natyrisht në strategjinë e burimeve , këto të fundit mund dhe duhet të vlerësohen me riskun përkatës, shkurt kjo strategji dhe politika përkatëse është stokastike.

Nga shembujt e mësipërm (dhe shumë e shumë të tjerë) mund të mendohet që optimizmi është global, ai “ekziston” kudo dhe është kurdoherë i pranishëm: në çdo vend e kohë , në çdo ndryshim dhe reformë etj. Në çdo etapë historike të zhvillimit të shoqërisë, në çdo sistem të saj. Madje ,sa herë që shoqëria ka ndërruar sistemin shoqëror etj (ose është bërë një reformë e çfardoshne) kjo ka ndodhur në radhë të parë e mbi të gjitha sepse sistemi pasardhës ka garantuar hapësira, kushte e dinamika

të reja zhvillimi dhe mirëqenie në nivel më të lartë se ajo ekzistuese, shkurt një nivel të ri optimal.

Praktikisht kur bëhet fjalë për një optimizim të burimeve (procese) kemi parasysh bashkësinë e të gjitha alternativave të mundshme për të realizuar një qëllim të caktuar optimal dhe për caktimin e alternativës optimale nga bashkësia e sipërpërmendur, e cila vihet në jetë në trajtën e një projekti, ashtu siç do të tregohet më poshtë.

Më sipër treguam që burimet kanë një rol parësor në çdo projekt që përcaktohet nga strategjia.

3. Strategjia, politika, projekti, menaxhimi,

Hartimi dhe zbatimi i projektit ose, në një plan më të gjerë, menaxhimi i tij është një aktivitet optimal. Por ç'është menaxhimi? Në vijim po i përmbahemi disa përkufizimeve të dhëna nga autori [18] [14]. :

– Menaxhimi është uniteti i strategjisë me politikën. [8][14].[13],[12][19]

ku strategjia është bashkësia e të gjitha alternativave të mundshme për realizimin e një qëllimi të caktuar (ky përkufizim i takon teorisë së lojërave[6]), ndërsa politika është zbatimi i strategjisë në praktikë. Këtu po bëjme këto vërejtje:

Në literaturën tonë dhe të huaj kuptimi menaxhim përkufizohet në mënyra të

ndryshme madje ka edhe teori të ndryshme, [1],[2], [3]

*Më poshtë fjala politikë do të përdoret krejt njëjloj si për politikën shtetërore ashtu dhe për politikën publike (në anglisht **policy** përkatësisht **politics**). Projekti ka si pikënisje strategjinë dhe kjo e fundit qëllimin..*

Në këtë vështrim strategjia është bashkësia e alternativave të çdo aktiviteti (shtetëror ose jo shtetëror (publik)) për realizimin e qëllimit..

– Projekti është alternativa më e mirë e një strategjie (sipas kriterëve të caktuar) që vihen në jetë, shkurt projekti jep një produkt optimal.[14],[8], [9],[10].

Nga sa më sipër tërësia e veprimeve:

Qëllim → strategji → politikë → projekt → produkt optimal
është menaxhimi.

Në qoftë se i përmbahemi këtij përkufizimi del që nuk ka strategji pa qëllim, po kështu nuk ka politikë pa strategji, nuk ka projekt pa politikë (vendimmarrje), nuk ka produkt optimal pa projekt, pak më ndryshe strategjia e para, politika (projekti i dyti); po kështu vërehet që projekti optimal që realizon një qëllim të caktuar është i vetëm, politika dhe projekti janë sinonime dhe optimizimi është atribut themelor i tyre (i projektit njëherësh dhe i politikës).

Politika = Projekt + Vendim + Zbatim (produkt)

4.Objektet e menaxhimit.

Menaxhimi ka disa kuptime themelore, ndër to edhe objekti(gjendja),procesi etj Po bëjmë një marrëveshje dhe formulojmë këto përkufizime :

- Objekti është një bashkësi specifike e attributeve (karakteristikave) e lidhjeve të tyre. Kjo bashkësi mund të jetë reale ose abstrakte, e fundme ose e pafundme, e rastit apo deterministike etj Shkurt objekti identifikohet nga emeri i tij , dmth çdo emër paraqet një objekt (të specifikuar).
- Struktura e objektit ose sjellja e tij ,është ndërlidhja ndërmjet attributeve . Kuptohet që kjo ndërlidhje mund të jetë, fizike ose abstrakte , matematike, mekanike etj.
- Objekti mund të ndahet në nën objekte , këto të fundit nën-nënobjekte etj

Pra një strukturë e dhënë është gjendje, ndërsa ndryshimi i saj (strukturës) është proces. Vërehet se ka një ëkorespondence (një për një etj) ndërmjet objektit (të dhëna plus strukturë) një farë kuptimi edhe të transformuarit të tij.

Në kuptimin e objekteve, menaxhimi është një objekti i përbër nga strategjia dhe politika (projekti), pak më ndryshe ai është objekti mendor i transformuar optimalisht në objektin real projekt dhe ky i fundit në outputin e tij. Nga kjo pikëpamje menaxhimi është një aktivitet “ matematikisht optimal’ , natyrshëm një aktivitet integruar “ pa objekte të tepërt ose të mangët’. Kësisoj nuk mund të flitet për një menaxhim të integruar sepse ai vetë me

përkufizim është një aktivitet integruar, psh nuk pajtohet me përkufizimin e dhënë shprehja “ menaxhimi i integruar i burimeve.” .

Mendojmë që këto përkufizime e të tjerë si këto që janë dhënë edhe në punime të tjera të autorit [14],[16], [17],bëjnë të mundur krijimin e kuptimeve të menaxhimit të pohimeve dhe ligjeve të tij, të lidhjes së kësaj disipline me shumë disiplina si matematikë , teknologji informacioni, psikologji sociologji etj

Po kështu mbi bazën e tyre shpjegohet lidhja e menaxhimit me çdo disiplinë që në objektin e saj studion transformimin ose procesin përkatës të tij. Në këtë vështrim çdo disiplinë është një menaxhim specifik i objektit të saj.

Duke patur parasysh që çdo objekt ka transformimin e tij i cili mund të jetë aplikim , funksion , funksional, operator , metodë etj del që menaxhimi bazohet në shumë disiplina dhe anasjelltas ato kanë kuptime menaxhimi si matematika fizika, biologjia, kimia psikologjia , financa, ekonomia , IT etj shkurt çdo shkencë ,madje çdo aktivitet njerëzor është menaxhim.

Kuptohet që të gjitha disiplinat matematike që e optimizojnë atë qëndrojnë në rreshtin e parë të tij. Meqenëse menaxhimi është një aktivitet i ngjashëm me një kompjuter apo në mënyrë të përgjithshme me një sistem kompjuterash del që IT (teknologjia e informacionit) , shkencat kompjuterike, robotike etj janë të lidhura ngushtësisht me menaxhimin, objektin dhe zhvillimin e tij.

Në një vështrim më të përgjithshëm, autori ka shkruar[18],[20],[14]

Lim Politikës =shkencë = menaxhim t-> ?
Politika tenton në shkencë por asnjëherë ajo nuk e arrin atë në një kohë të caktuar

Por sa duhet të jetë variabli t ? Shpesh herë jam pyetur dhe vazhdoj të pyetem: kur do të vijë koha për vendin tonë që politika kombëtare të jetë (të bëhet) shkencë? Kuptohet që pohimi; *limiti i politikës është shkencë nuk bën fjalë për një vend të caktuar e aq më pak që koha të mund të përcaktohet*, pak më ndryshe ai është një limit me kufi të lëvizshëm sepse shkenca vazhdimisht përparon gjithmonë në rritje e bashkë me të por pas saj ecën dhe politika, shkurt ai është një limit dinamik.

Pra shkenca përparon dhe shumë pranë saj edhe vendimarrja, politika(projekti) madje “ largësia shkencë –politikë ” bëhet gjithnjë e më e vogël me kalimin e kohës.

Më poshtë po tregojmë një ilustrim se si parashikohet të jetë dinamika në kohë e projektit (në një farë kuptimi edhe e politikës)) nga teknologjia kompjuterike dhe e informacionit. Në figurën (1), nga artikulli [5] tregohet zhvillimi i fuqisë llogaritëse i kësaj teknologjie, boshti i y_{ve} në lidhje me kohën t , boshti x_{ve} .

Po supozojmë që kjo fuqi blihet sot (viti 2013) me 1000 USD. Nga grafiku, ajo është diku ndërmjet fuqisë llogaritëse të trurit të insektit dhe miut. Në vazhdim psh në vitet 2020 deri 2040

po me 1000 USD do të jemi në gjendje të blejmë me këtë shumë fuqinë llogaritëse të barazvlereshme me atë të trurit të njeriut dhe diku rrotull viteve 2050 fuqinë llogaritëse të gjithë qenieve njerëzore në tokë. Pra kompjuterat do të jenë në gjendje të hartojnë të gjithë projektet(politikat) dhe ti llogarisin ato.

Për të qartësuar më tej idenë, zhvillimi i një komunikimi masiv, mbledhje, konference, fushate, leksion, libër, projekt etj do të jetë jo thjesht një opsion elektronik, por një aktivitet real. Madje sipas shkruesit të artikullit shprehimisht thuhet që politika do të bëhet një shkencë e fortë me rrënjë të thella në shkencat rigorozë{ *we see that the politics, will very soon become a strong science with its deep roots in the rigorous sciences.*}

Përmend me modesti që politika është shkencë është pohuar që me fillimet e demokracisë në vendin tonë dhe është shkruar në auditoiret e studentëve shpesh herë, në disa punime e tekste, e veçanërisht në materialet (vitet 1997-2000) për argumentimin e hapjes të seksionit të parë të menaxhimit në Fakultetin Gjeologji Miniera, Universiteti Politeknik Tirane[14].

Limiti i paraqitur më sipër dhe shembulli ilustrues tregojnë që kuptimi i shtetit, politikës (projektit) të tij mund e do të ndryshojë me kohën (psh cilësia dhe vlera e votës do të zvogëlohen relativisht me vlerën e kriterëve shkencore gjithnjë e më rigorozë e të përgjithshëm, optimizimi i projekteve do të zvogëlojë gjithnjë e më tepër diferencën ndërmjet programeve “aktualisht politike”, struktura e shtetit

gjithnjë e më tepër do të optimizohet dhe unifikohet, madje do të globalizohet, etj.

Falë zhvillimit të teknologjisë moderne, nuk do të jetë e largët dita kur të gjithë projektet (në kuptimin më të përgjithshëm si strategji, alternativa, baza të dhënash, tekste, artikuj, mbledhje, konferenca etj. etj., të përgatiten me kompjutera dhe mjete të tjera të sofistikuar, shkurt "politika do të përgatitet, zhvillohet, luhet, vlerësohet etj. në sferën e shkencës e të zbatimit të saj, të strukturave e klasave abstrakte virtuale etj" "dhe nuk do të ketë e as do të pyesë fare për ngjyra. Ajo do të jetë një politikë e grupimeve shkencore që konkurojnë me projekte "fitues" në komunitete lokale, kombëtare regjionale etj dhe që marrin përsipër zbatimin e tyre.

E nëse është kështu, dmth hipoteza është "reale" ne duhet të bëjmë të gjitha përpjekjet për transformimin "politik" të shoqërisë, për transformimin e saj mbi bazë projekti që politikani ("menaxheri i strategjisë apo i projektit) të ketë formim të dallueshëm në fushën e shkencës dhe të zbatimit të projektit që ai drejton etj.

Kohët e fundit kënaqshëm në vendin tonë, ka një kuptim më të drejtë të projektit e menaxhimit të tij nga politikanë etj. Kjo është e nevojshme por nuk mjafton, të paktën kur nuk kemi një strategji shkencore e aq më pak një politikë të tillë.

Kujtojmë që optimizimi i çiftit objekt-procese duhet parë në shumë aspekte në plan të brendshëm e të jashtëm, jo vetëm real fizik, matematik, teknologjik

ekonomik etj por edhe mendor, social, komunikativ etj, etj.

Psh në komunikim apo aktivitet tjetër në çdo vendimarrje (politike apo shoqërore) nuk mund ti largohesh pyetjes "ku mendon, komunikon e vepron folesi ("burri"), në fushën e ideve (strategjive), të alternativave apo të të dhënave? akoma më keq nëse burri "flet për vehte" (nuk kuptohet, nuk flet qartë etj) apo është jashtë teme "rreh ujë në havan, flet kot, bën llaka-llaka etj."

Kalimthi, do më pëlqente këtë ndarje ta konsideroja si filtër të optimizimit për subjektin që po paraqesim, e në këtë rast kam parasysh edhe një intervistë me gazetarë japonez të shkencëtarit me famë botërore Rudolf Kalman (krijuesi i filtrave Kalman [21] me zbatime të mahnitshme në shoqërinë Nasa të fluturimeve planetare) i cili pas marrjes së një çmimi shumë prestigjioz në Japoni "u pyet në fund të bisedës "po ndonjë gjë tjetër çmund të na thoni" Ai u pergjigj: "burrat kanë tre nivele: rendi i parë është ai i ideve, i dyti ai i alternativave, i treti ai i të dhënave"

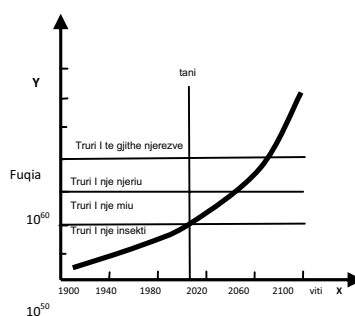

Fig 1 Parashikimi i zhvillimit të fuqisë llogaritëse të kompjuterave

Në kuptimet e përkufizimeve (të dhëna më sipër, ky “filtrim” do të kishte këtë domethënie niveli i parë ; strategjitë, niveli dytë; alternativat, niveli i tretë: të dhënat, më pas unë shtoj :niveli zero :”burri është në temë por i pakuptueshëm” , niveli minus “jashtë teme”.

Rregulli “ i tre burrave”(ose edhe me tepër) është i rëndësishëm jo vetëm në komunikim por në çdo veprimtari , madje sikur këtë përligj edhe “ rregulli” tjetër që haset i shkruar nga studentët në muret e disa universiteteve që kam parë : “e dhëna është informacion , informacioni është dije , dija është fuqi e më pas i themi studentëve “ fuqia është mirëqenie, para” , e pse jo ajo të bën edhe strateg etj.

Përmend që nga vitet 90 e në vazhdim jam shprehur “strategjia e para , politika e dyta’ Pse kështu? Në vitet 1975, 1978 kam qenë drejtues (shkencor) dhe njëherësh autor (me një grup specialistësh) i projektit të vb të Gorishtit që në atë kohë cilësohej nga politika” si banka më e rëndësishme e vendit”

Ky projekt, në dallim nga të gjithë projektet paraardhës inxhinjerik (si diga , hidrocentrale, uzina etj) u bë (hartua) në shumë variante. Në atë kohë politika ngulmonte që projekti i vb të Gorishtit të bëhej në një variant (plani i naftës të mos ulej qoftë edhe përkohësisht) , sepse për ndryshe po të bëhej më shumë (gjithesëj u bënë 13 variante) “ do të hutohej “Byroja Politike”. Që atëherë kohë ideja e varianteve, që

fitoi me argumenta kokëfortë, më çoi në kuptimin e strategjisë nga e cila rrjedh vendimarrja, politika, mendimi që e shpreha hapur qe në vitin 1991.

Pra institucionet e mendimit strategjik i paraprijnë institucioneve politike dhe jo anasjelltas siç ndodh jo rrallë herë edhe sot. Psh për situatën e mosmarrjes së statusit kandidat nga vendi ynë nuk u mor parasysh që politika ka një strategji, që strategjia është një lojë, që në këtë lojë duhet të futemi me motivin “ win, win” (fito- fito) , e më pas që vlera e lojës i takon popullit dhe asnjërit prej institucioneve politike (në pushtet apo jashtë tij). Askush nuk mund ti bijë ndesh strategjisë që është pronë legjitime e popullit dhe që përcakton politikën (projektin) e çdo institucioni në pushtet ose jashtë tij.

Në vazhdim të nivelit të “tre burrave” , ne optimizimin e komunikimit veprojnë edhe faktorë të tjerë, psh vlerat e atyre që komunikojnë që për mendimin tim, sintetizohen në trajtën e këtyre personaliteteve:

-shoqëror (tërësia e vlerave morale, i urtë, i ndershëm, i drejtë, punëtor, i sakrificës etj)

-profesional(tërësia e vlerave profesionale: motivi,dija,shprehitë ,shkathtësitë, etj),

-politik (tërësia e vlerave shoqërore, profesionale e shtetërore në pozicionin e vendim-marrësit)

Për konkretizim do të dukej si krejt normale sot që në një komunikim politik(pra për një projekt) të thirrnim për diskutim sa më shumë pjesëmarrës

(“ burra”). Natyrisht që mund e duhet të thiren të paktën ato burra personaliteti i të cilëve zgjidh optimalisht problemin në fjalë dhe realizon vendimarrjen përkatëse. Natyrisht që këtë mbledhje, burri pa vlerë nuk i jep vlerë mbledhjes, e për rrjedhim është më mirë që ti kursehet • koha këtyre “ burrave” jo vetëm në këtë rast por kudo e kurdoherë kur vlera e tyre nuk është e dobishme.

Mund të ketë edhe raste kur vendimarrësi (politikani) këtë vlerë e ka të dobët se ajo e “ burrave “ose ajo nuk bën pjesë në themelin e personalitetit të tij, • megjithatë, vendimi i “tij” duhet ti hapë rrugë mendimit optimal të personalitetit qoftë ky edhe shoqëror. Psh kujt mund ti shërbejë një komunikim jo i ndershëm, jo i drejtë, i pa moralshëm etj ose, kur në të nuk dominon fort transparenca, ligji , arsyeja , llogjika, formimi, përvoja etj etj, por padija, mediokriteti ,mungesa e kulturës , arroganca , diktati, nepotenca etj?

Politika në një vështrim të shkurtër menaxherial

Optimizimi është një proces vendimarrje në një projekt, pak më ndryshe ai është një politikë e specifikuar sipas objektit të saj.

Meqenëse optimizimi është karakteristika shkencore e “rendit të parë” të çdo aktiviteti pohimi “*Politika gjithë e më tepër është dhe bëhet shkencë*” është kusht i nevojshëm për një përshpejtim eksponencial zhvillimi (në përgjithësi një nga kushtet kryesore

që bën diferencimin e zhvillimit të vendeve).

Por në vështrimin e përkufizimeve të mësipërme cilat janë atributet apo cilësitë e politikës? Ja vetëm disa prej tyre.

*politika është menaxhim..*Ky menaxhim fillon që nga strategjia, analiza e saj, alternativat, projektet, nënprojektet etj, hartimi i tyre,zbatimi, monitorimi, revizionimi i projekteve etj. Megjithatë, gjatë këtyre 20 viteve ajo jo rrallë herë ka qenë individuale, intuitive empirike etj) dhe e pabazuar në strategji e studime të mirëfillta etj

Politika është mbi të gjitha inovative, sepse pasurohet vazhdimisht me vlera të dijes së

nivelit më të lartë, shkurt të shkencës bashkëkohore.

Kur flasim për novacion në politikë kemi parasysh prurjet e reja në të e në mënyrë të veçantë ato të formimit e zhvillimit shkencor të burimeve njerëzore, të proceseve të tyre, të teknologjisë bashkëkohore etj.

Në qoftë se pranohet që optimizimi i burimeve është bazë e politikës kombëtare, atëherë optimizimi i trurit vendimarrës është problemi numër 1 i optimizimit të burimeve. Pse ? Sepse investimi në tru e në mënyrë të veçantë në “trurin vendimarrës” ka efikasitetin më të lartë se në çdo burim tjetër potencial njerëzor, energjitik, mineral, bujqësor etj.

Pra politika duhet të bëjë përpjekje që të jetë në rreshtin e parë të formimit shkencor e më pas institucionet e tjera. Natyrisht që kjo nuk mund të bëhet

menjëherë “me një të rënë të lapsit, me suste pa një vizion’ por me një strategji , projekt të mirefilltë që duhet të vihet në jetë sa më parë”

Që këtëj kuptimi , ndryshimi dhe reformimi i politikës në aspektin shkencor, mendoj se aktualisht dhe për shumë kohë është përafërsisht problemi më i rëndësishëm kombëtar.

- *Politika është veprimtari për zgjidhjen dhe zbatimin e një problemi të rëndësishëm(nga një bashkësi) që bën pjesë në një strategji të caktuar.*

Menaxhimi është një bashkësi problemesh që shtrohen dhe formulohen nga strategjia dhe zbatohen optimalisht nga politika (nga grupimi politik). Këto probleme në shumë raste nuk kanë qenë të plota ose ato që duhen (si në fushën e energjisë, infrastrukturës, teknologjisë së informacionit etj), nuk janë paraprirë nga një analizë studimore të kryer nga specialist të mirëfilltë aq më pak nga oponenca shkencore(Kam parasysh aktivitetin e Fakultetit Gjeologji Miniera etj apo ndonjë aktivitet tjetër akademik).

Akoma më keq kur nuk argumentohet pse ky problem si do të zgjidhet kush do ta zgjidhë, kur do të vihet në zbatim , cili është investimi , shpenzimet etj(sa do të kushtojë) dhe ç’fitim, përfitim dobi, jetësim etj do të ketë, cili është risku(në fakt një bashkësi rrisqesh) etj etj

Natyrisht këto mangësi pasqyrojnë jo rrallë herë mos njohje të problemeve

dhe të shtrimit të tyre, formim jo të duhur e të mangët profesional , hera herës edhe kulturë të dobët në shkencat e mirëfillta teorike dhe aplikative si ato gjeologjike, inxhinjerike, energjitike, infrastrukurore , jo më pak në fushën e teknologjisë së informacionit e të shkencave të tjera të kohës. etj.

- *-Politika është veprimtari komplekse dhe e sofistikuar*

Me qenë se me kalimin e kohës shtrimi dhe zgjidhja e problemeve bëhet më e përgjithshme, më komplekse dhe më e sofistikuar (psh problemi i energjisë, mjedisit ,teknologjive të informacionit etj),atëherë i tille do të jetë çdo element i politikës që nga qëllimi, analiza, marrja e vendimit, projekti zbatimi etj.

- *Politika është strukturë klase me objekte(të orientuar) dhe me hierarki optimale*

Në qoftë se me marrëveshje konsiderojmë strukturë një bashkësi atributesh me një lidhje të caktuar atëherë politika është një strukturë (si në programimin e orientuar) , dmth një bashkësi njerëzish që karakterizohet nga vendimarrja, projekti etj, ose siç thuhet ndryshe është një “objekt politik” që proceson objekte të tjerë duke përfshirë edhe vehten pra është një klasë (edhe në të folurën e përditshme përdoret kuptimi “ klasë politike”).

- *Politika është një veprimtari që strukturon objektet (shtetin) sipas një*

hierarkie, madje në mënyrë optimale.(Psh një bashkësi punonjësish në një digaster apo institucion e ndarë në departamente, seksione etj në marrëdhënie plotësisht të përcaktuara sipas disa kriterëve).

- *Politika është veprimtari që mbështetet në të dhëna e informacion të sakta e të strukturuar dhe në metoda të përparuara.*

Kjo strukturë mund të konsiderohet e tillë në qoftë se mbështetet në të dhëna të sakta dhe informacion të mjaftueshëm. Nuk mund të ketë shtet të strukturuar optimalisht, në qoftë se nuk ka të strukturuar bazat e të dhënave e të objekteve etj mbi të cilën mbështet shteti.

Nga kjo pikëpamje evidentimi i të gjithë burimeve, potencialeve dhe rezervave të tyre dhe strukturimi i bazave të dhënave të tyre është kushti më i parë i nevojshëm që politika të jetë optimale. Me gjithëse ky problem është ngritur edhe më parë, (edhe në teza disertacioni) , aktualisht duhet të punohet më shumë në këtë drejtim jo vetëm në strukturimin e bazave të të dhënave të popullsisë por edhe të të gjithë burimeve kombëtare, projekteve [11] etj

- *Politika është veprimtari optimale dhe politikan do të thotë drejtues optimal .*

Politikani e ka këtë status “ jo me emërim me gisht “ por në bazë të kriterëve që ai ka plotësuar optimalisht në klasën apo komunitetin e

drejtuesave të mundshëm. Ai e zbaton këtë status në vendimarrje (pavarësisht nga hierarkia e vendimit) për drejtimin dhe realizimin, shkencor të një projekti, nënprojekti, studimi etj etj.

Që ta zbatojë këtë status në mënyrë optimale edhe për objektet e tjerë “ *ai në rradhë të parë duhet të jetë në vetvehte optimal*”. Nuk mund të jesh optimal për objekte të tjerë në qoftëse vetë objekti yt (bashkësia e atributiveve dhe proceseve të tua) nuk është optimale në klasën tënde dmth në atë të politikanëve të tjerë ose të mundshëm(që aktualisht nuk e kanë statusin tënd juridik por që janë në potencë)

Pra shkurt përgatitja shkencore dhe profesionalizmi është kushti më i parë (krahas integritetit moral i domosdoshëm i një politikan (aspak militantizmi i tij)

- *Politika është projekt.*

Ky aktivitet fillon që me analizën e qëllimit e realizimin e tij, të dhënat e informacionet, metodikat e instrumentat e hartimit të projektit e vlerësimin e tij, vendimarrjen dhe më pas vazhdon me zbatimin, monitorimin, eventualisht revizionimin e deri në përfundimin e tij.

Mendoj se në këto 20 vitet e fundit mospjesmarrja aktive e politikanëve në projekte(çdo veprimtari optimale mbi bazën e një strategjie) është nga pikat më të nxehta dhe më të dobta të politikës jo vetëm në fushën e burimeve por edhe në atë kombëtare në përgjithësi.

Pse kaq shumë për politikën? Sepse është një veprimtari nga më të rëndësishmet për burimet njerëzore për zhvillimin e tyre e të çdo burimi tjetër, shkurt për optimizimin e tyre.

Sot, ka ardhur koha që për çdo drejtues (menaxher) institucioni shtetëror etj politikan, ministër, rektor, akademik, drejtor, deputet etj përpara se të ulet në karrigen e tij “të pyetet” hollësisht për projektin ku ai merr pjesë dhe pse merr përsipër ta drejtojë:

- Cili është *background-i* Tij?
- pse ky projekt paraqitet prej Tij,?
- cili është problemi i projektit kushtet e kriteret e tij?
- cilat janë alternativat e këtij problemi dhe analiza e tyre?
- cila është metoda e zgjidhjes
- cila dhe zgjidhja optimale dhe risku i saj?
- si do të realizohet produkti i projektit, me çfarë, kur, ku etj. do të arrihet ky produkt, cilat janë vlerat e produktit etj.

Shkurt, ai duhet t’u përgjigjet pyetjeve që bëjnë “baballarët e menaxhimit” dhe të argumentojë kontributin e tij në projekt.

Për periudhën e demokracisë politika në menaxhimin e shumë projekteve shpesh herë ka vepruar “jashtë qarqeve shkencore duke i kapërcyer ose i izoluar ato”. Për shumë nga këto projekte kontributi i institucioneve shkencore mund të ishte i jashtëzakonshëm, po të kemi parasysh që shumë prej tyre (departamente, institute etj) para viteve 90 kanë qenë violina të para të hartimit

e zbatimit të tyre, madje është më gjerë për njehsimin e potencialeve, rezervave, programimin e tyre, të teknologjive të reja etj.

Mënjanimi i institucioneve shkencore ka qenë një humbje e madhe kombëtare, madje ndoshta më e madhe se vetë rrjedhja e trurit të kombit, sepse kapacitet intelektual janë pasuria më e rëndësishme e burimeve kombëtare.

6. Çfarë duhet bërë?

Përgjigja e kësaj pyetje është në krye të rradhës dhe kërkon një studim të mirëfilltë

1. Hipoteza “Politika është projekt, është shkencë, ka një rëndësi të posaçme, veçanërisht për vendin tonë për të kapur kohën e humbur dhe për të arrihur një përshejtim të lartë zhvillimi.

Ajo ka vetëm një gjuhë atë të optimizimit të strategjive e projekteve me vlerësim risku.

2 -Kuptimi dhe reformimi i vendimarrjes në planin shkencor aktualisht mund të jetë problemi më i rëndësishëm kombëtar në optimizimin e burimeve njerëzore, natyrore, financiare, informacionale etj.

3. Politika është menaxhim do të thotë që politika përcaktohet nga strategjia, për rrjedhim në zhvillimin e vendit, shkenca është e para, ndërsa politika e dyta, pak më ndryshe strategjia (shkenca) thotë se çfarë duhet të zbatohet politika dhe jo anasjelltas siç ka ndodhur rëndom këto 20 vitet e fundit. Shkurt, i pari është mendimi i nivelit më

të lartë e më pas veprimi mbi bazën e tij.

4. Ngritja e institucioni për strategjinë kombëtare për politikat afatmesme dhe afatgjata është e domosdoshme. Ky institucion i strategjisë mund e duhet të konstituohet kryesisht mbi bazë të departamenteve universitare, akademisë, instituteve dhe qendrave shkencore të vendit etj.

Po kështu Institucioni i projekteve dhe i studimeve kombëtare, apo i qendrave të tjera të menaxhimit të projekteve rajonale, kombëtare, zonale etj mund e duhet të reformohen për një zhvillim më të shpejtë të ekonomisë e shkencës në vendin tonë etj, për një konkurrencë më efikase ndaj çdo projekti të huaj për të cilat ekonomia jo rrallë herë paguan “ shumë rendë” dhe me pasoja për të.

5 .Ndërtimi i një sistemi [11] i bazës së të dhënash kombëtare jo vetëm për burimet njerëzore (regjistri kombëtar etj), por edhe për burimet më kryesore të vendit në përgjithësi etj është një institucion që e kërkon koha, aq më tepër po të kemi parasysh që shteti është aq më i fortë , i qendrueshëm dhe efektiv , sa më i strukturuar të jetë informacioni mbi të cilin ai mbështetet :të dhënat , studimet , projektet etj.

6 Përkufizimet modeste të objektit, transformimit (procesit) etj janë globale e pikënisje për ndërtimin e një teorie të menaxhimit, e cila deri tani nuk ka një semantikë të vetme. Ndoshta struktura objekt transformim mund të ketë ndikim edhe në disiplina të tjera “zhvillimi”, përfshi edhe gjuhët e programimit , teknologjia e

informacionit , robotika , komunikimi etj,

7.Eksplorimi i riskut, diagnostikimi , vlerësimi dhe menaxhimi i tij është një problem kombëtar, aq më shumë në politika, investime, tendera etj në fusha të ndjeshme si arsimi, shëndetësia , mjedisi, energjia, burimet natyrore, menaxhimi, politika shtetërore, drejtësia etj. Të iniciohet e rritet niveli teorik i stokastikës ,të fuqizohet fusha e zbatimeve të saj në strategjinë e politikat shtetërore e civile , projektet, studimet, strukturat e niveleve të larta shtetërore, lokale, regjionale , etj, deri në ngritjen e institucioneve (private e shtetërore) të specializuara për këtë qëllim.

8 Të bëhet vlerësimi i pasigurisë, riskut[10] etj si një normë (mundësisht juridike (ligj) pa të cilin mos të miratohet moralisht ose mos të lejohet juridikisht, zbatimi i një politike apo projekti kombëtar etj, në qoftë se ai nuk ka vlerësimin e riskut. Ky propozim është bërë afro 15 vjet më parë, por që deri më sot ... asgjë, madje mungesa e normës ligjore i ka sjellë dëme të jashtëzakonshme ekonomisë: ngjarjet e Gërdecit, tuneli i Rugës së Kombit, përmytjet e herpashershme, fluktacionet politike në fushën e energjisë, pa aftësia profesionale në pozicionet drejtuese në strukturat administrative të larta, korrupsioni në drejtësi, politike,”copëzimi i burimeve hidrike , minerare etj për qëllime shfrytëzimi efektiv” etj etj

9. Është koha për një zhvillim të ri të teorisë së menaxhimit, të përgatitjes të menaxherëve me integritet shoqëror e

profesional, background të shkëlqyeshëm në shkencat themelore të aftë për drejtimin dhe zhvillimin e shoqërisë. Dhe kjo erë po troket ndjeshëm në dyert tona.

10 *Kuptimi i shtetit, politikës (projektit) të tij mund e do të ndryshojë me kohën* (psh cilësia dhe vlera e votës do të zvoglohen relativisht me vlerën e kritereve shkencore gjithnjë e më rigorozë e të përgjithshëm, optimizimi i projekteve do të zvoglojë gjithnjë e më tepër diferencën ndërmjet programeve “aktualisht politike”, struktura e shtetit gjithnjë e më tepër do të optimizohet dhe unifikohet, madje do të globalizohet, strategjia gjithnjë e më tepër do të jetë bashkëpunuese për çdo lojtar, e për çdo fushë qoftë edhe me kundërshtarin “më të rreptë” ashtu siç pohon edhe çmimi Nobël i vitit 2012 Prof. Lloyd Shapley, themeluesi i lojrave stokastike [10]: “how individuals in a group of people could be paired up when all had different views on who might be their best partner” etj.

Literatura:

- 1-A. Thomson, A. Stricland (2001). *Strategic Management*, Twelfth edition, New York, USA.
- 2-B. Snell (2002) *The Management*, 5th ed, McGraw-Hill, New York, USA.
- 3- G Clifford . L Eric (2000). *Project Management*, Mc.Graw Hill, London, UK.
- 4 T. Petihon (1996) *Psikologjia*. f 684. Fondacioni Soros, Tirane.
- 5-J.A. Hudson (2008). *The future of Rock Mechanics and the ISRM*, p 8, 5th Asian

Rock mechanics Symposium (ARMS5), Tehran, IRAN.

6-Martin J. O, A. Rubinstein (1994). *A course in Game Theory*, The MIT press, Massachusetts, USA.

7- *Sixth (6th) World Congress on Integrated Resources Management (2002)*, Geneva, SWITZERLAND

8.S. Osmani (2007) *Optimizimi 1. Programimi linear me zgjerime*. f. 553 Pjesa e pare. Shtepia botuese EGI. Tirane

9 S.Osmani. (2008) *Optimizimi 2 Metoda e elementeve te fundme*. f. 781 Shtepia botuese PEGI. Tirane

10 S.Osmani. (20012) *Optimizimi 3. Hyrje ne stokastike*. f. 674. Shtepia botuese FILARA. Tirane

11.S. Osmani. F. Osmani. S. Sukaj. (2004). *Nje veshtrim mbi strategjine, projektet dhe ristrukturimin ne fushen e energjise*. f 12 Konferenca e Energjitikës, UT, Tiranë

12.S.Osmani, A.Londo. (2004). *Consideration on the strategy, project and code system*.

International symposium: Global Project and Manufacturing Management 8p., Siegen, GERMANY

13. S.Osmani, F.Osmani. (2008) *On strategy, policy and management of resources and environment*. 13 p. Global international symposium REWAS, Cancun, MEXICO.

14.S. Osmani (2004) *Metoda matematike ne menaxhim*. f 406 Shtepia botuese PEGI. Tirane.

15.S. Osmani (2002). *Energy distribution estimation using stochastic finite element* Renewable energy Nr.25, p.9 LONDON, UK

16 S. Osmani, P. Hoxha
(2011)*Management ,strategy and project.A view on objects management*
p.16International Conferende Facets of
Bussiness excellence(FOBE) 2011- IMT
Ghaziabad INDIA
17.Osmani etc(2011) *Management ,
strategy, policy and project .Energy
object case.p.6*
Energy Workshop (Topi University)
Islamabad, PAKISTAN
18..S.Osmani (1991)*Consideration on
optimization of the resources and
national politics*
9 p..Department of Energy resources,
Polytechnic University, Tirana,
ALBANIA(in Albanian)

19-S.Osmani, P.Hoxha.(2008) Strategy
and project of resources the base of
the development
and integration. Conference of the
Economics Faculty, p 12 Tirana
20 S.Osmani, Dh.Gjevreku,N.Kodheli,
N.Koja etc(2002).*Consideration on
Albania strategy and sustainable
development* . Italian – Albanian
Conference Tirane
21. M S. Grewal , A P. Andrews Kalman
Filtering John Willey 2008 , CANADA

* Nga:

Akad. Prof. Dr. Skënder Osmani,
Fakulteti Gjeologji Miniera
E-mail:s_osmani@yahoo.com

EDUKIMI PROFESIONAL: NJË DOMOSDOSHMERË NË VIJIMËSI

Historia e zhvillimit të kontabilitetit duket se është shumë e hershme.

Ajo është po aq e vjetër sa dhe vetë historia e civilizimit.

Prof, Dr. Jorgji BOLLANO
Prof. As. Dr. Hysen ÇELA

Regjistrimet kontabël duket se kanë një histori shumë të hershme. Romakët për shembull, thuhet se zbatonin një sistem tatimor të plotë, i cili përfshinte tatimet mbi shitjet, tatimin mbi tokën dhe një taksë të sheshtë për të gjithë qytetarët pa dallim. Taksambledhësit e perandorisë Romake i regjistronin gjurmët e mbledhjes së taksave e tatimeve me anën e një sistemi të regjistrimeve kontabël. Sot, gjërat kanë evoluuar shumë dhe kontabiliteti është shndërruar në një disiplinë të rëndësishme e shumë të kërkuar, nga një numër gjithnjë e më i madh individësh. Janë të shumta kolegjet dhe universitetet në botë që lëshojnë diploma të nivelit Bachelor e Master dhe gjithashtu janë të shumta institucionet e arsimit të lartë, që janë përfshirë edhe në programet e ciklit të tretë të studimeve dhe japin edhe Doktoratura në disiplinat kontabilitet

dhe taksa. Pra historia e zhvillimit të kontabilitetit duket se është shumë e hershme. Ajo është po aq e vjetër sa dhe vetë historia e civilizimit.

Nga ana tjetër, institucionalizimi i kontabilitetit u bë i mundur përmes lindjes dhe zhvillimit të profesionit kontabël, që konsiderohet si një nga arritjet më të rëndësishme në histori. Thuhet se kontabilistët ishin ata që kontribuan për zhvillimin e parasë dhe bankave dhe shpikën sistemin e regjistrimit të dyfishtë për t'ju përgjigjur nevojave të administrimit të biznesit. Zhvillimi i profesionit kontabël, në kushtet e revolucionit industrial, bëri të mundur të mbijetojnë sipërmarrësit dhe të zhvillohen tregjet e kapitalit aq të nevojshme për veprimtaritë e biznesit të madh dhe të vetë sistemit kapitalist. Gjithashtu, zhvillimi i profesionit kontribuoi në dhënien e kredibilitetit të duhur për politikat komplekse të biznesit, në shtysën e duhur për bumin ekonomik të shekullit të 20-të, etj. Sot profesioni kontabël po zhvillohet në

kushtet e revolucionit të informacionit i cili po transformon ekonominë globale.

Kontabiliteti, duke qenë një sistem përmbledhës informacioni dhe komunikimi, që përdoret për marrjen e vendimeve në lidhje me përdorimin e burimeve ekonomike, bën të mundur edhe kontrollin efektiv të përdorimit të burimeve si dhe vlerësimin e rezultateve të aktivitetit ekonomik, etj. Të gjitha këto synime të kontabilitetit nuk mund të arrihen pa një zhvillim të përshtatshëm organizativ, që materializohet në rolin e organizmave profesionale kontabël.

Zhvillimi i profesionit kontabël dhe zgjerimi i vazhdueshëm i shërbimeve të ofruara prej tij, solli nga njëra anë domosdoshmërinë e hartimit të rregullave dhe nga ana tjetër organizimin e anëtarëve të këtij profesioni në institucione që garantonin qoftë sigurinë ndaj publikut për shërbimet e kryera prej tij, ashtu dhe mbrojtjen e vetë profesionistëve.

Nisur nga kontributi në interesin publik dhe sidomos, në zhvillimet ekonomike, profesioni kontabël në vendet e ndryshme të botës ka njohur avancim dhe zhvillim të vazhdueshëm. Veçanërisht pas vitit 1977 kur u krijua IFAC-u, roli i profesionit kontabël ka pësuar zhvillime të mëtejshme duke u orientuar gjithnjë e më shumë në standarde profesionale të kontabilitetit dhe të auditimit cilësisht të larta, dhe sidomos në kërkesat etike dhe të sjelljes së duhur profesionale. Zhvillimet globale kanë bërë që organizmat profesionale kombëtare të adoptojnë dhe të pranojnë standarde profesionale që gjithnjë e më shumë po afrohen

drejt një kuadri standardesh globale të cilat kanë një qëllim të përbashkët, të unifikojnë gjuhën me të cilën raportohen informacionet financiare.

Po kështu, edhe përgatitja e profesionistëve kontabël gjatë dekadave të fundit ka avancuar shumë dhe është standardizuar në funksion të shërbimeve profesionale që ata japin. Qëllimi i kësaj përgatitje është formimi dhe edukimi i individëve që duhet të hyjnë në profesion përmes programeve të përgatitjes teorike dhe të marrjes së eksperiencës praktike, e cila bën të mundur që këta individë të bëhen kompetentë, të marrin njohuri dhe aftësi profesionale dhe në këtë mënyrë, të jenë në gjendje të japin një kontribut pozitiv gjatë gjithë jetës së tyre si për profesionin, për njësitë ekonomike të cilave iu shërbejnë, por edhe për komunitetin dhe interesin publik në përgjithësi.

I. Disa nga llojet e profesionit kontabël

Sipas kriterëve të përcaktuara nga IFAC, profesionist kontabël do të konsiderohet një individ, anëtar i një organizmi profesional anëtar i IFAC-ut, i cili ka provuar dhe dëshmon se ka arritur një stad njohurish dhe zotësish profesionale e të përgjithshme, të cilat e bëjnë atë të jetë i gatshëm të marrë përsipër kryerjen e shërbimeve profesionale kontabël me interes publik. Një profesionist duhet gjithashtu të jetë i besueshëm nga palët e interesuara dhe nga publiku. Që një individ të bëhet profesionist kontabël ai duhet të arrijë një kompetencë profesionale të lartë e cila shkon përtej

një diplome të dhënë nga një shkollë e lartë universitare e njohur nga shteti, pasi kërkon njohuri teknike e profesionale më të larta dhe eksperiencën e duhur praktike.

Sot profesioni i kontabilistit ndodhet në një proces zhvillimi të vazhdueshëm. Në varësi të mënyrës së dhënies së shërbimeve nga ana e profesionistit, të formës së organizimit të tij, dhe shkallës së pavarësisë që kërkohet, mund të dallojmë disa lloje apo kategori të profesionit kontabël:

- Kontabilistët e punësuar – Këta kontabilistë punojnë si nëpunës të angazhuar në njësitë ekonomike dhe shërbimet i japin përmes kontratave të punësimit që lidhen midis kontabilistit dhe njësive ekonomike të cilave ju shërbejnë.
- Kontabilistët e miratuar – të cilët ju shërbejnë disa njësive ekonomike. Ata janë të pavarur nga njësitë ekonomike të cilave u kryejnë shërbime kontabël;
- Kontabilistët e njësive publike shtetërore dhe njësive ekonomike që nuk ndjekin qëllime fitimprurëse – Këta janë nëpunës të njësive publike shtetërore të karakterit kombëtar ose lokal dhe të organizatave të ndryshme jofitimprurëse;
- Ekspertë kontabël të regjistruar – Këta janë profesionistë kontabël të specializuar në auditimin e informacioneve financiare historike dhe kanë të drejtën ligjore për të

kontrolluar pasqyrat financiare të njësive ekonomike.

Në varësi të mënyrës së ushtrimit të profesionit kontabël në praktikë, klasifikimin do të bëhej si më poshtë:

a) Profesioni kontabël i lirë, që është rregulluar me ligjin 10.091, datë 05.03.2009 “Për auditimin ligjor, organizimin e profesionit të ekspertit kontabël të regjistruar dhe kontabilistit të miratuar”, ku përfshihen Ekspert kontabël të regjistruar dhe Kontabilistët e miratuar, dhe

- Profesioni që ushtrohet nga konditat e punësimit, ku përfshihen kontabilistët dhe audituesit e brendshëm të njësive të ndryshme ekonomike.

II. Përgatitja për ushtrimin e profesionit kontabël

Ushtrimi i profesionit kontabël nga pozita e një të punësuarit në njësitë ekonomike të biznesit, kërkon minimalisht marrjen e njohurive të mjaftueshme, të cilat jepen nga shkollat e larta universitare. Fakti që profesionistët e sotëm, të cilët angazhohen në njësitë ekonomike janë të moshave të ndryshme, tregon se ata kanë dallime në edukimin e tyre profesional, që lidhen me kurikulat mësimore me të cilat ata janë përgatitur. Kurikulat ndryshojnë dhe përsosen vazhdimisht duke ju përshtatur kërkesave të kohës. Kjo bën të domosdoshëm edukimin e tyre në vijimësi, edukim i cili mund të realizohet

qoftë në mënyrë të organizuar nga shoqatat/organizatat ku ata janë anëtarë, ashtu edhe në mënyrë të pavarur ose individuale. Ushtrimi i profesionit të lirë kontabël apo të audituesit në vendin tonë është i rregulluar me ligj dhe çdo shoqatë profesionale është e detyruar ta respektojë atë.

Në ligjin 10.091 datë 05.03.2009 "Për auditimin ligjor, organizimin e profesionit të ekspertit kontabël të regjistruar dhe kontabilistit të miratuar", janë përcaktuar drejt procedurat për realizimin e kërkesave të më sipërme. Të dy profesionet e lira, audituesi dhe kontabilisti i miratuar kërkohet të kenë një përgatitje teorike dhe praktike. Përpara se të marrin njohjen e tyre të plotë si profesionistë të fushës, këta individë duhet të kryejnë një periudhë të nevojshme të praktikës profesionale, e cila konsiderohet më shumë se e rëndësishme, pasi bën të mundur që kandidatët të zbatojnë në praktikë njohuritë teorike dhe teknike për të zgjidhur sa më mirë problemet e praktikës.

Veç kësaj, kandidatët duhet të zhvillojnë cilësi të tjera e veçanërisht: një qëndrim objektiv, një gjykim profesional dhe zotësi administrative, etj, të cilat mund të mësohen vetëm përmes përvojës që ata fitojnë gjatë periudhës së praktikës.

Edhe pse nga pikëpamja ligjore apo rregullatore kjo kërkesë për eksperiencën praktike duket se është e rregulluar, nga analiza e mënyrës sesi realizohet ky komponent në praktikë, vërehet se në rastin e profesionistit të kontabilistit të miratuar ka disa

probleme që meritojnë vëmendje. Në praktikë kërkesa për stazhin tre-vjeçar ndeshet me dy rastet e mëposhtme:

- Rasti i parë, kur kandidatët për kontabilistë të miratuar e kanë mbaruar shkollën e lartë dhe i kanë përfunduar tre vite pune, por kjo eksperiencë është marrë në funksione të ulëta që nuk bëjnë të mundur marrjen e eksperiencës së kërkuar, dhe

- Rasti i dytë, kur kandidatët për kontabilistë të miratuar kanë disa vite që kanë mbaruar shkollën e lartë dhe kanë një përvojë të gjatë pune, por kanë mangësi teorike si rrjedhojë e përgatitjes së tyre me kurikulat e vjetra.

Një gjendje e tillë kërkon që edhe trajnimet që organizohen nga shoqatat profesionale të diferencohen sipas rasteve të mësipërme dhe jo të organizohen për të gjithë njëloj.

Ndërsa për sa i përket profesionit të audituesit, formalizmi ligjor paraqitet më i plotë. Kështu përpara se të futen në profesion, pra para se të kalojnë provimet e aftësisë profesionale, kandidatët duhet të kryejnë një periudhë stazhi pranë një eksperti kontabël ose një firmë auditimi në kushtet e punësimit me kohë të plotë për tre vjet, të punësimit me kohë të pjesshme për pesë vjet ose me një kontratë shërbimi prej tre vjet kur kandidatët e kanë marre më parë dhe e ushtrojnë profesionin e kontabilistit të miratuar në mënyrë të lirë (te pavarur). Megjithatë edhe në këtë rast praktika ka ende probleme dhe çështje që kërkojnë të përmirësohen. Kështu, mbetet imediate përmirësimi i

edukimit teorik e praktik ndaj stazhit duke zgjeruar gamën e përgatitjes jo vetëm me disiplinat tradicionale siç janë SKK, SNRF-të dhe standardet e auditimit, por edhe me disiplinat formuese në aftësitë organizative e të qeverisjes, në teknologjinë e informacionit, shërbimet e lidhura, etj., si edhe për të konsideruar edhe për të bërë diferencim në përgatitje midis kandidatëve për EKR në varësi të moshës dhe të kurrikulës me të cilën ata janë përgatitur nga shkolla e lartë. I takon IEKA-s që të mendojë për të zgjeruar edhe mundësitë e marrjes së edukimit praktik të kandidateve në kompanitë e mëdha që zbatojnë SNRF-të dhe që kanë sisteme më të zhvilluara të kontabilitetit, kontrollit dhe të teknologjisë së informacionit.

Çfarë tregojnë certifikimet e tre viteve të fundit?

Me gjithë përpjekjet që bëhen nga shoqatat e profesionistëve kontabël dhe nga vetë kandidatët për të realizuar disa provime për njohjen e tyre të plotë si profesionistë të fushës, rezultatet vijnë të mos jenë fort të kënaqshme.

Pasqyra e mëposhtme e argumenton më mirë këtë:

Viti	Profesioni	Marrë pjesë	Kalluar	% e kalimit	Pikët mesatare	Vlerësimet		
						Mjaftueshëm (nr i pers)	Mirë(nr i pers)	Shumë (nr i pers)
2010								
Provimi 1	EKR	43	24	56	11.7	8	12	4
	KM	350	102	30	11.5	78	18	6
Provimi 2	EKR	27	25	93	13	14	10	1
	KM	103	91	89	11.5	70	19	2

Provimi 3	EKR	19	19	100	11.2	16	1	2
Provimi 4	EKR	19	18	94.7	11.3	13	5	-
Provimi 5	EKR	23	23	100	12.9	9	10	4
2011								
Provimi 1	EKR	40	38	95	13	8	20	10
	KM	321	248	78	12.2	135	99	14
Provimi 2	EKR	38	38	100	12.9	2	22	12
	KM	248	248	100	12.8	134	96	18
Provimi 3	EKR	30	21	70	11.8	15	5	-
Provimi 4	EKR	21	9	42.9	10.5	10	1	3
Provimi 5	EKR	30	30	100	16	2	6	22
2012								
Provimi 1	EKR	64	25	39	11.3	1	18	6
	KM	394	233	60	11.3	201	27	5
Provimi 2	EKR	44	37	84	14	15	17	5
	KM	250	250	100	12.3	145	100	5
Provimi 3	EKR	36	34	94.4	12	17	17	-
Provimi 4	EKR	46	44	95.7	12.8	27	17	-
Provimi 5	EKR	46	46	100	15	27	17	2

Rezultatet e paraqitura më sipër pasqyrojnë një nivel të ulët përgatitje dhe ajo që është më e rëndësishme është cilësia shumë e ulët. Kjo kërkon që edukimi në vijimësi jo vetëm që duhet organizuar më mirë nga shoqatat, por ai duhet të jetë i studiuar dhe të përfshijë si mangësitë e vërtetuara më parë, ashtu edhe çdo ndryshim apo evoluim në kohë të disiplinave që janë të domosdoshme për ngritjen profesionale.

Procesi i evoluimit dhe rritjes profesionale që i shërben rritjes së aftësive të profesionistëve sidomos atyre të fushës së auditimit, mund të përfshijë programe edukimi të avancuara që mund të ndiqen në institucione akademike ose mund të bëhet nëpërmjet programeve të organizuara profesionale, nëpërmjet trajnimit gjatë punës dhe programeve të marrjes së eksperiencës, trajnimet jashtë punës si dhe nëpërmjet kurseve

e veprimtarive të formimit të vijueshëm profesional.

III. Edukim edhe për përdoruesit e pasqyrave financiare

Edukimi i vijueshëm profesional është i domosdoshëm jo vetëm për hartuesit dhe audituesit e pasqyrave financiare, por edhe për përdoruesit e këtyre të fundit. Kjo është domosdoshmëri pasi ndihmon drejtpërdrejt për marrjen e vendimeve ekonomike të arsyeshme prej tyre. Ndër përdoruesit që domosdoshmërisht duhet të kenë njohuri për hartimin e Pasqyrave Financiare në radhë të parë janë Bankat e nivelit të dytë dhe pastaj vijnë me radhë organizmat e sistemit tatimor, Kontrolli i Lartë i Shtetit, etj.

Nga një pyetësor i hapur, i bërë me bankat e nivelit të dytë, rezultoi si më poshtë:

- Vetëm 52% e bankave të nivelit të dytë përdorin pasqyrat financiare të audituara dhe të përgatitura sipas SKK, si bazë për vendimmarrjen e tyre në kredi dhënie.

- Pasqyrat konsiderohen të rëndësishme në vendimmarrje sipas kësaj shpërndarjeje:

95% bilanci dhe pasqyra e të ardhurave
47% pasqyra e fluksit të parësë
32% pasqyra e lëvizjes së kapitalit
16% shënimet shpjeguese

- 63% e bankave mbështeten në raportin e auditimit dhe 21% e tyre besojnë vetëm tek raportet e auditimit të përgatitura nga shoqëritë e mëdha të auditimit. Ndërsa 16% e bankave nuk

kanë besim dhe nuk mbështeten absolutisht gjykimin e tyre mbi raportin e auditimit.

- Kur u pyetën nëse hasnin në punën e tyre raporte auditimi të kualifikuara, përgjigjet ishin si më poshtë:

- a) 47% kurrë
- b) 47% rrallë
- c) 5% ndonjëherë
- d) 0% shpesh

- Ndërsa lidhur me ndikimin që kishte në vendimmarrjen e tyre, një raport auditimi i kualifikuar, bankat u përgjigjën:

- a) 84% JO
- b) 16% PO

- Për sa i përket pyetjes së drejtpërdrejtë, "Si e vlerësoni të kuptuarin tuaj dhe të klientëve tuaj mbi SKK", përgjigjet ishin:

BANKAT KLIENTËT

Jo mjaftueshëm	0%	58%
Mesatarisht	63%	16%
Mirë	21%	5%

Lind pyetja çfarë mund të bëjë KKK për të përmirësuar të kuptuarin e SKK nga përdoruesit e pasqyrave financiare. Për mendimin tonë KKK duhet:

- Të përmirësojë SKK dhe të përditësojë SNRF me të gjitha ndryshimet
- Trajnimet mbeten si gjithnjë shumë të dobishme
- Të përfshihet KKK në hartimin e moduleve të trajnimeve të bankave, të inspektorëve tatimorë dhe inspektorëve të kontrollit të lartë të shtetit

- Të hartojë udhëzime për zbatimin e SKK-ve
- Të përfshijë bankat dhe të interesuarit e tjerë në grupet e punës së KKK

- KKK duhet të përgatisë materiale informuese mbi standardin për njësitë e vogla

dhe të mesme

Si konkluzion, ne jemi të mendimit se edukimi profesional në të gjitha shtetet e tij, pra që nga shkolla e lartë, departamentet e financës e kontabilitetit, e deri tek organizmat profesionale mbetet kyçi i suksesit për një raportim financiar të besueshëm. Nga ana tjetër kombinimi i edukimit hyrës në këtë profesion me edukimin e vijueshëm mbetet i pazëvendësueshëm për të reaguar drejt në kushtet e reja të zhvillimeve komplekse të biznesit të standardeve profesionale dhe të teknologjisë së informacionit. Edhe edukimi i përdoruesve mbetet një sfidë tjetër për organet rregullatore mbikëqyrëse dhe vetë organizmat profesionale.

Literatura

Direktiva 2006/43/EC _ Direktiva e Auditimit ligjor të KE-se

IES - Standardet Ndërkombëtare të Edukimit të IFAC-ut

SNRF-të të Bordit të Standardeve Ndërkombëtare të Raportimit Financiar SNA-të dhe Kodi i Etikes i IFAC-ut, Botimi 2010

Common Content Project on accounting Education in the EU

World Bank Community of Practice on Accounting Education under REPARIS program

ACCA education programmes

Prof, Dr. Jorgji BOLLANO

Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit

jorgji.bollano@kkk.gov.al

Prof. As. Dr. Hysen ÇELA

Kryetar i Këshillit të Drejtimit të IEKA

celahysen@gmail.com/

hysen.cela@ieka.org.al

"ÇËSHTJE TË KONTRAKTIMIT DHE PROKURIMIT TË ORGANIZATAVE JOFITIMPRURËSE PËR SHËRBIMET SOCIALE".

Kur sistemi publik nuk mund t'u përgjigjet nevojave ekzistuese, ose nuk mund të japë cilësinë e kërkuar të shërbimeve sociale, procedura kontraktuese përmes konkurrimit bëhet e domosdoshme.

Nga: Akad. Prof. Dr. Aurela Anastasi

Hyrje në fushën e studimit dhe probleme të metodologjisë studimore.

Legjislacioni aktual shqiptar për barazinë gjinore dhe dhunën në familje i ka mëshuar parimit të bashkëpunimit të institucioneve shtetërore me OJF-të, me qëllim luftën kundër dhunës me bazë gjinore. Financimi i shërbimeve të përkujdesit shoqëror për ushtrimin e veprimtarive në këtë fushë, mbetet një aspekt i rëndësishëm në realizimin e bashkëpunimit, Shtet-OJF. Kur sistemi publik nuk mund t'u përgjigjet nevojave ekzistuese, ose nuk mund të japë cilësinë e kërkuar të shërbimeve

sociale, procedura kontraktuese përmes konkurrimit bëhet e domosdoshme. Prandaj, është e rëndësishme që legjislacioni të parashikojë me detaje procedurat që sigurojnë kontraktimin e OJF-ve nga institucionet shtetërore. Mbi këto themele ndërtohet dhe konsolidohet një bashkëpunim i vazhdueshëm dhe i mirërregulluar me ligj midis tyre.

Qëllimi i këtij studimi është që të evidentojë bazën ligjore ku mbështetet aktualisht kontraktimi dhe prokurimi i organizatave jofitimprurëse për shërbime sociale në kuadrin e barazisë gjinore në Shqipëri, për të analizuar efektivitetin praktik e funksional të këtij legjislacioni, në përqasje me standardet

ndërkombëtare. Kjo analizë, do të na shpinte në thellime të mëtejshme për të evidentuar mangësitë ose nevojat për përmirësim, në aktet ligjore dhe praktikatat e zbatimit të tyre. Por, realizimi i një studimi të tillë, paraqiti vështirësi për shkak të mungesës së punimeve në literaturën shqipe. Në Shqipëri, kjo çështje është trajtuar shumë pak, për të mos thënë, aspak. Prandaj, nga pikëpamja metodologjike, jam përqendruar në studimin e kuadrit ligjor ekzistues (*desk study*), në fushën e barazisë gjinore dhe të dhunës në familje. Është realizuar një listë e të gjitha akteve ligjore kryesore që janë të lidhura me këtë çështje, si nga pikëpamja materiale, ashtu edhe nga ajo procedurale. Më tej, studimi është ndërthurur me praktikën e ndjekur deri tani, për zbatimin e këtij legjislacioni. Një rëndësi të posaçme pati edhe metoda empirike, e cila më shërbeu për shkëmbimin e informacionit mbi praktikatat më të mira, në Bashkinë Shkodër, Tiranë dhe Vlorë. Në lidhje me këto përvoja u zhvilluan intervista me funksionarë dhe këshilltarë të pushtetit vendor. Është studiuar edhe literatura ekzistuese, për të njohur praktikatat më të mira të vendeve të tjera, në një vështrim të krahasuar.

• **Bashkëpunimi midis shtetit dhe OJF-ve, në ofrimin e shërbimeve sociale. Përvoja të krahasuara.**

Ky bashkëpunim filloi të zbatohet në shkallë të gjerë në vendet e Evropës perëndimore dhe të Amerikës veriore, në vitet '80-90. Partneri më i rëndësishëm i shteteve në ofrimin e shërbimeve sociale u bënë organizatat jofitimprurëse, edhe pse subjektet fitimprurëse nuk janë përjashtuar nga mundësia për një bashkëpunim të tillë.

Kështu, u kontraktuan OJF-të me fonde publike për të ofruar shërbime sociale. Që nga ajo kohë, fondet që vijnë nga financat publike për OJF-të në Evropë, përbëjnë 40% deri 70% të të ardhurave të OJF-ve, 31% në Shtetet e Bashkuara, 45% në Japoni dhe 70-80% në Hong Kong². Megjithatë, pati edhe zëra kundër, duke e parë me dyshim faktin që OJF-të po "rrëmbejnë" rolin e shtetit³.

E njëjta prirje, pra, për të kontraktuar OJF-të me fonde publike me qëllim ofrimin prej tyre të shërbimeve sociale, po vihet re gjithnjë e më shumë edhe në vende të tjera që kanë një të kaluar të ngjashme me Shqipërinë, si për shembull Estonia, Bullgaria, Rumania, Hungaria, Sllovakia, Republika Çeke, etj. Në këto vende, ka përvoja të ndryshme në lidhje me bashkëpunimin e të dy sektorëve për ofrimin e shërbimeve sociale. Në disa vende përdoret emri "*prokurim publik i shërbimeve sociale*", kurse në disa vende të tjera është vendosur në formën e institutit "*partneritet privat-publik*", ashtu sikurse ka disa raste që ky bashkëpunim quhet thjesht "*outsourcing*", pra, "burime të jashtme". Kryesisht, përdorimi i fondeve publike vihet re në

² Asian Development Bank (2009), *Final report on government procurement of public services: People's Republic of China*, prepared by Jia Xijin and Su Ming.

³ Shih: Emira Shkurti, Emira Shkurti, "*Çështje të kontraktimit të OJF-ve nga ana e institucioneve shtetërore*", kumtesë, botuar në "Roli i Organizatave jofitimprurëse në mbrojtje të të drejtave dhe lirive të Njeriut, përmes instrumenteve kushtetuese e ligjore", Tiranë, 2001, nw website: www.qag-al.org

formën e subvencioneve (si dhe kontributeve të pjesshme në natyrë), *granteve dhe prokurimeve*. Dy format e fundit janë më tepër të lidhura me shërbime specifike për publikun dhe karakterizohen nga një procedurë konkurruese. Studimi i përvojave më të mira e më të spikatura legjislative, të cilat janë zbatuar në mënyrë të suksesshme në vendet përkatëse, do të na shpinte në konkluzione të qarta për përmirësimin e legjislacionit shqiptar dhe zbatimin e tij.

Nga studimi i situatës në Shqipëri në lidhje me shërbimet që ofrohen për mbrojtjen nga dhuna në familje, mund të evidentojmë disa përvoja të kontraktimit të OJF-ve, nga autoritetet kontraktore vendore. Në të gjitha rastet që kemi studiuar janë përdorur procedura konkurruese të ndryshme, p.sh., në formën e paraqitjes së projekteve dhe vetëm në një rast, kemi procedurën e prokurimit publik. Pra, konstatojmë se nuk jemi përpara përvojave të unifikuara. Në kuadrin e Fondit të Mirëbesimit kundër Dhunës ndaj Gruas, Rrjeti i OJF-ve kundër Dhunës Gjimore dhe Trafikimit, ka mbështetur dhe nxitur bashkinë e Pogradecit të kontraktojë shërbimin e linjës së këshillimit për viktimat e dhunës në familje, me një nga OJF-të që vepron në atë Bashki. Ndërsa, bashkia Vlorë, bashkëpunon me Qendrën "Vatra", duke financuar një pjesë të shpenzimeve të strehëzës "Vatra", e cila krahas shërbimeve të strehimit dhe rehabilitimit për viktimat e dhunës, shërben edhe si linjë telefonike për këshillimin e grave dhe vajzave të dhunuara. Në mënyrë të ngjashme, në bashkëpunim me Programin e Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin, bashkia e

Durrësit dhe ajo e Korçës kanë kontraktuar OJF lokale, për të ofruar shërbime të ndryshme për të mbijetuarat e dhunës në familje dhe fëmijët e tyre⁴. Këto bashki kanë mundur të kontraktojnë OJF-të, duke transferuar edhe fondet, pasi kanë marrë miratimin e këshillave të tyre bashkiake. Vetë këshillat bashkiake kanë përpunuar disa rregulla dhe kritere përkatëse. Sidoqoftë, është e nevojshme që ky proces të mos mbetet në varësi të formimit të vullnetit dhe arritjes së një konsensusi ose shumice, nga ana e këshillave bashkiake. Ai duhet të zhvillohet në kuadrin e legjislacionit të prokurimeve në RSh, me qëllim që të përfshijë të gjitha organizatat që konkurrojnë në këtë fushë.

Bashkia Shkodër ka kryer një procedurë të plotë prokurimi për kontraktimin e OJF-ve për shërbimet sociale, në kuadrin e Projektit "Minori in Albania", financuar nga Bashkëpunimi i Decentralizuar Italian (Cooperazione Decentrata), Rajoni Emilia Romagna-s – dhe marrëveshjes mes Bashkisë Shkodër dhe Komunës së Forlisë– Itali. Prokurimi u realizua në bazë të legjislacionit ekzistues, konkretisht të ligjit Nr. 9643, dt. 20.11.2006, "Për prokurimin Publik", duke përdorur procedurën e prokurimit për "Shërbim Konsulencë", të parashikuar prej tij. I gjithë procesi u krye me mbështetjen e Ministrisë së Punës, çështjeve sociale dhe shanseve të barabarta, si dhe Agjencisë së Prokurimit Publik. Aplikimi për pjesëmarrje në tenderimin e shërbimeve është bërë në formë elektronike sipas procedurave të Agjencisë së Prokurimeve Publike.

⁴ Po aty.

Komisioni i vlerësimit u krijua nga përfaqësues të bashkisë dhe përfaqësues të donatorit. Vlerësimi i projekteve u bë në përputhje me kriteret e vlerësimit që përcaktohen në bazë të loteve të aplikimit, sipas akteve nënligjore për zbatimin e ligjit "Për prokurimin publik". Shpallja e operatoreve fitues u krye gjithashtu, në bazë të këtij ligji. Në 4 lote u shpall nga një fitues, ndërsa në njërin lot (III) u kualifikuan dy fitues, pasi shumica e buxheteve të dy projekteve fitues nuk e kalonte fondin në dispozicion. Kjo përvojë e fundit, u eksperimentua si model, në ndryshim nga sanksionimet e ligjit të prokurimeve. Në punën e kryer nga Bashkia Shkodër në bashkëpunim me Agjencinë e Prokurimit Publik, u përcaktua edhe detyra për monitorimin e zbatimit të projekteve.

Nëse analizojmë procedurat e ndjekura nga Bashkia Shkodër për gjithë procesin e aplikimit dhe të prokurimit, vihet re se në disa raste me leje të Agjencisë së Prokurimit Publik, është shmangur zbatimi i procedurave të parashikuara shprehimisht nga ligji, pasi dispozitat e tij nuk mbanin parasysh, veçoritë që paraqesin prokurimet e shërbimeve sociale. Prandaj lind nevoja për plotësimin dhe e bazës ligjore që do të mbajë parasysh OJF-të si subjekte konkurruese dhe karakteristikat e shërbimeve sociale që prokurohen.

2. Legjislacioni shqiptar mbi bashkëpunimin e OJF-ve me institucionet shtetërore në çështjet që lidhen me ofrimin e shërbimeve për mbrojtjen nga dhuna në familje.

Për të krijuar një vizion të qartë mbi rëndësinë e kësaj çështjeje sot, është e nevojshme të shohim hapësirat dhe

mundësitë që krijojnë legjislacioni shqiptar në lidhje me njohjen e organizatave jofitimprurëse si partnere të dobishme në të mirë të publikut. Disa nga zhvillimet më të spikatura lidhen me luftën kundër dhunës në familje, me barazinë gjinore dhe mosdiskriminimin. Konkretisht, ligji nr. 9970, dt. 24.7. 2008 "*Për barazinë gjinore në shoqëri*" (neni 11), krijon një organ këshillimor për qeverinë, Këshillin Kombëtar të Barazisë Gjinore, ku detyrimisht tre nga të 14 anëtarët e tij duhet të jenë përfaqësues të shoqërisë civile. Në bazë të këtij ligji, autoriteti kryesor përgjegjës, aktualisht Ministri i Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta, e ka për detyrë të bashkëpunojë dhe t'u ofrojë mbështetje organizatave jofitimprurëse, aktive në fushën e barazisë gjinore (neni 13/2/c). I njëjti detyrim vendoset edhe për organet e qeverisjes vendore, kur përcaktohet se, "Organet e qeverisjes vendore bashkëpunojnë ngushtë me organizatat jofitimprurëse për arritjen e barazisë gjinore në fusha të ndryshme, në territorin që mbulojnë." (neni 14/2). Një rol i ngjashëm parashikohet për Ministrinë e Punës, edhe në bazë të ligjit nr.9669, dt 18.12.2006 "*Për masat ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare*". Në këtë ligj, detyrimi për të bashkëpunuar me shoqërinë civile dhe për të kontribuar me mjete financiare, është më i dukshëm. P.sh., neni 6 i tij, përcakton detyrime për këtë autoritet, financimin ose bashkëfinancimin e projekteve, të cilat kanë për qëllim mbrojtjen dhe konsolidimin e familjes, kujdesin ndaj viktimave të dhunës në marrëdhëniet familjare, mbështetjen në ngritjen e strukturave ndihmëse, si dhe të infrastrukturës së nevojshme që shërben për një mbështetje dhe

plotësim të të gjitha nevojave, për personat e dhunuar në marrëdhëniet familjare. Këtu përfshihet asistencë financiare, shërbimet mjekësore e sociale sipas legjislacionit në fuqi, ndihma ligjore falas në të gjitha fazat e procesit gjyqësor, licencimi i OJF-ve për ngritjen e qendrave që ofrojnë këto shërbime etj., detyrimi për të instaluar dhe ngritur shërbime për viktimat, fëmijët dhe qendra rehabilitimi për dhunuesit, për organet e qeverisjes vendore. Në zbatim të këtij ligji, mund të evidentojmë disa shërbime të cilat parashikohen në ligj si shërbime të nevojshme e të detyrueshme në kuadrin e veprimtarisë kundër dhunës në familje. Po listojmë këto shërbime, pa menduar se është një listë shteruese.

1. Linja e Këshillimit 24-orëshe (me telefon në bazë të ligjit "për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare")
2. Asistencë sociale në shtëpi
3. Asistencë ligjore falas
4. Shërbimet rezidenciale dhe komunitare për të mbijetuarit e dhunës në familje.
5. Strehëzat.
6. Qendra për këshillimin dhe rehabilitimin e dhunuesve.
7. Shërbime të posaçme sociale për fëmijët që kanë asistuar ose pësuar dhunë në familje.

Një lidhje e natyrshme me ligjet e mësipërme është vendosur edhe nga Ligji "Për mbrojtjen nga diskriminimi", nr. 10221, dt. 4.2.2010. Në bazë të këtij ligji "organizatat me interesa legjitimë", përkufizohen si organizata që kanë objekt të deklaruar të veprimtarisë së tyre, mbrojtjen e të drejtave të Njeriut, ose u ofrojnë ndihmë viktimave të diskriminimit (neni 3.9). Këto organizata

mund të paraqesin padi në emër të një personi ose grupi personash që pretendojnë se ndaj tyre është ushtruar diskriminim, sipas përcaktimeve të këtij ligji. Nga ana tjetër, edhe ky ligj e ka institucionalizuar bashkëpunimin e Komisionerit për mbrojtjen nga diskriminimi, me organizatat joqeveritare.

Ligji "Për ndihmën juridike" (nr. 10039, datë 22.12.2008), ka përcaktuar mundësinë dhe detyrimin për organet kompetente shtetërore, që të bashkëpunojnë me organizatat jofitimprurëse me qëllim dhënien e ndihmës ligjore falas. Në nenin 19 të ligjit ("Bashkëpunimi me organizatat jofitimprurëse"), theksohet se Komisioni shtetëror për ndihmën juridike, lidh kontratë bashkëpunimi me organizatat e specializuara në fushën e dhënies së ndihmës juridike, në përputhje me format dhe kushtet e parashikuara nga ky ligj. Kjo veprimtari mund të ushtrohet në të gjitha rastet kur kontraktohen organizata të specializuara për shërbimet ligjore të dhunës në familje, si dhe për shërbimet e tjera ligjore, për personat që janë vulnerabël dhe nuk kanë mundësi të kenë një avokat. Në këtë kuadër, është e nevojshme të ketë fonde shtetërore me qëllim nënkontraktimin e OJF-ve të specializuara për ofrimin e shërbimeve ligjore falas në mbrojtjen nga dhuna në familje dhe diskriminimi gjinor.

Parashikimi në Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore, kundër Dhunës me Bazë Gjinore dhe asaj në Familje (2011-2015) i planeve për të nënkontraktuar OJF-të, për ofrimin e shërbimeve në këtë fushë, përbëjnë një hap shumë të rëndësishëm. Krijimi i një

fondi të veçantë për mbështetjen e OJF-ve dhe një zyre të ngarkuar me administrimin e tij, mbi bazën e ligjit Nr. 10093, dt. 09.03.2009, *"Për organizimin dhe funksionimin e Agjencisë për mbështetjen e shoqërisë civile"*, është gjithashtu, mundësi më shumë për të realizuar kontrakte e nënkontrakte të organizatave të shoqërisë civile. Është me rëndësi që mbi këto themele të ndërtohet dhe konsolidohet një bashkëpunim i vazhdueshëm, i mirërregulluar me legjislacion të veçantë. Në këtë kuadër ekziston mundësia për zbatimin në mënyrë efektive të të gjitha ligjeve, në mënyrë që të realizohen prioritetet dhe pritshmëritë nga bashkëpunimi i shoqërisë civile. Pra, mund të kemi një planifikim në shpërndarjen e fondeve shtetërore në mënyrë të tillë që të realizohen harmonikisht, detyrimet e parashikuara në të gjitha ato ligje në bashkëpunim me shoqërinë civile.

3. Çështje të procedimit ligjor për prokurimin e shërbimeve sociale tek ofruesit privatë.

Në vështrim të legjislacioneve të vendeve të tjera, ka disa përvoja, të cilat kanë veçuar procedurat për prokurimin publik të shërbimeve shoqërore ndaj OJF-ve, nga ato të prokurimeve publike të subjekteve ekonomike (Rasti i Bullgarisë)⁵. Kurse,

në Shqipëri, ligji nr.9355, datë 10.3.2005, *"Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore"*, i cili rregullon marrëdhëniet e financimit dhe të ofrimit të ndihmës dhe shërbimeve shoqërore në Shqipëri, i referohet legjislacionit për prokurimin publik. Ai përcakton shprehimisht se, *"shërbimet e përkujdesit shoqëror publik, që financohen me fondet e buxhetit qendror apo vendor, duhet të prokurohen nga organet e pushtetit vendor tek ofruesit privatë të tyre, sipas legjislacionit në fuqi për prokurimin publik"* (neni 18 i ligjit). Organet e pushtetit vendor lidhin kontratë me personat juridikë privatë fitues, për shërbimet që ato ofrojnë në juridiksionin e territorit të tyre.

Ai përcakton qartë natyrën e shërbimeve të përkujdesit shoqëror. Nga klasifikimet dhe përkufizimet që jep, ne kemi mundësi që të arrijmë në konkluzione të nevojshme për të përcaktuar se cilat janë konkretisht, shërbimet shoqërore që mund të ofrohen dhe të kontraktohen në kuadrin e veprimtarive që zhvillohen për luftën kundër dhunës në familje dhe barazisë gjinore. Kështu, sipas mënyrës së financimit, ligji i ka ndarë shërbimet shoqërore, në shërbime publike dhe shërbime private. Shërbimet e përkujdesit shoqëror publik përfshijnë shërbimet që ofrohen në institucionet rezidenciale, ditore ose në shtëpi, për grupet në nevojë. Ato financohen nga buxheti qendror dhe nga buxhetet e

⁵ Shih: "Social Assistance Act", Bullgaria në website: <http://www.bcnl.org/en/projects/694-enhancing-the-decentralization-and-social-contracting-in-bulgaria->

[improving-the-knowledge-and-the-capacity-on-local-level.html](http://www.bcnl.org/en/projects/694-enhancing-the-decentralization-and-social-contracting-in-bulgaria-improving-the-knowledge-and-the-capacity-on-local-level.html)

pavarura të organeve të qeverisjes vendore. Bashkitë dhe komunat administrojnë të gjitha shërbimet shoqërore për individë, që janë banorë të atij qyteti ose komune, kurse qarku, administron shërbime kur ato ofrohen për individë, që u përkasin disa njësive vendore të cilat përbëjnë atë qark.

Realisht, shërbimet në kuadrin e ndihmës ndaj dhunës në familje, në bazë të ligjit “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”, administrohen nga bashkitë e komunat. Megjithatë, në rast të shtrirjes së projektit të shërbimit shoqëror në disa komuna e bashki, mund të ketë marrëveshje nga përfaqësuesit e njësive bazë vendore, me qëllim që një shërbim ndërvendor të administrohet në bazë qarku. Kjo, përputhet më mirë, jo vetëm me natyrën e qarkut si koordinator i projekteve që kapërcejnë kufijtë e një njësie të vetme bazë, por edhe me taksat vendore. Kjo pasi, nuk është e detyrueshme dhe as drejtë që, me kontributet e taksapaguesve vendorë të një njësie bazë, të mbështeten shërbime që shtrihen jashtë asaj njësie. Ligji përcakton detyrimin që të licencohen nga Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale, për të gjithë personat juridikë publikë dhe personat juridikë privatë që ofrojnë shërbime të përkujdesit shoqëror. Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale harton standardet e shërbimeve të përkujdesit shoqëror dhe kontrollon zbatimin e tyre. Këshilli i Ministrave me akte nënligjore ka miratuar aktualisht, standardet që duhet të përmbushin personat juridikë publikë e privatë për të fituar licencën për dhënien e

shërbimeve në këtë fushë⁶. Të gjitha procedurat përkatëse do të kryhen sipas ligjit për prokurimin publik, i cili është ligji epror në këtë fushë. Por, çfarë konstatojmë duke lexuar këtë ligj? *Ligji Nr. 9643, dt. 20.11.2006, “Për prokurimin Publik” (i ndryshuar)*, përcakton si pjesëmarrës në procedurat e prokurimit publik vetëm operatorët ekonomikë (neni 1 i ligjit për prokurimet). Nuk ka asnjë rregullim të shprehur në lidhje me çështjet e kontraktimit të shërbimeve për Organizatat jofitimprurëse. Megjithatë, ky ligj nuk i përjashton kontratat e shërbimit me OJF-të, nga sfera e zbatimit të tij (neni 7 i ligjit: Përjashtimet e veçanta). Nisur nga ky fakt, si dhe nga fakti i sipërpërmendur në ligjin “Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore”, i cili i referon shërbimet e përkujdesit shoqëror që financohen me fondet e buxhetit qendror ose vendor, tek legjislacioni në fuqi për prokurimet, *arrijmë në konkluzionin se, në rastet e nënkontraktimit të OJF-ve, për të ushtruar shërbime të ndryshme sociale në ndihmë të luftës kundër dhunës në familje, duhet të zbatohet legjislacioni aktual për prokurimet në RSh*. Nga ana tjetër, evidentojmë se nuk ka dispozita të veçanta për të vendosur rregulla specifike, në kuadër të kontraktimit të shërbimeve me karakter social, gjë që synohet të përmbushet nga dispozitat e

⁶ Shih: Vendim i Këshillit të Ministrave, *VKM, nr. 564, datë 12.8.2005, “Për licencimin e ofruesve të shërbimeve të përkujdesjes shoqërore”*, është qartësisht i fokusuar në kriteret e licencimit, proces i cili duhet të bashkëshoqërojë procesin e nënkontraktimit të OJF-ve, për shërbimet sociale në përgjithësi dhe ato të dhunës në familje në veçanti.

ligjit që parashikojnë shërbimet e konsulencës.

Por, nga studimi i ligjit dhe i të gjitha akteve nënligjore mbi këto kontrata, ne evidentuam probleme të cilat nuk mund të adoptohen lehtësisht në kuadrin e kontraktimit të shërbimeve sociale. Procedura e përfitimit të këtyre fondeve, shpeshherë është e tejzgatur, duke mos iu përgjigjur në kohë nevojës për hapjen apo mbështetjen e një shërbimi të caktuar të përkujdesjes shoqërore, për grupe apo individë në nevojë. Gjithashtu, duke patur parasysh kriteret e përzgjedhjes së fituesit për ofrimin e një shërbimi, bazuar në legjislacionin e prokurimit publik në fuqi, shpeshherë fituesi për ofrimin e këtij shërbimi, nuk u përgjigjet standardeve të shërbimeve të përkujdesjes shoqërore të përcaktuara me Vendime të Këshillit të Ministrave, nivelit dhe kostos së përcaktuar lidhur me to, nivelit të kualifikimit të stafit profesional, etj. Kjo ndodh pasi shërbimet shoqërore në fushën sociale në përgjithësi dhe ato të dhunës në familje në veçanti, kanë natyrë të ndryshme nga shërbimet e konsulencës. Qëllimi kryesor mbetet, një përzgjedhje e ofruesit të shërbimit që ofron dhe garanton standarde dhe nivelin më të mirë të shërbimit. Është e nevojshme që përzgjedhja e ofruesve të shërbimit, në varësi të llojit të shërbimit të përkujdesjes shoqërore, të bëhet mbështetur në disa kushte si: përvoja në punë të ngjashme në ofrimin e shërbimeve të përkujdesit shoqëror; vlerësimin e Institucionit rajonal përgjegjës të inspektimit të shërbimeve të përkujdesit shoqëror për respektimin e standardeve të shërbimit që do të ofrohet, nga subjekti që është ftuar për

të ofruar shërbimin; metodologjinë për respektimin e nivelit të standardeve të shërbimit që ofron, bazuar në kostot për secilin prej tyre; nivelin e kualifikimit të stafit profesional të subjektit që do të angazhohet në ofrimin e shërbimit; transferimin e njohurive dhe të çmimit të ofertës për shërbimin.

4. PËRFUNDIME DHE SUGJERIME.

I. Legjislacioni shqiptar rregullon qartësisht, mundësinë për bashkëpunim, midis organeve shtetërore kompetente qendrore e vendore me organizatat jofitimprurëse, për shërbimet sociale në fushën e mbrojtjes nga dhuna në familje dhe barazisë gjinore. Megjithatë, mungon një rregullim i detajuar ligjor, mbi të cilin duhet të mbështetet decentralizimi e shërbimeve sociale: delegimi ose kontraktimi i shërbimeve ofruesve të licencuar privatë, si OJF-të. Megjithatë, presupozohet që kjo mund të realizohet përmes fondeve që u akordohen njësive vendore nga pushteti qendror për realizimin e këtyre shërbimeve, përmes fondeve të veta të njësive vendore, si dhe përmes fondeve nga donacionet e ndryshme.

II. Nuk ka një bazë ligjore të detajuar, që të mbështesë mirëfilli dhe në mënyrë të drejtpërdrejtë kontraktimin, delegimin dhe prokurimin e OJF-ve për shërbimet sociale nga organet pushtetit vendor.

III. Nga vëzhgimi i situatës në terren, u arrit në konkluzionin se, ka përvoja të ndryshme të konkurrimit për kontraktimin e OJF-ve, për dhënien e shërbimeve, por këto përvoja janë të paunifikuara. Është e nevojshme që në

këto kontrakte, të zbatohet jo vetëm baza ligjore materiale, por edhe ajo procedurale, pasi sipas legjislacionit aktual, ka nevojë për kryqëzimin e kontraktimit, me procedurat e prokurimit publik.

IV. Ligji "Për prokurimin Publik", ka nevojë për plotësime dhe interpretime, përmes amendimeve ose akteve nënligjore që të parashikojë një procedurë të posaçme në rastet e shërbimeve sociale. Procedura e parashikuar për shërbimet e konsulencës nuk është e mjaftueshme për zbatim në këto raste.

V. Mund të shikohet edhe mundësia që procedura e posaçme për kontraktimin e OJF-ve të realizohet përmes amendimit të ligjit "Për shërbimet shoqërore". Ky ligj do të ishte natyrisht më afër me përcaktimin e procedurave për këto prokurime të posaçme.

VI. Është e nevojshme të parashikohen dispozita që përcaktojnë më qartë ekspertizën, eksperiencën dhe cilësinë e shërbimit, bazuar në standardet sociale, në raport ndaj çmimit më të ulët. Gjithashtu, ka nevojë për një trajtim të posaçëm ligjor në lidhje me dokumentacionin që duhet të ofrojnë OJF-të.

VII. Ka nevojë që dispozitat ligjore, të parashikojnë një kohëzgjatje me shume se një vit për shërbimet sociale që prokurohen.

VIII. Përmirësime të akteve nënligjore nevojiten për përcaktimin e kriterëve të vlerësimit (sidomos në metodologjinë dhe eksperiencën e stafit). Ka nevojë të ketë parashikime të posaçme në lidhje me procedurat pas shpalljes së fituesve.

IX. Në hartimin e legjislacionit, duhet të mbahen në konsideratë, rregullimet posaçme ligjore, për prokurimin e shërbimeve sociale, për fëmijët.

X. Me qëllim që të ketë një koordinim më të mirë të menaxhimit të fondeve shtetërore në mbështetje të organizatave të shoqërisë civile, është e rëndësishme që autoritetet të mbajnë parasysh në mënyrë harmonike të gjithë legjislacionin që rregullon fushën përkatëse, duke zbatuar me metodën e kryqëzuar të gjitha ligjet kur është rasti. P.sh., është fjala për një zbatim të efektshëm të ligjit "*Për organizimin dhe funksionimin e Agjencisë për mbështetjen e shoqërisë civile*", me ligjin "*Për ndihmën Juridike*".

XI. BIBLIOGRAFIA:

I. Akte Ligjore dhe nënligjore

- Ligji nr. 9970, dt. 24.7. 2008, "Për barazinë gjinore në shoqëri"
- Ligji nr.9669, dt 18.12.2006, "Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare".
- Ligj Nr. 10329, dt. 30.09.2010, "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 9669, dt. 18.12.2006, "Për masat ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare".
- Ligji nr. 10221, dt. 4.2.2010, "*Për mbrojtjen nga diskriminimi*"
- Ligji nr. 10039, datë 22.12.2008, "Për ndihmën juridike";
- Ligj Nr.10 347, datë 4.11.2010, "*Për mbrojtjen e të drejtave të fëmijës*"
- Ligji nr. 9355, datë 10.3.2005, "*Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore*"
- Ligji Nr. 9643, dt. 20.11.2006, "*Për prokurimin Publik*" dhe aktet nënligjore në bazë e për zbatim të tij.
- VKM, nr. 564, datë 12.8.2005, "*Për licencimin e ofruesve të shërbimeve të përkujdesjes shoqërore*".

- Vendim i Këshillit të Ministrave, nr. 334, dt. 17.02.2011, *"Për mekanizmin e bashkërendimit të punës për referimin e rasteve të dhunës në marrëdhëniet familjare dhe mënyrën e procedimit të tij"*.

- Vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 80, dt. 28.1. 2008, *"Për miratimin e strategjisë sektoriale të mbrojtjes sociale dhe të planit të veprimit për zbatimin e saj"*,

II. RAPORTE DHE ARTIKUJ STUDIMORË

- Raport. Asian Development Bank (2009), *Final report on government procurement of public services: People's Republic of China*, prepared by Jia Xijin and Su Ming.

- Emira Shkurti, *"Çështje të kontraktimit të OJF-ve nga ana e institucioneve shtetërore"*, kumtesë,

botuar në *"Roli i Organizatave jofitimprurëse në mbrojtje të të drejtave dhe lirive të Njeriut, përmes instrumenteve kushtetuese e ligjore"*, Tiranë, 2001

- Enhancing the decentralization and social contracting in Bulgaria, website: <http://www.bcnl.org/en/projects/694-enhancing-the-decentralization-and-social-contracting-in-bulgaria-improving-the-knowledge-and-the-capacity-on-local-level.html>

Akad. Prof. Dr. Aurela Anastasi
Fakulteti i Drejtësisë
Universiteti Shtetror i Tiranës

ANALIZA E PASQYRAVE FINANCIARE

Analiza e pasqyrave financiare nënkupton këndvështrime të ndryshme nga persona të ndryshëm, në varësi të interesave të tyre të veçanta.

nga Prof. Dr. Halit Xhafa

Abstrakt

Në këtë punim analizohen pasqyrat financiare të shoqërive publike dhe private, ku bëjnë pjesë bilanci kontabël dhe pasqyra e të ardhurave. Drejtuesit financiarë e përdorin analizën e raporteve për të interpretuar një sere shifrash të pasqyrave financiare. Analiza e pasqyrave financiare përpiket t'i japë përgjigje pyetjeve kryesore si: si po ecën sipërmarrja?, cilat janë pikat e forta të saj? cilat janë dobësitë?

A po përmirësohet apo po përkeqësohet biznesi i shoqërisë?, etj. Pasqyrat financiare të plota përfshijnë bilancin kontabël, pasqyrën e të ardhurave dhe pasqyrën e flukseve rrjedhëse të arkës. Dy të parat janë dokumentat kryesorë në analizën financiare, e cila kryhet me anë të metodave të ndryshme, të tilla si analiza vertikale, horizontale dhe analiza e raporteve.

Ç'ËSHTË ANALIZA E PASQYRAVE FINANCIARE

Mjekët vlerësojnë dhe trajtojnë shëndetin e njerëzve, ndërsa manaxherët financiarë atë të bizneseve. Mjeku vëzhgon presionin e gjakut, rrahjet e zëmrës, kolasterolin dhe nivelin e sheqerit në gjak. Rezultatet i krahason me nivelet "normale" për moshën, peshën, gjininë dhe gjatësinë. Nëse nuk është i bindur i përsërit analizat ose bën teste të tjera shtojcë. E njëjta gjë bëhet nga analistët financiarë. Analiza e pasqyrave financiare nënkupton këndvështrime të ndryshme nga persona të ndryshëm, në varësi të interesave të tyre të veçanta. Kreditorët, investitorët aktualë dhe të ardhshëm dhe vetë manaxherët e shoqërisë përqëndrohen në pjesë të ndryshme të analizës për të gjetur në to përgjigjet e pyetjeve që janë më shqetësuese për ta.

Kreditorët janë kryesisht të interesuar mbi aftësinë e shoqërisë për pagimin e

borxheve. Kreditorët afatshkurtër, të tillë si furnitorët, shqetësohen për aftësinë e biznesit për të paguar faturat dhe duan të jenë të sigurtë se biznesi nuk ka probleme likuiditeti. Kreditorët afatgjatë, të tillë si bankat ose zotëruesit e obligacioneve, interesohen mbi aftësinë e shoqërisë për të paguar interesin dhe shumën bazë të borxhit për fondet e marra hua.

Investitorët janë të interesuar mbi nivelin e tanishëm dhe të ardhshëm të kthimeve (të ardhurat) dhe për riskun (likuiditeti, borxhi dhe veprimtarinë në tërësi të biznesit). Investitorët i vlerësojnë aksionet duke u bazuar në analizën e pasqyrave financiare të shoqërisë. Kjo analizë përfshin vlerësimin e gjendjes së përgjithshme financiare, kushtet ekonomike dhe politike, faktorët e industrisë dhe këndvështrimin e ardhshëm të shoqërisë. Analiza përpiket të tregojë si është përcaktuar çmimi i aksionit në raport me vlerën e tij të tregut.

Aksioni ka vlerë për ju vetëm nëse ju mund të parashikoni gjendjen e ardhshme financiare të biznesit; analiza e pasqyrave financiare jep mjaft të dhëna për të bërë parashikime në këtë drejtim.

Manaxherët janë të shqetësuar për të gjitha pyetjet që mund të kenë ngritur kreditorët dhe investitorët, meqënëse të dy grupet duhet të jenë të kënaqur nga shoqëria nëse kjo e fundit ka nevojë të tjera për rritje fondesh.

ANALIZA HORIZONTALE DHE VERTIKALE

Analiza e raporteve qëndron në themel të analizës së pasqyrave financiare.

Raportet janë tregues krahasues. Raportet mund të përdoren për të krahasuar:

- Një raport me një tjetër
- Ecurinë e mbarëvajtjen e shoqërisë me objektivin e manaxherëve,
- Gjëndjen financiare të shoqërisë në të shkuarën dhe sot.
- Gjëndjen financiare të shoqërisë krahasuar me të tjerat e së njëjtës industri

Krahasimi i të dhënave financiare të dy ose më shumë viteve njihet si **analiza horizontale**. Analiza horizontale përqëndrohet në prirjen e llogarive të shprehura si në lekë dhe në përqindje. Ajo zbatohet në pasqyrat financiare krahasuese. Raportet vjetore zakonisht paraqesin të dhëna krahasuese për pesë vjet.

Analiza horizontale ndihmon në gjetjen e shmangieve të mëdha që kërkojnë shqyrtim të mëtejshëm. Për shembull, në pasqyrën e të ardhurave të paraqitur në figurën 1.B rritja e madhe e të ardhurave nga shitja, e shoqëruar me ulje të vëllimit të shitjeve për vitin 2011-2012, përbën shqetësim. Për t'u bindur për këtë, bëni krahasimin e këtyre rezultateve me ato të konkurrentëve.

Meqënëse përdorimi i njërit tregues veçan nga tjetri mund të çojë në përfundime të gabuara, ka rëndësi të paraqitet si ndryshimi në lekë, ashtu edhe në përqindje. Në shembullin tonë, shpenzimet e interesit nga viti 2012 në vitin 2011 u rritën 100%, por rritja në lekë ishte vetëm 1.000 lekë pra nuk ka më nevojë për analiza të tjera. Në mënyrë të ngjashme, ndryshime të

mëdha në lekë mund të përfaqësojnë në fakt ndryshime të vogla në përqindje dhe si të tilla mund të mos jenë të një rëndësie të veçantë.

Ndryshimet kryesore dhe prirjet mund të vihen në pah edhe nëpërmjet **analizës vertikale**. Analiza vertikale e paraqet çdo zë në përqindje. Përgatitja e pasqyrës së të ardhurave në të cilën zëri kryesor përdoret si vlera bazë dhe të gjithë zërat e tjerë krahasohen me të njihet si *analiza vertikale*. Në bilancin kontabël për shembull, aktivet gjithsej shënohen 100% dhe çdo aktiv i veçantë paraqitet si përqindje ndaj aktiveve gjithsej. Në mënyrë të ngjashme, detyrimet dhe kapitali aksioner gjithsej shënohet 100% dhe çdo detyrim apo zë i kapitalit shprehet në përqindje ndaj detyrimeve dhe kapitalit aksioner gjithsej.

Në analizën vertikale të bërë në pasqyrën e të ardhurave pasqyrohet rëndësia e aktiveve qarkulluese krahasuar me aktivet jokorente. Kjo analizë tregon gjithashtu çdo ndryshim të rëndësishëm që ka ndodhur në përbërjen e aktiveve korente gjatë vitit të kaluar.

SI TË PËRDOREN RAPORTET FINANCIARE

Analiza horizontale dhe ajo vertikale krahason një zë me një tjetër zë të po të njëjtës kategori. Megjithatë, ka rëndësi të krahasohen edhe zërat e kategorive të ndryshme. Kjo realizohet me anë të **analizës së raporteve**. Në këtë artikull trajtohet si llogariten dhe interpretohen raportet e ndryshme financiare.

Rezultatet e analizës së raporteve do t'ju lejojnë:

1. Të vlerësoni pozicionin e shoqërisë.
2. Të përcaktoni pikat e dobëta ku duhet të kushtohet më shumë vëmendje.
3. Të bëni projekte dhe parashikime rreth prirjes së ardhme të veprimtarisë operative.

Gjykojini raportet sikur po përcaktoni shëndetin apo sëmundjen e një biznesi. Ashtu siç bën mjeku kur mat temperaturën e pacientit, presionin e gjakut dhe rrahjet e zemrës, ju do të masni likuiditetin e shoqërisë, përfitueshmërinë, eficiencën në përdorimin e aktiveve dhe vlerën e tregut. Ashtu siç bën mjeku kur krahason rezultatet me normat sipas librave apo stardarteve, duhet të bëni edhe ju duke krahasuar rezultatet e nxjerra nga pasqyrat financiare me normat e pranuar përgjithësisht.

Për të arritur në përfundime të dobishme duhet të bëni dy krahasime:

- Krahasimi me industrinë ku bën pjesë biznesi juaj. Ky krahasim lejon t'iu përgjigjeni pyetjeve të tilla si: "Si po operon biznesi në kuadrin e industrisë?". Ju duhet të krahasoni raportet e shoqërisë me raportet e shoqërive konkurrencte në industri ose me standartet e industrisë.

Në kushtet kur ende mungon shërbimi statistikor financiar i duhur, rekomandohet të bëhen krahasime të treguesve të shoqërisë me ato të viteve të kaluara, me objektivat e vëna, ose edhe me një mesatare qoftë edhe të disa bizneseve të së njëjtës industri.

- Analiza e prirjeve. Për të parë si po ecën biznesi gjatë kohës, ju mund të krahasoni një raport të dhënë të shoqërisë ndër vite, të shihni prirjen e tij dhe të përcaktoni drejtimin e gjendjes financiare të shoqërisë dhe

treguesit e saj ekonomiko-financiarë. Raportet financiare mund të grupohen në këto kategori:

- raportet e likuiditetit,
- raportet e përdorimit të aktiveve,
- raportet e aftësisë paguese (të levës financiare dhe borxhit),
- raportet e rentabilitetit,
- raportet e tregut.

RAPORTET E LIKUIDITETIT

Likuiditeti është aftësia e shoqërisë për të përmbushur borxhin afatshkurtër të maturuar. Pamundësia e pagimit të detyrimeve e con shoqërinë në falimentim. Është mjaft e vështirë të drejtosh biznesin, sidomos gjatë periudhave të rënies ekonomike.

Pozicioni i ulët i likuiditetit mund të rrisë koston financiare të shoqërisë dhe mund ta çojë atë në pamundësi të pagimit të faturave dhe të dividendëve. Megjithatë, edhe likuiditeti i lartë nuk është i mirë, sepse shuma të mëdha në para nënkuptojnë që shoqëria po fiton një normë të ulët kthimi. Tre matësit kryesorë të likuiditetit janë:

- kapitali punues neto,
- raporti korent,
- raporti i likuiditetit (prova acide).

Në diskutimin tonë për këta tregues e rekomandimet tona do të mbështetemi në të dhënat e figurës 3.1a dhe 3.1b.

Kapitali punues neto është i barabartë me aktivet qarkulluese, korente minus detyrimet afatshkurtra, korente. Kapitali punues neto për vitin 2012 është:

Në vitin 2011, kapitali punues neto ishte 63 lekë. Rritja e tij në vitin 2012 është tregues i mirë.

Raporti korent ose rrjedhës është i

barabartë me raportin e aktiveve qarkulluese ose korente ndaj detyrimeve afatshkurtra ose pasiveve afatshkurtra. Ky raport reflekton aftësinë e shoqërisë për të përmbushur borxhin afatshkurtër me aktivet qarkulluese.

$$\text{Raporti korent} = \frac{\text{Aktivet korente qarkulluese}}{\text{Pasivët korente (rrjedhës)}}$$

$$\text{Raporti korent për vitin 2012 është} = \frac{124}{56} = 2.21 \text{ herë}$$

Në vitin 2011, raporti korent ishte 2,26 herë. Rënia e këtij raporti gjatë vitit tregon ulje të likuiditeteve.

Prova më e plotë për likuiditetin është **raporti i likuiditetit (prova acide)**.

Për llogaritjen e këtij raporti, nga aktivet qarkulluese zbriten inventaret dhe shpenzimet e parapaguara; merren parasysh vetëm aktivet më likuide.

ANALIZA HORIZONTALE

Figura 1. A. Bilanci krahasues i shoqërisë BETA, 31 Dhjetor, 2012, 2011, 2010 (në mln lekë)

AKTIVET	2012	2011	2010	Rritja 2011-2012	Ulja 2011-2012	Ulja në % 2011-2010
Aktivet korente (qarkulluese):	28	36	36	-8	-22.2	0.0
Arka	22	15	15	7	46.7	114.3
Letra me vlerë të tregtueshme	21	16	16	5	31.3	60.0
Llogaritjet e arkëtueshme	53	46	46	7	15.2	-6.1
Inventare	124	113	113	11	9.7	10.8
Impiante dhe pajisje	103	91	91	12	14.3	9.6
Aktive gjithsej	227	204	204	23	11.3	10.3
DETYRIMET						
Detyrimet afatshkurtra	56	50	51	6	12.0	-2.0
Borxhi afatgjatë	83	74	69	9	12.0	7.2

Detyrimet gjithsej	139	124	120	15	12.1	3.3
KAPITALI AKSIONER						
Aksionet e zakonshme						
105 vlera nominale, 4.600 aksione	46	46	46	0	0.0	0.0
Fitimet e pashperndara	42	34	19	8	23.5	78.9
Kapitali aksioner gjithsej	88	80	65	8	10.0	23.1
Detyrimet dhe kapitali aksioner gjithsej	227	204	185	23	11.3	10.3

Figura 1. B– Pasqyra e të ardhurave në formë krahasuese e BETA, në vitet 2012, 2011, 2010 (në milionë lekë)

	2012	2011	2010	Rritja 2011-2012	Ulja 2011-2012	Ulja në % 2011-2010
Shitjet	98.3	120.0	56.6	63.4	-18.1	112.0
Kthimet nga shitjet	18.0	10.0	4.0	6.0	80.0	150.0
Shitjet neto	80.3	110.0	52.6	57.4	-27.0	109.1
Kosto e mallrave të shitura	52.0	63.0	28.0	35.0	17.5	125.0
Fitimi bruto	28.3	47.0	24.6	22.4	-39.8	91.1
Shpenzime operative						
Shpenzime të shitjes	12.0	13.0	11.0	2.0	-7.7	18.2
Shpenzime të përgjithshme	5.0	8.0	3.0	5.0	-37.5	166.7
Shpenzime operative gjithsej	17.0	21.0	14.0	7.0	-19.0	50.0
Fitimi operativ	11.3	26.0	10.6	15.4	-56.5	145.3
Fitimi jooperativ	4.0	1.0	2.0	-1.0	300.0	-50.0
Fitimi para interesit e tatimit (EBIT)	15.3	27.0	12.6	14.4	-43.4	114.3
Shpenzime për interesa	2.0	2.0	1.0	1.0	0.0	100.0
Fitimi para tatimeve (EBT)	13.3	25.0	11.6	13.4	-46.8	115.5
Tatimi mbi të ardhurat (40%)	5.3	10.0	4.6	5.4	-46.8	115.5
Fitimi neto (EAT)	8.0	15.0	7.0	8.0	-46.8	115.5

$$\text{Raporti i likuiditetit} = \frac{\text{Arka} + \text{Letra me vlerë të tregtueshme} + \text{Klientë}}{\text{Detyrimet korente}}$$

$$\text{Raporti i likuiditetit} = \frac{\text{Aktive Qarkulluese} - \text{Investitor}}{\text{Detyrimet korente}}$$

$$\text{Raporti i likuiditetit për vitin 2012 është} = \frac{(28 + 21 + 22)}{86} = 1.27 \text{ herë}$$

Në vitin 2011, ky raport ishte 1.34 herë. Ulja e vogël e këtij raporti tregon nivel në rënie të likuiditetit.

Prirja e likuiditetit për BETA tregon për një përkeqësim të tij, siç pasqyrohet edhe nga raporti korent dhe ai i likuiditetit të cilët janë më të ulët, ndonëse janë mbi normat e industrisë Por një faktor lehtësues në këtë drejtim është rritja në kapitalin punues neto.

RAPORTET E PËRDORIMIT TË AKTIVEVE

Analistët shqyrtojnë edhe eficiencën e aktiveve. Ata analizojnë aktivet sipas klasave të tyre kryesore. Raportet e përdorimit të aktiveve (të aktiveve dhe të qarkullimit) pasqyrojnë mënyrën sipas së cilës shoqëria po përdor aktivet e saj për të përfituar të ardhura dhe fitime. Një shembull tipik është fakti se sa shpejt kthehen në para llogaritë e arkëtueshme. Sa më i lartë të jetë ky raport, aq më me efektivitet i manaxhon biznesi aktivet e tij.

Raportete llogarive të arkëtueshme lidhen me qarkullimin e llogarive të arkëtueshme dhe periudhën mesatare të arkëtimit të tyre.

Raporti i qarkullimit të llogarive të arkëtueshme është numri i herëve që arkëtohen ose mbledhen llogaritë e arkëtueshem për një vit. Ai del duke pjesëtuar shitjet neto me kredi me llogaritë e arkëtueshme mesa-tare. Llogaritë e arkëtueshme mesatare mund të llogariten duke mbledhur shumën në fillim dhe në fund të kësaj llogarie dhe duke e pjesëtuar rezultatin me 2.

ANALIZA VERTIKALE

Figura 2 – Pasqyra e të ardhurave dhe analiza vertikale për BETA për vitin 2012

dhe 2011 (në milionë lekë)

	Shuma 2012	%	Shuma 2011	%
Shitjet	98.3	122.4	120.0	109.1
Kthimet nga shitjet	18.0	22.4	10.0	9.1
Shitjet neto	80.3	100.0	110.0	100.0
Kosto e mallrave te shitura	52.0	64.8	63.0	57.0
Fitimi bruto	28.3	35.2	47.0	42.7
Shpenzime operative				
Shpenzimet e shitjes	12.0	14.9	13.0	11.8
Shpenzimet e përgjithshme	5.0	6.2	8.0	7.3
Shpenzime operative gjithsej	17.0	21.2	21.0	19.1
Fitimi operativ	11.3	14.1	26.0	23.6
Fitimi jooperativ	4.0	5.0	1.0	0.9
Fitimi para interesit e tatimit (EBIT)	15.3	19.1	27.0	24.5
Shpenzime per interesa	2.0	2.5	2.0	1.8
Fitimi para tatimeve (EBT)	13.3	16.6	25.0	22.7
Tatimi mbi te ardhurat (40%)	5.3	6.6	10.0	9.1
Fitimi neto (EAT)	8.0	9.9	15.0	13.6

$$\text{Qarkullimi i llog. të arkëtueshme} = \frac{\text{Shitjet neto me kredi}}{\text{Llogaritë e arkëtueshme mesatare}}$$

Për vitin 2012, llogaritë e arkëtueshme mesatare janë:

$$\text{Llogaritë mesatare të arkëtueshme} = \frac{21 - 16}{2} = 2.5 \text{ milione lekë}$$

Qarkullimi i llogarive të arkëtueshme për vitin 2012 është:

$$\text{Qarkullimi i llog. të arkëtueshme} = 80.3 \cdot \frac{3}{18} = 13.4 \text{ herë}$$

Në vitin 2011, qarkullimi ishte 8.46 herë. Kemi një rënie të madhe të raportit të qarkullimit, gjë që tregon për probleme në mbledhjen e llogarive të arkëtueshme.

Periudha mesatare e arkëtimit është gjatësia e kohës që duhet për të mbledhur llogaritë e arkëtueshme; ajo paraqet numrin e ditëve që mblihen

llogaritë e arkëtueshme.

$$\text{Periudha mesatare e arkëtimit} = \frac{\text{Llogaritë për tu arkëtuar}}{\text{Shitjet me kredi}} \cdot 365$$

$$\text{Periudha mesatare e arkëtimit} = \frac{365 \text{ ditë}}{\text{Qarkullimi i llogarive të arkëtueshme}}$$

$$\text{Periudha} = \frac{365}{13.4} = 27.2 \text{ ditë}$$

Kësaj shoqërie i duhen 27 ditë për të konvertuar llogaritë e arkëtueshme në para. Në vitin 2011 periudha e arkëtimit ka qënë 43.1 ditë. Rritja apo zgjatja e periudhës së arkëtimit mund të ketë ardhur nga prania e shumë llogarive të dyshimta ose nga manaxhimi i keq i kredisë tregtare.

Qarkullimi i inventarit tregon sa lehtësisht i shndrron shoqëria inventaret në shitje. Ajo është e dobishme sidomos kur natyra e biznesit kërkon nivele të larta inventaresh. Inventari ngurtëson paranë; mbajtja e një sasive të madhe inventari çon në uljen e mundësive për fitime dhe rrit koston e magazinimit. Nëse gjykohet rritja e kredisë në favor të klientëve ose ose dhënia hua, duhet analizuar *qarkullimi i inventarit* dhe *mosha mesatare të inventarit*.

$$\text{Qarkullimi i inventarit} = \frac{\text{Kosto e mallrave të shitura}}{\text{Inventari mesatar}}$$

Qarkullimi i inventarit për vitin 2012 është:

$$\text{Qarkullimi i inventarit} = \frac{82}{49} = 1.67 \text{ herë}$$

Për vitin 2011, qarkullimi ishte 1.33 herë.

$$\text{Mosha mesatare e inventarit} = \frac{365}{\text{Qarkullimi i inventarit}}$$

Në vitin 2012, mosha mesatare është:

$$\text{Mosha mesatare e inventarit} = \frac{365}{1} \cdot 0.5 = 347,6$$

Vitin e kaluar, mosha mesatare ka qënë 247,4 ditë.

Ulja e qarkullimit të inventarit dhe rritja e moshës së inventareve tregon se inventaret mbahen për një periudhë të gjatë kohe. Shtrohet pyetja: Pse inventari nuk shitet më shpejt?

Cikli operativ është numri i ditëve për të konvertuar inventarin dhe llogaritë e arkëtueshme në para.

Cikli operativ = Periudha mesatare e arkëtimit + Mosha mesatare e inventarit
Në vitin 2012, cikli operativ është:

$$\text{Cikli operativ} = 04,1 \text{ ditë} + 347,6 \text{ ditë} = 431,7 \text{ ditë}$$

Vitin e kaluar, cikli operativ ka qënë 317,5 ditë. Rritja e tij gjatë këtij viti është e pafavorshme, sepse fondet shtesë janë ngurtësuar në aktive jo likuide dhe këto para arkëtohen më ngadalë.

Duke llogaritur qarkullimin e aktiveve gjithsej gjykojmë nëse shoqëria po i përdor me efektivitet aktivet e saj për të përfutur të ardhura nga shitja. Raporti i ulët mund të tregojë që mbahen shumë aktive në krahasim me të ardhurat që ato gjenerojnë nga shitja e tyre.

Qarkullimi i aktiveve gjithsej = $\frac{\text{Shitjet neto}}{\text{Aktivet gjithsej mesatare}}$
Në vitin 2012, ky raport është:

$$\text{Qarkullimi i aktiveve gjithsej} = 80, \frac{2}{204 + 227} = 0,37$$

Për vitin 2011 ky raport ishte 0,57 (110/194,5). Pra ka një rënie të dukshme

në përdorimin e aktiveve.

BETA ka keqësim të dukshëm në raportet e aktiveve, pra duhet vënë theksi në nevojën për përmirësimin e manaxhimit të kredive dhe të inventareve, megjithëse raportet e vitit 2012 nuk janë larg normave të industrisë (shih figurën 3.3).

Problemet qëndrojnë në mosarkëtimet në kohë dhe vjetërimin e inventarit.

RAPORTET E AFTËSISË PAGUESE (TË LEVËS FINANCIARE DHE TË BORXHIT)

Analistët financiarë i përdorin raportet e borxhit për të vlerësuar masën relative të borxhit të shoqërisë dhe aftësinë e saj për të shlyer borxhin. Një faktor tjetër që duhet marrë parasysh është **leva financiare**, madhësia e borxhit në strukturën e kapitalit të shoqërisë. Struktura e kapitalit është kombinimi i burimeve afatgjata të fondeve të përdorura nga shoqëria.

Për madhësinë e borxhit janë të interesuar huadhënësit e borxheve afatgjatë, të tillë si bankat dhe zotëruesit e obligacioneve. Kur rrite shuma e borxhit rritet edhe risku i tyre sepse janë më shumë kreditorë që konkurojnë për pasurinë e shoqërisë. Edhe aksionerët janë të interesuar dhe shqetësuar për madhësinë e borxhit mbasi ata presin dividendë vetëm pasi të jenë shlyer interesat e kreditorëve.

Struktura e kapitalit me nivel të lartë të borxhit e ekspozon shoqërinë ndaj pagesave fikse të interesit, duke çuar kështu në paqëndrueshmëri të të

ardhurave. Borxhi i tepërt mund ta bëjë të vështirë për shoqërinë marrjen e fondeve hua me norma të arsyeshme interesi gjatë periudhave të tcurrjeve të tregut të parasë.

Raporti i borxhit gjithsej ndaj aktiveve gjithsej paraqet përqindjen aktiveve të firmës të mbuluar me borxh. Borxhi i tepërt nënkupton risk të madh për investitorët. Në rastin e një falimentimi të mundshëm, aksionerët trajtohen pas kreditorëve.

$$\text{Raporti i borxhit ndaj aktiveve gjithsej} = \frac{\text{Detyrimet gjithsej}}{\text{Aktivet Gjithsej}}$$

Në vitin 2012, raporti është:

$$\text{Raporti i borxhit ndaj aktiveve gjithsej} = \frac{139}{227} = 0.61$$

Raporti borxh-kapital i vet shpreh përqindjen e borxhit ndaj kapitalit të vet. Ai tregon nëse shoqëria ka një shumë të madhe borxhi në strukturën e saj të kapitalit. Borxhi i madh nënkupton që huamarrësi duhet të paguajë një shumë të madhe për interesat dhe shumat bazë të borxhit. Gjithashtu, shoqëritë me nivel të lartë të borxhit kanë risk të lartë në periudhat e vështirësive financiare. Interpretimi i këtij raporti varet nga disa ndryshore, duke përfshirë raportet e shoqërive të tjera në industri, shkallën e hyrjes në financim me borxh shtesë dhe qëndrueshmërinë e veprimtarisë operative.

$$\text{Raporti borxh kapital i vet} = \frac{\text{Detyrimet gjithsej}}{\text{Kapitali aksionar}}$$

Për vitin 2012 raporti është:

$$\text{Raporti borxh kapital i vet} = \frac{139}{88} = 1.58 \text{ herë}$$

Gjatë vitit të kaluar, raporti ka qënë 1,55 herë. Si rrjedhim gjendja është e qëndrueshme.

Raporti i mbulimit të interesave tregon sa herë mund të mbulojnë interesin, fitimet para tatimeve. Ai është një tregues që tregon sa zbritje në të ardhura mund të lejojë shoqëria.

$$\text{Raporti i mbulimit të interesave} = \frac{\text{Të ardhurat para interesave e tatimeve}}{\text{Shpenzime për interesa}}$$

Për vitin 2012 raporti është:

$$\text{Raporti i mbulimit të interesave} = 15.3 = 7.65 \text{ herë}$$

Në vitin 2011 interesat mbuloreshin 13.5 herë. Ulja e nivelit të këtij raporti është tregues i keq; ai nënkupton që janë në dispozicion më pak të ardhura për të përballuar shpenzimet e interesave.

Ju duhet të bëni të njohura edhe detyrimet që nuk paraqiten në bilanc duke analizuar hollësisht shënimet në fund të faqeve. Për shembull, duhet të jeni në dijeni rreth padive të pazgjidhura, qiradhënies jo të kapitalizuara dhe garancive të ardhshme.

Aftësia paguese e përgjithshme e shoqërisë e krahasuar me mesataren e industrisë është e dobët, edhe pse ajo ka mbetur pothuaj e pandryshuar. Nuk ka pasur ndryshime të dukshme në aftësinë e shoqërisë për të përmbushur borxhin afatgjatë. Vihet re se për të mbuluar pagesat e interesit shoqëria ka në dispozicion fitime më të ulta.

RAPORTET E TREGUT

Raportet e tregut shprehin perceptimin e tregut ndaj fitimeve të ardhshme të

shoqërisë gjë që shprehet në cmimin tregut të aksioneve të zakonshme. Këto raporte dhe ato që lidhen me dividendët krijojnë një lidhje midis çmimit të aksionit dhe dividendëve, të ardhurave dhe vlerës kontabile të aksionit.

Të ardhurat për aksion (EPS) është raporti për të cilin janë më të interesuar investitorët. EPS tregon të ardhurat neto për aksion të zakonshëm, pasi janë zbritur dividendët e preferuar nga fitimi neto. Nëse aksioni i preferuar nuk është pjesë e strukturës së kapitalit të shoqërisë, EPS përcaktohet duke pjesëtuar fitimin neto me aksionet e zakonshme në qarkullim.

EPS është një tregues standart i ecurisë dhe mbarëvajtjes operative të shoqërisë dhe i dividendëve të ardhshëm.

$$EPS = \frac{\text{Fitimi neto} - \text{Dividendët e preferuar}}{\text{Aksionet e zakonshme në qarkullim}}$$

EPS, për vitin 2012 është:

$$EPS = \frac{8}{4.60} = 1.74 \text{ lekë}$$

Për vitin 2011, EPS ishte 3.26 lekë. Ulja e ndjeshme e EPS gjatë vitit shkakton alarm tek investitorët. Duke ditur se mesatarja e industrisë për EPS në vitin 2012 sipas figurës 3.3 është 4.51 del se ajo është shumë më e lartë se ajo e BETA, 1.74.

Raporti çmim/të ardhura (P/E), i quajtur ndryshe shumëzuesi i të ardhurave, pasqyron lidhjen e shoqërisë me aksionerët e saj.

Raporti P/E paraqet shumën që janë të gatshëm të paguajnë investitorët për çdo lek fitime. Një shumëzues i lartë

është i favorshëm, sepse ai nënkupton faktin se investitorët e shohin biznesin në këndvështrim pozitiv.

Nga ana tjetër, investitorët që janë të prirur pas vlerës parapëlqejnë një shumëfish relativisht të ulët (kosto për lekë fitime) krahasuar me shoqëritë e tjera që kanë të njëjin risk dhe kthim.

Në këtë rast raporti i ulët P/E tregon që aksionet e shoqërisë mund të zhvlerësohen.

$$\text{Raporti çmim të ardhura} = \frac{\text{Fitimi neto} - \text{Dividendët e preferuar}}{\text{Aksionet e zakonshme në qarkullim}}$$

$$\frac{\text{Raporti çmim të ardhura}}{P/E} = \frac{P}{EPS} = \frac{\text{Çmimi i tregut për aksion}}{\text{Të ardhura për aksion}}$$

Supozojmë që në 31 dhjetor 2012, çmimi i tregut për aksion është 12 lekë dhe në 31 dhjetor 2011 është 26 lekë. Raportet P/E janë:

$$\text{Në vitin 2012: } \frac{12}{1.74} = 6.9 \text{ herë}$$

$$\text{Në vitin 2011: } \frac{26}{3.26} = 7.98 \text{ herë}$$

Nëse treguesi P/E është i ulët, ju mund të nxirrni përfundimin se tregu i aksioneve tani nuk e shikon biznesin tuaj me sy të mirë. Megjithatë, disa investitorë mund të argumentojnë se aksioni është nënvlerësuar me 12 lekë. Pavarësisht nga kjo rënia prej 54 përqind në çmimin e aksionit gjatë vitit (14/26) do të shkaktojë shqetësim të madh në pjesën më të madhe të investitorëve.

Vlera kontabile për aksion është e barabartë me aktivet neto në dispozicion të aksionerëve të zakonshëm pjesëtuar me numrin e aksioneve në qarkullim. Duke e krahasuar atë me çmimin e tregut për

aksion, ju do të keni një këndvështrim tjetër rreth mënyrës me të cilën investitorët e shohin biznesin.

$$\text{Vlera kontabile për aksion} = \frac{\text{Kapitali gjithsej aksionar} - \text{Aksione të preferuara}}{\text{Numri i aksioneve të zakonshme në qarkullim}}$$

$$= \frac{88.000 - 0}{4.000} = 19.13 \text{ lekë}$$

Në vitin 2011, vlera kontabile për aksion ishte 17.39 lekë.

Rritja në vlerë kontabile për aksion është shenjë pozitive për ecurinë e biznesit.

Raporti çmim/vlerë kontabile tregon vlerën e tregut të shoqërisë në krahasim me vlerën historike kontabile.

Një shoqëri me aktive të vjetëruara mund të ketë raport të lartë, ndërkohë që një tjetër me aktive të reja mund të ketë raport të vogël. Kështu, ju duhet të theksoni ndryshimin në raport si pjesë e përpjekjeve tuaja për të vlerësuar aktivet e korporatës.

$$\frac{\text{Çmim}}{\text{Vlera kontabile}} = \frac{\text{Çmimi i tregut për aksion}}{\text{Vlera kontabile për aksion}}$$

Në vitin 2012, raporti është:

$$\frac{\text{Çmim}}{\text{Vlera kontabile}} = \frac{12}{17.39} = 0.68 \text{ herë}$$

Në vitin 2011, raporti ishte 1,5 herë. Rënia e ndjeshme në vlerën e këtij raporti tregon se investitorët tanë kanë një opinion disi në rënie për shoqërinë se më parë. Çmimi i tregut për aksion mund të ketë rënë për shkak të keqësimit në raportet e likuiditetit, aktiveve dhe rentabilitetit. Treguesit kryesorë të ecurisë së shoqërisë janë gërshtuar me njëri-tjetrin dhe problemet në një fushë të caktuar mund të shpërndahen edhe në fusha të

tjera.

Kjo ka ndodhur edhe në shoqërinë e marrë si shembull.

Raporti i pagimit të dividendit ndihmon për të përcaktuar fitimin korent nga investimi.

$$\text{Raporti i pagimit të dividendit} = \frac{\text{Dividendi për aksion}}{\text{Të ardhura për aksion}}$$

Aksionerët shohin të pafavorshme uljen e dividendëve, sepse pagesat më të ulta janë shenjë e një keqësimi të mundshëm të gjendjes financiare të shoqërisë. Megjithatë, shoqëritë që synojnë rritjen e normave të kthimit nga aktivet tentojnë të kenë raporte të ulta të pagimit të dividendëve.

VLERËSIM I PËRGJITHSHËM

— PËRMBLEDHJE E RAPORTEVE FINANCIARE

Një raport i vetëm ose një grup raportesh nuk janë të mjaftueshëm për të vlerësuar të gjitha aspektet e kushteve financiare të shoqërisë. Në figurën në vijim përmbledhen raportet e vitit 2012 dhe të vitit 2011 të llogaritura më parë, bashkë me raportet mesatare të industrisë për vitin 2012 dhe jepen formulat për të llogaritur secilin raport. Tre kolumnat e fundit përmbajnë vlerësime subjektive të gjendjes financiare të BETA, bazuar në analizën e prirjeve dhe në analizën e krahasimit me normat e industrisë. Që analiza e prirjeve të ketë kuptim dhe të jetë më afër realitetit, si rregull duhet të përdoren raportet e pesë viteve.

Duke analizuar prirjen e raporteve të shoqërisë nga viti 2011 në vitin 2012, shohim se rënia e raportit korent dhe atij të likuiditetit ka çuar në keqësim të likuiditetit afatshkurtër, megjithëse vlera e këtyre raporteve ka qenë mbi atë të industrisë. Por kapitali punues

është përmirësuar. Gjithashtu ka rënie të raporteve të aktivitetit, duke pasqyruar faktin se kërkohet përmirësim në manaxhimin e kreditit dhe në politikat e inventarizimit. Megjithatë, rënia në vlerat e raporteve nuk është shumë shqetësuese, sepse vlera e tyre nuk është nën atë të mesatares së industrisë. Edhe përdorimi i aktiveve, i përcaktuar nga qarkullimi gjithsej i aktiveve tregon keqësim të gjendjes. Leva financiare e shuma e borxhit nuk ka ndryshuar. Megjithatë biznesi ka më pak fitim në dispozicion për të paguar interesin.

Rentabiliteti i BETA ka rënë në vitin 2012 dhe vlera e çdo raporti është nën mesataren e industrisë. Si rrjedhim, kthimi nga investimi për pronarët mund të jetë pjesërisht rezultat i kostove të larta të financimit afatshkurtër dhe pjesërisht rezultat i mungesës së efikasitetit të veprimtarisë operative. Kostot më të larta mund të jenë shkaktuar nga vështirësitë në arkëtimin e llogarive të arkëtueshme dhe të inventarit që çojnë në rënie të raporteve të likuiditetit dhe të aktiveve. Për më tepër, me qarkullimin më të vogël të llogarive të arkëtueshme dhe të inventarit, fitimi bie si rezultat i uljes së shitjeve dhe i kostos së ngurtësimit të parave në aktive qarkulluese.

Vlera e tregut e shoqërisë, që matet nga raporti çmim/të ardhura (P/E), është krahasuar me shoqëri të tjera të industrisë. Por ai tregon një prirje rënëse.

Si përfundim, shoqëria po operon kënaqshëm në industrinë ku bën pjesë në disa kategori. Megjithatë, në periudhën 2011-2012, shihet që shoqëria ka ndeshur probleme

financiare përsa i përket të ardhurave, aktiveve dhe likuiditetit afatshkurtër. Shoqëria duhet të përqëndrohet në rritjen e efikasitetit operative dhe në përdorimin e aktiveve

Konkluzion:

Analiza e pasqyrave financiare është në interes të kreditorëve, investitorëve të sotëm dhe të ardhshëm si dhe të vetë manaxhimit të shoqërisë. Në këtë kre u paraqitën teknika e tregues të ndryshëm të analizës së pasqyrave financiare që përdoren në vlerësimin e gjendjes financiare të tanishme dhe të ardhshme të shoqërisë. Në këto teknika përfshihen analiza horizontale, vertikale dhe ajo e raporteve. Për analizën e raporteve financiare jepen dy metoda- analiza e prirjeve dhe krahasimi me industrinë.

Megjithëse analiza e raporteve është mjet efektiv në vlerësimin e gjendjes financiare të shoqërisë, duhet të njihen edhe kufizimet e saj.

Bibliografi:

1. George T. Friedlob and Lydia L. F. Schleifer: "Essentials of Financial Analysis"; 2003, published by John Wiley and Sons, Inc.
2. Frederick D.S. Choi : "International Financial Statement Analysis", workbook ; International Finance and Accounting Handbook, third edition, 2003, John Wiley & Sons, Inc.
3. Thomas r. Robinson cfa; Hennie van Greuning, cfa; Elaine Henry, cfa; Michael a. Broihahn, cfa "International Financial Statement Analysis", workbook: Published in 2009 by John Wiley & sons, inc.
4. Hennie van Greening : "International financial reporting standards", a practical guide, fourth edition, 2006 the

International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank.

5. H. Xhafa: "Analiza e Pasqyrave Financiare", Tiranë 2008,, botimi dytë

6. H. Xhafa: "Drejtim Financiar", libër xhepi, Tiranë, 2010, botimi dytë.

Prof. Dr. Halit Xhafa

Anëtar i Këshillit Mbikqyrës të Bankës së Shqipërisë

KONTABILITETI PËR MARRËVESHJET KONCENSIONARE SIPAS STANDARDEVE NDËRKOMBËTARE TË KONTABILITETIT PËR SEKTORIN PUBLIK

Një partneritet publik - privat mund të përkufizohet si një marrëveshje ndërmjet një njësie të sektorit publik dhe një njësie të sektorit privat, e cila bëhet për të furnizuar një aktiv të sektorit publik (që mund të ketë të bëjë normalisht me infrastrukturën ose me lehtësirat publike) ose për të realizuar shërbim që është përgjegjësi e sektorit publik.

Nga: Prof. Asoc. Dr. Hysen Cela,
Kledi Kodra, FCCA

Një partneritet publik - privat mund të përkufizohet si një marrëveshje ndërmjet një njësie të sektorit publik dhe një njësie të sektorit privat, e cila bëhet për të furnizuar një aktiv të sektorit publik (që mund të ketë të bëjë normalisht me infrastrukturën ose me lehtësirat publike) ose për të realizuar shërbim që është përgjegjësi e sektorit publik. Përdorimi i këtyre marrëveshjeve PPP⁷ nga sektori publik si mjet për të përmirësuar dhe ndërtuar infrastrukturën dhe lehtësirat publike, si dhe ofrimi i shërbimeve lidhur me këto struktura ka filluar të zhvillohet edhe në Shqipëri vitet e fundit. Ky zhvillim është

reflektuar si në rritjen e numrit të marrëveshjeve PPP që janë ekzekutuar ose vazhdojnë të studiohen, ashtu edhe në llojet e infrastrukturës dhe të lehtësirave publike që këto marrëveshje kanë si subjekt dhe ofrojnë. Marrëveshjet PPP mund të marrin forma të ndryshme, të cilat ndryshojnë sipas shkallës së përfshirjes të sektorit privat në realizimin e tyre. Format e mundshme të ndërveprimit mes sektorit publik dhe privat mund të jenë të ndryshme. Aktivitet publike ose shërbimet mund të realizohen duke përdorur format dhe aktorët e mëposhtëm:

1. Qeveria
2. Kontrata shërbimi
3. Kontrata menaxhimi
4. Kontrata Projektim-Ndërtim
5. Koncesione operationale

⁷ Partneritet Publik Privat

6. Projektim-ndërtim-operim-mirëmbajtje
7. Projektim-ndërtim-financim-operim
8. Ndërtim-zotërim-operim-transferim
9. Ndërtim-zotërim-operim
10. Privatizim

Një nën grup specifik i këtyre marrëveshjeve zakonisht është referuar si marrëveshje koncensionare (MK) dhe përfshin pikat nga 5 në 9 më lart.

Një marrëveshje e tillë dallon nga llojet e tjera të marrëveshjeve PPP për faktin që rreziku dhe përfitimet e lidhura me ndërtimin, zotërimin dhe operimin e pasurisë (aktivit) subjekt i marrëveshjes, së bashku me kontrollin mbi pasurinë/aktivin, ndahen në një shkallë të madhe mes njësive të sektorit publik dhe atij privat të përfshira në marrëveshje. Ndarja e këtyre aspekteve të pasurisë, si dhe kompleksiteti i transaksioneve e ka bërë shpesh të paqartë raportimin financiar lidhur me pasurinë, si nga ana e njësive publike ashtu edhe atyre private. Disa shembuj të këtyre marrëveshjeve në Shqipëri mund të jenë: operimi dhe mirëmbajtja e një rruge nga një kompani private përkundrejt një tarife, kalimin e rrugës, prodhimi dhe shpërndarja e pasaportave kombëtare, pullave të akcizës, ndërtimi, operimi dhe mirëmbajtja e parkingjeve të mëdha, hidrocentraleve, etj.

Në vendin tonë nuk ka një udhëzim të qartë në lidhje me kontabilizimin dhe raportimin e pasurisë që lidhet me marrëveshjet koncensionare, apo të efekteve dhe rezultateve të marrëveshjeve koncensionare. Një ndihmesë në këtë drejtim mund të jetë mbështetja në kuadrin e përgjithshëm të kontabilitetit dhe standardin e

marrëveshjeve të qirasë, të cilat janë të bazuara të dyja në kuadrin e Bordit të Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit (IASB Framework). Mungesa e trajtimeve specifike për këtë çështje mund të sjellë divergjenca në mënyrën se si raportohet kjo pasuri apo ky aktiv ose shërbim. Madje rastësisht mund të rezultojë që kjo pasuri të mos raportohet fare si e tillë as nga sektori publik dhe as nga ai privat. Ndonëse kjo formë partneriteti ju ka ofruar njësive të sektorit publik mundësinë për të përmbushur të gjitha nevojat infrastrukturore, ekziston rreziku që duke mos u njohur aktivet dhe detyrimet e lidhur me të në pasqyrat financiare, të arrihen objektivat fiskale pa raportuar siç duhet detyrimet.

Meqenëse ofruesi në këto marrëveshje është njësia publike, Bordi i Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit për Sektorin Publik ka bërë përpjekje të rëndësishme për rregullim e raportimit financiar për këtë fushe.

Ky punim që po i paraqesim lexuesit, fokusohet në kontabilitetin dhe raportimin financiar nga perspektiva e njësive të sektorit publik, pra të ofruesit. Operatorëve të këtyre marrëveshjeve në këtë shkrim ju është dhënë një konsiderate e limituar. Kjo sepse operatorët private mbulohen nga IFRIC 12 dhe Interpretimi 29 i bërë nga Komiteti i Interpretimeve të Bordit të Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit që lidhen me "Marrëveshjet e Shërbimeve Koncensionare", e që përmbledhin kontabilitetin dhe raportimin financiar

për këto marrëveshje të shërbimeve koncensionare.

Përveç kësaj, ky punim trajton edhe çështje të tjera kontabël dhe financiare që lidhen me njësitë e sektorit publik, të cilat mund të vijnë si rezultat i ekzekutimit të këtyre marrëveshjeve, siç është njohja e të ardhurave nga flukset pozitive të burimeve që lidhen me një marrëveshje të tillë koncensionare. Këto hyrje në shumicën e rasteve mund të ndodhin atëhere kur njësia private, mbledh tarifa në mënyrë direkte nga palët e treta, që janë përdoruesit kryesorë të pasurisë. Njësitë e sektori publik mund të kenë të hyra nga dispozitat e ndarjes së të ardhurave të vendosura si pjesë përbërëse e marrëveshjes, ose nëpërmjet bërjes së një parapagimi, ose nga një seri pagesash të paracaktuara të bëra nga njësia private për t'u bërë palë në marrëveshje. Më tej do të trajtojmë potencialin që njësitë e sektorit privat të konsiderohen të kontrolluara nga njësitë e sektori publik, për qëllime të konsolidimit, veçanërisht kur njësia e sektorit privat është një njësi për qëllime të veçanta ose një njësi biznesi qeveritare.

Çfarë janë partneritetet publiko-private?

Gjithnjë e më shumë qeveritë sot po përballen me sfiden e (a) ndërtimit të infrastruktures dhe lehtësirave publike, të cilat kërkohet të jenë në të njëjtën linjë me rritjen e popullsisë, dhe (b) meremetimin e infrastrukturës dhe lehtësirave publike ekzistuese, të cilat janë përkeqësuar për shkak të shtyrjes së mirëmbajtjes së tyre në kohë. Ato po përballen gjithashtu, me sfidën e ofrimit për zgjedhësit e tyre të shërbimeve që janë të lidhura me infrastrukturën dhe

lehtësirat publike, në mënyrën më efektive dhe efçente të mundshme. Qeveritë kanë gjetur një mënyrë të përbashkët për të trajtuar këto sfida nëpërmjet partneriteteve publiko-private. Ekzistojnë përkufizime të shumta në lidhje me termin "Partneritet publik-privat". Gjithsesi shumica e përkufizimeve e konsiderojnë një partneritet publiko-privat si një marrëveshje ndërmjet një entiteti të sektorit publik me një entitet të sektorit privat me synimin për të ofruar një të mirë ose shërbim të sektorit publik. Në këtë mënyrë, një marrëveshje e tillë ofron një alternativë ndaj metodave të prokurimeve tradicionale të sektorit publik, të cilat përdoren për të përmbushur një detyrë ose përgjegjësi publike.

Metodat e prokurimeve tradicionale e vendosin shumicën e rrezikut që lidhet me projektin te njësia e sektorit publik, megjithëse kontratat me çmime fikse mund të transferojnë disa prej këtyre rreziqeve p.sh atë të ndërtimit, tek njësia e sektorit privat. Ndërkohë në një marrëveshje koncensionare PPP, rreziqet e projekteve mund të ndahen mes njësive të sektori publik dhe atij privat. Këto rreziqe zakonisht mund të jene:

Rreziqet e ndërtimit. Ky lloj rreziku përfshin shumë çështje që mund të ndeshen gjatë fazës së ndërtimit të një projekti si: tejkalimi i kostove, defektet e materialit ndërtues, vonesat në ndërtim, plani rregullator, integrimi i strukturave të reja me infrastrukturën ekzistuese, mungesat teknike, rreziqet e shëndetit, dhe aksidentet në punë, etj..

Rreziqet e disponibilitetit. Ky është rreziku që infrastruktura ose lehtësirat publike nuk do të ofrojnë shërbimet e

mjaftueshme, për shembull, për shkak të pamjaftueshmerisë në menaxhim ose mos arritjes së standardeve cilësore të kërkuara.

Rreziqet e kërkesës. Ky rrezik lidhet me ndryshueshmerinë e sasisë së shërbimeve të kërkuara ose të konsumuara nga përdoruesit e kësaj infrastrukture. Përdoruesit mund të jenë vetë njesitë e sektorit publik, qytetarët ose të dyja palët së bashku.

Rreziqet operative dhe të mirëmbajtjes. Ky lloj rreziku përfshin një sërë rreziqesh që shfaqen pasi infrastrukture ose lehtësirat publike bëhen operacionale. Këtu përfshihen: rritja e çmimeve, mungesat në materiale, rritja e kostonë së krahut të punës, dëmtimi si pasojë e katastrofave natyrore, kostoja që lidhet me shtyrjen e mirëmbajtjes për më vonë dhe vjetërimi.

Rreziku i vlerës së mbetur. Ky rrezik lidhet me diferencën e mundshme të çmimit të tregut të aktivitetit në fund të marrëveshjes PPP me çmimin e pritshëm origjinal të tregut për këtë aktivitet.

Rreziku i financimit. Ky ka të bëjë me rrezikun që kosto e financimit të marrë për realizimin e projektit të jetë më e madhe se përfitimet që do të sjell projekti. Kjo mund të ndodhë edhe si pasojë e rrethanave financiare në të cilat mund të gjenden palët e marrëveshjes ose nga perceptimet e investitorëve në lidhje me rreziqet e projektit.

Njësitet e sektorit publik përfshihen në marrëveshjet e shërbimeve koncesionare për arsye të shumta. Arsyeja e përbashkët e të gjitha këtyre marrëveshjeve të partneritetit me privatit është krijimi i përfitimeve nga

ana e njësive të sektorit publik, të cilat do të ishin të pamundura në qoftë se, njësia publike do të ishte përgjegjëse e vetme për ndërtimin e infrastruktures dhe/ose ofrimin e shërbimit përkatës. Një frazë që lidhet mjaft mire me këtë objektiv është “arritja e përmirësimeve në vlerë për paranë e shpenzuar”. Shpesh “vlera” potenciale e kërkuar nga njësia e sektorit publik nën marrëveshjet PPP ka natyrë monetare, për shembull përpjekja për të kontrolluar ose reduktuar koston apo përpjekja për të mbledhur paraprakisht të hyrat nga burimet. Në raste të tjera, “vlera” mund të përfshijë përmirësimin e aftësisë për të ofruar një infrastrukture të re apo të rinovuar, përmirësimin e cilësisë së ndërtimit dhe mirëmbajtjes ose përmirësimin e efikasitetit në ofrimin e këtyre shërbimeve publike. Njësitet e sektorit publik “arrijnë përmirësimin e vlerës për paranë e shpenzuar” duke shpërndarë në mënyrë optimale rreziqet e projektit (një pjesë të të cilave i kemi përmendur edhe më sipër) midis njësive të sektorit publik dhe atij privat.

Përtej konceptit të “arritjes së përmirësimit të vlerës për paranë e shpenzuar”, disa njësi të sektorit publik janë të motivuara për të hyrë në këto marrëveshje për të arritur objektiva fiskale. Disa njësi të sektorit publik i shikojnë këto marrëveshje si një mjet për të arritur nevojat për infrastrukture të re ose të përmirësuar, ndërkohë që në të njëjtën kohë ato përjashtojnë këto infrastrukture dhe lehtësira publike bashkë me financimin e lidhur nga procesi i raportimit e buxhetimit të tyre.

Bazuar në trajtimin e mësipërm ky punim fokusohet në çështjet e mëposhtme të kontabilitetit dhe raportimit financiar a) marrëveshjet operuese të koncesioneve, dhe b) marrëveshje të tjera PPP që kombinojnë një element ndërtues me një element të operacioneve koncesionare. Këto marrëveshje janë cilësuar më tepër si marrëveshje të shërbimeve koncesionare.

Çështja e kontabilitetit dhe raportimit financiar në lidhje me këto marrëveshje, për ofruesin është raportimi i infrastrukturës ose pasurisë lidhur me këto marrëveshje, pra i aktivit, së bashku me çdo detyrim të lidhur për të kompensuar operuesin e pasurisë (aktivit). Siç u tha edhe më lart rreziqet, përgjegjësitë, përfitimet dhe kontrolli i pasurisë në këto marrëveshje, janë të ndara në shkallë të ndryshme midis ofruesit dhe operuesit të koncesionit. Nëse raportimin financiar të kësaj pasurie do ta bazonim vetëm mbi pronësinë ligjore, ne nuk do të ishim në gjendje të kishim një përfaqësimin besnik të efekteve që mund të ketë kjo marrëveshje. Si marrëdhëniet mes palëve në një marrëveshje të tillë, ashtu edhe pasuria duhet të analizohen për të përcaktuar raportimin financiar që pasqyron besnikërisht aktivin bazuar në konceptin/parimin që “substancia ekonomike mbizotëron mbi formën ligjore”.

IPSAS- et i përkufizojnë aktivet si “burime që kontrollohen nga një njësi si rezultat i aktiviteteve të kryera në të kaluarën nga të cilat priten hyrje të mundshme të përfitimeve ekonomike të ardhshme apo potenciale. Nocioni i

kontrollit mbi burimet është paraqitur qartë në përkufizim.

Bazuar në përkufizimin e aktivit sipas IPSAS 1, si kontrolli ashtu dhe përfitimet e ardhshme ekonomike ose shërbimet e mundshme, është e nevojshme të merren nga ana e ofruesit që ai të raportojë pasurinë subjekt i marrëveshjes së koncesionit si një aktiv. Prandaj të dy konceptet, si kontrolli ashtu edhe rreziku dhe përfitimet e trajtuara me sipër, duhet të mbahen parasysht për zhvillimin e një qasjeje për të përcaktuar se si ofruesi duhet të raportojë këtë pasuri.

Kontrolli mbi përdorimin e pasurisë është parimi kyç që trajtohet edhe në konkluzionet e arritura në KIRFN 12 (IFRIC 12). Sipas këtij parimi, operatori privat nuk duhet të raportojë si një aktiv të tijin një pasuri subjekt i marrëveshjes që rregullohet nga ky interpretim. Sipas këtij interpretimi operuesi privat nuk njeh pronën si aktiv por një aktiv ose jo material ose një aktiv financiar që reflekton të drejtën që atij i është ofruar nga ofruesi për të përdorur pronën apo për të marrë flukse të kontraktuara monetare. KIRFN 12 fokusohet në kontrollin mbi aspektet operative të pronës, shërbimeve që duhet të ofrohen në lidhje me të, marrjen e këtyre shërbimeve, dhe tarifat që do të aplikohen për to - si dhe mbi çdo interes të konsiderueshëm të mbetur në atë pronë në fund të marrëveshjes.

Sipas Bordit të IPSAS-eve, natyra e kriterëve që përfshihen në fushën e zbatimit të KIRFN 12, përgjithësisht është e përshtatshme për të përcaktuar nëse ofruesi ka kontroll në themel (të rëndësishëm) mbi pasurinë sipas këtyre marrëveshjeve për qëllime të raportimit

financiar. Këto kritere të konsideruara së bashku tregojnë se a) ofruesi do të ketë një të drejtë të vazhdueshme për të kërkuar që me pasurinë të operohet në atë mënyrë që të përmbushen objektivat për shërbimin ndaj publikut gjatë gjithë jetës së marrëveshjes dhe me gjerë, dhe b) aftësia praktike e operatorit për të shitur ose lënë peng pronën është e kufizuar.

Pavarësisht kontrollit të operatorit mbi ofrimin e aspekteve të caktuara të shërbimeve të gjeneruara nga pasuria, përdorimi i përgjithshëm i kësaj pasurie mbetet e kufizuar për objektivin e ofruesit të përcaktuar në marrëveshje. Për më tepër, ofruesi i koncesionit kontrollon aspekte kyçe operative të pasurisë, siç janë për shembull, tarifat që duhet të aplikohen për përdorimin e saj.

Nëse kriteret e ngjashme me ato në KIRFN 12 plotësohen, pranohet gjerësisht se operatori operon me pasurinë në emër të ofruesit, dhe se ky i fundit ka kontrollin përfundimtar mbi pronën.

Bazuar në udhëzimet e IPSAS 23 dhe IPSAS 6, mund të argumentohet se, nëse kontrolli i koncesion dhënësit mbi pasurinë në themel të këtyre marrëveshjeve është i ngjashëm me kontrollin rregullator, vetëm një kontroll i tillë nuk është i mjaftueshëm për të përmbushur konceptin e kontrollit që përfshihet në përkufizimin e një aktivi për qëllime të raportimit financiar të ofruesit.

Për shembull, qeveria mund të transferojë një sipërfaqe toke tek një universitet publik duke përcaktuar që toka do të përdoret vetëm për të ndërtuar kampusin e universitetit. Sipas

IPSAS 23, pavarësisht këtij përcaktimi, universiteti publik (në këtë shembull “përdoruesi”) e kontrollon tokën dhe do ta paraqes atë si aktiv në pasqyrat e tij financiare. Gjithashtu, universiteti duhet që të njohë një detyrim, në qoftë se përcaktimi do të konsiderohet si një kusht, që do të thotë se, në qoftë se toka nuk përdoret për qëllimin për të cilin ajo është dhënë, atëherë ajo do të kthehet pronarit të ligjshëm. Rezultatet e raportimit financiar në këtë shembull mund të duken në konflikt me udhëzimet e trajtuara më sipër në lidhje me kontrollin mbi pasurinë e kësaj marrëveshjeje, ku pala që imponon kufizime mbi përdorimin e aktiveve (ofruesi) dhe jo përdoruesi i aktivit (operatori) konsiderohet që kontrollon pasurinë për qëllime të raportimit financiar.

Dallimi kyç ndërmjet shembullit të transferimit të tokës për universitetin dhe marrëveshjes së shërbimeve koncesionare është se koncesion dhënësi mban kontrollin e interesit të mbetur në pasurinë në themel të marrëveshjes deri në fund të saj. Në marrëveshjet tipike si ato për të cilat folëm më sipër, aktivi në fund të marrëveshjes nuk i kthehet transferuesit. Edhe aty ku paracaktimi është kusht, me plotësimin e këtij kushti aktivi mbetet tek operatori, pra në rastin e Universitetit në momentin që toka do të përdoret për të ndërtuar kampusin, aktivi (toka) mbetet për t’u raportuar në pasqyrat e Universitetit.

Përfitimet e pritshme të ardhshme ekonomike ose potenciali i shërbimeve.

Edhe pse ofruesi në një marrëveshje mund të kontrollojë përdorimin e pasurisë, për të plotësuar përkufizimin

e një aktivi sipas IPSAS 1, siç u përmend me lart, prona duhet të sjellë një rrjedhë të pritshme të përfitimeve ekonomike të ardhshme ose potencial shërbimesh për ofruesin. KIRFN 12 konkludon se përdorimi i pasurisë, subjekt i këtyre marrëveshjeve që rregullohen nga ky interpretim, nuk kontrollohet nga operatori (pra nuk plotëson përkufizimin e një aktivi për operatorin). KIRFN 12 mbulon vetëm kontabilitetin për operatorin privat dhe nuk adreson rrjedhën e përfitimeve nga pasuria tek ofruesi.

Aspekti i potencialeve të shërbimeve si përfitime të ardhshme që mund të vijnë nga një aktiv është dallimi kryesor ndërmjet përkufizimit të një aktivi sipas IPSAS 1 dhe atij sipas kuadrit të BSNK, i cili përqendrohet vetëm në përfitimet e ardhshme ekonomike. “Potenciali i shërbimeve” shpjegohet më tej në paragrafin 11 të IPSAS 1 si më poshtë:

Aktivitet ofrojnë mjete për njësite që të arrijnë objektivat e tyre. Aktivitet që përdoren për të dhënë të mira dhe shërbime në përputhje me objektivat e një njësie ekonomike, por që nuk gjenerojnë direkt flukse monetare neto përshkruhen shpesh sikur përmbajnë “potencial shërbimi”. Për shembull, një rrugë ku nuk aplikohen tarifa për kalim konsiderohet si një aktiv për qeverinë sepse jep shërbimet në mënyrë që të realizojë objektivat e qeverisë në lidhje me transportin edhe pse nuk gjeneron përfitime ekonomike të ardhshme për qeverinë. Në përgjithësi, qeveritë hyjnë në marrëveshje të tilla koncensionare për të përmbushur objektivat e shërbimit nëpërmjet ndërtimit, rinovimit, ose përmirësimit të pasurisë subjekt i marrëveshjes. Në këtë mënyrë, pasuria subjekt i kontratës ka për qëllim

që të ofrojë përfitime për ofruesin, që lidhen me potencialin e shërbimeve të tyre edhe në qoftë se prona nuk do të sigurojë ndonjë përfitim të ardhshëm ekonomik. Edhe pse motivi kryesor i ofruesit për të hyrë në një marrëveshje të tillë është përfitimi ekonomik, për shembull për të marrë një fluks mjetes monetare në avancë në këmbim të të drejtave për të operuar një rrugë, pasuria në themel të marrëveshjes do të vazhdojë të përdoret për të realizuar objektivat qeveritare – ajo vetëm do të operohet nga operatori privat, kështu që do të ofrojë përfitime nga potenciali i shërbimeve të saj për ofruesin.

Përfitimet nga potenciali i shërbimeve që ofruesi mund të marrë nëpërmjet pasurisë së marrëveshjes, janë të shoqëruara me rreziqe të shumta që lidhen me pasurinë, të cilat i merr përsipër ofruesi. Kjo për shkak se ofruesi përgjithësisht vazhdon të jetë përgjegjës për dhënien e shërbimit të ofruar nëpërmjet kësaj pasurie. Duke pasur parasysh aspektin e potencialit të shërbimit sipas përkufizimit tek IPSAS 1 ky argument duket i përshtatshëm. Për shembull, marrim në konsideratë një rrugë nacionale pa tarifa që është raportuar si aktiv nga ofruesi, bazuar në potencialin e shërbimeve të saj. Supozojmë që kjo rrugë bëhet objekt i një marrëveshje koncensionare sipas të cilës operatorit i jepet e drejta që të vendosë tarifat për përdoruesit e rrugës, në këmbim të marrjes së përgjegjësisë për të bërë riparimet dhe rinovimet, si dhe të verë në përdorim rrugën sipas specifikimeve të ofruesit. Në qoftë se provohet që ofruesi ka kontroll mbi atë rrugë nën kushtet e specifikuara të kontratës, atëherë ai do të ketë të njëjtat përfitime që kishte

përpara ekzekutimit të një marrëveshjeje të tillë. Kjo pavarësisht se ofruesi ka kaluar një pjesë të mirë të rreziqeve dhe përfitimeve tek operatori. Prandaj duket që rruga duhet të vazhdojë të paraqitet si një aktiv i ofruesit, sepse nuk ka ndryshuar baza që kërkon raportimin e saj si një aktiv, pra ajo është një pasuri e ofruesit bazuar në potencialin e shërbimit.

Më tej, mund të argumentohet se kur ofruesi kontrollon pasurinë, operatori thëllësisht operon pasurinë në emër të ofruesit, në këtë rast ai është një furnitor shërbimesh për ofruesin e koncesionit. Rreziqet ekonomike dhe përfitimet e marra përsipër nga operatori nëpërmjet marrëveshjes mund të jenë të ngjashme me ato të një shitësi në një kontratë shërbimi. Ato janë të ndryshme nga rreziqet dhe përfitimet që lidhen me pronësinë e kësaj pasurie.

Megjithatë rreziqet ekonomike dhe përfitimet mund të jenë të lidhura me një aktiv të raportuar nga operatori privat si rrjedhojë e "aksesit" në këtë pasuri. Për shembull, operatori mund të raportojë një aktiv jo material sipas KIFRN 12 sepse arkëtimet në të ardhmen varen nga përdorimi publik i shërbimit.

Propozimet aktuale nga Bordi i IPSAS-eve, të cilat mund të adoptohen si praktike edhe në vendin tone, sugjerojnë që ofruesi i koncesionit duhet të raportojë aktivin në pasqyrat financiare të tij, në qoftë se ai konsiderohet që kontrollon pronën për qëllime të raportimit financiar. Kriteret e propozuara për përcaktimin e kontrollit nga ana e ofruesit janë si më poshtë:

- Ofruesi kontrollon se çfarë shërbimesh duhet të japë operatori në lidhje me pasurinë subjekt i marrëveshjes, kujt duhet t'ja ofroje këto shërbime, çmimet që lidhen me këto shërbime, etj.

- Ofruesi kontrollon, përmes pronësisë, apo përmes ndonjë shkakut tjetër - interesin e mbetur në pasuri në fund të kohës së marrëveshjes.

Sipas Bordit, kontrolli i ofruesit mbi pasurinë në themel të marrëveshjes, provon se ai mbetet përgjegjës për ofrimin e drejtpërdrejtë apo të tërthortë të shërbimeve ndaj publikut, të cilat lidhen me atë pasuri. Mbajtja e rreziqeve dhe përfitimeve prej ofruesit tregon se ky i fundit pret të marrë nga pasuria mundësi shërbimi në të ardhmen.

Aspekte të tjera të kontabilitetit

Për marrëveshjet që plotësojnë kriteret e propozuara të kontrollit, është praktikë e mirë të përdoren kërkesat e IPSAS 7, në lidhje me momentin e njohjes së aktivit (gjatë ndërtimit apo vetëm kur aktiviteti behet i shfrytëzueshëm) dhe të detyrimit që lidhet me këtë aktiv, që në fakt reflekton detyrimin e ofruesit për të kompensuar operatorin në lidhje me pasurinë (aktivin). Kriteret e njohjes do të përmbushen gjatë ndërtimit, në qoftë se vlera e ndërtimit në proces deri në atë moment mund të matet në mënyrë të besueshme. Kjo vlen kur ofruesi mban rrezikun e ndërtimit ose kur të dyja palët mund të heqin dorë nga marrëveshja kur ato duan ta bëjnë një gjë të tillë dhe pa u penalizuar. Nëse asnjëri prej këtyre skenarëve nuk plotësohet, atëherë kriteret e njohjes

nuk ka të ngjare të plotësohen derisa të përfundoje ndërtimi plotësisht.

Për marrëveshjet, ku elementet e ndërtimit dhe ato të shërbimit mund të ndahen brenda pagesave të planifikuara nga ana e ofruesit, Bordi i IPSAS-eve ka propozuar që, aktivi dhe detyrimi të paraqiten me shumën më të vogël mes vlerës së drejte dhe vlerës aktuale të pagesave që lidhen me ndërtimin. Pas njohjes fillestare, aktivi duhet të mbahet sipas IPSAS 17 (d.m.th duke kontabilizuar amortizimin, zhvlerësimin dhe në matjen e mëpasshme, duke përdorur vlerën e drejtë apo koston). Detyrimi duhet të matet në të njëjtën mënyrë siç matet një detyrim që buron nga një kontratë qiraje financiare, pas njohjes fillestare, ai duhet të njihet si një detyrim financiar për qëllime të raportimit. Ri pagesat për shërbimin e këtij borxhi duhet të njihen në fitim/humbje kur ato ndodhin.

Për rastet kur elementet e pagesës nuk janë të ndashme, Bordi ka propozuar që prona të raportohet me vlerën e saj të drejtë së bashku me detyrimin përkatës. Pagesat e programuara sipas marrëveshjes së shërbimeve koncensionare duhet të ndahen në (a) shlyerje të detyrimit (b) kosto financiare të nënkuptuar në marrëveshje dhe (c) kosto operative, për të reflektuar elementin e shërbimet të marrëveshjes. Matja dhe raportimi i pasurisë pas njohjes fillestare duhet të jetë e ngjashme me marrëveshjet për të cilat pagesat tashmë janë të ndashme si më sipër.

Raportimi financiar i ofruesit kur nuk përmbushen kërkesat e propozuara të kontrollit.

Në qoftë se për disa marrëveshje koncensionare nuk plotësohet asnjë

prej kriterëve të propozuara të kontrollit, siç u trajtuan më sipër, ofruesi nuk duhet të njohë si aktiv pasurinë në themel të kësaj marrëveshjeje. Rrjedhimisht, çdo pagesë që bëhet për këtë MK është për shërbimin e saj dhe jo për pasurinë/pronën, prandaj duhet të shpenzohet sipas realizimit të përfitimeve ekonomike të shërbimit. Gjithashtu, në qoftë se prona ekziston dhe mbahet si aktiv nga ofruesi, sipas IPSAS 17, ajo duhet të çregjistrohet.

Për marrëveshjet koncensionare në të cilat ofruesi vetëm kontrollon përdorimin e pasurisë gjatë marrëveshjes (si për shembull në MK të formës BOO ndërtim-zotërim-operim), për qiramarrësin duhet të ndiqen udhëzimet në IPSAS 13 po qe se marrëveshja plotëson kushtet e një kontrate qiraje. Në qoftë se ofruesi kontrollon vetëm përdorimin e pasurisë gjatë marrëveshjes dhe marrëveshja nuk plotëson kushtet e një qiraje financiare, për shkak se ofruesi ruan pronësinë gjatë kohës së marrëveshjes, atëherë ofruesi duhet ta raportojë pasurinë si aktiv. Në qoftë se marrëveshja përfshin një pronë të ndërtuar rishtas, prona dhe detyrimi që lidhet me të do të raportohen dhe maten siç përshkruhet më sipër në lidhje me raportimin financiar të ofruesit, kur plotësohen kriteret e kontrollit. Në fund të marrëveshjes vlera kontabël e mbetur e pronës do të çregjistrohet duke reflektuar transferimin e pronës tek operatori. Në qoftë se marrëveshja nuk plotëson kushtet e një qiraje financiare dhe ofruesi nuk është pronar i pasurisë, atëherë ajo nuk do të regjistrohet si një aktiv dhe çdo pagesë në lidhje me këtë

pronësi/aktiv do të përbente një shpenzim të periudhës.

Për marrëveshjet që kanë të bëjnë me aktivet/pronat e sapo ndërtuara, ku ofruesi nuk e kontrollon përdorimin e aktivitet/pronës gjatë marrëveshjes, por në vend të tij kontrollon interesin e mbetur tek ky aktiv/pronë në fund të marrëveshjes (për shembull marrëveshje të formës BOOT), ofruesi raporton si aktiv plus vlerën që krijohet nga diferenca mes vlerës së drejtë të pritshme të pronës në fund të marrëveshjes dhe shumës që ofruesi do të kërkojë t'i paguajë operatorit për rikthimin e pronës. Ky aktiv e arrin vlerën e tij në kontabilitet gradualisht me pagesat e bëra nga ofruesi te operatorit gjatë gjithë jetës së marrëveshjes.

Për marrëveshjet që përfshijnë pasuritë ekzistuese në të cilat ofruesi nuk kontrollon përdorimin e pronës gjatë kohës së marrëveshjes, por në vend të kësaj kontrollon interesin e mbetur në fund të marrëveshjes, Bordi propozon që të ndiqet udhëzimi që zbatohet për qiradhënësit sipas IPSAS 13, në qoftë se marrëveshja plotëson përkufizimin e një kontrate qiraje. Nëse marrëveshja nuk plotëson këtë përkufizim, ofruesi e çregjistron nga aktivi pronën dhe njësi si aktiv detyrimin e operatorit për të kthyer pronën në fund të marrëveshjes. Kjo pasuri duhet të njihet me vlerën e drejtë të pritshme të pronës në fund të jetës së marrëveshjes. Humbja apo fitimi nga çregjistrimi i aktivitet raportohet si fitim ose humbje në periudhën në të cilën marrëveshja hyn në fuqi.

Flukset hyrëse prej marrëveshjes së koncesioneve të burimeve.

Dispozitat për ndarjen e të ardhurave.

Për ato marrëveshje ku operatori parashikohet të grumbullojë të ardhura nga tarifat drejtpërdrejt nga palët e treta ose nga përdoruesit e të mirës publike, ofruesi zakonisht negocion që në kontratë të përfshijë një dispozite për ndarjen e këtyre të ardhurave midis tij dhe operatorit. Në këtë mënyrë, në qoftë se përdorimi i pronës tejkalon parashikimet atëherë operatori suksesin do ta ndajë me ofruesin. Kjo dispozite do të shërbejë për të mbrojtur ofruesin nga rreziku politik dhe kritikën publike që mund të bëhen për përfshirjen në një marrëveshje, e cila mund të jetë shumë fitimprurëse për një operator privat.

Ndarja e të ardhurave mund të bëhet duke u bazuar në ndarje të të gjitha të ardhurave të fituara nga operatori, të ardhurat mbi një prag të caktuar ose të ardhurat pasi operatori arrin një normë specifike kthimi. Për shembull, si pjesë e një marrëveshje BOOT për ndërtimin e një parkingu të madh, ofruesi merr një honorar fiks për çdo bilete të shitur. Ofruesi e përdor këtë honorar për të financuar aksione (veprimtari) të komunitetit. Gjithashtu, në një marrëveshje që përfshin ndërtimin e një rruge ku kalimi bëhet me pagesë, ofruesi ka të drejtë të marrë 40% të të ardhurës totale pasi flukset neto nga marrëveshja arrijnë t'i ofrojnë operuesit një normë kthimi para tatimit prej 6.5% mbi fondet totale të investuara. Pjesa e ofruesit rritet në 80% e të ardhurës totale të mbledhur pasi flukset e kontratës i japin operatorit një normë kthimi prej 8%.

Dispozitat e ndarjes së të ardhurave shpesh janë të përfshira në kushtet e

një marrëveshje së bashku me një garanci minimale për operatorin. Për shembull një marrëveshje për operimin e një autostrade me pagesë përmban një dispozite për ndarjen e të ardhurave. Kjo dispozite kërkon që ofruesi të përfitojë rreth 57% të të ardhurave që kalojnë ato të parashikuara. Kjo dispozite mund të jetë e shoqëruar nga një dispozite tjetër ku ofruesi do të paguaj 80% të çdo difference mes të ardhurave të parashikuara krahasuar me ato aktuale. Në këtë mënyrë, ofruesi minimizon rrezikun e kërkesës duke i dhënë operatorit një lloj garancie për minimum e të ardhurave, të cilat në qoftë se projekti rezulton i suksesshëm kanë potencialin të jenë edhe me të mëdha. Propozimet e tanishme të Bordit theksojnë se, ofruesit duhet t'i njohin këto të ardhura (dhe të arkëtueshmet) ashtu siç ato fitohen, pra në linjë me substancën e marrëveshjes dhe pasi është përmbushur ndonjë ngjarje kontigjence (si për shembull tejkalimi i pragut të minimumit të të ardhurave).

Flukset hyrëse të përcaktuara në kontratë

Bordi ka propozuar që flukset hyrëse të përcaktuara në kontratë të arkëtuara prej operatorit nga një ofrues, të njihen në të njëjtën mënyrë siç njihen të ardhurat që janë fituar gjatë jetës së një marrëveshjeje, duke nisur nga fillimi i koncesionit ku prona është plotësisht operacionale dhe operatorin ka aftësi të mbledhë tarifa nga palët e treta. Para kësaj pike, ofruesi si rregull nuk mund të fillojë të zbatojë pjesën e tij të kontratës, e cila zakonisht është aksesi në pronë për operatorin. Ofruesi i njeh këto të ardhura kontraktuale duke

përdorur metodën lineare ose një metodë që reflekton me mirë konsumimin ekonomik. Çdo e ardhur që merret prej operatorit në avancë, duhet të raportohet nga ofruesi si detyrim derisa ai të përfitohet.

Konsolidimi

Ndërmarrjet qeveritare të biznesit

Kur operator është një ndërmarrje e biznesit qeveritar, gjithmonë do të ekzistojnë disa nga treguesit e kontrollit të trajtuara në paragrafët 39 dhe 40 të IPSAS 6, veçanërisht nëse kjo lloj ndërmarrjeje krijohet që të shërbejë si operator në këto marrëveshje koncesioni. Ky operator, në përgjithësi duhet të konsolidohet në pasqyrat financiare të ofruesit.

Njësitë ekonomike për qëllime të veçanta

Operatori në këtë rast është një njësi ekonomike për qëllime të veçanta dhe treguesit e kontrollit të përshkruara në paragrafin 39 të IPSAS 6 nuk do të jenë të vlefshme në marrëdhëniet ndërmjet operatorit dhe ofruesit. Megjithatë, termat kontraktuale të këtyre marrëveshjeve mund të rezultojnë në prani të disa prej treguesve të kontrollit të dhëna në paragrafin 40 të IPSAS 6. Për shembull, në një njësi ekonomike për qëllime të veçanta që krijohet për një rrugë me pagesë, dispozitat e mëposhtme të kontratës mund të jenë tregues i fuqisë kontrolluese të ofruesit mbi operatorin:

- Operatorit i lejohet marrja e borxhit siç specifikohet në kontratë dhe ofruesi duhet të miratojë paraprakisht çdo borxh shtesë.
- Të gjitha tarifat e pagesave për kalimin e rrugës janë subjekt i miratimit

nga ministri i transporteve dhe mund të ndryshojnë nga kërkesa e ofruesve.

- Ofruesi mund të kërkojë që të hiqet nga puna çdo punonjësi që është për shembull i paafat, i pasjellshëm ose jo-kompetent etj.

Dispozitat e marrëveshjes në këtë shembull, të cilat mund të tregojnë se ofruesi merr përfitime nga aktivitetet e operatorit janë si më poshtë:

- Është e nevojshme që operatorit të sigurojë që autostrada do të jetë e hapur për trafikun në të gjitha kohërat dhe se rrjedha e trafikut plotëson standarde të paracaktuara që plotësojnë objektivat e ofruesit në lidhje me transportin.
- operatorit do të bëjë pagesa ndaj ofruesit në qoftë se kthimi i projektit tejkalon një kufi të caktuar.

Literature:

IPSASB consultation Paper

IFAC website

IASB Framework

Ligji Nr. 9633 date 18.12.2006 "Për koncesionet"

Etj.

Nga :

Prof. Asoc. Dr. Hysen Cela

Kryetar i Këshillit Drejtues të IEKA

Kledi Kodra, FCCA

Udhëheqës i Departamenti të

Auditimit pranë PwC në Shqipëri

ANALIZA KOSTO-PËRFITIM NË VLERËSIMIN E INVESTIMEVE PUBLIKE

Analiza Kosto-Përfitim (AKP) është një ndër metodologjitë e preferuara në vlerësimin dhe përzgjedhjen e Investimeve Publike (IP), megjithatë, kritikrat rreth saj nuk kanë munguar

Nga: **Prof. As. Dr. Manjola Naço,**
Blerta Zilja, Msc.

ABSTRAKT

Analiza Kosto-Përfitim (AKP) është një ndër metodologjitë e preferuara në vlerësimin dhe përzgjedhjen e Investimeve Publike (IP), megjithatë, kritikrat rreth saj nuk kanë munguar. E cilësuar si metodologji sociale, ajo vazhdon të luftojë për të fituar gjithmonë e më shumë terren për t'u shndërruar jo vetëm në çelësin e udhëheqjes së vendimmarrjes në Investime Publike (IP), por si pika e fillimit për vlerësimin edhe të reformave, kuadreve ligjor apo strategjive dhe politikave të reja.

Pavarësisht se përdorimi i Analizës Kosto-Përfitim është kthyer në tendencën e fundit të agjensive shtetërore kudo në botë për çmuarjen dhe vlerësimin e projekteve të investimeve publike, debatet dhe kritikrat e shumta nga bota akademike e

kanë shoqëruar atë përgjatë gjithë rrugëtimit, aq sa duket sikur ka një ndarje të thellë midis studiuesve dhe institucioneve, ku njëra palë në mënyrë konstante kritikon këtë metodologji, nxjerr në pah subjektivizmin e saj dhe problematikën që mbart përdorimin i saj në vendimmarrje, ndërsa pala tjetër vazhdon e qetë përdorimin përherë e më të shpeshtë të saj, duke e kthyer në një procedurë të zakonshme, e cila duket se duhet t'i paraprijë çfarëdolloj vendimi që lidhet me fondet publike, pavarësisht natyrës së tij.

Ky punim synon të sjelli një vështrim mbi nevojën për analizë të investimeve publike dhe pse Analiza Kosto-Përfitim (AKP) është një ndër metodat e përshtatshme për kryerjen e tyre. Ajo ndalon në kritikrat kryesore nga bota akademike mbi efektivitetin e AKP-së.

Fjalët kyç: investime publike, fonde publike, analiza kosto-përfitim, vendimmarrje

I. HYRJJE

Në kushtet e burimeve të kufizuara, qeveritë janë të detyruara të zgjedhin ndërmjet morisë së projekteve të ofruara për investim. Financimi i një projekti do të thotë automatikisht rënie e fondeve në dispozicion për financimin e një projekti tjetër. Këto rrethana kërkojnë ekonomizim sa më të mirë të fondeve, përdorimin sa më eficient të tyre dhe mjeti më i mirë për të përmbushur këtë qëllim mbetet analiza. Grøvdal dhe Hjelle (1998) kanë theksuar se kjo situatë i përballë politikanët me zgjedhjen se cilat projekte do të mbështesin, në mënyrë që të arrihet alokimi më i mirë me burimet në dispozicion, por në të njëjtën kohë edhe arritja e qëllimeve të vendosura.

Situata bëhet më komplekse nëse do të mbajmë parasysh se për të njëjtat fonde konkurrojnë projekte me qëllime të ndryshme dhe i takon qeverisësve të një vendi të vendosin prioritetet dhe linjën që do të udhëheqi vendimmarrjen. Çdo vendimmarrës duhet të ketë paraprakisht informacion të plotë lidhur me tërësinë e kostove dhe përfitimeve relevante në vendimmarrje, nevojën për financim, jetën e dobishme të projektit, efekteve anësore, eksternaliteteve apo edhe ndikimeve në mjedis. Në këtë kontekst, kjo është edhe arsyeja pse vendimmarrësit kanë nevojë për metoda dhe teknika vlerësimi, në mënyrë që gjithë informacioni i mbledhur të përpunohet për të lejuar renditje të projekteve potenciale, duke patur parasysh kontributin e tyre në arritjen e objektivit kryesor të qeverisë, rritjes së mirëqënies së qytetarëve të saj. Vendosja e qëllimeve, objektivave,

prioriteteve financuese apo strategjive lidhen të gjitha me vendimmarrjen që i takon sektorit publik (Berechman, 2009). Këto analiza sa vijnë e bëhen përherë më komplekse (Gamper dhe Turcanu, 2007; Walker, 2000), më të detajuara dhe gjithëpërfshirëse, duke u fokusuar jo vetëm në anët ekonomike dhe financiare të analizave, por duke e vendosur theksin përherë e më shumë mbi efektet sociale dhe mjedisore.

Të gjitha vendet e zhvilluara kanë punuar mbi modelimin dhe perfeksionimin e proceseve të cmuarjes dhe vlerësimit të investimeve publike, duke hartuar standarte, të cilat synojnë të orientojnë procesin drejt një vendimmarrje efektive. Teknikat e përdorura për këtë qëllim janë të shumta, por thelbi i të gjithave është Analiza Kosto-Përfitim, e cila i përgjigjet një llogjike të thjeshtë: investimet publike duhen financuar atëherë kur përfitimet që rrjedhin prej tyre justifikojnë kostot.

Edhe në vendin tonë, nën kuadrin e reformave të ndërmarra në vitin 2000 për Menaxhimin e Financave Publike, Ministria e Financave hartoi Procedurat e Investimeve Publike (PIP), të cilat iu bashkangjitën paketës së Projekt-Buxhetit Afatmesëm (PBA). Ato nisën të zbatoheshin për herë të parë në vitin 2006 dhe kishin si qëllim kryesor menaxhimin sa më efektiv të Investimeve Publike. Në vija të përgjithshme, PIP ishte një tërësi rregullash dhe procedurash që duheshin zbatuar nga institucionet buxhetore në vlerësimin e IP-ve. Ato trajtonin në mënyrë të sintetizuar rrugën se si duheshin realizuar analizat, dukë synuar të orientojnë

vendimmarrjen e përdorimit të fondeve publike për IP drejt analizave ekonomike, financiare dhe sociale. Megjithatë, dilemat lidhur me suksesin e këtyre procedurave në misionin e tyre janë të shumta. Pavarësisht përpjekjes për t'i dhënë PIP rolin që i takonte, ato rrezikojnë të mbeten një formalitet që duhet plotësuar nga institucionet buxhetore për respektimin e Aneksit nr.8 të PBA-së, por pa e kuptuar në thelb rëndësinë dhe rolin e tyre në vendimmarrje.

Megjithatë, pavarësisht se Analiza Kosto-Përfitim (AKP) është gjykuar si metodologjia e preferuar në vlerësimin dhe përzgjedhjen e investimeve publike, kritikën rreth saj nuk kanë munguar. E cilësuar si metodologji sociale, ajo vazhdon të luftojë për të fituar gjithmonë e më shumë terren për t'u shndërruar jo vetëm në çelësin e udhëheqjes së vendimmarrjes në IP, por si pika e fillimit për vlerësimin e reformave, kuadreve ligjore apo strategjive dhe politikave të reja.

Punimi është organizuar në këtë mënyrë. Në pjesën e parë prezantohet Analiza Kosto-Përfitim dhe rruga e saj drejt shndërrimit në metodologjinë më të përdorur në vlerësimin e IP-ve, ndërsa në pjesën e dytë trajtohen kritikën më të rëndësishme ndaj AKP-së: drejtësia e rezultateve të saj dhe roli që duhet të luajë në vendimmarrje. AKP ngelet metodologjia më e përdorur nga agjensitë shtetërore.

II. ANALIZA KOSTO – PËRFITIM

Analiza Kosto-Përfitim u prezantua për herë të parë si ide në 1844 nga inxhinjieri dhe ekonomisti Arsne-Jules-Tienne-Juvnal Dupuit. I angazhuar në inspektimin e investimeve në rrugë dhe

ura, ai nisi të shfaq interes në problemet ekonomike që shoqëronin kontratat e ndërtimit të veprave publike si dhe në analizën e efektivitetit të tyre të kostos. Megjithatë, ishte ekonomisti britanik Alfred Marshall, i cili krijoi bazat për matjen e “të pamatshmes” dhe popullarizimin e AKP-së. I fokusuar në teoritë e kostos, vlerës dhe shpërndarjes, ai zhvilloi konceptin e dobishmërisë marxhinale.

Kthimin e AKP-së në metodologjinë lider për analizën e investimeve publike e bëri “Akti i kontrollit të ujërave” në vitin 1936, i cili kërkonte që qeveria federale e Shteteve të Bashkuara të ndërmernte projekte vetëm nëse përfitimet e kujtudo që mund të ndodhnin, të ishin më të larta se sa kostot e vlerësuara. Sipas Pearce (1971) AKP-ja mori trajtën formale vetëm në vitet 1950. Në këtë ndihmuan punimet e Eckstein (1958), McKean (1958) dhe Krutilla & Eckstein (1958), të cilët formalizuan kriteret e investimeve publike në raport me kriteret e përcaktuara të mirëqënies.

Me kalimin e kohës, përdorimi i AKP-së nisi të zinte vend jo vetëm në vlerësimin e projekteve të shfrytëzimit të ujit në SHBA, por edhe në fusha të tjera si transporti, shëndetësia apo energjitika (Sewell, Davis, Scott, dhe Ross, 1965). Menjëherë pas SHBA-ve, Mbretëria e Bashkuar (MB) ishte vendi i dytë që e përqafoi përdorimin e kësaj metodologjie. Ajo u zbatua për herë të parë në MB në vitin 1960 (Coburn, Beesley, & Reynolds, 1960) në vlerësimin e autostradës së parë në Britani dhe që prej asaj kohe, transporti ngeli një ndër fushat kryesore ku përdorimi i AKP-së zbatohet gjerësisht.

Analizat Kosto-Përfitim filluan të ishin pjesë e Planifikimit dhe Programimit të Buxhetit, duke nisur fillimisht në vitin 1962 në SHBA (Agard, 1970). Pavarësisht se përmbushja e kërkesave për vlerësimin e kostove dhe përfitime që sipas "Aktit të kontrollit të ujërave" janë ende të debatueshme (Shapiro dhe Schroeder, 2008) kjo linjë filozofie u përqaftua shumë shpejt nga agjensitë qeveritare të vendeve të ndryshme, pasi ajo justifikon në thelb ndërhyrjen e shtetit kurdoherë që investimi e justifikon vetveten. Akoma më tej, institucionet financiare ndërkombëtare si Banka Botërore dhe FMN, përveçse kanë nxjerrë manualët e tyre dhe guidat plotësuese për çështje të caktuara të AKP-së, po ushtrojnë përherë e më shumë presion për këto lloj analizash për financimin e projekteve të ndryshme në gjithë botën.

Sipas Adler dhe Posner (1999), nisja e përdorimit të gjerë e AKP-së ishte pasojë e tre zhvillimeve të rëndësishme historike, të cilat krijuan kushtet për lulëzimin e saj. Së pari, ishte "Akti i kontrollit të ujërave", në vitin 1936. Ky moment shënoi dhe nisjen e një përdorimi të masë nga agjensitë publike në Shtetet e Bashkuara të kësaj metodologjie (Porter, 1995).

Zhvillimi i dytë që ndikoi ishte era e Progresivizmit në vitet 1890-1920. Përkrahësit e kësaj lëvizjeje besonin në pastrimin e qeverisjes dhe ndarjen e politikës nga ekspertiza e administratës. Ata mbështesnin Lëvizjen e Eficiencës, e cila do të mund të identifikonte sektorët e vjetër që duhet të modernizoheshin nëpërmjet zgjidhjeve inxhinjerieke dhe shkencore, gjë që vlente edhe për sektorin publik (Nelson,

1987). Sipas tyre, parimet shkencore dhe ekspertiza mund të përdroreshin e të udhëhiqnin shtetin dhe vendimmarrjen e tij (Purcell, 1973) si dhe të ulnin pushtetin e politikës dhe lidhjeve mbi administratën dhe qeverinë (Callahan dhe Jennings, 1983). Mendimi se dija do ta bënte shoqërinë civile të reagoonte vazhdoi deri në vitet '60, kur u shfaq linja e debateve për ndikimin e analizave ekonomiko-sociale mbi vendimmarrjen.

Elementi i tretë që mbyllte qarkun ishte shpikja e ekonomisë së mirëqënies, e cila mund të aplikonte principet shkencore, të cilat propagandoheshin nga progresistët. Dasgupta dhe Pearce (1972) thonin se ekonomistët e hershëm të mirëqënies besonin se konceptet ekonomike mund të përdroreshin për të mundësuar zbatimin sa më efektiv të politikave qeverisëse. Ato i forcuan akoma më shumë pozitat e tyre kur shtete të vendeve të ndryshme nisën të kërkonin ndihmën e tyre në hartimin e procedurave formale të AKP-së.

Në literaturë mund të gjenden përkufizime pafund të AKP-së. Ne menduam të sjellim si përkufizim më përfaqësues atë të Boardman et al., (2006), i cili e shikon AKP-në si: "një metodë për përcaktimin e politikave, e cila shpreh në terma sasiorë vlerën e ndikimit dhe të pasojave të një politike të caktuar në terma monetarë" me qëllim "të ndihmojë në një vendimmarrje sociale sa më efektive nëpërmjet alokimit eficient të burimeve të shoqërisë në rastet kur tregu dështon". Në përmbajtjen teorike, qëllimi final i AKP-së është të sigurojë një shpërndarje eficiente të burimeve

në dispozicion të shtetit. Natyra e eficientës varet nga objektivat që i ka vendosur vetes cdo qeveri, por përgjithësisht në literaturë, rritja e të ardhurës kombëtare duket se shfaqet si objektivi kryesor. Thënë ndryshe, gjithë qëllimi i qeverisë është maksimizimi i mirëqënies sociale në kushtet e kufizimeve mbi të cilat ajo nuk ka asnjë kontroll apo fuqi (Layard, 1972).

Sipas Stanbury (1988) qëllimi i AKP-së është "të përmirësojë apo të sigurojë shpërndarje eficiente si dhe rritjen ekonomike e ndoshta edhe mirëqënies sociale", ndërsa Nas (1996, fq 2) lidhur me qëllimin do të shprehë: "...të ndihmojë vendimarrjes sociale duke krahasuar të gjithë informacionin relevant të një projekti apo politike, në mënyrë që të marrë një vendim mbi kontributin e alternativave në mirëqënien sociale duke përdorur metoda si – vlera aktuale neto, norma e brendshme e kthimit apo raporti përfitime/kosto...". Nga ky këndvështrim duket se rregulli mbizotërues i AKP-së është të zgjedhi projektin i cili maksimizon përfitimet neto sociale (Walker, 2000), apo projektet që maksimizojnë tejkalimin e përfitimeve sociale mbi kostot sociale (Haveman dhe Weimer 2003). Ky trajtim i AKP-së në fakt është në përputhje të plotë edhe me nevojën e përdorimit të saj për vlerësimin e investimeve publike në përgjithësi dhe atyre në infrastrukturë në vecanti.

III. DEBATET DHE REFLEKSIONE MBI AKP

Pavarësisht se Analiza Kosto-Përfitim (AKP) është gjykuar si metodologjia e preferuar në vlerësimin dhe përzgjedhjen e investimeve publike,

kritikat rreth saj nuk kanë munguar. Pikëpyetja kryesore që ngrenë studiuesit lidhet me vetë AKP-në, nëse ajo është metodologjia e duhur që duhet të udhëheqi vendimarrjen e nëse ajo siguron përmbushjen e përdorimit të fondeve buxhetore dhe funksionit të vetë shtetit: maksimizimit të mirëqënies së shtetasve të saj. Problemi kryesor me AKP-në sipas studiuesve është se shpeshherë ajo prodhon rezultate të pajustificuara nga këndvështrimi moral i shoqërisë, bie ndesh me teoritë politike të vendimarrjes dhe nuk mundëson barazi në rishpërndarje. Një linjë tjetër shumë e fortë kritikash lidhet me rolin që duhet të luajë AKP-ja në vendimarrje. Sipas pozitivistëve, janë politikanët dhe vëndimarrësit ata që duhet të gjykojnë mbi rëndësinë që ka përmbushja e objektivave të ndryshëm dhe AKP-ja duhet thjesht të serviri shifrat, ndërsa sipas grupit tjetër të studiuesve, roli i AKP-së duhet të jetë normativë, duke udhëhequr vendimarrjen dhe treguar se *cfarë* duhet bërë.

Debatet lidhur me drejtësinë dhe moralin e AKP-së

Pavarësisht prezantimit të idesë së AKP-së që para vitit 1900 dhe kërkimin e zbatimit të saj me akt që në vitin 1936 në Shtetet e Bashkuara, AKP-ja ende nuk e kishte gjetur veten e saj si metodologji e besueshme dhe objektive. Mbrojtja klasike e saj nëpërmjet parimit të Paretos, sikurse do të shtjellohet edhe në vijim, ka kritika të shumta, të cilat nuk e justifikojnë sic duhej në planin shkencor përdorimin e AKP-së. Zbatimi i saj fitoi shume terren pas kontributeve që sollën studiuesit në fushën e

ekonomiksit, por që shërbyen në të njëjtën kohë edhe si baza të fuqishme për AKP-në.

Një ndër kritikën e shumta që i është bërë AKP-së është se përdorimi i saj nuk përmirëson gjendjen e shoqërisë, dhe akoma më tej, që ajo nuk prodhon rezultate morale, drejtësi në shpërndarje dhe maksimizimit të mirëqënies. Kjo është parë edhe si një ndër arsyt mbizotëruese se pse mund të neglizhohet përdorimi i AKP-së (Richardson, 2000; Frank, 2000; Sandel, 2009). Dhe në fakt, Sandel (2009) thoshte: “hezitimi ynë lidhet me dicka që ka të bëjë me moralin – ideja që nuk është e mundur të masësh dhe krahasosh të gjitha vlerat dhe të mirat me një shkallë të vetme”. Për të krijuar mbrojtjen kundër aktyre kritikave, grupi i autorëve të cilët janë në favor të përdorimit të AKP-së si metodologji vlerësimi, kanë përdorur dy nga standartet më të rëndësishme morale, të cilat supozohen se krijojnë drejtësi në shoqëri: kriterin e Paretos dhe standartin e Kaldor dhe Hicks. Ndërkohë, në literaturë shfaqen dhe një grup autorësh të cilat kanë përdorur teorinë e utilitarizimit (dobishmërisë) për të debatuar në favor të AKP-së. Më poshtë, shtjellohen të tre këto qëndrime, shoqëruar me argumentat dhe kundërargumentat përkatës, për t’u mbyllur në fund edhe me një tjetër linjë tepër interesante, sipas të cilës të treja këto mënyra mbrotjeje të AKP-së dështojnë, pasi detyra e AKP-së nuk është të prodhoj moral dhe as të bindi që është një standart moral. Ajo është një procedurë vendimmarrje dhe si e tillë duhet trajtuar.

Mbrojtja bazuar në teorinë e Paretos

Ekonomiksi modern i mirëqënies supozon se agregimi i dobishmërive të individëve që përbëjnë një shoqëri të caktuar është një matës shumë i vlefshëm i mirëqënies (Haveman dhe Ėeimer, 2003). Në thelb të ekonomiksit të mirëqënies dhe akoma më tej, në themel të bazave praktike për zbatimin e AKP-së qëndron koncepti kyç i Pareto eficientës (Berechman 2009, Boardman et al. 2006). Sipas Paretos, një projekt është i pranueshëm apo i dëshirueshëm, nëse ai përmirëson gjendjen e të paktën një individi, pa përkeqësuar gjendjen e një tjetri. I shprehur kështu, kriteri tingëllon shumë tërheqës sidomos sipas këndvështrimit normativ, por në tingëllon në të njëjtën masë po aq utopik. Në parim, një projekt që nuk dëmton asnjë dhe përmirëson gjendjen e të paktën një njeriu, është në linjë me gjithë angazhimet morale të mundshme të shoqërisë.

Nga kjo pikëpamje, mbrojtësit e AKP-së mendojnë se kjo metodologji mundëson thujtë vënien në jetë të tezës së Paretos. Sipas tyre, ajo është morale dhe siguron rritje të mirëqënies. Dilemës se si mund të realizohet ky qëllim kur vetë AKP-ja nuk kërkon kompensimin e humbësve nga zbatimi i një projekti, ata i përgjigjen me argumentimin se qeveria në këtë rast, mund të taksojë përfituesit dhe të t’i transferojë të ardhurat drejt të dëmtuarve nga projekti. Por sipas Adler (1998) nëse qeveria mund të taksojë fituesit dhe të shpagojë humbësit, projekti është Pareto-superior ndaj status quo-s dhe në këto kushte, AKP-ja nuk është e nevojshme. Ndërkohë, në

realitet, shumë pak projekte e tejkalojnë kushtin e Paretos, pra janë Pareto-superior, pasi kostot administrative që do të lindnin nga identifikimi i cdo përfituesi apo humbësi dhe transferimi i parave nga njëra palë te tjetra do të tejkalonin përfitimet që vijnë nga vetë projekti.

Një tjetër argument që parashtrojnë mbrojtësit e idesë se AKP-ja mundëson përmbushjen e Pareto eficiencës, është se qeveritë, të cilat përdorin AKP-të kanë më shumë mundësi të kenë qytetarë më të pasur, sesa shoqëritë që nuk i përdorin ato, pasi në rrjedhën e kohës, në total njerëzit presin të përfitojnë dhe po aq shpesh të dëmtohen nga projekte të ndryshme (Little, 1957). Kështu, përderisa AKP-ja jep miratimin për projektet që kanë përfitime më të larta se sa kostot, atëherë, në tërësi, pritet që përdorimi i AKP-së ti bëjë njerëzit të jenë më mirë me zbatimin e kësaj metodologjie se sa pa të dhe vetë AKP-ja është Pareto-superior ndaj gjendjes aktuale apo status quo-s. Kjo do të rezultonte në rritjen e pasurisë në total.

Sipas Adler dhe Posner (1999), problemi më i madh me standartin e Paretos është se ai nuk mund të përdoret për të gjitha llojet apo natyrat e projekteve dhe se ai do të përjashtonte projekte të mira, të cilat mund të miratoheshin në kushtet e një funksioni social mirëqënieje jo ofensiv.

Mbrojtja nëpërmjet teorisë së Kaldor dhe Hicks

Vështirësia për zbatimin në praktikë të kriterit të Paretos coi në propozimin e Kaldor (1939), Hicks (1939) dhe autorëve të tjerë në krijimin e testeve hipotetike të kompensimit. Në bazë të

këtyre testeve, një projekt është i dëshirueshëm nëse përfituesit e tij fitojnë mjaftueshmërisht, aq sa mund të kompensojnë ata që janë dëmtuar nga ky projekt nëpërmjet një transferte pa kosto lump sum dhe nëse humbësit mund të kompensohen për humbjen e tyre. Sipas disa studiuesve, AKP-ja ishte një përjasje shumë e mirë që siguronte përmbushjen e këtij kriteri. Plotësimi i testeve të Kaldor-Hicks bëhej për t'iu mundësuar vendimmarrësve të shprehnin në terma sasiorë efektet pozitive dhe negative të një projekti dhe krahasimin e mëtejshëm të tyre. Ato do të qëndronin në themel të AKP-së moderne dhe priteshin ta lehtësonin shumë punën në vlerësimin e projekteve.

Në mënyrë më të përmbledhur, mund të thuhet se sipas Kaldor dhe Hicks, një projekt është i dëshirueshëm dhe do të miratohet për tu zbatuar nëse është e mundur që pa kosto, rishpërndarja e të ardhurave pas projektit apo situata e përgjithshme, të ishte më e mirë sesa situata apo shpërndarja e të ardhurave para projektit.

Sipas Adler dhe Posner (1999), mbrojtja e AKP-së nëpërmjet Kaldor-Hicks-it nënkupton supozimin se vetë mbrojtja është normative. Sipas tyre, diferenca kryesore mes AKP-së dhe Kaldor-Hicks është se AKP-ja përdor paranë si numërues ndërsa Kaldor-Hicks përdor kur është e mundur një kriter më të përgjithshëm e nuk përdor një numërues. Por kjo diferencë nuk është e mjaftueshme për të ndryshuar përfundimin se përdorimi i standarteve, qoftë i Paretos, edhe i Kaldor-Hicks janë *biased* në favor të individëve më të pasur. Dhe në fakt, duket se Kaldor-Hicks dështon pikërisht në atë pikë që e

bën Pareton më të frytshme e tërheqëse dhe nga ana tjetër, ai nuk mund të jetë i mjaftueshëm për të mbrojtur AKP-në pasi është më shumë një princip apo standart moral.

Mbrojtja e pakufizuar e dobishmërisë

Sipas Pearce dhe Nash (1981) disa autorë parashtrorjnë një përjasje të fundit për mbrojtjen e AKP-së nëpërmjet angazhimit ndaj utilitarizmit (dobishmërisë) me preferenca të pakufizuara. Në bazë të dobishmërisë, një projekt gjykohet vetëm nga ndikimi që arrin të ketë ai mbi mirëqënien e përgjithshme të agreguar. Por Adler dhe Posner (1999) ngrenë pikëpyetje të mëdha mbi mënyrën se si mund të realizohet kjo mbrojtje. Ata e nisin duke thënë se përderisa dobishmëria përcaktohet si një ndryshim i gjendjes psikologjike të individit që të bën të ndihesh mirë mirë apo më të gëzuar, atëherë, maksimizimi i dobishmërisë së agreguar nënkupton rritjen e lumturisë të sa më shumë njerëzve që është e mundur. Kjo do të thotë se sasia e lumturisë së individit mund të matet, teori e cila hidhet poshtë nga ekonomistët modernë. Sipas tyre, dobishmëria i referohet masës që një person kënaq preferencat e tij të pakufizuara dhe një funksion dobishmërie i rendit gjërat sipas kësaj llogjike. Për këtë arsye, në gjykimin e tyre, dobishmëria ishte ordinale më shumë se kardinale (Adler dhe Posner, 1999).

Kjo lloj linje e përdorimit të AKP-së për të maksimizuar dobishmërinë e agreguar të shoqërisë mund të funksionojë nëse njerëzit do të kishin kufizime buxhetore të njëjta, pasi ky

kusht krijon kushte për supozimin se të gjithë individët do e kishin dobishmërinë marxhinale për një dollar shtesë të barabartë dhe CV e tyre do të pasqyronin dobinë e tyre.

IV. ANALIZA KOSTO-PËRFITIM NË KËNDVËSHTRIMIN E VENDIMMARRJES

Kërkesat për një qeveri të pavarur nga interesat politike apo ndaj klaneve të ndryshme dhe mbështetja e saj në objektivizëm dhe baza shkencore morën hov gjatë levizjes progresiste. Këto ngjarje shënuan njëkohësisht edhe një zhvillim shumë të rëndësishëm të shkencës së politikave, të përfaqësuara fare mirë nga mendimet e Harold Lasswell. Ai propozoi një shkencë të ndryshme, e cila do të fokusohet në mënyrën se si realizohet vendimarrja e si mund të ishte sa më efiçiente në realizimin e qëllimeve të saj (Lasswell, 1971). Sipas tij, kjo mënyrë do të ndikonte në uljen e debatit joproduktiv politik dhe do të shërbente si ndërlidhës midis akademikëve, qeverisë dhe publikut. Ai ofroi një përjasje normative, ndërdisiplinore, sasiore e në të njëjtën kohë cilësore, të cilën vetë e përcaktonte si shkencë politikëbëtese e demokracisë. Ndërkohë, pas viteve '70 pati një tendencë të re mbi përdorimin e metodologjive pozitiviste dhe të zgjedhjes raciaonale, të cilat do e largonin vëmendjen nga trajtimi Laswell e që ishin shumë kritike ndaj rolit politik në vendimarrje.

Përplasja më e fortë e këtyre dy përjasjeve shtrihej në rolin që duhet të kishte analisti i AKP-së. Ndërsa njëra palë mendonte se roli i tij duhet të ishte thjesht vënia në dukje e gjithë elementëve rilevant në vendimarrje

hartuesve të politikave, të cilët thoshin fjalën e fundit, pala tjetër besonte në një rol më normativ të AKP-së, duke rekomanduar atë që duhet bërë dhe duke akoma më tej duke u bërë gjykues të vendimeve të marra nga hartuesit e politikave.

Përfaqësuesit e rolit të ri që duhet të luante AKP-ja në procesin e vendimmarrjes ishin nën siglën e organizatës Harvard Water Program (HWP). Arthur Maas dhe Robert Dorfman ishin dy nga personat kyc në vijën e parë të mbrojtjes së kësaj teze. Në punimet e tyre ata analizuan rëndësinë e vendosjes së objektivave të shumëfishtë. Kjo përjasje e ndërtimit të AKP-së do të përbënte një risi të rëndësishme, pasi shqyrtohej fakti se një projekt mund të ketë qëllime të shumta dhe mund të synoj përmbushjen e disa outputeve të përbashkët. Ndërkohë, AKP-ja tradicionale i agregonte si të ishte e mundur këto outpute në një objektiv të vetëm, duke përdorur cmimet rezervë. Duke qënë se AKP-ja tradicionale jo gjithmonë ishte në gjendje të përcaktonte cmime rezervë me siguri të plotë për cdo output, në shumicën e rasteve ajo tentonte t'i linte pas dore këta lloj elementësh gjatë kryerjes së analizës. Ky fakt i bëri ata të besonin se përjasja tradicionale ishte e gabuar (Maas et. al, 1962) dhe se në këto kushte, AKP-ja nuk arrinte të përmbushte synimet politike të rishpërndarjes së të ardhurave apo mirëqënies sociale.

Marglin, në analizën e tij shkon më thellë duke theksuar se njerëzit interesohen jo vetëm për rishpërndarjen e të ardhurave, por edhe mbi mënyrën se si është realizuar kjo

rishpërndarje. Nën këtë këndvështrim, efienca dhe rishpërndarja nuk mund të ishin dy qëllime të ndara nga njëra-tjetra sikurse trajtoheshin në AKP-në tradicionale, por as të dëshiruara dhe ato duhet të ecnin paralel me njëra-tjetrën gjatë vlerësimit të projekteve. Për këtë arsye, duke qënë se mbajtja parasysht vetëm e një qëllimi, atij të efiençës, linte mënjane një tjetër objektiv tepër të rëndësishëm për politikën, që ishte rishpërndarja, AKP-ja nuk kishte marrë ende vendin që i takonte në vendimmarrje. Në këtë këndvështrim Dorfman thekson se dizenjimi i një projekti duhet të niste me një funksion prodhimi shumë-objektivësh, i cili tregonte vlerën e këmbimit (trade offs) midis të mirave sociale. Mirëpo ky trajtim shpinte në një tjetër problem praktik, i cili lidhej me mënyrën se ku do të gjendeshin peshat apo kufizimet dhe se si do të merrnin vendimin analistët se në c'pjesë të kufirit të mundësive të prodhimit do të pozicionoheshin. Pjesëmarrësit në këtë debat karakterizoheshin nga mbajtja e qëndrimeve të ndryshme lidhur me tejkalimin e kësaj vështirësie. Ata ishin përgjithësisht të mendimit se ekonomistët nuk do të ishin në gjendje të masnin peshat relative të individëve kundrejt objektivave të caktuara që përcaktoheshin për maksimizimin e funksionit të prodhimit, thjesht duke studiuar sjelljen e tyre. Madje një pjesë e tyre kishin dyshimin edhe nëse kjo ishte mënyra e duhur. Sipas tyre, fokusi duhej vendosur në zgjedhjet sociale e kolektive që vinin nga procesi politik. Për rrjedhojë, edhe nëse objektivat e ndryshëm do të përmbledheshin në një të vetëm duke përdorur këto pesha, fakti që këto pesha ishin derivuar nga

zgjedhjet sociale dhe jo nga zgjedhjet individuale përbënte edhe dallimin thelbësor e më të rëndësishëm që e dallonte këtë rrymë filozofie nga zbatuesit e AKP-së.

Kështu, Eckstein dhe Dorfman theksojnë se ekonomistët nuk janë në gjendje dhe as e kanë të mundur të vendosin objektivat e shumëfishtë në një funksion vlerash të përshkallëzuar. Gjithë çfarë mund të bënin ekonomistat në syrin e tyre ishte që në bashkëpunim me inxhinjerët të vendosnin në dijeni politikë bërësit për vlerat e këmbimit. Edhe Otto Eckstein (1961) shkante në favor të kësaj ideje duke argumentuar se “ekonomisti interpreton dëshirat e politikëbërësve dhe i maksimizon ato. Në këtë mënyrë, ekonomisti mund të luajë rolin e teknikut dhe të shërbejë si urë për të bashkuar hendekun midis kërkimit sasior pozitivist, i cili është arma e fortë e ekonomistit dhe përfundimeve normative, të cilat kërkohen nga politika”. Akoma më tej, ai shkruan: “politikëbërësit duhet të përcaktojnë peshat dhe rëndësinë e objektivave të ndryshëm, duke iu dhënë atyre rezultatet e analizave teknike në mënyrën më të dobishme të mundëshme”. Mungesa e një baze shkëmbimi apo vlerash relative të njërit objektiv kundrejt një tjetri, e bënin të pamundur përdorimit e programimit linear, sikurse thoshin Maass, Dorfman apo Marglin.

Megjithatë, në këtë kohë u sygjera dizenjimi i disa sistemeve që mund të optimizonin në mënyrë të pranueshme të objektivat kryesor dhe më pas kryerjen e një analize për cdo sistem në mënyrë që të vlerësohej efektet e cdo objektivit. Rezultatet paraqiteshin në

formën e një matrice dhe më pas do t’iu servirej vendimmarrësve për të përzgjedhur alternativën e preferuar prej tyre. Sistemet paraqisnin rezultate të ndryshme sipas përmbushjes së cdo objektivit dhe në varësi të preferencave dhe të objektivave të rëndësishëm për ta, politikëbërësit do kryenin përzgjedhjen. Kjo linjë planifikimi përputhej plotësisht me vizionin e Maass (1966) për rolin e politikëbërësve në vendimmarrje, por edhe të kolegëve të tij Dorfman dhe Eckstein. Kjo ishte pika ku debati dukej se po shndërrohej nga akademik, në politik, pasi miratimi i këtij drafti nisi të shoqërohej me lobime të shumta në botën politike. Nga njëra anë qëndronin politikanët që ishin pro-zhvillimit dhe që e shikonin planifikimin shumë-objektivësh si mundësi për të justifikuar më shumë projekte për shkak të mundësive që krijonte kjo metodë për të njohur më shumë përfitime. Por nga ana tjetër, grupet ambientaliste dhe kundër taksave apo pro-konsumatorit ishin kundra saj. Sidomos grupet ambientaliste të cilat luftoni për një normë skontimi më të lartë të projekteve, në mënyrë që të bllokoheshin sa më shumë prej tyre.

Pjesë e debatit u bënë edhe studiues të shkencave sociale, të cilat në shumë raste iu bashkangjitën grupeve politike. Kjo vlente sidomos për gupin e Mass. Teksa Maass po lobonte për ndërfutjen e sistemit të tij shumë-objektivësh, përfaqësuesit neoklasik dhe të tjerë që mbështesnin më shumë AKP-në tradicionale, si Freeman, Haveman apo Knetsch ishin vendosur në rolin kundërshtues të këtij sistemi. Maass, shkruan se përfitimet dytësore duheshin përfshirë në analizë, sikurse

edhe përfitimet që lidhen me rishpërndarjen dhe problemi nuk qëndronte në matjen e tyre, por në vlerësimin. Megjithatë, ai thoshte së kjo nuk ishte çështje shumë serioze pasi planifikimi shumë-objektivësh e tejkalonte këtë problem duke përfshirë vlerësimet që bënin vendimmarrësit kur bënin zgjedhjet e tyre. Maass i mëshonte tezës që përgjegjësia duhet të binte mbi ata që janë përzgjedhur me vota për ta bërë këtë punë dhe gjykimi duhet të qëndrojë te ata.

Lënia në dorë parlamentarëve apo vendimmarrësve, e bënte AKP-në të brishtë, të hapur ndaj manipulimeve që mund t'i bëheshin për qëllime të ngushta dhe për abuzime të shumta. Knetsch et al. (1969, Freeman dhe Haveman (1970) dhe Cicchetti et al. (1973) thoshin se kjo ishte e meta kryesore e një planifikimit shumë-objektivësh, dhe kjo nuk mund të shmangej edhe sikur të merrëshin në shqyrtim vetëm kostot dhe përfitimet kryesore sepse vetë fakti që gjatë procesit do të duhej të përcaktoheshin vlerat e këmbimit, peshat dhe akoma më tej, vlerat e kostove dhe përfitimeve, të cilat nuk mund të shpreheshin në mjete monetare, e bënte procesin të dyshimtë. Nga ana tjetër, parlamentarëve do të ishte mirë t'ju tregohej edhe se si duhet të ishin vlerat, pra, të kishte analiza normative që do të shpinin në përmirësim të politikave dhe vendimmarrjes.

V. PËRFUNDIME

Pavarësisht luftës së përhershme të AKP-së për të konfirmuar veten si metodologji objektive e për të justifikuar përdorimin e rezultateve të marra prej saj, akuzave për manipulime

në favor të dëshirave të vendimmarrësve e politkbërësve e akoma më tej, *bias* për të cilat ajo sulmohet, AKP-ja në këto kohë, më shumë se asnjëherë tjetër, është kthyer në trendin e agjensive publike për vlerësimin e projekteve. Në diskutimet e vazhdueshme për karakterin pozitivist apo normativ të saj, udhëheqës në vendimmarrje apo bashkëplotësuese, kardinaliste apo ordinaliste, morale apo jo morale, shumë-objektivëshe apo një objektivëshe, procedurë apo standart, objektive apo subjektive dhe dilemave të tjera pafund, AKP-ja vazhdon të mbijetojë dhe të forcojë pozitën e saj.

Një nga përgjigjet klasike që jepet në mbrojtje të gjithë kritikave që i bëhen AKP-së është se kjo metodologji ngelet e preferuara pasi është më e mira, apo relativisht më e mira krahasuar me alternativat e tjera që mund të përdoren për vlerësimin e projekteve (Williams, 1972).

AKP-ja duket se ka marrë mbështetjen e publikut pasi ajo, pavarësisht të gjithave, kërkon të rregullojë sjelljen kundrejt vendimmarrjes së politikanëve. Ajo tenton të ulë arbitraritetin, korrupsionin, ndikimet e shumta, edhe pse subjektiviteti i saj si metodë në trajtimin e çështjeve si: çmimet rezervë, gadishmëria për të paguar, kosto oportune, etj, duket se ul shpresat për përmbushjen e këtij qëllimi. Dhe në fakt, jo të paktë janë studiuesit në sytë e të cilëve AKP-ja nuk është metodë objektive, as e parë nën lupën e politikës sociale.

Referencat

Adler, M. D., Posner, A. E., (1999). Rethinking cost-benefit analysis, *The Yale Law Journal*. No.109.

- Agard J. (ed.) (1970). Rationalisation des choix budgétaires, Paris, Dunod, Monographies de recherche opérationnelle n° 12
- Berechman, J. (2009). The Evaluation of Transportation Investment Projects: Routledge
- Blackorby, C., Donaldson, D., (1990). A Review Article: The Case Against the Use of the Sum of Compensating Variations in Cost-Benefit Analysis, 23 Canadian J. ECON. 471, 472
- Boadway W, (1974). The Welfare Foundations of Cost-Benefit Analysis, 84 ECON. J. 426
- Cicchetti, Charles J., Robert K. Davis, Steve H. Hanke, and Robert H. Haveman. 1973. "Evaluating Federal Water Projects: A Critique of Proposed Standards." *Science* 181(4101): 723-28.
- Boardman, A. E., David H. Greenberg, Aidan R. Vining, and David L. Weimer. (2006). Cost-Benefit Analysis – Concepts and Practice. 3rd ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Chandra, P., (1995). Projects: Planning, Analysis, Selection, Implementation & Review (4TH ed.). New Delhi: Tata McGraw Hill Publishing Company Limited
- Coburn, T., Beesley, M., & Reynolds, D. (1960). The London-Birmingham Motorway: Traffic and Economics, Road Research Laboratory. London: Technical Paper No. 46
- Dasgupta A., Pearce D.W., (1972) CBA: THEORY AND PRACTICE 12-13
- Damart, S., Roy B., (2009). The uses of cost-benefit analysis in public transportation decision-making in France. *Transport Policy* 16: 200-212
- Eckstein, O., (1958). Water Resource Development. *Harvard University Press*
- Eckstein, Otto. 1961. "A Survey of the Theory of Public Expenditure Criteria." In *Public Finances: Needs, Sources and Utilization*. Princeton University Press
- Frank, R. H. (2000). Why is cost-benefit analysis so controversial? *The Journal of Legal Studies*, 29, 913-930
- Freeman, A. Myrick, III, and Robert H. Haveman. 1970. "Benefit-Cost Analysis and Multiple Objectives: Current Issues in Water Resources Planning." *Water Resources Research* 6:1533-39.
- Gamper, C.D., Turcanu C., (2007). On the governmental use of multi-criteria analysis. *Ecological Economics* 62: 298-307
- Graaff J., V., (1957) Theoretical Welfare Economics
- Grøvdal, A., Harald M. H. (1998). Innføring i Transportøkonomi. *Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget*
- Haveman, Robert H.. 1967. "Benefit-Cost Analysis: Its Relevance to Public Investment Decisions: Comment." *Quarterly Journal of Economics* 81: 695-9
- Haveman, Robert H. 1973. "Efficiency and Equity in Natural Resource and Environmental Policy." *American Journal of Agricultural Economics* 55: 868-78.
- Haveman, R. H., Weimer, D., L., (2003). Cost-Benefit Analysis. In *International encyclopedia of the social & behavioural sciences*, edited by N. J. Smelser and P. B. Baltes. Amsterdam: Elsevier, 2845-51.
- Hicks J., R., (1939) The Foundations of Welfare Economics, 49 *ECON. J.* 696

- Hotelling H., (1938) *The General Welfare in Relation to Problems of Taxation and of Railway and Utility Rates*, 6 *Econometrica* 242
- Kaldor N. (1939). Welfare Propositions and Interpersonal Comparisons of Utility, 49 *ECON. J.* 549;
- Knetsch, Jack L., Robert H. Haveman, Charles W. Howe, John V. Krutilla, and Michael F. Brewer. 1969. *Federal Natural Resources Development: Basic Issues in Benefit and Cost Measurement*. Natural Resources Policy Center, George Washington University
- Krutilla, J., Eckstein, O. (1958). Multiple Purpose River Development, Resources for the Future. Baltimore: *John Hopkins University Press*
- Laswell H., (1971) A Preview of the Policy Sciences
- Layard, R. (1972). Cost-Benefit Analysis: Selected Readings. Middlesex: Harmondsworth Penguin books
- Maass, A., (1966). Benefit-Cost Analysis: Its Relevance to Public Investment Decisions. *Quarterly Journal of Economics* 80: 208-26.
- Maass, Arthur. 1967. "Reply." *Quarterly Journal of Economics* 81: 700-702.
- Maass, A., Maynard M. Hufschmidt, Dorfman R., Harold A. Thomas, Jr., Stephen A. Marglin, and Gordon Maskew Fair. 1962. *Design of Water-Resource Systems: New Techniques for Relating Economic Objectives, Engineering Analysis, and Governmental Planning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McKean, R. (1958). Efficiency in Government Through System Analysis. New York: Wiley
- Mishan E., J., (1972). Cost Benefit Analyses
- Munda, G., Nijkamp, P., Rietveld, P., Information Precision and Multicriteria Evaluation Methods, in Efficiency in the Public Sector: The Theory and Practice of Cost-Benefit Analyses
- Nas, T., F., (1996). Cost-Benefit Analysis - Theory and Application. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc
- Nelson R., H., (1987). The Economics Profession and the Making of Public Policy, 25 *J. ECON. LIT.* 49, 52-54
- Stanbury, W. T. (1988). Notes on Cost-Benefit Analysis. Treasury Board of Canada
- Pearce, D. W. (1971). Cost-Benefit Analysis. London and Basingstoke: Macmillan Press Limited
- Pearce, D. W., Nash, C., A., (1981). The Social Appraisal of Projects: A Text on Cost Benefit Analyses
- Porter M. T. (1995). Trust in Numbers: The pursuit of Objectivity in Science and Public Life 148-89
- Purcell, E., A., JR., (1973) The Crisis of Democracy Theory: Scientific Naturalism & the Problem of Values 5-12
- Sewell, W. R., Davis, J., Scott, A. D., & Ross, D. W. (1965). Guide to Cost-Benefit Analysis. Ottawa Canada: Queen's Printer
- Shapiro S. A., Schroeder C. (2008). Beyond Cost-Benefit Analysis: A Pragmatic Reorientation
- Sandel, M. (2009). *Justice. What's the right thing to do?* New York, NY: Farrar, Strauss & Giroux.
- Richardson, H. S. (2000). The stupidity of the cost-benefit standard. *Journal of Legal Studies*, 29, 985-1011.
- Tudela, A., Akiki, N., and Rene C., (2006). Comparing the output of cost

benefit and multi-criteria analysis - An application to urban transport investments. *Transportation Research Part A* 40: 414-423

Walker, W., E. (2000). Policy analysis: a systematic approach to supporting policymaking in the public sector. *Journal of Multicriteria Decision Analysis* 9 (1-3): 11-27.

Weick, E. (1988). Guide to Social Economic Analysis of Pollution Control. Environment Canada

Weiss W., C., (1983). Ideology, Interests and Information: The Basis of Policy, in Ethics, the Social Sciences and policy Analyses 213, 214

Williams A., (1972). Cost- Benefit Analysis: Bastard Science? And/or Insidious Poison in the Body Politic?, 1 J. PUB. ECON

*** Manjola Naço, Prof. As. Dr.**

Universiteti i Tiranës

Fakulteti Ekonomik

manjola_naco@yahoo.com

Blerta Zilja, Msc.

Universiteti i Tiranës

Fakulteti Ekonomik

blerta.zilja@yahoo.com

INTEGRITETI I QEVERISJES DHE SAI-t

Auditimi i integritetit të një qeverisje është kritik për mirëqenien e shoqërisë. Ata që e kryejnë këtë auditim konfrontohen kështu me parimet e ndershmërisë rrënjësor në karakterin e tyre personal.

Nga: Fatos Çoçoli dhe Irena Islami

Abstrakt:

Integriteti është shprehje me të cilën kuptohet tërësia e një organizmi, institucioni, dukurie apo formave tjera të kombinuara nga këto të fundit, që paraqesin një tërësi dhe reagojnë si një organizëm.

Në qarqet edukative dhe të trajnimit të administratës publike, integriteti përkufizohet edhe si cilësia apo gjendja e të qenit me parime morale, si drejtësia, ndershmëria, dhe sinqeriteti; dëshira për të bërë gjënë e duhur dhe për të deklaruar dhe përjetuar disa vlera dhe pritje të dëshiruara për rezultatet e tyre.

Auditimi i integritetit të një qeverisje është kritik për mirëqenien e shoqërisë. Ata që e kryejnë këtë auditim konfrontohen kështu me parimet e ndershmërisë rrënjësor në karakterin e tyre personal. Audituesit kryejnë auditime të tilla si ato financiare apo të performancës dhe duhet t'i shmangen

para-opinioneve, përfundimeve të parashikuara apo perceptuara të rezultatit. Kur konkluzionet janë të fiksuara apo të perceptuara pa verifikim, procesi i auditimit dhe të dhënat e mbledhura mund të cënohen. Një vetëkontroll të imët profesional për integritetin e audituesve e jep paketa "Into-Saint" e zhvilluar nga Gjykata e Auditimit e Hollandës.

Fjalët kyçe: *Integritet, qeverisje, SAI, auditim integriteti, integriteti i audituesit, , paketë, Into-Saint*

Integriteti në qeverisje
Qeverisja, sikundër përcaktohet nga Programi i Zhvillimit i Kombeve të Bashkuara (PNUD) është "ushtrimi i autoritetit politik, ekonomik dhe administrativ për të menaxhuar punët e vendit në të gjitha nivelet. Ajo përbëhet nga mekanizmat, proceset dhe institucionet përmes të cilave qytetarët dhe grupet e artikulojnë ushtrimin e interesave të tyre, të drejtat e tyre ligjore, dhe të përmbushin detyrimet e tyre, duke ndërmjetësuar në mosmarrëveshjet e tyre ... Qeverisja

përfshin Shtetin, por e kapërcen Shtetin, duke përfshirë edhe sektorin privat dhe organizatat e shoqërisë civile". (PNUD, 1997).

Qeverisja e mirë është e përgjegjshme, pjesëmarrëse dhe transparente. Ajo siguron që prioritetet politike, ekonomike dhe sociale janë bazuar në konsensus të gjerë në shoqëri dhe se zërat e më të varfërve dhe më të rrezikuarve janë dëgjuar në vendim-marrjen mbi alokimin e burimeve publike. Një nga shkaqet kryesore të keq-qeverisjes është ekzistenca e korrupsionit. Në anën tjetër, një nga themelet bazë për qeverisje të mirë është llogaridhënia-detyrimi për të dhënë një llogari, për të qenë përgjegjës. Përgjegjshmëria e qeverisjes është një formë e kontrollit mbi institucionet dhe agjencitë publike, duke bërë që ato të japin llogari për kontabilitetin dhe veprimet e tyre. Si e tillë, ajo përbën një koncept thelbësor në një administratë publike të një vendi demokratik.

Integriteti në qeverisje është një temë që duhet të jetë e rëndësishme për të gjithë shoqërinë. Ndërtimi i institucioneve të forta është një sfidë qendrore e zhvillimit të një shoqërie dhe një çelës për pakësimin e korrupsionit brenda saj.

Është e qartë se, korrupsioni është një çështje komplekse. Rrënjët e tij janë të bazuara në proceset shoqërore të një vendi të caktuar dhe në historinë kulturore, politike dhe ekonomike të tij, si dhe në traditën e zhvillimit të administratës publike. Pranohet gjerësisht se korrupsioni ka tendencë të lulëzojë kur institucionet janë të dobëta dhe politikat ekonomike shtrembërojnë

tregun. Korrupsioni shtrembëron zhvillimin ekonomik dhe social të një vendi, duke prodhuar zgjedhje të gabuara politikash dhe duke inkurajuar konkurrencën në ryshfet, në vend të asaj për cilësinë dhe çmimin e mallrave dhe shërbimeve publike. Eksperienca tregon se në qoftë se korrupsioni nuk përmbahet dhe nuk kontrollohet, ai do të rritet dhe do të pjellë një model të suksesshëm ryshfeti, i cili institucionalizohet. Në këtë model, zyrtarët e korruptuar kanë gjithmonë një nxitje për të kërkuar ryshfete gjithnjë e më të mëdha, Rrezikohet kështu instalimi i një "kulture" të pandëshkueshmërisë, duke vrarë konkurrencën e lirë dhe sjellë një treg joefikas (Botimi i Rose- Ackerman, v. 2006). Korrupsioni përshkruhet si një "kancer". Ai shkel besimin e publikut në shtet dhe rrezikon kohezionin social. Korrupsioni i madh (në shuma të mëdha) raportohet me frekuencë të rritur në vendet e pasura dhe të varfra njësoj. Korrupsioni në përmasa të vogla është më pak i raportuar, por mund të jetë njësoj i dëmshëm. Një ryshfet i vogël tek një nëpunës publik për një shërbim të qeverisë mund të përfshijë një shumë të vogël pagese, por kur ryshfete të tilla shumëfishohen një milion herë, ndikimi i kombinuar i tyre mund të jetë i madh.

Nëse lihen të pakontrolluara, akumulimi i ryshfeteve të vogla mund të dëmtojë legjitimitetin në publik të institucioneve, në masën që zyrtarët e pakorruptuar dhe madje edhe publiku nuk sheh ndonjë përfitim në të mbeturit të ndershëm (Studim i Bankës Botërore mbi pasojat e Korrupsionit në administratat publike, v. 2007, fq. 16).

Ndërsa disa mund të argumentojnë se korrupsioni mund të ndihmojë si graso për të lëvizur me shpejt rrotat e ekonomisë publike, provat tregojnë se në fakt ai rrit kostot e mallrave dhe shërbimeve publike, promovon jo-produktivitetin në investimet publike dhe të çon në një rënie të cilësisë së shërbimeve publike (përfundim i studiesve Gould dhe Amaro-Reyes, viti 2003). Dhe realisht, provat e kohëve të fundit sugjerojnë se në vend që të përshpejtojë shërbimin publik, korrupsioni mund të jetë më shumë si "rërë në rrota", duke e ngadalësuar dhe deformuar atë.

Me një përkufizim thjesht, korrupsioni është abuzimi ndaj interesave të publikut për përfitime personale ose për përfitim të një grupi, të cilit nëpunësi publik i detyrohet besnikëri. Kjo ndodh në kryqëzimin e sektorëve publikë dhe privatë, kur institucioni publik është i abuzuar nga një zyrtar publik, i cili pranon, nxit marrjen ose zhvat një ryshfet. Studjuesi Klitgaard (viti 1996) ka zhvilluar një model të thjeshtë për të shpjeguar dinamikën e korrupsionit:

$$K = M + D - P$$

ku "K" është korrupsioni, "M" përfaqëson fuqinë e monopolit shtetëror, "D" përfaqëson fuqinë diskrecionale, pra të abuzimit me mungesën ligjore apo interpretimin e klauzolave ligjore (sidomos kjo e pranishme në vendet në zhvillim) dhe "P" niveli i përgjegjshmërisë dhe dhënies së llogarisë në administratën publike.

Strategjitë e suksesshme për të frenuar korrupsionin duhet të kërkojnë në të njëjtën kohë të ulin fuqinë monopol të

Shtetit (p.sh. nëpërmjet reformave të orientuara nga tregu) dhe pushtetin diskrecional (p.sh. nëpërmjet reformave administrative), si dhe duke rritur përgjegjshmërinë (p.sh. përmes agjencive "watch-dog" –mbikëqyrëse të shoqërisë civile). Mekanizma të tillë duhen projektuar si pjesë e një përpjekjeje kombëtare për reduktimin e korrupsionit dhe duhet të përbëjnë një sistem të integritetit. Ky sistem i kontroleve dhe balancave, hartuar për të menaxhuar konfliktet e interesit në sektorin publik, trajton situata në të cilat konfliktet e interesit lindin ose kanë një ndikim negativ në të mirën e përbashkët. Sistemi përfshin edhe parandalimin dhe dënimin ndaj akteve korruptive, nëpërmjet institucioneve përkatëse të Shtetit (Prokuroria, gjykatat). Një sistem i integruar mishëron një përjasje gjithëpërfshirëse të reformës, adresimin e korrupsionit në sektorin publik nëpërmjet përmirësimit të qeverisjes (zbatimit të kodeve të lidershit, të kodit etik, të rregullave organizative të ndryshuara enkas), si dhe përmes pjesëmarrjes aktive të shoqërisë civile, medieve dhe sektorit privat. Kështu kjo reformë është iniciuar dhe përkrahur jo vetëm nga ana e politikanëve dhe politikëbërësve, por edhe nga anëtarët e shoqërisë civile.

Sistemi kombëtar i integritetit

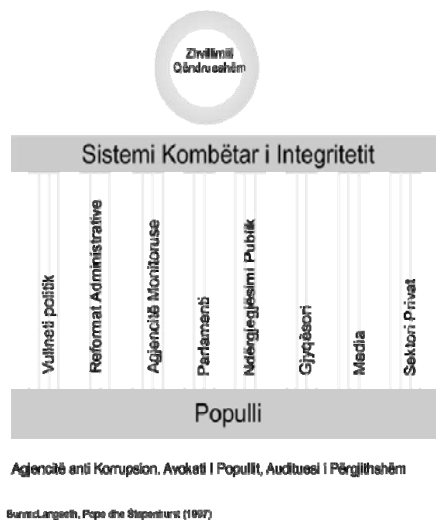
Politika të përshtatshme ekonomike, të cilat ulin mundësinë për korrupsion (ose, në modelin e mësipërm, "M"-fuqia monopol e zyrtarëve), mund të konsiderohen kusht paraprak për të frenuar me sukses korrupsionin. Përsa i përket forcimit institucional, strategjitë anti-korrupsion të vendeve ndryshojnë mjaft, por në mbarë botën politika dhe

qeverisja i përgjigjen korrupsionit në mënyrë tipike, duke përfshirë një ose më shumë nga këto tetë institucione ose "shtylla":

- Vullneti politik;
- Reformat administrative;
- Agjencitë "watch dog" (mbikëqyrëse, monitoruese), Komisionet anti-korrupsion, Institucionet Supreme të Auditimit (SAI-t), Avokati i Popullit;
- Parlamenti;
- Ngritja/ Përfshirja e vetëdijes publike;
- Gjyqësori;
- Mediat;
- Sektori privat.

Të tetë këta veprimtarë ose institucione të identifikuar më sipër janë të ndërvarur nga puna e njeri-tjetrit dhe së bashku mbajnë "çatinë" e integritetit kombëtar, njëloj si të njëjtat shtylla mund të mbështesin çatinë e një shtëpie (shih Diagramën më poshtë):

Figura 1: Shtyllat e Integritetit

Nëse një ose disa nga këto shtylla dobësohen, ngarkesa e tyre do të anojë, duke minuar zhvillimin e qëndrueshëm

te vendit. Ekuilibri i përgjithshëm i shtyllave është shumë i rëndësishëm, prandaj dhe një qeveri e përgjegjshme ka nxitje për t'i mbajtur këto tetë shtylla në ekuilibër.

SAI-t si "shtyllë" e integritetit

Menaxhimi financiar publik i përgjegjshëm është vendimtar për integritetin kombëtar dhe ne sigurimin e kësaj përgjegjshmërie, Institucionet Supreme të Auditimit (SAI) janë shtylla e sistemit të integritetit të vendit. Si agjenci përgjegjëse për auditimin e të ardhurave dhe shpenzimeve publike, SAI vepron si një mbikqyrës mbi integritetin financiar dhe besueshmërinë e informacionit të raportuar, si dhe auditon performancën, ose vlerën për parane publike të harxhuar.

Auditimi është një funksion që i shërben llogaridhënies. Si i tillë, ai shton besueshmërinë e pohimeve dhe deklaratave financiare të personit apo entitetit publik që auditohet, duke ofruar njohuri të vlefshme dhe informacione për nivelin e përgjegjshmërisë së personit ose subjektit nën auditim.

Auditimet supreme janë themelore për përgjegjshmërinë dhe një përbërës kyç i ekuacionit të Klitgaard ($K = M + D - P$). Janë një komponent i domosdoshëm publik në vlerësimin e sektorit. Puna e SAI-ve mund të jetë shumë efektive në reduktimin e kostove, mund të kursejë shume burime në promovimin e transparencës dhe sinjeritetit në operacionet qeveritare, duke kontribuar në përmirësimin e performancës së qeverisë. Gjithashtu, funksioni i auditimit suprem kontribuon në

informimin e publikut në lidhje me shkeljet në standardet e etikës të pranuar ndërkombëtarisht dhe shmangiet nga parimet e ligjshmërisë, kontabilitetit, ekonomikitetit, eficiencës dhe efektivitetit.

Auditimet mund të ndihmojnë për të frenuar korrupsionin dhe të veprojnë si një frenues i fuqishëm për të pakësuar abuzimin me paratë dhe interesat publike. Ato, nëse janë efektive, frenojnë tendencat për të devijuar burimet publike për përfitime private. Auditimet supreme mund të ndihmojnë të përforcojnë kornizat ligjore, financiare dhe institucionale të cilat, kur janë të dobëta, e lejojnë korrupsionin të lulëzojë. Ato mund të ndihmojnë të krijohet një kornizë ligjore dhe institucionale e parashikueshme e sjelljes së qeverisë dhe ligje të favorshme për zhvillimin e qëndrueshëm të vendit. SAI-t me punën e tyre zvogëlojnë arbitraritetin në aplikimet e rregullave dhe ligjeve financiare e administrative, duke ndihmuar në thjeshtimin e procedurave administrative, veçanërisht kur ato pengojnë funksionimin normal të tregjeve. Ato mund të ekspozojnë në publik vendim-marrjen qeveritare jo-transparente, në rast se kjo është e qartë që kjo e fundit shkon në dëm të interesit publik. Shumica e sondazheve në vendet e zhvilluara tregojnë se shumë qytetarë nuk besojnë se qeveritë e tyre veprojnë gjithmonë në interes të publikut. SAI-t shihen gjerësisht si vëzhgues dhe ruajtës të pavarur të interesit publik dhe në këtë mënyrë janë të pozicionuara shumë mirë për të nxitur transparencën dhe sjelljen etike në administrimin publik, brenda juridiksionit të tyre. Nëse informacioni dhe pastaj transparenca e punës së SAI-

t lejojnë llogaridhënien të jetë efektive; raportimet në publik dhe disponueshmëria e informacionit të SAI-t i bëjnë qeveritë më të dukshme në sytë e qytetarit. Kështu, duke realizuar këtë proces, SAI-t mund ta rishkruajnë ekuacionin e Klitgaard si më poshtë:

$$K = M + D - P(T)$$

ku vetë Përgjegjshmëria "P" është një funksion i Transparencës "T".

Potenciali i SAI-ve për të promovuar qeverisjen e mirë në mënyrë proaktive është një faktor i rëndësishëm në reformat e sektorit publik. Përgjegjësitë e SAI-t rriten kështu. Ato, përveç se duhet të sigurojnë se ekzekutivi është në përputhje me vullnetin e Parlamentit, duhet edhe të promovojnë sjelljen etike të administratës publike, efikasitetin dhe efektivitetin e shpenzimeve publike dhe nxitjen e auditimeve të brendshme financiare të shëndosha, për të zvogëluar mundësitë për korrupsion dhe për të rritur mundësinë e zbulimit të tij.

Potenciali i plotë i SAI-ve për të adresuar korrupsionin dhe siguruar integritetin e administrimit publik ende nuk është shfrytëzuar plotësisht, pjesërisht për shkak të mungesës së të kuptuarit të kapacitetit të përgjithshëm të SAI-t.

Into-Saint si mjet matës i integritetit të SAI-t

Paketa e matjes së integritetit të një SAI, e zhvilluar nga Gjykata Hollandeze e Auditimit në vitet 2011-2012 quhet Into-Saint.

Cilat janë parimet themelore të IntoSAINT?

IntoSAINT është një “mjet cilësor” që mundëson përdoruesin për të hartuar një politikë të mire për integritetin dhe në të njëjtën kohë të rrisë ndërgjegjësimin e të punësuarve për integritetin.

Vetë-vlerësimi: SAINT është një mjet vetë-vlerësimi. Organizata vetë duhet të marrë nisma për të testuar integritetin e saj. Kështu, vlerësimi bazohet në njohuritë dhe opinionet e stafit. Organizata zbulon dobësitë e veta dhe stafi bën rekomandime se si të forcohet rezistenca.

Fokusimi tek parandalimi: Vetëvlerësimi ka ne shënjestër parandalimin dhe qëllimi i tij nuk është për të zbuluar shkeljet e integritetit apo për të ndëshkuar sjelljet e papranueshme, por për të identifikuar dobësitë kryesore të integritetit dhe rreziqet, dhe për të forcuar rezistencën e organizatës përballë këtyre dobësive dhe rreziqeve.

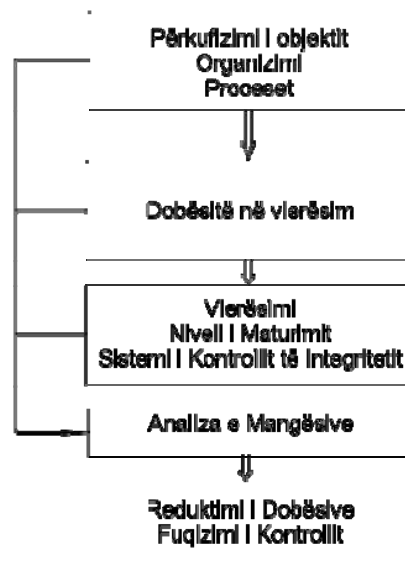
Rritja e ndërgjegjësimit për integritetin: paketa IntoSAINT rrit ndjeshëm ndërgjegjësimin për integritetin. Diskutimet rreth këtyre parimeve dhe rëndësisë së integritetit janë me vlerë të madhe.

Te menduarit në terma të dobësive dhe rreziqut: paketa IntoSAINT mëson organizatat si të mendojnë në aspektin e dobësive dhe rreziqut. Gjatë seminarit, pjesëmarrësit identifikojnë dobësitë dhe rreziqet kryesore dhe pastaj bëjnë rekomandime për ti minimizuar ato.

Raporti konkret i menaxhimit/ plani i veprimit : produkti përfundimtar i paketës se IntoSAINT është një raport konkret menaxhimi/plan veprimi. Raporti shpjegon për menaxhimin, se ku duhet të ndërmerren masa urgjente për të forcuar qëndresën e organizatës, si përgjigje ndaj shkeljeve të integritetit.

Çfarë përfaqëson Into-SAINT?

Te ndash dhe te shpjegosh konceptet e SAINT është e dobishme për anëtarët e komunitetit të SAI-ve, i quajtur INTOSAI. Një përdorim i gjerë i Into-SAINT nga Institucionet Supreme të Auditimit do të bëjë të mundur të mësuarit nga përvojat e të tjerëve dhe do të lehtësojë gjithashtu përmirësimin e mëtejshëm të vetë instrumentit.

Metodologjia e vetëvlerësimit konsiston në pesë hapa të veçantë:

(a) Hapi i parë është përcaktimi i objektit të vlerësimit dhe analiza e proceseve përkatëse. Objekti mund të

jetë SAI në tërësi ose struktura të veçanta të SAI-it.

(b) Vlerësimi i dobësive

Në këtë hap, është bërë një vlerësim i dobësive, dmth ekspozimi potencial ndaj shkeljeve të integritetit, prej proceseve të përmendura në hapin (a). Ky hap përbëhet nga tri nën-hapa:

1. hartimi i listës së proceseve, duke parë në një vështrim të përgjithshëm proceset në sektorin publik, që janë të njohur si me dobësi ndaj shkeljeve të integritetit;
2. evidentimi i prezencës ose mungesës së faktorëve që lidhen me dobësitë e entitetit;
3. prodhimi i një kuadri të përgjithshëm dhe profili të përgjithshëm të vlerësimit të dobësive të perceptuara;

(c) Vlerësimi i pjekurisë së sistemit të kontrollit të integritetit

Në këtë hap pjesëmarrësit vlerësojnë pjekurinë e masave të integritetit që së bashku formojnë sistemin e kontrollit të integritetit të organizatës. Sistemi është i ndarë në 16 grupe, secili i ndarë në tri blloqe (kontrolle të përgjithshme, të vështira dhe të lehta). Ky modul përbëhet nga hapat në vijim:

1. Hyrje e shkurtër në sistemin e kontrollit të integritetit, e përbërë nga masat, grupimet dhe Kategoritë;
2. Hyrje të shkurtër për nivelet e maturimit;
3. Vlerësimi me pike i nivelit të maturimit të të gjitha masave;
4. Përmbledhja e pikëve për të prodhuar një mesatare për grupin dhe në bllok; kjo tregon që grupimet dhe blloqet janë relativisht të fuqishme ose të dobëta.

Një element kyç i kësaj metodologjie është vlerësimi i "nivelit të Maturimit", pra i kontrollit të sistemit të integritetit.

(d) Analiza e mangësive

Moduli zbulon lidhjen ndërmjet dobësive (b) dhe nivelit të pjekurisë së kontrollit të integritetit

(c). Analiza duhet të tregojë në mënyrë të qartë dobësitë e mbetura pas konfrontimit të dobësive me masat përkatëse të kontrollit në sistemin e kontrollit të integritetit. Analiza e boshllëqeve mund të zgjatet deri në nivelin e rreziqeve të veçanta në procesin e auditimit, për të siguruar rekomandime sa më të hollësishme ndaj menaxhimit.

Pas përfundimit të vlerësimit të dobësive me nivelin e maturimit të kontrollit të sistemit të integritetit, bëhet e mundur për të analizuar nëse sistemi ekzistues i kontrolleve është më shumë ose më pak i balancuar me nivelin e dobësisë së organizimit dhe proceseve të tij. Nëse të dy nivelet nuk janë në ekuilibër, ekziston një hendek, zakonisht duke treguar se sistemi i kontrollit të integritetit duhet forcuar.

SAI-t mund të përballen me dobësitë në mënyra të ndryshme. Para së gjithash, ato mund të përpiqen për të eliminuar ose reduktuar dobësitë, duke shmangur aktivitete të pambrojtura. Ndonjëherë është e mundur për të kryer aktivitete në një mënyrë të ndryshme, duke eliminuar aktivitete që janë të prekshme për shkeljet e integritetit. Kjo do të thotë se SAI është në gjendje për të trajtuar origjinën e cënueshmërisë. Në praktikë, megjithatë kjo mund të jetë e vështirë.

(e) Raporti i Menaxhimit dhe rekomandimet

Ky modul zbulon lidhjen midis proceseve më të rrezikuara dhe masave. Pyetja është se cilat masa janë më të përshtatshme për t'i bërë proceset më të rrezikuara më të fuqishme dhe më pak të cënuara.

Bibliografia:

- Gene L. Dodaro: “Etika dhe Integriteti ne auditim”, leksion në Konferencën Vjetore të Shoqatës Amerikane për Administrimin Publik, Mars 2013

- Ina de Haan: “Eksperienca në Auditimin e Integritetit në Hollandë”, Gjykata e Auditimit e Hollandës, 2011

- Kenneth M. Dye and Rick Stapenhurst: “Shtyllat e Integritetit: Rendesia e

Institucioneve Supreme të Auditimit në Kufizimin e Korrupsionit”, Instituti i Zhvillimit Ekonomik i Bankës Botërore, Vol. XIII, 2008;

- Robert Klitgaard: “Te kontrollosh korrupsionin”, Shtypshkronja e Universitetit të Kalifornise, ribotim, 2007

- ISSAI 30 :”Kodi Etik”, përditësim, Johannesburg, 2010

Nga: Fatos Çoçoli dhe Irena Islami
Departamenti i Kërkimit Shkencor
Zhvillimit dhe TI.

“REALIZIMI I SUKSESSHËM I PROJEKTEVE TË BINJAKËZIMI PËR INSTITUCIONET SUPREME TË AUDITIMIT”

Që nga viti 1998, binjakëzimi ka qenë një nga instrumentet kyçe të Bashkimit Evropian, për të ndihmuar zhvillimin legjislativ dhe administrativ të proceseve reformuese të institucioneve, që i kërkohet vendeve me aspiratë për anëtarësim në Bashkimin Evropian.

Shkëputur nga një udhërrëfyes praktik, përgatitur nga Kryetarë të SAI-ve të vendeve kandidate, potenciale kandidate dhe Gjykata Evropiane e Audituesve (ECA).

Qëllimi i “Udhërrëfyesit Praktik për të bërë Binjakëzimin e Suksesshëm”, është i dyfishtë, për të inkurajuar dhe ndihmuar Institucionet Supreme të Auditimit (SAI) në tranzicion dhe zhvillim, për përdorimin e Mekanizmit të Binjakëzimit të BE-së në ndihmë të tyre, për arritjen e objektivave të zhvillimit, dhe për të inkurajuar dhe mbështetur SAI-t e shteteve anëtare të BE-së, të cilët mund të dëshirojnë të jenë partnerë të binjakëzimit në të ardhmen. Udhërrëfyesi është zhvilluar, mbështetur në disa burime, si në përvojën praktike të Shtetit Anëtar dhe SAI-t përfitues, që kanë marrë pjesë në aktivitetet e Binjakëzimit, ashtu edhe në një analizë të bazuar në përgjigjet ndaj

pyetësorëve të marra nga SAI-t, që kanë marrë pjesë në projekte të Binjakëzimit.

Njihet mirë se binjakëzimet e SAI-ve kanë qenë të dobishme në procesin e anëtarësimit në BE dhe shpresohet se udhëzuesi do të inkurajojë më shumë binjakëzimin mes SAI-ve, si dhe të përmirësojë binjakëzimet e SAI-ve, që mund të realizohen në të ardhmen.

Historiku

Që nga viti 1998, Binjakëzimi ka qenë një nga instrumentet kyçe të Bashkimit Evropian, për të ndihmuar ndërtimin legjislativ dhe administrativ të proceseve reformuese të institucioneve, që i kërkohet vendeve me aspiratë për anëtarësim në Bashkimin Evropian. Në vitin 2004, instrumenti u zgjerua përtej suazave të tij fillestare të pranimit të ndihmës për të mbështetur proceset e transformimit, në kuadrin e politikës së Fqinjësisë së Bashkimit Evropian.

Binjakëzimi është kryesisht një mjet për transferimin e njohurive dhe një pikë e mundshme e fillimit të partneriteteve të qëndrueshme. Transferimi i njohurive lidhet me legjislacionin e Bashkimit Evropian, si dhe implementimin dhe zbatimin e tij efektiv. Përveç kësaj, standardet evropiane dhe praktikrat e mira, që janë zhvilluar gjatë dekadave të fundit, janë ndarë përmes projekteve të binjakëzimit. Institucionet e përfshira, në thelb, janë ato përgjegjëse për implementimin e legjislacionit të BE-së dhe zbatimin e standardeve dhe praktikave të BE-së -Institucionet shtetërore, administratat publike dhe organet gjyqësore në të gjitha nivelet shtetërore si dhe agjencitë dhe organet e ngarkuara me detyra profesionale për zbatim.

Institucionet Supreme të Auditimit (SAI), si organet e pavarura përgjegjëse për auditimin e jashtëm në sektorin publik në vendet e tyre, janë gjithashtu të përfshira në këtë proces të BE-së për transferimin e njohurive. Bashkimi Evropian pret që SAI-t e Shteteve Anëtare të përmbushin mandatet e tyre, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe evropiane të auditimit dhe praktikrat më të mira. Prodhimi i raporteve të auditimit me cilësisë të lartë nga SAI është shumë i rëndësishëm për interesat financiare të Komunitetit. Për më tepër dhe në shkallë të ndryshme, legjislacioni kombëtar në shtetet anëtare të BE-së parashikon auditimin e përdorimit të fondeve të BE-së nga ana e SAI-t kombëtar.

Deri tani, 16 Projekte binjakëzimi kanë përfunduar ose janë ende në fazën e

implementimit në fushën e kontrollit të jashtëm financiar. Këto projekte përfshijnë 10 SAI përfituese, në partneritet me një numër SAI-sh të Shteteve Anëtare.

Implementimi i Projektit

Binjakëzimi është një aktivitet kompleks që përfshin një sërë veprimtarish, marrëdhëniesh dhe pjesëmarrësish, që duhet të integrohen në qoftë se projekti do të kurorëzohet me sukses. Një qasje për menaxhimin e projektit dhe strukturës që mbulojnë SAI-t përfitues dhe partnerët e tyre, duhet të vendoset për të siguruar se ka linja të qarta të përgjegjësisë dhe llogaridhënies si dhe të kuptohen qartë dhe të komunikohen për të gjithë palët e interesuara synimet dhe përgjegjësitë e projektit.

Struktura për menaxhimin e projektit duhet të reflektojë rolin e palëve të ndryshme të përfshira në implementim, duke përfshirë Komisionin Evropian dhe palët e jashtme të interesuara. Në praktikë, strukturat individuale për menaxhimin e projektit reflektojnë strukturat organizative, mandatet dhe përgjegjësitë e palëve të përfshira. Shtojca 5-së (bashkëlidhur në faqen e fundit) paraqet një përfaqësim skematik të një strukture tipike menaxhimi të projekt binjakëzimit.

Një tipar i përbashkët i të gjithë projekteve të binjakëzimit është një ekip implementimi përgjegjës për menaxhimin e përditshëm dhe koordinimin e aktiviteteve të projektit. Ky ekip përbëhet nga Këshilltari Rezident i Binjakëzimit të Shtetit

Anëtar (KRB SHA) dhe homologu i tij/saj nga vendi përfitues. KRB-ja do të mbështetet nga një asistent i përzgjedhur në vend, për ti siguruar mbështetjen administrative si dhe interpretimet dhe përkthimet e përditshme. Vendi homolog përfitues mund gjithashtu të ketë një ekip për mbështetje në vend. KRB-ja do transferohet me kohë të plotë në Vendi Përfitues për kohëzgjatjen e projektit dhe do të marrë përgjegjësinë për menaxhimin e përgjithshëm të projektit, koordinimin e komponentëve dhe aktiviteteve të projektit, duke siguruar disponueshmërinë e ekspertëve afatshkurtër dhe gjithashtu, direktivat e përditshme strategjike dhe këshilla për përfituesin. Vendi homolog përfitues bashkëpunon me KRB-në, për të siguruar se projekti është menaxhuar në mënyrë eficiente sipas këndvështrimit të përfituesit dhe se aktivitetet janë koordinuar si duhet me aktivitetet e përditshme operacionale. Marrëdhënia mes KRB-së dhe homologut është vendimtare për implementimin e suksesshëm - duhet të bazohet në besimin dhe respektin e ndërsjellë.

Shteti Anëtar dhe Kryetari vendit përfitues të projektit janë caktuar për të garantuar angazhimin e vazhdueshëm të menaxhimit të lartë, për ofruesin dhe institucionet përfituese. Në rast të ndonjë vështirësie në implementim, në të cilin KRB-ja dhe homologu nuk janë në gjendje ta zgjidhin, drejtuesit e projektit, mund të ndërhyjnë. Drejtuesit e projektit janë gjithashtu përgjegjës për miratimin e raporteve tremujore, të parashikuara nga Komisionin Evropian dhe duhet të sigurojnë se çdo ndryshim

në planin e punës duhet të jetë menduar siç duhet dhe kur është e nevojshme, të miratohet nga Komisioni Evropian. Drejtuesi i projektit përfitues, në veçanti, duhet të jetë në lartësinë e duhur për të siguruar pjesëmarrjen dhe angazhimin e plotë të drejtuesve të lartë përfitues.

Për implementimin e projektit, KRB-ja mbështetet nga një grup ekspertësh afatshkurtër (EA), të cilët ofrojnë inpute specifike për projektin. Këto inpute mund të jenë kurse trajnimi/seminare, asistencë për auditime pilote dhe/ose manuale dhe mbështetje në Teknologjinë e Informacionit, në varësi të aktiviteteve të caktuara në planin e punës. Është e rëndësishme që EA-të të mos kenë vetëm aftësinë e nevojshme teknike për të transferuar njohuritë e tyre tek përfituesi, por gjithashtu dhe aftësitë ndërpersonale, të nevojshme, për të trajtuar çështjet e vështira, në mënyrë të vendosur, por me dashamirësi, kur është e nevojshme. EA-të janë përgjegjës për ti siguruar KRB-së dhe homologut reagime mbi aktivitetet e tyre dhe çdo sugjerim për ndryshim që ata mund të kenë. Më tej është përgjegjësia e KRB-së për të përcjelle reagimin dhe së bashku me homologun të marrë ndonjë veprim të nevojshëm.

SAI përfitues cakton grupe pune të përbëra nga stafi kompetent dhe i aftë profesionalisht, me të cilët KRB-ja, pala homologe dhe EA-të, do të punojnë për të siguruar që aktivitetet e projektit të përfundojnë në mënyrë sa më eficiente dhe efektive. Këto grupe pune mund të bazohen në komponentët individualë, të përcaktuara në planin e punës. Për shembull, një grup pune mund të

krijohet për auditimin financiar, i cili do të marrë përgjegjësinë për hartimin e manualit të auditimit dhe dhënien e auditimeve pilot, të mbështetur nga EA-të e shtetit anëtar.

Teorikisht, këto grupe pune duhet të përfshijnë një gamë të gjerë të stafit nga pala Përfituese, në mënyrë që të sigurohet se projekti është përhapur në të gjithë organizatën dhe kështu të bëhen të gjithë të interesuar për suksesin e tij. Secili grup pune ka një drejtues njësie, i cili është përgjegjës për mbajtjen e kontaktit të rregullt me KRB-në dhe palën homologe si dhe të sigurojë se aktivitetet po përparojnë ashtu siç duhet. Shpesh, sugjerime për ndryshime në planin e punës do të dalin nga këto grupe pune.

Angazhimi i të dy organizatave për zbatimin e suksesshëm të projektit do përforcohet nga interesi i treguar nga të dy; Shteti Anëtarë dhe Kryetari i SAI-t të Vendit Përfitues. Në rastin e ndryshimeve të rëndësishme në praktikën e kaluar të SAI-t vend përfitues, Kryetarit të SAI-t, me të drejtë, do ti duhet të japë aprovimin dhe mbështetjen e ndryshimeve, dhe prandaj do ti duhet të jetë i informuar mirë për përparimin e projektit. Një miratim i tillë, gjithashtu, do ti demonstrojë stafit të vendit përfitues, fuqinë e përkushtimit ndaj ndryshimeve që po ndodhin.

Përveç strukturës së brendshme të menaxhimit të projektit, ekziston një kërkesë bazë e rregullave të Binjakëzimit, për raportet tremujore të progresit që do ti dërgohen Delegacionit lokal të KE-së. Ky raport do ndiqet nga një takim i Komitetit

Drejtues të Projektit, gjatë së cilit mund të ngrihet dhe të diskutohet çdo çështje për menaxhimin e projektit. Kjo gjithashtu i paraqet një mundësi Delegacionit të Komisionit Evropian për të monitoruar progresin dhe për të pyetur partnerët e Binjakëzimit në lidhje me implementimin e projektit të tyre. Delegacioni i KE-së ka një përgjegjësi të rëndësishme për monitorimin e progresit të projektit për Komisionin Evropian, por zakonisht nuk merr pjesë aktive në zbatimin e aktiviteteve të përditshme, pasi plani i punës të jetë miratuar.

Në vendet ku menaxhimi i fondeve të BE-së ju është transferuar vendit kandidat, KRB-ja, gjithashtu, do të jetë përgjegjës për mbajtjen e kontaktit me Agjencinë Lokale Qendrore të Menaxhimit të Projekteve, për çështjet në lidhje me ndryshimet e aktiviteteve të planit të punës apo buxhetit. Të gjitha projektet e binjakëzimit janë gjithashtu subjekt i monitorimit të pavarur të jashtëm nga Monitoruesit e caktuar të KE-së, të cilët kanë të drejtën e aksesit në të gjithë dokumentacionin lidhur me projektin e binjakëzimit dhe do të vlerësojnë progresin e projektit në dhënien e detyrueshme të rezultateve. Në mënyrë të ngjashme, të gjitha projektet janë subjekt auditimi i Gjykatës Evropiane të Audituesëve.

Implementimi i suksesshëm, gjithashtu, varet dhe nga komunikimi i mirë i brendshëm dhe i jashtëm. Kjo do të thotë jo vetëm komunikimin midis partnerëve të Binjakëzimit, por edhe brenda organizatës përfituese, në kuadër të Shtetit Anëtar ofrues dhe palët e jashtme të interesuara. Në këtë drejtim, KRB-ja dhe homologu ndajnë

përgjegjësinë për tu siguruar se të gjitha palët e përfshira kanë një kuptim të qartë të qëllimit të projektit dhe çdo rol që ata si individë apo organizata mund të kenë në sigurimin e suksesit të saj.

Rëndësia e marrëdhënieve ndërmjet KRB-së dhe homologut nuk mund të mbi theksohet. Kjo është marrëdhënia kyç për komunikimin dhe çdo ndërprerje mund të krijojë vështirësi të mëdha për zbatimin e suksesshëm të projektit. KRB-ja duhet, gjithashtu, të mbajë marrëdhënie të shkëlqyera me EA-të, për të siguruar se ata kanë kuptuar plotësisht se çfarë kërkohet prej tyre dhe gjithashtu, me drejtuesit e çdo njësie për të njëjtën arsye. Një marrëdhënie tjetër kryesore është ajo e KRB-së me asistentin e tij / saj.

Mjeti kryesor i komunikimit është përmes takimeve të rregullta në të gjitha nivelet e atyre të përfshirë në projekt. Në të shumtën e rasteve këto takime kanë të ngjarë të jenë jo-formale dhe do të merren me detajet e përditshme të zbatimit të projektit. Komunikimi, gjithashtu, mund të asistohet me përdorimin e internetit, e-mailit dhe intranetit, ku këto mjete janë në dispozicion. Megjithatë, nuk ka zëvendësim të kontaktit të drejtpërdrejtë të njeriut për të shpjeguar si duhet ngjarjet dhe aktivitetet, në mënyrë që projektet të jenë plotësisht transparente si dhe objektivat, progresi dhe rezultatet të vihen në dispozicion për të gjithë palët e interesuara, duke përfshirë mediat dhe publikun e gjerë. Projektimi i një faqeje më vete në Ueb për Projektin e Binjakëzimit mund të jetë shumë efektive.

KRB-ja, gjithashtu, duhet të mbajë komunikim të mirë me Delegacionin e KE-së dhe ku është e përshtatshme Agjencia Qendrore e Menaxhimit të Pagesave, të sigurojë se çdo vështirësi që mund të lind, të kuptohet ashtu siç duhet dhe çdo ndryshim i propozuar në Planin e Miratuar të Punës të jetë shpjeguar me kujdes.

Rezultatet e arritura

Programi i Binjakëzimit mbledh së bashku administratat e një vendi përfitues me një Shtet Anëtar, të orientuara më shumë nga rezultatet e projektit, në mënyrë që të zhvillojnë kapacitetet e tyre institucionale. Prandaj, një nga karakteristikat më të rëndësishme të programit të binjakëzimit, është se ai përcakton të paraqesë rezultate të detyrueshme duke rënë dakord paraprakisht mes partnerëve. Rezultatet e detyrueshme përbëjnë " thelbin " e projektit të Binjakëzimit, duke qenë se arritja e tyre do të udhëheqë drejt suksesit të programit.

Shumica e projekteve të binjakëzimit, që u janë nënshtruar analizave kanë përfunduar në mënyrë të suksesshme. Pothuajse të gjitha rezultatet e detyrueshme, të pritshme, janë arritur si dhe të gjitha mjetet e binjakëzimit janë përdorur. Në përgjithësi, mund të thuhet, se vala e parë e projekteve të binjakëzimit ka hasur disa vështirësi gjatë fillimit dhe zbatimit të projekteve, por shumë prej tyre janë kapërcyer gjatë projektit, në mënyrë që vala e dytë e projekteve të binjakëzimit të ishte më efektive. U vërtetua se përfshirja e kushtëzimeve në Projekt-Fishën, veçanërisht nëse ajo është jashtë kontrollit të SAI-t, mund të

shkaktojë vështirësi serioze në implementimin e projektit.

Komponenti i investimit të projekt-binjakëzimit ka përfshirë në veçanti blerjen e harduerit dhe softuerit të ri të Teknologjisë së Informacionit (T.I). dhe furnizimin e qendrave të trajnimit. Vonesat në procedurat e prokurimit për dhënien e pajisjeve të tilla, në mënyrë të pashmangshme kanë kufizuar aftësinë e ekspertëve të T.I-së së Shtetit Anëtar për të mbështetur punën e zhvillimit dhe trajnimet e planifikuara nën projektin e binjakëzimit.

Instrumentet e binjakëzimit

Në arritjen e rezultateve të dëshiruara, SAI-t e përfshira kanë përdorur një shumëllojshmëri të gjerë instrumentesh, gjatë zbatimit të projekt-binjakëzimit. Aplikimi i çdo instrumenti të veçantë është përcaktuar nga natyra e veprimtarisë specifike dhe rezultatet e synuara. Instrumentet/Aktivitetet e mëposhtme për binjakëzim u njohën si më efektive:

Workshope / seminare në formë klase – të organizuara si një kombinim i teorisë dhe praktikës, dhe duke iniciuar ndërveprimin dhe pjesëmarrjen aktive të të gjithë pjesëmarrësve, Workshopet janë konsideruar si një nga mjetet më efektive të binjakëzimit. Është shumë e rëndësishme të tregohet vëmendje e madhe gjatë përgatitjes për:

Pjesëmarrësit - të sigurohet se ata janë të vetëdijshëm për qëllimin dhe objektivat e ngjarjes.

Lektorët (EA) - të sigurohet se ata janë të vetëdijshëm për qëllimin dhe objektivat e ngjarjes, atyre tu prezantohen qëllimet e projektit dhe të

kenë përvojë në fusha të caktuara.

Materialet e punës - shkrimet duhet të jenë relevante për temën, të përgatitura në kohë dhe t’ju shpërndahen pjesëmarrësve përpara seminareve si dhe ushtrimet duhet të përshtaten me praktikën dhe mjedisin e SAI-t.

Mjediset e trajnimit - dhomat e trajnimit duhet të jenë të pajisura me të gjitha mjetet përkatëse.

Përkthyesit - ata duhet të jenë me përvojë, të përgatitur mirë për temën dhe të vetëdijshëm për zonat me rrezik të mundshëm në përkthim.

Auditime pilot: kjo është një metodë shumë efektive në arritjen e ndryshimit të qëndrueshëm.

Takimet e punës - të nevojshme, sa më shpesh të jetë e mundur, për ti mbajtur të gjithë të informuar mirë, për të ndjekur progresin e aktiviteteve dhe për tu përgatitur në ndërmarrjen e hapave të mëtejshme, në mënyrë sa më konkrete dhe të detajuar që të jetë e mundur.

Vizitat e Ekspertëve/KRB në zyrat rajonale - kjo mund të jetë një mënyrë e suksesshme për ti shpjeguar projektin personelit të zyrës rajonale dhe gjithashtu, për identifikimin e çdo çështje që ata mund të ngrenë. Gjithashtu, takimi ballë për ballë me personelin e zyrës rajonale, i bën ata të ndjehen plotësisht të përfshirë në këtë projekt dhe të rrisë interesin e tyre në implementimin e tij.

Vizitat studimore - mund të jenë të dobishme nëse do jetë një kombinim i

organizuar mirë i teorisë dhe përvojës praktike, e cila ndihmon në marrjen e njohurive të reja, përvojave dhe ideve. Kjo duhet të bëhet në kuadër të SAI-t përfitues, në kërkesat e Planit Strategjik të Zhvillimit dhe pastaj (ku është e mundur) të zbatohet në punën e tij.

Në përgjithësi, mund të thuhet se të gjitha format e mjeteve të binjakëzimit duhet të përdoren për realizimin e projektit, por është e rëndësishme të dihet se aplikimi i një instrumenti të veçantë duhet të përcaktohet nga natyra e veçantë e një aktiviteti dhe rezultatet e synuara. Në shumicën e rasteve, arritja më e rëndësishme është kalimi nga një "kontroll/revizion" tip pune, drejt auditimit në përputhje me praktikën e auditimit, të pranuar ndërkombëtarisht dhe rritja e të kuptuarit nga ana e parlamentit, subjekteve nën auditim dhe publikut për rolin e ri të auditit të jashtëm.

Megjithatë, për disa auditues, kalimi nga kontroll në auditim duket shumë i vështirë për tu pranuar, sepse ndryshime të tilla kërkojnë shumë përpjekje dhe mirëkuptim. Për të tjerë, ishte e vështirë të ndryshoheshin zakonet e përditshme të punës së tyre dhe disave ju mungonin aftësitë e duhura. Është shumë e rëndësishme të merret parasysh kjo qasje e "rezistencës ndaj së resë", e cila është një parim i vlefshëm (dhe jo vetëm për SAI-t), në mënyrë që të identifikojnë dhe eliminojnë këtë pengesë. Kjo duhet bërë duke përmirësuar kanalet e brendshme të komunikimit, me qëllim shpjegimin më të mirë të avantazheve të qasjes së re të stafit.

Fillimisht auditimet financiare dhe të performancës nuk janë zhvilluar mirë ose nuk janë kryer në përputhje me standardet ndërkombëtare të auditimit, apo praktikën e mira të BE-së, në SAI-t e vendeve candidate. Projektet e binjakëzimit kanë ndihmuar menaxhimin në njohjen e metodologjisë së auditimit dhe praktikave më të mira. Arritjet në këto programe binjakëzimi ishin të rëndësishme, në modernizimin dhe përputhjen e metodave dhe procedurave të auditimit, me standardet dhe praktikën e auditimit të pranuar ndërkombëtarisht. Udhëzimet për auditimin financiar dhe atë të performancës u përpunuan në të shumtën e rasteve, dhe shumica e audituesëve mori pjesë në aktivitetet e trajnimit ku u prezantua përqasja e re e auditimit.

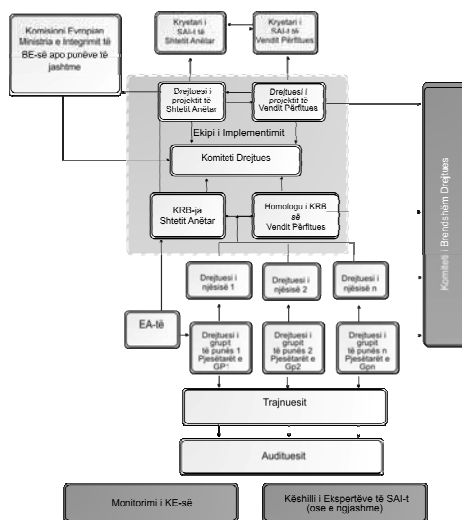
Komisioni Evropian ka vënë re se "Binjakëzimi funksionon kur plotësohen kushtet e duhura". Bashkëpunimi dhe komunikimi mes partnerëve të binjakëzimit, në drejtim të zbatimit dhe angazhimit politik, janë jetike për arritjen e objektivave dhe rezultateve të binjakëzimit. Në të njëjtin dokument KE-ja arriti në përfundimin se; "shtetet anëtare dhe vendet përfituese duhet të punojnë për të identifikuar sinergjitë e tyre dhe të inplementojnë projekte që me të vërtetë funksionojnë. Binjakëzimi në fund të fundit, nuk është gjë tjetër veçse punë në grup". Ky përfundim mund të mbështetet dhe nga Raporti Special ECA nr. 6/2003, mbi aktivitetet e binjakëzimit, të cilat deklaruan qartë se; "rezultatet e detyrueshme mund të arrihen vetëm nëse të gjitha palët performojnë ashtu siç kërkohet".

Faktorët kryesorë të suksesit në implementimin e projektit:

Shpërndarja e përgjegjësiave të qarta dhe përgjegjshmërisë, vendosja e monitorimit dhe procedurave të vlerësimit, profesionalizëm në menaxhimin e rreziqeve për implementim, të sigurojë përkushtimin e menaxhimit të lartë, vendosja e koordinimit të mirë, zhvillimi i komunikimit efektiv të projektit, përfshirja e sa më shumë njerëzve të jetë e mundur, trajnimi stafit, zhvillimi sistematik i të ndjekurit të stilit “follow-up” dhe procedurave të reagimit “feedback”, të sigurojë shpërndarjen e informacionit si dhe planifikimi për të vazhduar zhvillimin e periudhës pas-binjakëzimit

Shtojca 5-së pasqyron strukturën e bashkëpunimit, monitorimit, komunikimit dhe raportimit.

Shtojca 5 Skema e menaxhimit të Projektit të Binjakëzimit

Përshtati : Marvin Karalli
Specialist ne Departamentin e
Auditimit te te Ardhurave te
Buxhetit te Shtetit

INTERVISTIMI: NJE AFTESI THELBESORE KOMUNIKIMI PER AUDITUESIT E SAI-T

Pervoja ka treguar por edhe praktikuesit gjithashtu jane dakord, se audituesit nuk mund te funksionojne pa komunikuar. Aftesia per te komunikuar luan nje rol te domosdoshem ne sigurimin e suksesit te audituesit dhe menaxhimit te nje SAI te suksesshem.

Nga: **Nicholas M. Zacchea**

Zyra e Llogarive Qeveritare të SHBA
(GAO)

Ne botimin e Prillit te 2012 te Intosai Journal, Hassan Khosravi I Gjykates se Llogarive te Iranit sugjeroi ne artikullin e tij "Audituesit dhe Aftesite Efektive Komunikuese", se studimi ne kontabilitet dhe ne auditim zakonisht nuk perfshin aftesite komunikuese.

Ai vuri ne dukje se per shkak se njerezit kryejne auditimin dhe kontabilitetin, kane mungesa ne aftesite e komunikimit, dhe fokusimi ne kete lloj trajnimi duhet mbikqyrur. Ai propozoi

qe audituesit e SAI-t duhet te trajnohen ne aftesite e komunikimit dhe SAI ne menyre aktive duhet ti promovojte keto aftesi.

Pervoja ka treguar por edhe praktikuesit gjithashtu jane dakord, se audituesit nuk mund te funksionojne pa komunikuar. Aftesia per te komunikuar luan nje rol te domosdoshem ne sigurimin e suksesit te audituesit dhe menaxhimit te nje SAI te suksesshem.

Audituesit e trajnuar ne aftesite komunikuese kryejne auditime me eficiente, me efektive dhe me produktive.

Ne menyre te konsiderueshme trajnime te tilla ndihmojne SAI-n t'i konservoj burimet njerezore dhe financiare, dhe t'i sherbej me mire paleve te interesuara.

Aftesia per te intervistuar eshte nje aftesi e rendesishme komunikimi qe nje auditues duhet te zoteroj. Nese aftesite e komunikimit jane thelbesore per auditimin dhe kontabilitetin efektiv dhe kurrikulat e auditimit nuk perfshijne mjaftueshem aftesi te komunikimit, atehere, eshte e rendesishme per SAI-n te sigurohet se audituesit e tij jane te trajnuar ne menyre adekuate mbi teknikat e intervistimit.

Audituesit efektive jane intervistues te afte

Intervistimi eshte nje teknike efektive komunikimi qe audituesit e perdorin ne menyre rutine per te permbushur objektivat e auditimit.

Audituesit duhet te jene te afte per te kryer intervistimet e meposhtme:

“Fitimi” i evidencave te auditimit.

Mbledhja e evidencave te auditimit eshte nje arsye thelbesore pse nje auditues i SAI-t komunikon. Pjesa me e madhe e evidencave te auditimit mblidhet nga rezultatet e pyetjeve te auditueseve. Audituesit fillimisht identifikojne individe te cilet jane potencial per te siguruar evidenca dhe me pas nepermjet intervistimeve i mbledhin ato.

Marrja e referimeve si burim te dhenash. Audituesit kane nevojte te vazhdueshme per te dhena te cilat i perdorin si evidenca. Identifikimi i burimit te te dhenave pergjithesisht buron nga intervistat e kryera nga vete

audituesi. Audituesit kerkojne dhe intervistojne individe te cilet mund te identifikojne burime te dhenash dhe ne kete menyre japin evidenca per auditimin.

Marrja e informacionit “background”.

Ky informacion eshte me shume rendesi per t'u njohur me mjedisin e auditimit dhe per ta kuptuar natyren e tij. Duke intervistuar individe qe kane njohuri mbi “background-in” e subjektit, audituesit marrin informacione te rendesishme duke perfshire ate historik, financiar, social, operacional, kulturor dhe demografik.

Marrja e deshmiwe konfirmuese. Pasi evidenca e auditimit eshte siguruar, audituesi mund te kursej kohe te vlefshme duke bere vertetimin nepermjet intervistave.

Testimi i hipotezave te auditimit,

teorite dhe idete. Ne rrethana te ndryshme auditimi, audituesit e SAI-t duhet te komunikojne hipoteza, teori dhe ide rreth objektivate te auditimit, shtrirjes dhe metodologjise te koleget e auditimit, te audituarit dhe te te tjeret. Kjo lehtesohet permes kryerjes profesionale te nje serie intervistash.

Njohja me subjektet te auditimit.

Pergjithesisht nuk mund te gjeshe dy auditime te nje SAI, te cilat te jene ekzaktesisht te njejta, ne menyre te vecante auditimet e performances. Audituesit e SAI-t duhet te komunikojne me personat e perfshire ne aktivitetet qe auditohen, me qellim qe te njohin natyren e tyre. Intervista eshte jetike per kete proces.

Informohu dhe bind te tjeret. Aftesite e shendosha te komunikimit jane thelbesore per arritjen e marreveshjeve, per saktesine e evidencave te siguruara por ne te

njejten kohe sigurojne qe konkluzionet dhe rekomandimet jane kuptuar qarte dhe artikuluar bindshem. Nepermjet ketyre intervistave mund te njihemi me pikepamjet e stafit te subjektit te audituar nese pajtohen me deshmitet e mbledhura dhe te percaktojme marreveshjen e tyre me konkluzionet dhe rekomandimet.

Udhëhiq, instruktuar, dhe meso stafin. Audituesit e SAI-t ne pergjithesi kryhen nga grupe te mbikqyrura audituesish. Audituesit ne rolin e pergjegjesit te grupit duhet te kene aftesi te mjaftueshme komunikimi per te udhëhequr, instruktuar, dhe mesuar stafin. Per t'u siguruar se stafi i kupton plotesisht objektivat e auditimit dhe di se si t'i aplikoj metodologjite e auditimit. Audituesi pergjegjes komunikon me stafin e tij duke bere pyetje te cilat ndihmojne per t'u siguruar se gjithcka eshte kuptuar mire prej tyre.

Qartesisht, aftesia per te intervistuar eshte nje teknike komunikimi te cilen audituesit e SAI-t duhet ta zoterojne per t'i kryer detyrat e tyre ne menyre eficente dhe efektive.

Natyra e intervistes se auditimit.

Objektivi kryesor i intervistimit eshte te percaktoj se cfare di dhe cfare nuk di i intervistuari por edhe natyren dhe shkallen e njohurive te tij.

Shume auditues kane nje perceptim te kufizuar per intervistimin, duke besuar se eshte thjesht te berit pyetje. Te kuptuarit se cfare eshte nje interviste dhe cfare nuk eshte i ndihmon audituesit e SAI-t t'i vendosin intervistat ne perspektive.

Cfare eshte nje interviste auditimi

Nje interviste auditimi eshte nje teknike eficente dhe efektive per mbledhjen e

informatave te sakta, te dobishme, te plota dhe pershtatshme per t'u perdorur si njohuri pune, evidence auditimi, dhe si nje mjet profesional per te arritur objektivat e auditimit.

Ajo mund te pershkruhet si me poshte:

Nje mjet per transmetimin e informacionit nga nje person tek tjetri.

Te intervistuarit kane informacion te dobishem per audituesit. Nje interviste eshte mjeti me te cilin ky informacion kalon nga i intervistuari tek audituesit.

Nje mjet per mbledhjen e te dhenave dhe grumbullimin e informacionit te nevojshem. Audituesit perdorin disa mjete per mbledhjen e te dhenave. Intervistimi eshte njeri prej tyre, i cili perdoret me po aq kujdes dhe precision si kampionet e statistikave, metodat sasiore, teknika auditimi te asistuar nga kompjuteri dhe te tjera mjete per mbledhjen e te dhenave.

Nje bisede me nje qellim te caktuar.

Disa intervista auditimi kryhen pa qene te qarte vete audituesit se cfare duan te arrijne. Ata duhet te jene te qarte per qellimin e intervistes dhe se cfare duhet intervista te permbushe.

Ndersa sugjerohej se intervista eshte forma me e dobet si evidence, intervista e auditimit eshte nje mjet kryesor per mbledhjen e evidencave.

Çfare nuk eshte nje interviste auditimi

Intervistuesi duhet te jete i vetedijshem per rreziqet qe mund te shfaqen gjate nje interviste. Keto dobesi mund te ndikojne ne mbledhjen eficente dhe efektive te te dhenave por edhe mund te devijojne qellimin e intervistimit.

Ligjeratat. Intervistat e Auditimit behen ligjerata kur intervistuesi ligjeron dhe i drejton pak pyetje te intervistuarit. Pra, audituesit e SAI-t duhet te mbajne ne vemendje se roli i tyre gjate nje interviste eshte ai i te berit te pyetjeve dhe te degjuarit te pergjigjeve, dhe jo i ligjerimit te intervistes. Por nje tjeter menyre e transformimit te intervistes ne ligjerate eshte edhe rasti kur i intervistuari e shikon intervisten si nje menyre per t'ju ligjeruar auditueseve. Audituesi duhet te sigurohet se i intervistuari po iu pergjigjet pyetjeve te adresuara ndaj tij dhe jo te dominoj kohen e intervistes me ligjerata.

Diskutimet ne grup. Here pas here ne intervistat e kryera nga SAI jane te pranishem me shume se nje i intervistuar. Dhe shpesh here keto intervista mund te kthehen ne diskutime ne grup dhe ne kete menyre nuk arrihet te merret informacioni thelbesor nga i intervistuari. Intervistimet ne grup apo ne prezencen e monitorueseve pergjithesisht shnderrohen ne diskutime ne grup, keshtu qe eshte papergjegjshmeri qe te intervistohet me shume se nje person ne nje kohe.

Bisedat e pergjithshme. Disa intervista behen biseda te pergjithshme, kur ato evoluojne ne diskutime, ku kenaqesia e iluminizmit intelektual ose kenaqesia e nje bisede jane i vetmi rezultat. Kur Intervistat behen biseda te pergjithshme, pak ose aspak informacion i dobishem materializohet dhe koha e kushtueshme e SAI-t eshte humbur.

Marrja ne pyetje. Intervistat ngjasojne me marrjet ne pyetje kur intervistuesi krijon pershtypjen se i intervistuari eshte ne hetuesi dhe prania e tij eshte e pavullnetshme. Intervistat e auditimit nuk jane me force; i intervistuari bie dakord per t'u intervistuar. Ndersa ne pergjithesi intervistimi mund te mos jete ne pelqimin e te intervistuarit, disa punonjes, ne vecanti atyre qeveritar iu kerkohet te bashkepusojne me intervistuesin.

Nese rreziqe te tilla shfaqen gjate nje intervistimi, audituesit duhet te sigurohen se ata jane njohur me keto rreziqe dhe duhet t'i ndreqin ato.

Audituesit duhet te kene parasysh pengesat e intervistave efektive

Nje pengese mund te konsiderohet cdo gje qe nderhyn ne aftesine e audituesit ne kryerjen e nje interviste dhe ne mbledhjen e informacionit te duhur dhe te plote.

Sjellja dhe reagimet e te intervistuarit gjate nje interviste mund te behen pengesa dhe te reduktojne produktivitetin e intervistes.

Audituesi i SAI-t do te perballtet me disa tipe sjelljesh te te intervistuarëve, reale ose te sajara te cilat mund te behen pengesa, duke perfshire:

Nervozizmi. Audituesi duhet te risiguroj te intervistuarin. Ai duhet te perpiqet te percaktoj arsyet e nervozizmit dhe t'i zgjidh ato por duke pasur parasysh se nervozizmi mund te jete edhe i shtirur.

Konfuzioni. Shpesh i intervistuari reagon ne menyre konfuze rreth qellimit te intervistes. Audituesi duhet shpjegoj objektivat e intervistimit dhe

te qartesoje pyetjet. Perseri, konfuzioni mund te sherbej si perpjekje per te penguar intervistimin.

Dashamiresi e tepruar. Nje i intervistuar miqesor mund te jete shperqendruar. Familjariteti i tepruar duhet te shmanget sepse mund te shkaktoje humbjen e objektivitetit. Audituesi duhet te jete i kujdesshem ne perfshirjen e bisedave te shkurtra dhe duhet te krijoj me shpejtesi "sensin e mases".

Armiqesia. Audituesit nuk duhet te frikesohen nga armiqesia dhe asnjehere t'i pergjigjen asaj me te njejten monedhe. Arsyet per armiqesi duhet te izoloohen dhe duhet te zgjidhen ne menyren e duhur. Intervistimi nuk duhet te nderpritet, me perjashtim te rasteve kur audituesi ndjen mundesine e nje rreziku personal apo ndonje rreziku tjetere.

Sjelljet e te intervistuarit e kane zanafillen ne ndryshimet kulturore, arsimore dhe te eksperiences midis intervistuesit dhe te intervistuarit. Per shkak se keto sjellje mund te ndikojne ne rezultatet e intervistes, audituesit duhet te njohin e te kuptojne ato ne menyre qe te jene te pergatitur te pershtasin teknikat e intervistave te tyre dhe t'i pervetesojne ato.

Kur planifikohet nje interviste, audituesi I SAI-t duhet te marr ne konsiderate te gjitha pengesat e mundshme ne menyre qe te reduktoje impaktin e tyre ne intervistim.

Disa auditues me eksperience e konsiderojne te dobishem diskutimin me te intervistuarin para intervistimit. Ndertimi I nje raporti me te

intervistuarin mund te krijoj bazen per intervisten. Kjo praktike synon te parandaloje apo te reduktoje ndikimin e ketyre pengesave ne intervistim.

Te percaktojme nese i intervistuari eshte i vertete

Genjeshttrat apo mashtrimet gjate intervistimit ndodhin sepse shpesh i intervistuari do te shmanget pergjegjesine, te evitoj ndeshkimin ose te marr shperblime. Nese nje i intervistuar tregohet mashtrues gjate intervistimit mund t'i shkaktoj atij/asaj shume stres, gje e cila reflektohet permes shenjave te dukshme per t'ju shmangur pergjigjeve.

Treguesit e mundshem te mashtrimit jane:

Ndryshimet ne te folur. I intervistuari ngadaleson ose pershpjoton pergjigjet ndaj pyetjeve te caktuara.

Perseritja e pyetjes. I intervistuari perserit pyetjet e intervistuesit, duke marr kohe per te dhene nje pergjigje mashtruese ose "pergjigje pa pergjigje".

Komente te papershtatshme I intervistuari ben komente jo te pershtatshme per pyetjet e drejtuara si nje perpjekje e dukshme per te corientuar intervistuesin.

Justifikimet. I intervistuari duke u ndjere i stresuar nga fakti i te qenit pergjegjes, sajone justifikime dhe fillon te fajesoje te tjeret.

Betimi -si deklarate. I intervistuari "betohet" gjate pergjigjeve te pyetjeve

duke u munduar te binde intervistuesin se gjithcka ai po thote eshte e vertetete.

Deshmia e karakterit. I intervistuari i sugjeron intervistuesit te pyes koleget e tij per te deshmuar mbi karakterin, aftesite dhe besueshmerine e tij.

Te pergjigjurit e pyetjes me nje pyetje. I intervistuari drejton pyetje nderkohe qe duhet t'ju pergjigjet ai pyetjeve qe i drejtohen.

Respekti i tepruar. I intervistuari e ekzagjeron me komplimenta te pasinqerta kundrejt intervistuesit, duke u perpjekur te perfitoj favore.

Manipulimi. I intervistuari, duke u perpjekur per te zhdukur stresin, luan me objekte ne dore si me lapsa, kravaten, filxhanin ose gazetate.

Audituesit e SAI-t duhet te jene te vemendshem per "te dhena" verbale dhe fizike ndersa jane duke degjuar pergjigjet e te intervistuarit, dhe gjithashtu duhet te kene ne vemendje menyren se si ai sillet gjate intervistimit. Degjimi i vemendshem e ndihmon audituesin te gjykoj besueshmerine e pergjigjeve dhe gjithashtu ndihmon ne vleresimin e integritetit te te intervistuarit.

Konkluzion

Aftesia per te intervistuar eshte nje nga aftesite me te rendesishme qe nje auditues i SAI-t duhet te zoteroje. Intervistat e kryera ne menyre efektive rezultojne ne mbledhjen e nje

informacioni te duhur, te dobishem, te kompletuar, i cili eshte i nevojshem per te arritur objektivat e auditimit. Ndersa intervistat e kryera "dobet" mund te rrisin koston e auditimit, te zbehin cilesine e rezultateve te auditimit dhe ne te njejten kohe cenojne reputacionin e SAI-t duke krijuar dyshime rreth integritetit dhe besueshmerise se SAI-t. Audituesit me aftesi te mira komunikuese dhe me aftesi ne kryerjen e intervistave jane asete per SAI-n dhe palet e interesuara.

Eshte me shume rendesi qe SAI te sigurohet se audituesit e tij jane te trajnuar ne menyren e duhur mbi teknikat e komunikimit te cilat qene menyre specifike perfshijne aftesite e intervistimit. Sipas rrethanave, SAI vazhdimisht duhet te promovojte zhvillimin e aftesive komunikuese tek audituesit e tij dhe te sigurohet ne mire-trajnimin e teknikave intervistuese.

Per informacione te metejshme, kontakto autorin ne NMZacchea@aol.com.

Nicholas M. Zacchea

Zyra e llogarive Qeveritare të SHBA).
Marrë nga: *International Journal of Government Auditing* – Janar 2013
Përshtati: **Alkida Llakaj**, audituese,
Departamenti i Auditimit të
Performancës

ROLI I SAI-VE NË RUAJTJEN E STABILITETIT FINANCIAR

Shumë vende po ballafaqohen me kufizimet buxhetore, të cilat rezultojnë nga faktorë kufizues të brendshëm dhe të jashtëm.

Këto kufizime bëjnë të nevojshme një riorganizim të sektorit publik në mënyrë që të zbatohet një menaxhimin racional, më efikas dhe më pak i rëndë në drejtim të kostove të pranura nga tatimpaguesit (miratimi i kriterëve të qëndrueshmërisë financiare).

1.1. Kuadri që justifikon ndërhyrjen e SAI-ve

Kërkesat e hasura në Administratën Publike mund të përmbushen vetëm me anë të miratimit të strategjive që përfshijnë çështjet e mëposhtme:

- Zbatimi i reformave të gjera në sistemet e sigurisë sociale, shëndetësis, arsimit, financimit, menaxhimit dhe sigurimit të të mirave publike (p.sh. me anë të rekursit të partneriteteve publike-private);
- Buxhetimi i sektorit publik bazuar në programimin shumëvjeçar që thekson performancën / objektivat dhe jo vetëm burimet, duke përfshirë përcaktimin e (mirë-bazuar) të kriterëve për vlerësimin e tyre;
- Zhvillimi i sistemeve të informacionit ekonomiko-financiare të arritshme, transparente dhe të shpejta, të cilat

përfshijnë të dhëna statistikore dhe tregues bazë, për aq sa të jetë e mundur, në kriterë të harmonizuara, në aspektin e jashtëm dhe të brendshëm;

- Si konkluzion në pikat e mësipërme: miratimi dhe zbatimi i sistemeve të kontabilitetit publik nga organizatat publike për të arritur një përputhshmëri me sistemet e harmonizuara të kontabilitetit kombëtar, në mënyrë që të lejojë një vlerësimi ekonomik, krahasueshmëri ndërkombëtare dhe "mbikëqyrje shumëpalëshe" (një shembull mund të jetë përafrimi me "programet për rritje dhe stabilitet" të vendeve anëtare të EMU (Bashkimi Ekonomik Monetar në BE).

Sipas FMN-së, informacionet buxhetore duhet të plotësojnë normat e cilësisë së informacionit të dhënë.

Informacioni buxhetor duhet të pasqyrojë të ardhurat dhe shpenzimet, tendencat e evoluimit të perspektivës makro-ekonomike, si dhe angazhime politike të mirë-përcaktuar. Buxheti vjetor dhe llogaritë përfundimtare duhet të tregojnë gjithashtu regjimin kontabël dhe normat e përdorur në hartimin dhe paraqitjen e të dhënave buxhetore, si dhe të ekzistojnë garanci të veçanta edhe në lidhje me cilësinë e informacionit të dhënë.

Këto kërkesa, në lidhje me cilësinë e informacionit, nënkuptojnë se një informacion i tillë duhet ti nënshtrohet shqyrtimit publik dhe të pavarur. Sipas FMN-së, një kërkesë themelore e transparencës buxhetore është paraqitja, e raporteve nga një SAI, drejtuar pushtetit legjislativ dhe publikut të gjerë, në lidhje me integritetin financiar të llogarive të Qeverisë.

Gjithashtu, sipas Komisionit Evropian, Institucionet Supreme të Auditimit mund të luajnë një rol të rëndësishëm dhe të kontribuojnë në disiplinën buxhetore, për shkak të pavarësisë, autonomisë dhe besueshmërisë së tyre. Gjithashtu edhe Parlamentet kombëtare kanë një ndikim në rritje në ndërhyrjen në drejtim të vlerësimit të financave publike, me të cilat është e lidhur edhe ndërhyrja e SAI-ve (në mënyra të ndryshme, në varësi të kornizave kushtetuese përkatëse). Megjithatë, SAI-t nuk janë konsideruar gjithmonë të përshtatshme për tu përqendruar në këto koncepte dhe treguesit që rrjedhin prej tyre dhe ndoshta nuk kanë gjithmonë komponentët e duhur për një detyrë të tillë.

Në këtë mënyrë, po vërehet një trend ku parlamentet do të kërkojnë nga SAI-t e shteteve përkatëse, ndërhyrje vlerësimi nga perspektiva e detyrimeve të tyre në drejtim të stabilitetit buxhetor. Në rast se këto institucione nuk ofrojnë përgjigje të kënaqshme në nivelin teknik, me siguri parlamentet do të zgjedhin krijimin apo rekursin ndaj institucioneve të tjera që do të kënaqnin kërkesën në rritje për ndërhyrje në nivel kombëtar, në terma të auditimit të financave publike (nga perspektiva e kriterëve të stabilitetit dhe rritjes dhe ESA/95).

Kjo është një sfidë për SAI-t.

1.2. Reflektim mbi rolin e SAI-ve në lidhje me problemin e qëndrueshmërisë financiare

Nga perspektiva e auditimit të jashtëm të financave publike dhe menaxhimit publik (veprimtari e Institucioneve Supereme të Auditimit), kërkesat e mësipërme në lidhje me sektorin publik nënkuptojnë nevojën për reflektim të thellë nga këto institucione lidhur me rolin e tyre në kontekstin e lartpërmendur.

Së pari, një pyetje që shtrohet natyrshëm dhe që meriton një përgjigje të qartë dhe pa ekuivoke është:

- A përfshijnë apo jo kompetencat e SAI-t lëshimin e deklaratave në lidhje me qëndrueshmërinë financiare të sektorit publik?

Në të vërtetë, është e pamundur që organizimi dhe aktivitetet e SAI-ve të mos pasqyrojnë në një farë mënyre

nevojën për reforma të thella në Administratën Publike, të cilat janë të lidhura në thelb me qëndrueshmërinë financiare dhe përcaktimin e kriterëve analitike.

Referencat e mësipërme duhet të meren parasysh lidhur me rolin që kornizat e caktuara kushtetuese dhe ligjore të financave publike rezervojnë për institucionet e jashtme të auditimit, duke përfshirë, në disa raste edhe certifikimin e Pasqyrave të Konsoliduara Financiare të pushtetit qendror.

Natyrisht, dikush mund të supozojë një përgjigje positive në lidhje me këtë pyetje.

Ekzistojnë disa lloje pyetjesh që ngrihen në lidhje me këtë çështje, duke përfshirë edhe ato të përmendura më poshtë:

- Në çfarë mënyre duhet ta zbatojnë SAI-t një gjë të tillë? Në cilat kushte SAI-t duhet të kryejnë analiza mbi qëndrueshmërinë financiare?
- A duhet kuptuar kjo kompetencë në kuadër të ndjekjes së aktiviteteve që ato ushtrojnë në përputhje me ligjet e tyre organike?
- A do të jetë e nevojshme të kryhen ndryshime në ligjet organike (zgjerimi i fushave të kompetencës, për shembull) në mënyrë SAI-t të japin deklarata mbi qëndrueshmërinë financiare të sektorit publik?
- A do të jetë e nevojshme të klasifikohen forma të reja të përgjegjësisë ligjore, duke zhvilluar një koncept të ri të përgjegjësisë financiare lidhur me çështjen e qëndrueshmërisë dhe kriteret e saj të vlerësimit?

– A duhet të pasqyrohen shqetësimet e SAI-ve lidhur me qëndrueshmërinë financiare të në auditimet financiare? Në auditimet e përputhshmërisë? Në menaxhimin e mirë financiar dhe rezultatet e auditimeve? A duhet të pasqyrohen këto çështje në standardet e njohura ndërkombëtarisht të auditimit?

– A do të kërkohen burime të reja (pranimi i specialistëve të përherëshëm, trajnimi i zyrtarëve që të jenë në gjendje për t'iu përgjigjur kërkesave të reja) në mënyrë që SAI të përmbushë këto detyra? Duhet të merret parasysh fakti se kriteret e vlerësimit të qëndrueshmërisë financiare të subjektit "mbikëqyrje shumëpalëshe" do të vëzhgojnë metodologjitë për përpilimin e llogarive kombëtare, gjë që është një punë jashtëzakonisht statistikore dhe ekonomike dhe që normalisht përfshin bankat qendrore, organizatat kombëtare të statistikave dhe departamentet e ministrive të Financave të Shteteve Anëtare.

– Apo SAI-t duhet të japin deklarata mbi qëndrueshmërinë financiare vetëm në raportet "ad-hoc"?

– Apo të ndiqet rruga që të çon drejt certifikimit të llogarive (që nënkupton se SAI-t duhet të bëjnë deklarata në lidhje me deficitin publik)?

Shembulli i NAO-s Suedeze

Duke qenë se është në interes të publikut që të ketë sisteme të qëndrueshme dhe elastike financiare, qeveritë në mbarë botën janë angazhuar në ruajtjen e stabilitetit financiar. Shpesh, mbikëqyrja e sistemit financiar të vendit dhe nxitja e stabilitetit financiar janë në

fushëveprimin e operacioneve të bankës qendrore. Në shumë vende ekzistojnë autoritete të veçanta të cilat mbikëqyrin aktorët individual të tregut financiar. Sipas një raporti nga Grupi i Punës Financiar Globali INTOSAI-t: Sfidat dhe roli i SAI-t në ruajtjen e stabilitetit financiar është të vlerësojë përshtatshmërinë e strukturës mbikëqyrëse për tregjet financiare edhe në qoftë se puna e bankave qendrore mund të jetë jashtë mandatit të auditimit në disa SAI.

Në vitin 2011, Zyra Kombëtare e Auditimit (NAO) audituar mbikëqyrjen e operacioneve bankare suedeze në rajonin e Balltikut para krizës globale financiare botërore 2008-2009.⁸ NAO suedeze studioi se si Banka Qendrore Suedeze dhe Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare, të dy subjektet përgjegjëse për mbikëqyrjen e operacioneve bankare, vlerësuan dhe raportuan rreziqet që hasi sistemin bankar suedez në periudhën 2005-2007, një kohë kur veprimtaritë tregtare bankare u zgjeruan me shpejtësi në vendet baltike. Rezultatet e këtij auditimi identifikuan gjetje të rëndësishme që lidhen me përgjegjësinë e qeverisë për ruajtjen e stabilitetit financiar dhe ofruan një shembull të rolit që mund të luajë një SAI në ruajtjen e stabilitetit financiar duke vlerësuar strukturat mbikëqyrëse për tregjet financiare.

Qeveria ka një përgjegjësi të nënkuptuar për të mbështetur sistemin bankar, në prag krize. Shembulli Islandez tregon se garancia mund të jetë e

kushtueshme dhe e paarsyeshme kur sektori bankar rritet shumë më shpejt në proporcion me pjesën tjetër të ekonomisë së vendit.

Sot, qeveria suedeze nuk ka mjete për të kufizuar madhësinë e sektorit bankar dhe kështu edhe garancitë e saj të nënkuptuara. Meqenëse Bankat Suedeze kishin një rol dominant në sistemin balltik të pagesave, qeveria suedeze mori gjithashtu një përgjegjësi të nënkuptuar edhe për këtë të fundit dhe në këtë mënyrë edhe për stabilitetin ekonomik të vendit. Zhvillimet tregojnë se qeveria suedeze mund të ketë një përgjegjësi indirekte ndaj ekonomive të vendeve të tjera kur bankat suedeze arrijnë një rol dominant në tregun e kredive të huaja. Qeveria duhet të shqyrtojë nëse rreziqet në sektorin bankar dhe garancitë shtetërore të nënkuptuara mund të jenë të kufizuara. Qeveria gjithashtu duhet të sigurojë se ajo është e informuar rregullisht mbi të gjitha rreziqet e përfshira, jo vetëm ato në lidhje me mjaftueshmërinë e kapitalit të bankave, por edhe mbi rreziqet që sjellin operacionet e bankave të tjera.

Kriza globale financiare ka theksuar rëndësinë e stabilitetit dhe një rregullimi të efektshëm të tregjeve financiare. Auditimi i NAO-s suedeze vuri në dukje sfidat e disa organizmave institucionale lidhur me stabilitetin financiar në Suedi para krizës. Ajo më kryesorja ishte fakti që përgjegjësia për stabilitetin financiar është e ndarë mes disa autoritetesh të pavarura dhe qeveria kërkon bashkëpunimin dhe koordinimin efektiv ndërmjet tyre. Gjithashtu auditimi ka identifikuar edhe probleme në vlerësimin e rreziqeve

⁸ Ruajtja e stabilitetit financiar në Suedi- Eksperienca nga zgjerimi i bankave suedeze 'në Balltik (RIR 2011:9)

sistematike dhe një sistem rregullator joefektiv për bankat ndër-kufitare. Për të promovuar stabilitetin financiar, auditimi rekomandoi zhvillimin e një kuadri rregullator për të ahtuqajturën politika macro-prudenciale dhe Parlamenti të shqyrtojë mundësinë e organizimit të seancave të rregullta dëgjimore publike mbi stabilitetin financiar. Këto rezultate auditimi nënvizojnë rolin e rëndësishëm që SAI-t

kanë në nxitjen e stabilitetit financiar duke vlerësuar efektivitetin e strukturës mbikëqyrëse për tregjet financiare.

Marrë nga:

INTOSAI Journal **THOMAS HAGBERG** & PSC , faqja në internet e Komitetit të Standardeve Profesionale të INTOSAI, Gjykata e Llogarive e Portugalisë

Përshtati: Redina Karapici, specialiste Departamenti i Kërkimit Shkencor Zhvillimit dhe TI.

Info - Kontrolli i Lartë i Shtetit

VEPRIMTARI TË KONTROLLIT TË LARTË TË SHTETIT për periudhën Janar -Prill 2013

1. KLSH zhvillon analizën vjetore 2012

Më datën 30 janar 2013, Kontrolli i Lartë i Shtetit zhvilloi analizën e tij vjetore 2012, me pjesëmarrjen e Presidentit të Republikës, z. Bujar Nishani, Prokurorit të Përgjithshëm, z. Adriatik Llalla, Audituesit të Përgjithshëm të Kosovës, z. Lars Lage Olofsson, z. Joop Vrolijk, Këshilltar i Lartë i SIGMA, zj. Klodjana Cankja, Drejtore e Agjencisë së Prokurimeve Publike dhe shumë përfaqësuesve të shoqërisë civile, aktivë në luftën kundër korrupsionit dhe për transparencë në administrimin publik.

Në fjalën e tij, Kryetari i KLSH z. Bujar Leskaj theksoi se transparencja dhe llogaridhënia janë dy parimet kryesore të qeverisjes së mirë në sektorin publik dhe përgjegjësia e KLSH si institucioni më i lartë i auditimit të jashtëm publik është që të kontribuojë në transparencën dhe llogaridhënien e menaxhimit të fondeve publike. Këtë kontribut KLSH e ka pasur në fokus të çdo auditimi. Gjatë vitit 2012, institucioni ka realizuar 177 auditime nga 153 të planifikuara dhe ka përfunduar plotësisht 158 auditime.

Gjatë auditimeve të kryera në vitin 2012 (me periudhe 2-3 vjeçare aktiviteti të entit që auditohet), KLSH ka vërejtur parregullsi dhe shkelje financiare në të ardhurat e mbledhura dhe në shpenzimet e kryera nga entet publike të audituara, institucione të Pushtetit Qendror dhe Vendor, me dëm ndaj Buxhetit të Shtetit në shumën 13, 522, 392, 000 lekë, ose 97.3 milione euro.

Institucioni ka rekomanduar që kjo shumë të zhdëmtohet në masën 100 përqind.

KLSH gjatë vitit 2012 ka kryer 40 kallëzime penale për 125 punonjës të administratës shtetërore të niveleve të ndryshme, ose 2 herë më shumë kallëzime nga sa institucioni ka bërë në tre vitet 2009-2011 të marra së bashku. Sipas Kryetarit Leskaj, puna e institucionit shkon në sinkron me Strategjinë Ndërsektoriale të Parandalimit, Luftës kundër Korrupsionit dhe Qeverisjes Transparente 2008-2013 të qeverisë Berisha, e cila kërkon një bashkëpunim më të ngushtë të institucioneve kryesore që e luftojnë korrupsionin, të bazuar në angazhime të përbashkëta të institucionalizuara.

Presidenti i Republikës Z.Bujar Nishani,

një institucioni auditues është dhe pjesë e profesionalizmit, është pjesë e përgjegjësisë, por edhe pjesë e suksesit të punës suaj .Transparenca e punës suaj i jep impulsin në mënyrën se si më pas e gjithë shoqëria dhe institucionet që kanë përgjegjësi për çka ju ushtroni në detyrën tuaj, të reflektojnë dhe të përcaktojnë ecurinë e punës së tyre në vijimësi". Me tej, Presidenti Nishani theksoi se korrupsioni është një betejë e përhershme e një shoqërie. Themelore është se si instrumentet e një shteti, instrumentet e një shoqërie përballen me këtë fenomen, e godasin dhe e trajtojnë këtë fenomen. Profesionalizmi, transparenca janë domosdoshmëri dhe kushtëzim i suksesit që KLSH mund të ketë në luftën ndaj korrupsionit.

Në fund të përshëndetjes së tij,

në përshëndetjen e tij e cilësoi KLSH si një prej institucioneve kryesore të kolonës së shtetit ligjor. "Transparenca e

Presidenti garantoj se Këshilli i Lartë i Drejtësisë do të ndjekë dhe do të monitorojë me shumë vëmendje sjelljen

ligjore të trupës gjyqësore ndaj të gjitha çështjeve të iniciuara nga KLSH, të hetuara nga Prokuroria dhe të paraqitura në Gjykatë.

Prokurori i Përgjithshëm z. Adriatik Llalla në fjalën e tij vlerësoi se nga ana e KLSH janë bërë përpjekje të dukshme në evidentimin e shkeljeve të ligjit, të cilat janë vlerësuar se përbëjnë vepra penale në fushën e administrimit të fondeve dhe pronës publike. Ai u shpreh i bindur

se vijimi i bashkëpunimit mes dy institucioneve do të japë frytet e tij në drejtim të rritjes së cilësisë së evidentimit të veprave penale dhe hetimit të tyre, duke dërguar në gjykatë në afate sa më të shpejta, personat e veshur me pushtet publik, të cilët abuzojnë me detyrën.

Në analizën e KLSH përshëndeti edhe z. Lars Lage Olofsson, Auditues i Përgjithshëm i Kosovës, i cili vlerësoi marrëveshjen e bashkëpunimit mes KLSH dhe Zyrës së Audituesit të Përgjithshëm të Kosovës si efikase për të dyja palët dhe premtoi vijimin e aktiviteteve trajnuese dhe të shkëmbimit të eksperiencës dhe gjatë këtij viti.

Analiza vijoi me raportimet e Drejtorit të Përgjithshëm të KLSH, z. Robert Gjini dhe të drejtorëve të departamenteve të auditimit për auditimet kryesore, konstatimet dhe problematikën e hasur. Diskutuan dhe auditues me përvojë dhe

auditues të rinj, të cilët dhanë mendimet tyre në përjasjen e institucionit dhe përmirësimin e procesit të auditimit.

Në kete analize, z. Joop Vrolijk, Këshilltar i Lartë i SIGMA vlerësoi lart përafrimin e ri strategjik të KLSH dhe konfirmoi mbështetjen intensive të programit të BE-së që përfaqëson, në vijimin e trajnimeve për KLSH, të procesit të dhënies së opinionit për deklaratat financiare dhe të çertifikimit të audituesve.

2. KLSH merr pjesë në Simpoziumin e 22-të të INTOSAI

Në Vjenë, në datat 05-07 Mars u mbajt Simpoziumi i 22-të i OKB/INTOSAI, i organizuar nga Sekretariati i Përgjithshëm i INTOSAI, në bashkëpunim me Departamentin e Kombeve të Bashkuara për Ekonominë dhe Çështjet sociale (UN-DESA).

22nd UN / INTOSAI SYMPOSIUM, 5 TO 7 MARCH 2013, VIENNA / AUSTRIA

Në simpozium ishin më shumë se 150 pjesëmarrës nga 60 shtete të ndryshme dhe midis tyre më shumë se 40 Kryetarë të Institucioneve Supreme të Auditimit, përfaqësues të organizatave ndërkombëtare (UN-DESA, UNODC, UNEP, OECD, GIZ). Simpoziumin e nderuan me praninë e tyre përfaqësues të lartë nga Kombet e Bashkuara z. Wu Hongbo, Nën Sekretar i Përgjithshëm për Ekonominë dhe Çështjet Sociale;

Kryetarja e Parlamentit Austriak zj. Barbara Prammer dhe Sekretari i Shtetit për Çështjet e Jashtme Dr. Reinhold Lopatka.

Në këtë forum mori pjesë dhe KLSH me një ekip pune, të përbërë nga Kryetari z. Bujar Leskaj, Drejtori i Auditimit të Performancës z. Reinald Muça, Përgjegjësjë e Sektorit të Kërkimit Shkencor dhe Zhvillimit zj. Irena Islami dhe Audituesja e Lartë zj. Keida Muça.

Tema kryesore e simpoziumit ishte "Auditimi dhe Këshillimi nga Institucionet Supreme të Auditimit: Risqet dhe mundësitë, si edhe shanset e angazhimit qytetar", e cila u materializua nëpërmjet këtyre nëntemave :

1. Auditimi dhe këshillimi nga SAI-t: Kërkesat dhe mundësitë për auditimin e qeverisjes.
2. Risqet dhe mundësitë e auditimit dhe këshillimit nga SAI-t.
3. Efektiviteti dhe transparenca e auditimit dhe këshillimit nëpërmjet angazhimit qytetar.

Hapjen e këtij Simpoziumi e përshëndeti Dr. Josef Moser, Sekretari i Përgjithshëm i INTOSAI-t, i cili prezantoi dhe objektivin e këtij Simpoziumi. Sipas z. Moser, duke synuar t'i qëndrojmë besnikë motos së INTOSAI-t *Experientia mutua omnibus prodest* (eksperiencia e përbashkët i

shërben të gjithëve), ky simpozium ka si qëllim:

- Identifikimin e mënyrave dhe mjeteve të përdorura nga SAI-t për të kontribuar në mënyrë sa më efektive në përmirësimin e ekonomisë dhe efikasitetit të qeverisjes,
- Evidentimi i masave të nevojshme për të përfutur nga avantazhet dhe për të evituar risqet, si edhe
- Rëndësia e shembujve që mund të shërbejnë si modele më të mira praktike

Në vijim simpoziumin e përshëndeten shume personalitete dhe u mbajtën shume kumtesa, si nga Z. Wu Hongbo, Nën Sekretar i Përgjithshëm për Çështjet Ekonomike dhe Sociale i Kombeve të Bashkuara (UN DESA); z. Carlos Alberto Sampaio de Freitas, për SAI-n e Brazilit; Dr. Barbara Dutzler, nga Shoqëria Gjermane për bashkëpunim ndërkombëtar (Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit, GIZ); Z. Jacek Jezierski, President i Zyrës së Lartë të Auditimit të Polonisë; z. Timothy P. Bowling, PHD, Shef i Zyrës së Cilësisë në Zyrën e Lartë të Llogarisë në SHBA; z. Henrik Berg Rasmussen, Drejtor në Zyrën Kombëtare të Auditimit të Danimarkës, etj.

Kryetari i KLSH, Dr. Bujar Leskaj, gjatë qëndrimit të tij në Vjenë, në datën 6 mars 2013, zhvilloi një takim me Dr.

Josef Moser, Kryetar i Gjykatës Austriake të Auditimit dhe njëherazi, Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI.

Të dyja palët shfaqen dëshirën për t'i intensifikuar në të ardhmen marrëdhëniet dypalëshe të bashkëpunimit dhe marrëdhëniet e INTOSAI me një vend anëtar si Shqipëria. Në këtë takim u konfirmua nënshkrimi së shpejti i marrëveshjes së bashkëpunimit midis Gjykatës Austriake të Auditimit (ACA) dhe Kontrollit të Lartë të Shtetit. Ky bashkëpunim me një SAI të zhvilluar si ACA do të ndihmojë KLSH për të reformuar institucionin sipas parimeve dhe standardeve të INTOSAI dhe për të arritur objektivat e tij konkrete të ngritjes së kapaciteteve audituese të stafit. Në këtë drejtim, zhvillimi i bashkëpunimit profesional dhe teknik ndërmjet palëve do të ketë prioritet trajnimit të stafit, duke përfutur nga eksperiencia e gjatë mbi 200 vjeçare e ACA.

Në të njëjtën ditë, Kryetari i KLSH takoi Presidentin e Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë, Z. Jacek Jezierski, si dhe Kryetarin e Gjykatës Turke të Llogarive, Prof. Ass. Dr. Recai Akyel. Në këto takim u evidentua zbatimi i mire i deritanishëm i marrëveshjeve të bashkëpunimit lidhur me këto dy SAI (institucione supreme të auditimit) të mëdha dhe të zhvilluara dhe u theksua, në veçanti, vazhdimi i bashkëpunimit në fushën e trajnimeve, ku u konfirmua dërgimi në Poloni i dy grupeve të audituesve nga KLSH deri në fund të muajit maj të këtij viti, si dhe dërgimi i një grupi të trete audituesish në Turqi.

Nga këto takime u konfirmua po ashtu se secili nga këto personalitete, z. Josef Moser, z. Jacek Jezierski dhe z. Recai Akyel do të vizitojnë së shpejti

Shqipërinë, në një kohë të përshtatshme për ta.

Në ditën e fundit të Simpoziumit pjesëmarrësit miratuan konkluzionet dhe rekomandimet e takimit të cilat ishin të karakterit të përgjithshëm, të lidhura me auditimin dhe me këshillimin.

Këto konkluzione dhe rekomandime konsiderojnë si thelbësore që në auditimet e tyre, SAI-t mos të përfshihen në operacionet e ditëve të fundit të qeverisë, në mënyrë që të ruajnë pavarësinë e tyre kundrejt parlamentit, qeverisë dhe administratës. Gjithashtu theksohet se në mënyrë që të ruajnë objektivitetin dhe për të siguruar besueshmërinë, SAI-t në përgjithësi, me përjashtim të rasteve të parashikuara shprehimisht nga ligji, nuk auditojnë politikën e miratuar nga parlamenti, por kufizojnë veten në vlerësimin e zbatimit të këtyre politikave, ndikimin e tyre, si dhe të japin rekomandime në lidhje me këto çështje;

Deklarata thekson që SAI-t duhet të bëjnë rekomandime të qarta me një vlerë praktike të shtuar për të rritur ekonomikitetin, efikasitetin dhe efektivitetin e qeverisjes publike, vetëm në këtë mënyrë do të bëhet më e dukshme dhe efektive përjashtje këshillimore në auditimet e tyre;

3. Workshop-i i organizuar nga IDI dhe EUROSAT me tematikë "Menaxhimi i 3i – ve, Implementimi i Standardeve të ISSAI-t"

Gjatë periudhës 11-13 Mars 2013 në BiH u zhvillua workshop-i i organizuar nga IDI dhe EUROSAT me tematikë

“ Menaxhimi i 3i – ve, Implementimi i Standardeve të ISSAI-t”. Institucione të Larta të Auditimit nga Rajoni, u prezantuan në nivel të lartë drejtues ku krahas Shqipërisë morën pjesë vendet: Bosnje Hercegovinë, Gjeorgji, Kazakistan, Maqedoni, Moldavi, Mali i Zi, Turqi dhe Kosovë. Ndërkohë që përfaqësues nga organizma të tjerë ndërkombëtarë si OECD/SIGMA dhe EUROSAT ishin ftuar si vëzhgues.

Programi 3i – Iniciativa Implementimit të ISSAI

IDI ka zhvilluar Programin e quajtur 3i-të, i cili nënkupton Iniciativën e Implementimit të ISSAI. Nën dritën e këtij programi vendet anëtare të IDI, pjesë e të cilit është dhe Shqipëria, angazhohen për të hartuar Strategji të cilat të sigurojnë jo vetëm adoptimin e Standardeve por mbi të gjitha të synohet pajtueshmëria në implementimin e tyre.

Në këtë kuadër, vendet pjesëmarrëse kanë nënshkruar Marrëveshjen e Angazhimit me përfaqësues të IDI dhe EUROSAT-t për Programin 3i, Iniciativa e Implementimit të ISSAI-ve. Kjo marrëveshje nënkupton angazhimin e tre palëve : SAT-t, IDI dhe EUROSAT- t për implementimi e ISSAI-ve në nivel kombëtar nëpërmjet hartimit dhe miratimit të Strategjisë për implementim.

4 KLSH merr pjesë në Konferencën e IV të përbashkët EUROSAT-ARABOSAT

Konferenca e IV e përbashkët EUROSAT/ARABOSAT u zhvillua në datat 16-18 prill 2013, në Baku, Azerbajxhan. Në këtë konferencë morën pjesë 117 pjesëmarrës nga 52 shtete të ndryshme anëtare të EUROSAT-t dhe ARABOSAT-t. Mes tyre kishte edhe Kryetarë të Institucioneve Supreme të Auditimit.

Konferencën e nderuan me praninë e tyre z. Guilherme d'Olivera Martines, President i Eurosai-t dhe njëherazi President i Gjykatës së Llogarive të Portugalisë, z. Ramon Alvarez de Miranda Garcia, Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAT-t dhe President i Gjykatës së Llogarive të Spanjës, z. Antonius Broek, Kordinatori rezident i Kombeve të Bashkuara, z. Osama Faquih, Kryetar i ARABOSAT-t, etj.

*Konferenca e IV e përbashkët
EUROSAT/ARABOSAT, Baku më, 16-18
prill 2013*

Në këtë konferencë KLSH u përfaqësua nga një delegacion i kryesuar nga Kryetari z. Bujar Leskaj, Kryeauditues Albana Agolli dhe Specialiste Dalina Demi

Tema kryesore e konferences ishte "Sfidat e reja për rritjen e kapaciteteve të SAI-ve", e ndarë në tre çështje:

1. Përgjegjësitë e Autoriteteve Publike Supreme që burojnë nga Sfidat e Rezolutes së Asamblesë së Përgjithshme A/66/209, 22 dhjetor 2011.
2. Roli i SAI-ve në arritjen e qëllimeve kombëtare të zhvillimit.
3. Rëndësia për të përcaktuar kufijtë dhe objektivat e kontrollit të jashtëm dhe të brendshëm në përmirësimin e menaxhimit publik financiar.

Lektorët kryesorë që ligjëruan në lidhje me temat e konferencës ishin

z. Guilherme d'Olivera Martines, President i Eurosai-t dhe njëherazi President i

Gjykatës së Llogarive të Portugalisë; z. Ramon Alvarez de Miranda Garcia, Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI-t dhe President i Gjykatës së Llogarive të Spanjës; Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel, President i Gjykatës turke të Llogarive; z. Wojciek Kutyla, Zëvendës-president i Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë; zj. Monika Gonzales-Koss, Drejtoreshë e Planit Strategjik dhe përfaqësuese e Sekretariatit të Përgjithshëm të INTOSAI-t, Gjykata e Llogarive e Austrisë; z. Victor Caldeira, President i Gjykatës Evropiane të Audituesve, etj.

Përgjegjësia e Autoriteteve Publike Supreme që buron nga Sfidat e Rezolutes së Asamblesë së Përgjithshme A/66/209, 22 dhjetor 2011 u diskutua

gjatë prezantimeve të pjesëmarrësve të ndryshëm nga SAI-t e Portugalisë, Austrisë, Sudanit, Hungarisë, Polonisë dhe Francës. Në to u afirmua që kjo Rezolutë “Mbi Promovimin e efikasitetit, përgjegjshmërisë, efektivitetit dhe transparencës së administratës publike, duke forcuar institucionet supreme të auditimit”, po jep rezultatet e pritshme në sajë të përpjekjeve të SAI-ve në të gjithë botën për sigurimin e pavarësisë së tyre.

Roli i SAI-ve në arritjen e qëllimeve kombëtare të zhvillimit u theksua gjatë prezantimeve të pjesëmarrësve nga SAI-t e Arabisë Saudite, Kamerunit, Tunizisë, Marokut, Letonisë, Gjermanisë, Palestinës, Federatës Ruse dhe Ukrainës. Diskutimet nënvizuan rëndësinë e rolit të SAI-ve për rritjen e efikasitetit, përgjegjshmërisë, efektivitetit dhe transparencës në menaxhimin publik, me synim arritjen e qëllimeve dhe objektivave kombëtare të zhvillimit në drejtimet prioritare të përcaktuara nga Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit (Milenium Development Goals).

Rëndësia për të përcaktuar kufijtë dhe objektivat e kontrollit të jashtëm dhe të brendshëm në përmirësimin e menaxhimit publik financiar, u trajtua me prezantimet e pjesëmarrësve nga SAI-t e Spanjës, Katarit, Algjerisë, Azerbajxhanit, Turqisë dhe Egjiptit. Spikatën çështja e përcaktimit të kufijve dhe objektivave të sistemit të kontrollit të financave publike, ajo e përmirësimit të menaxhimit efektiv të financave publike dhe shkëmbimit të pikëpamjeve mbi praktikatat ekzistuese në vende të ndryshme.

Kryetari i KLSH, Dr. Bujar Leskaj, gjatë Konferencës zhvilloi disa takime pune

me Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel, President i Gjykatës turke të Llogarive, z.Wojciek Kutyla, Zëvendëspresident i Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë, Z. Naser Ademi, Zëvendësauditori i Përgjithshëm i Maqedonisë, Z. Dzevad Nekic, Zëvendësaudituesi i Përgjithshëm

i Bosnjes dhe Herzegovinës, z. Radoslav Sretenovic, President i Institucionit Shtetëror të Auditimit në Serbi, z. Joop Vrojlid, Këshilltar i SIGMA-s, si dhe me përfaqësues të ndryshëm nga INTOSAI dhe EUROSAI.

Në ditën e fundit të Konferencës, pjesëmarrësit miratuan Deklaratën e Baku-t, e cila, ndër të tjera, konfirmon se:

-Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së A/66/209, datë 22 dhjetor 2011 mbi "Promovimin e efikasitetit, përgjegjshmërisë, efektivitetit dhe transparencës së administratës publike, duke forcuar institucionet supreme të auditimit" është një mjet i fuqishëm që duhet të përdoret nga SAI-t në të gjithë botën për të promovuar qeverisjen e mirë publike, si dhe për të siguruar pavarësinë e tyre;

-Sfidat e vazhdueshme për shkak të ndryshimeve të menjëhershme të mjedisit kërkojnë ngritjen e kapaciteteve të SAI-ve. Komunikimi efektiv ndërmjet SAI-ve të të njëjtit rajon, shkëmbimi i eksperiencave në përcaktimin e përgjegjësiave për autoritetet supreme publike, si dhe shkëmbimi i praktikave më të mira shërbejnë për të përmirësuar rritjen e kapaciteteve të SAI-ve;

-Përcaktimi i qartë i kontrollit të jashtëm publik krijon baza të shëndosha për një qeverisje të mirë gjatë zhvillimit të menaxhimit të financave publike.

5. Kryetari Bujar Leskaj prezanton performancën e KLSH në Komisionin e Ekonomisë

Më datën 19 mars 2013, Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj paraqiti Raportin e Performancës së institucionit për vitin 2012, përpara Komisionit për Ekonominë dhe Financat të Kuvendit, si një detyrim kushtetues.

Ekipi i KLSH-së përbëhej edhe nga z. Robert Gjini, zj. Helga Vukaj dhe zj. Luli Nano.

Në të ai parashtrori zhvillimet kryesore strategjike të KLSH gjatë vitit të kaluar, si dhe arritjet e veprimtarisë audituese, bazuar në standardet ndërkombëtare INTOSAI dhe në zbatim të rekomandimeve të Rezolutes së 26 Prillit 2012 të Kuvendit të Shqipërisë për Institutin.

Gjatë vitit 2012, KLSH konsolidoi auditimin financiar, ktheu vëmendjen drejt auditimit të performancës dhe rriti

ndjeshëm kontributin për mirëqeverisjen. Treguesi i ditëve të trajnimit për auditues arriti nivelin e treguesve të ngjashëm të SAI-ve të zhvilluara në rajon dhe Evropë.

Pas prezantimit të z. Leskaj, anëtarët e Komisionit bënë pyetje të ndryshme për privatizimet, koncesionet, etj.

6. KLSH promovon botimet për standardet INTOSAI dhe aktivitetet e tij

Me rastin e Ditës Botërore të Librit, KLSH, në bashkëpunim me Bibliotekën Kombëtare organizoi më 20 prill 2013 në Sallën Amerikane të kësaj Biblioteke promovimin e 10 librave të tij për standardet e fushës INTOSAI, për historikun e institucionit, marrëdhëniet e KLSH me Kuvendin, analizat e rezultateve të tij dhe tre numrat e vitit 2012 të revistës shkencore periodike "Auditimi Publik".

Në përshëndetjen e tij, Drejtori i Bibliotekës Kombëtare, z. Aurel Plasari theksoi rëndësinë e mesazheve dhe të

informacionit që lexuesi shqiptar dhe mbarë shoqëria shqiptare marrin nëpërmjet botimeve të KLSH. Ai u shpreh se *“gjykimet dhe opinionet e një institucioni si KLSH na interesojnë të gjithëve, pasi të gjithë ne jemi përfitues nga shërbimet që sigurohen me paranë publike dhe duhet ta dimë se si harxhohet ajo”*. Z. Plasari siguroi mbështetjen e institucionit që ai përfaqëson në aktivitete të tjera të ngjashme që mund të zhvillohen në të

ardhmen nga KLSH.

Në fjalën e tij, Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj nënvizoi se *“Këto botime u vijnë në ndihmë jo vetëm audituesve në punën e tyre, por edhe qytetarit dhe vendim-marrësve publikë, për të kuptuar rolin thelbësor të auditimit suprem në*

përdorimin me ekonomicitet, efektivitet dhe efikasitet të parasë publike, e cila buron pikërisht nga kontributet e qytetarëve tatimpagues. Ato përmbajnë një këshillim profesional, si dhe komunikim me publikun dhe Parlamentin dhe me palët e tjera të interesit, profesionistët apo qytetarët e angazhuar në shoqërinë civile”.

Të dhjetë botimet e prezantuara ishin “EUROSAI” (Institucionet Supreme Europiane të Auditimit), “Historiku i Kontrollit të Lartë të Shtetit”, “Standartet e Auditimit INTOSAI” (ISSAI), Revista “Auditimi Publik” Nr. 1, 2 dhe 3, “Udhëzuesi i Auditimit të Performancës”, “KLSH Analiza Vjetore 2011”, “KLSH në Kuvend 2011” dhe “KLSH Analiza Gjashtëmujore Janar-Qershor 2012”.

Të ftuar në këtë promovim ishin ekspertë të njohur të shkencave të kontabilitetit dhe auditimit, profesorë të Universitetit Shtetëror të Tiranës, përfaqësues të shoqërisë civile dhe të institucioneve të tjera shtetërore partnere me KLSH.

7 Trajnime të Stafit të KLSH-së

Trajnimet e stafit të KLSH-se kane përvijuar, duke vlerësuar maksimalisht rendesine e ngritjes së kapaciteteve profesionale të këtij stafi.

Marreveshjet e nëneshkruara me disa SAI partnere vazhdojnë të funksionojnë me se miri, vecanerisht me Gjykatën Turke të Llogarive dhe Zyren Kombëtare të Auditimit të Polonisë (NIK) dhe me Zyren e Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës.

Në datat 26 shkurt deri në 1 mars 2012, pranë Gjykatës Turke të Llogarive (TCA)

jane trajnuar 20 auditues ne fushen e "Auditimit Financiar".

Dy grupe me nga 20 auditues do te trajnohen, brenda muajit qershor te ketij viti, ne TCA per "Auditimin e Pajtueshmerise dhe te Prokurimeve Publike" dhe ne NIK per "Auditimin Financiar".

Ne datat 16-17 shkurt, u zhvillua prane Zyres se Auditorit te Pergjithshem te Kosoves, seminari me teme "Zbatimi i Strategjive te Menaxhimit", ne te cilin moren pjese 30 punonjes te KLSH-se.

Nga Trajnimet e zhvilluara brenda Institucionit mund te vecojme trajnimin mbi *Standartet INTOSAI*, ne te cilin kane marre pjese deri tani 123 punonjes, te ndare ne grupe.

Me shume interes jane ndjekur nga 46 punonjes te KLSH-se tre leksionet e para te nje cikli te plote mbi "Analizen e Riskut". Ky cikel leksionesh po zhvillohet nga nje njohes shume i mire i kesaj fushe, Prof.Dr. Skender Osmani, pedagog ne fakultetin Gjeologji-Miniera te Universitetit Politeknik te Tiranës.

Kontrolli i Larte i Shtetit se shpejti do te neneshkruaje nje marrëveshje bashkëpunimi me kete Fakultet, ne te cilen trajnimi i stafit te KLSH-se ze nje vend shume te rendesishem.

8. KLSH merr pjesë në Seminarin Eurosai/Wgea mbi Menaxhimin e Ujit

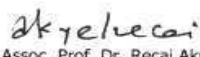
Në datat 23 - 24 Prill 2013 u zhvillua në Oslo, Norvegji Seminari me Temë "Menaxhimi i Ujit" i organizuar nga EUROSAI/WGEA.

Nga KLSH në këtë seminar morën pjese, Zj. Marjola Lleshi, Kryeaudituese dhe Zj. Xhuljeta Çelaj, specialiste. Në këtë seminar ishin të pranishëm gjithashtu përfaqësuesit e SAI-ve të Estonisë, Francës, Lituaniës, Polonisë, Sllovenisë, Republikës Çeke, Hungarisë, Latvias dhe Bullgarisë. Gjatë ditës së parë të seminarit SAI-t e Estonisë, Sllovenisë dhe Republikës Çeke, Francës dhe Polonisë prezantuan rezultatet e auditimeve të kryera në fushën e menaxhimit të ujit. Ata gjithashtu evidentuan zonat me risqe më të mëdha dhe sollën eksperiencat e tyre në lidhje me aspekte metodologjike të auditimit të menaxhimit të ujit. Ishin të pranishëm gjithashtu edhe dy moderatorë, zj. Martina Mlinaric, nga European Environmental Bureau, dhe z. Sebastian Treyer, nga Institute for Sustainable Development and International Relations, të cilët folën mbi temën e menaxhimit të ujit në Europë nga një perspektivë shkencore duke evidentuar aspektet më kritike të legjislacionit BE në këtë fushë.

Në ditën e dytë të seminarit u diskutua mbi Udhëzuesin e INTOSAI-t mbi Çështjet e Auditimit të Ujit i cili do të aprovohet gjatë Seminarit INTOSAI/WGEA që do të mbahet në Tallin, Estoni më 3 - 5 qershor 2013.

9. Në vijim të bashkëpunimit midis Gjykatës Turke të Llogarive (TCA) dhe KLSH-së, Kryetari i TCA, Prof.Ass.Dr Recai Akyel ka dhënë miratimin e tij që çdo material i publikuar në revistat e TCA mund të botohet, kur shihet me interes nga ana jona, në revistën kërkimore- shkencore të KLSH-së "Auditimi Publik".

	T.C. Sayıştay Başkanlığı Ankara, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Recai AKYEL President TURKISH COURT of ACCOUNTS	Our Ref:
15 February 2013 Ref: Int.Rel/13-56	
Dr. Bujar Leskaj Chairman of the State Supreme Audit State Supreme Audit Kontrolli i Lartë i Shtetit Bulevardi "Deshmoret e Kombit" Nr. 3 AL Tirana ALBANIA	
Dear Dr. Leskaj,	
I received your kind letter dated 02 February 2013 and was informed that you included my presentation entitled "Enhancing the Stakeholders' Confidence: Audit, Management Integrity, Accountability and the Tone at the Top" as well as a summary of the contents of the Magazine of the Turkish Court of Accounts into the second number of your scientific magazine "The Public Audit".	
I would like to extend my heartfelt thanks to you for both publishing my presentation in the magazine of your honourable Institution and sending me a copy.	
Furthermore, I would be pleased to contribute to the professional development of the auditors in AL-SAI as it has always been and thus, you can surely publish the articles in your magazine.	
Yours Sincerely	
 Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel	
VK	
Postal Address	
T.C. Sayıştay Başkanlığı İnönü Bulvarı No. 45 06100 Balgat, Ankara, TURKEY	
Telephone 90(312) 295 30 30	Fax 90(312) 295 40 94
E-Mail: sayistay.baskan@sayistay.gov.tr	

KONKLuzionet dhe Rekomandimet e Simpoziumit të 22-të të INTOSAI-it

*Auditimi dhe Këshillimi nga SAI-t; Rreziqet dhe Mundësitë, si dhe Shanset për
Angazhimin Qytetar*

**Simpoziumi i 22të INTOSAI
5 - 7 MARS 2013, Vjene, Austri**

Konsiderata

A. Duke u bazuar në planin Strategjik të INTOSAI 2011-2016

B. Duke zbatuar qëllimet strategjike 2(ndërtimi i kapaciteteve) dhe 3(ndarja e njohurive)

Dhe në veçanti prioritetet strategjike të mëposhtme:

- a. Ndihmën për të siguruar pavarësinë e SAI-ve
- b. Forcimin e kapaciteteve të SAI-ve
- c. Tregimin e vlerës dhe dhe përfitimet e SAI-ve

C. Duke kujtuar rezultatet shume të frytshme dhe rekomandimet e OKB-se /INTOSAI NË Simpoziumin e 21 të vitit 2011 mbi "Praktikat Efektive të bashkëpunimi mes Institucioneve Supreme të Auditimit dhe Qytetareve për të rritur Përgjegjshmërinë Publike";

D. Të bindur se parimet e përcaktuara në ISAI 1 dhe 10(në deklaratën e Limës mbi Udhëzimet e për Parimet e Auditimit dhe në Deklaratën e Meksikës mbi Pavarësinë e SAI-ve) janë të domosdoshme për SAI-T për të kryer detyrat e tyre në mënyrën me të mire të mundshme;

E. Duke kujtuar rezolutën A/66/209 "Promovimi i Efikasitetit , Përgjegjshmërisë Efektivitetit dhe Transparencës e Administratës Publike duke forcuar Institucionet Supreme të Auditimit" e aprovuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të bashkuara, në të cilin komuniteti ndërkombëtar i kombeve:

a. Pranon se SAI-t mund të përmbushin detyrat e tyre objektivisht dhe në mënyrë efektive vetëm nëse ato janë të pavarura nga subjekti i audituar dhe të mbrojtura ndaj ndikimit të jashtëm

b. Pranon se SAI-t luajnë një rol në promovimin e një administratori publik efikas të përgjegjshëm, efektiv dhe transparent i cili është i favorshëm për zbatimin e objektivave të zhvillimit dhe prioriteteve kombëtare, si dhe objektivave zhvillimore të pranuar ndërkombëtarisht, në veçanti Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit,

c. Inkurajon shtetet anëtare të Kombeve të Bashkuara të zbatojnë parimet e përcaktuara në deklaratën e Limës dhe të Meksikës në kuadër të strukturave të tyre përkatëse kombëtare institucionale

F. Duke theksuar rëndësinë e Standardeve Ndërkombëtare të Auditimit të Institucioneve Supreme të Auditimit (ISSAIs) dhe udhëzimet ITASAI për Qeverisjen e Mirë (INTOSAI GOVs), të cilët theksojnë parimet themelore, kushtet paraprake për funksionimin e SAI-ve, parimet themelore të auditimit dhe udhëzimet e auditimit për të inkurajuar një qeverisje të mire në sektorin publik dhe pajtueshmërinë me këto standarde në mënyrë që të behet puna e SAI-VE ME E BESUESHME;

G. Duke theksuar partneritetin INTOSAI-t dhe komunitetin ndërkombëtar të donatorëve i cili synon ndërtimin dhe forcimin e kapaciteteve të SAI-ve, veçanti në vendet në zhvillim dhe në këtë mënyrë ndihmon për të promovuar transparencën, përgjegjshmërinë dhe qeverisjen e mirë;

H. Të bindur se dukshmëria e vlerës dhe përfitimet e punës së SAI-ve janë një parakusht thelbësor për efikasitetin dhe pranimin e tyre;

I. Duke qenë të ndërgjegjshëm për punën Grupit të punës për INTOSA-n mbi Vlerën dhe përfitimet e SAI-ve të dukshme;

J. Të vetëdijshëm se burimet publike janë gjithnjë nën presion dhe se qytetaret kërkojnë të dine se si qeverisja publike mund të projektohet në mënyrë me ekonomike dhe efikase dhe çfarë kontributesh mund të japin SAI-t;

K. Të ndërgjegjshëm se, duke u bazuar në punën e tyre të auditimit, SAI-t janë ngarkuar me zhvillimin e rekomandimeve për një qeverisje publike me ekonomike dhe efikase, duke kontribuar kështu në procesin e reformës së qeverisjes;

L. Duke theksuar se një qasje moderne dhe efektive ndaj një qeverisje publike të mire nuk i referohet vetëm auditimit dhe se thjesht një identifikimin retrospektiv të mangësive dhe të metave nuk është i mjaftueshëm për të arritur vlerën më të mirë përpara dhe të perceptohet si një element efikas i kontrollit;

M. Të bindur se SAI-t mund të shfrytëzojnë plotësisht potencialin e tyre për të kontribuar në qeverisjen e mire publike vetëm nëse, duke u bazuar në punën e tyre të auditimit, ata gjithashtu angazhohen në veprimtari këshillimore dhe ofrojnë rekomandime specifike për subjektet e audituara dhe për vendim-marrësit në lidhje me zbatimin praktik;

N. Të bindur që qytetaret dhe shoqëria civile janë marres të rëndësishëm të raporteve të auditimit dhe rekomandimet, ashtu siç janë organet

kompetente politike dhe kontribuojnë në kontrollin efektiv përmes një debati publik;

O. Të bindur se këshillimi në lidhje me përpjekjet për zbatimin dhe aplikon e rekomandimeve në mënyrë efektive nuk do të kufizohet vetëm në prezantimin një here të rekomandimeve ndaj subjektit të audituar ose dorëzimit një here të raportit të auditimit të organit kompetent legjislativ apo ekzekutiv, por që, për një efekt maksimal, kërkon një mire orientim të bazuar në gjetjet dhe rekomandimet e auditimit;

P. Duke theksuar rendësin e një debati të politikave gjithë përfshirëse të rezultateve dhe rekomandimeve të auditimit të SAI-ve dhe aktivitetet e lidhura këshilluese;

Q. Duke nënvizuar se këshillat e dhëna nga SAI-t krijojnë vlerën e shtuar që rrit dobinë e auditimeve individuale dhe përforcon impaktin e auditimit të jashtëm të qeverise vendore në një baze të qëndrueshme;

R. Duke theksuar mundësinë që SAI-t mund të nxjerrin nga një qasje e tille këshilluese si efektivitet të zgjeruar të SAI-ve, një përdorim me efikas të fondeve publike, ekonomi me të madhe, efikasitet dhe efektivitet të qeverisjes publike, përmirësim të zhvillimit shoqëror dhe ekonomik, ndihme në arritjen e objektivave të zhvillimit Post 2015 dhe një dukshmëri e mirë e vlerës dhe përfitimet e punës se SAI-ve për subjektet e audituara, për vendim-marrësit në parlament, qeverinë dhe administratën si dhe qytetaret;

S. Të vetëdijshëm se një qasje e zgjeruar këshilluese përfshin edhe rreziqet që duhet të adresohen në mënyrë specifike për tu menaxhuar. Këto përfshijnë një dëmtim të mundshëm të pavarësisë apo paanësisë, ose perceptimin e ndërhyrjes me politikën;

T. Të bindur se qasja këshilluese rrit vlerën dhe përfitimet e kontroleve dhe bën efektivitetin e tyre me të dukshëm, pasi një debat i gjere kontribuon në gatishmërinë për të zbatuar rekomandimet e auditimit dhe në këtë mënyrë forcon besimin e qytetareve tek SAI-t;

U. Duke kuptuar se, kundrejt këtij sfondi një numër i faktorëve dhe kërkesave paraprake duhet të plotësohen që një auditim efikas dhe një qasje këshilluese të shpalosin efektet e tyre të plota në lidhje me qeverisjen me të mirë;

Pjesëmarrësit e simpoziumit miratojnë sa vijon.

Konkluzione dhe Rekomandime

Pjesëmarrësit e Simpoziumit

Të përgjithshme

1. Konsiderojmë parimet e përcaktuara të Deklaratës së Limës dhe të Meksikos si parakushte për SAI-t për të kryer detyrat e tyre në mënyrë efektive;

2. Inkurajojnë SAI-t në mbështetje të zbatimit të Rezolutës A/66/209 të Asamblesë së Përgjithshme të OKB-se se 22 dhjetor 2011, për të adresuar vendimmarrësit se sistemet e tyre kombëtare dhe për të shtyrë zbatimin e këtyre parimeve;

3. Mirëpresin inkurajimin e shprehur nga Asambleja e Përgjithshme e

Kombeve të Bashkuara për anëtarët e Kombeve të bashkuara për të zbatuar parimet e përcaktuara në deklaratën e Meksikës dhe të Limës në kuadër të strukturave kombëtare të tyre institucionale;

4. Konsiderojmë të nevojshme jo vetëm për të zbatuar parimet e Deklaratës së Limës dhe Meksikës për të ruajtur dhe për të përmirësuar pavarësinë e SAI-ve, por edhe për të vene në dukje vlerën dhe përfitimet e SAI-ve;

5. Mirëpresim përpjekjet e “Grupit të Punës mbi Vlerën dhe Përfitimet e SAI-ve” për të zhvilluar Kornizën e Matjes së Performances së SAI-ve që lejon një vlerësim vullnetar dhe prezantim të balancuar të arritjeve dhe përfitimeve të SAI-ve;

6. Theksojmë, në përputhje me Deklaratën e Limës, që SAI-t kryejnë auditimet e tyre në një mënyrë që lejon ndërmarrjen e veprimeve korrigjuese në raste individuale, për të detyruar ata që janë të përgjegjshëm të pranojnë përgjegjësinë, për të marrë kompensim, ose për të marrë hapa për të parandaluar- ose të paktën të bëjnë me të vështirë- shkeljet e tilla;

7. Të bindur se është e domosdoshme që SAI-t të angazhohen në aktivitete këshilluese, duke u bazuar në punën e auditimit për të rritur efektivitetin e kontroleve të tyre, për të bërë vlerën dhe dobinë e punës së SAI-t me të dukshme dhe për të nxitur zhvillimin ekonomik dhe social, duke kontribuar kështu në arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Mijëvjeçarit të Kombeve të Bashkuara dhe në hartimin e Axhendës së Zhvillimit post 2015;

8. Konsiderojmë të nevojshme të informojmë organe legjislativë dhe ekzekutive, si dhe qytetarët rreth aktiviteteve të auditimit, duke botuar dhe shpërndarë raporte objektive, ku jepen këshilla për të kontribuar në stabilitetin dhe zhvillimin e mëtejshëm si dhe në një qeverisje me të mire të shteteve në përputhje me postulatet e Kombeve të Bashkuara.

Lidhur me Auditimin

9. Theksojmë se të gjitha operacionet financiare të qeverisë, pavarësisht nëse janë ose jo apo nga forma që janë pasqyruar në buxhetin kombëtar, duhet të jënë subjekt i auditimit

10. Nga SAI-t, si dhe duhet të prezantohen dhe diskutohen në parlament;

11. Konsiderojmë si thelbësore që në auditimet e tyre, SAI-t mos të përfshihen në operacionet e ditëve të fundit të qeverisë, në mënyrë që të ruajnë pavarësinë e tyre kundrejt parlamentit, qeverisë dhe administratës, në kushtet e një ndarje të qartë të përgjegjësisë ndërmjet administratës dhe audituesve;

12. Theksojmë rendësin e auditimit të ekonomicitetit, efikasitetit dhe efektivitetit të qeverisjes publike, e cila mbulon jo vetëm transaksionet individuale, por të gjitha operacionet e qeverisë, duke përfshirë organizimin dhe menaxhimin e sistemeve të tij;

13. Theksojmë nevojën që SAI-t të trajtojnë në auditimet e tyre edhe çështje që lidhen me ndikimin, si dhe për arritjen e rezultateve të qeverisjes publike;

14. Konsiderojmë të domosdoshme për SAI-t të kryejnë auditime ex-past sipas Deklaratës së Limës, për ti bërë ato të përgjegjshme në pranimin e përgjegjësisë, për të marre kompensim, ose për të parandaluar shkeljet në të ardhmen;

15. Konsiderojmë gjithashtu se afatet kohore të auditimit në lidhje me procese e auditimit kontribuojnë në aftësinë për të sjelle ndryshime konkrete dhe pozitive;

16. Kujtojmë se SAI-t duhet të bazojnë kontrollet e tyre në një program auditimi, të cilin e përcaktojnë vete. Në mënyrë për të rritur efektivitetin e kontrolleve, përzgjedhja e subjekteve për auditim performance duhet të mbulojë fusha të tilla, që janë veçanërisht jetike për ofrimin e ardhshëm të shërbimeve qeveritare, në veçanti qëndrueshmërisë financiare të buxheteve publike, sigurisë sociale(duke përfshirë shëndetin dhe sistemet e pensioneve), edukimin dhe qendrueshmërinë e mjedisit;

17. Theksojmë se, në mënyrë që të ruaje objektivitetin dhe për të siguruar besueshmërinë, SAI-t në përgjithshmëri, me përjashtim të rasteve të parashikuara shprehimisht nga ligji, nuk auditojnë politikat e miratuara nga parlamenti, por kufizojnë vetëm në vlerësimin e zbatimit të këtyre politikave, ndikimin e tyre si dhe të japin rekomandime në lidhje me këto çështje;

18. Nënvizojmë nevojën urgjente për trajtimin teorik dhe praktik profesional të audituesve të brendshëm, në nivele universitare dhe ndërkombëtare, për të promovuar këto trajnime duke

përfshirë edhe mjetet financiare dhe organizative;

19. Konsideroni auditimin e brendshëm si një mekanizëm të rëndësishëm sigurimi që duhet të promovohet dhe koordinohet përmes legjislacionit.

Lidhur me aktivitetet këshilluese:

20. Janë të bindur se auditimi i bazuar në aktivitetet këshilluese është një komponent i rëndësishëm i punës së SAI-t, si dhe ndihmon në mënyrë të konsiderueshme për të rritur vlerën dhe përfitimet e SAI-t, ashtu si është parashikuar në ISSAI 1260(Komunikimi me personat që qeverisin);

21. Theksojmë se këshillimet nga SAI-t duhet të bazohen ekskluzivisht në raportet e publikuara të auditimit, për të shmangur rreziqe të tilla si për shembull një humbje e mundshme e panvaresise, paanshmërinë apo perceptimit të ndërhyrjes në bërjen e politikave;

22. Theksojmë se e drejta dhe detyrimi për raportimin e rezultateve të auditimeve, liria për të vendosur mbi përmbajtjen dhe kohën e raporteve të auditimit, si dhe për të publikuar dhe shpërndarë këto raporte, janë thelbësore për këshillimin efektiv, veçanërisht në lidhje me gjetjet dhe rekomandimet lidhur me debatin publik;

23. Theksohet se ekzistenca e mekanizmave efektive për të monitoruar shkallen e zbatimit të rekomandimeve është thelbësor për këshillimin e organeve legjislative ose ekzekutive dhe/ose autoritetet që mbikëqyrin subjektet e audituara, si dhe qytetaret;

24. Sugjerojmë se efektiviteti i kontroleve mund të rritet ndjeshëm nëse SAI-t ,kur raporti i auditimit është sapo publikuar, shpjegojnë gjetjet e tyre në auditim dhe rekomandimet në mënyrë të plote, bindes dhe të qëndrueshme përballë organeve kompetente politike dhe aktoreve të ndryshëm;

25. Konsiderojmë të nevojshme që SAI-t ti kushtojnë një vëmendje të veçantë dhe të promovojnë arsimin profesional dhe trajnimin e audituesve, në mënyrë që të mbështesin këto kërkesa;

26. Theksojmë rendësin që SAI-t të komunikojnë dhe promovojnë ndërgjegjshmin e qytetareve dhe mediave rreth gjetjeve dhe rekomandimeve të SAI-ve;

27. Të bindur që SAI-t duhet të bëjnë rekomandime të qarta me një vlerë praktike të shtuar për të rritur ekonomikitetin, efektivitetin e qeverisjes publike vetëm në këtë mënyrë do të behet me e dukshme dhe efektive përqasje këshillimore në auditimet e tyre;

28. Nënvizojmë nevojën që gjetjet dhe rekomandimet e auditimit të jene të:

29.1 Deklaruara në mënyrë qartë , koncize, të orientuara nga zgjidhjet dhe të zbatueshme,

29.2 Komunikohen, si pjesë e qasjes këshillimor, për vendimmarrësit përkatës në një mënyrë të targetuar, edhe në botimet tematike,

29.3 Shpjegohen nga SAI-t në çdo debat publik dhe

29.4 Të këtë një efekt të qëndrueshme përtej fushës së auditimeve individuale,

në mënyrë që të arrihet një efektivitet me i madh me subjektet e audituara, parlamentin publikun e gjere dhe qytetaret;

30. Konsiderojmë si target-grup të veçante komunikimi, duke përdorur mjete të përshtatshme të komunikimit, si të domosdoshme për një qasje efektive këshillues dherritjen e shtimit të vlerës dhe përfitimet e SAI-t;

31. Konsiderojmë të këshillueshme për të komunikuar në mënyrë efektive me këto grupe të synuara me mjetet e përshtatshme të tilla si advikimi në organet kompetente politike, botimet, prezantimet, intervistat, si dhe puna e marrëdhënieve publike

32. Konsiderojmë këto elemente si instrument për një këshillues efektiv.
Përqasja:

32.1 Ushtrimi i funksionit këshillues gjate procesit të auditimit duke bërë rekomandime të drejtpërdrejta të subjektet e audituara,

32.2 Komunikimi raporteve të auditimit dhe rekomandimeve e tyre për subjektin e audituar dhe për Parlamentin dhe Qeverinë, dhe publikimet vijuese nga ana e SAI-t,

32.3 Analiza e rekomandimeve të mbajtura në raportin individual të auditimit, sipas rëndësisë se tyre përtej rastit specifik; hartimin e një përmbledhje të rekomandimeve të tilla sistemime, të dobishme dhe botimi i tyre nga ana e SAI-t,

32.4 Zhvillimi i botimeve tematike dhe target-grupeve të veçanta bazuar në raportet e auditimit,

32.5 Shpërndarja e botimeve të tilla dhe advokimi i përmbajtjeve të tyre në debatet publike nga ana e SAI-t.

33. Mbështetjen e Rezolutave të Përgjithshme të OKB-se, inkurajimin e Vendeve Anëtare dhe institucionet e rëndësishme të Kombeve të Bashkuara, për të vazhduar dhe intensifikuar bashkëpunimin, duke përfshire ngritjen e kapaciteteve, me INTOSAI-n në mënyrë që të promovojë të mirë qeverisjen, duke siguruar përgjegjshmëri, efikasitet efektivitet dhe transparencën përmes institucioneve Suprem të Auditimit.

34. Sugjerojmë Grupin punues për Modernizimin Financiar të INTOSAI-t në Reforma Rregullatorë të Tregjeve dhe Institucioneve Financiare që duhet të monitorojë masat për të zbutur rreziqet e shpërdorimit të humbjes së fondeve publike në mënyrë që të japin këshilla teknike për komunitetin ndërkombëtar.

Përshtati: **Irena Islami**, Dep. Kërkimit
Shkencor, Zhvillimit dhe TI
Keida Muça, Audituese, Dep Auditimit
të Performancës

DEKLARATA E BAKU-SË

PËR “SFIDAT MODERNE TË NDËRTIMIT TË KAPACITETEVE TË SAI-VE”

Roli thelbësor i SAI-ve është përcaktimi i kushteve thelbësore për një zhvillim të qëndrueshëm ekonomik

DEKLARATA E BAKU-SË

Konferenca e IV e përbashkët

EUROSAT/ARABOSAT

16-18 prill 2013, në Baku, Azerbajxhan

Delegatët e Konferencës së IV EUROSAT/ARABOSAT u takuan në Baku për të diskutuar rreth “Sfidave Moderne të Ndërtimit të Kapaciteteve të SAI-ve” në datat 17-18 prill 2013.

Ata konfirmuan se:

- Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara A/66/209, datë 22 dhjetor 2011, “Mbi promovimin e efikasitetit, përgjegjëshmërisë, efektivitetit dhe transparencës së administratës publike, duke forcuar Institucionet Supreme të Auditimit”, është një mjet i fuqishëm që duhet të përdoret nga SAI-t në të gjithë botën për të promovuar qeverisjen e

mirë publike, si dhe për të siguruar pavarësinë e tyre;

- Mbështetja dhe bashkëpunimi i dobishëm i të gjithë vendeve anëtare të INTOSAT-t, në veçanti, përpjekjet e bëra nga EUROSAT dhe ARABOSAT, për të vendosur frymën e mirëkuptimit për sfidat e kohëve të fundit, do të kontribuojë në zhvillimin e një përjasje të përbashkët për arritjen e funksioneve të pavarura dhe efektive në auditimin e jashtëm;

- Sfidat e vazhdueshme për shkak të ndryshimeve të menjëhershme të mjedisit kërkojnë ngritjen e kapaciteteve të SAI-ve. Komunikimi efektiv ndërmjet SAI-ve të të njëjtit rajon, shkëmbimi i eksperiencave në përcaktimin e përgjegjësisë për autoritetet supreme publike, si dhe shkëmbimi i praktikave më të mira

shërbejnë për të përmirësuar rritjen e kapaciteteve të SAI-ve;

- Roli thelbësor i SAI-ve është përcaktimi i kushteve thelbësore për një zhvillim të qëndrueshëm ekonomik, i cili njihet ndërkombëtarisht. Kompleksiteti i auditimeve, të cilat kanë të bëjnë me programe të veçanta në fushën e zhvillimit, si dhe veçanërisht në atë të investimeve publike nëpërmjet partneritetit publik- privat (PPP) është një nga sfidat më të rëndësishme me të cilat SAI-t po përballen;

- Përcaktimi i qartë i kontrollit të jashtëm publik krijon baza të shëndosha për një qeverisje të mirë gjatë zhvillimit të menaxhimit të financave publike.

Inkurajojmë EUROSAT-in dhe ARABOSAT-in, si dhe vendet anëtare të tyre të:

- Krijojnë kushtet e përshtatshme në mënyrë që të përfitojnë nga kapacitetet e INTOSAT-it dhe Grupet Rajonale të tij të Punës në fuqizimin e statuseve dhe mandateve të SAI-ve;

- Të mbështesin iniciativat rajonale në rritjen e ndërgjegjësimit të autoriteteve supreme publike në lidhje me angazhimet që burojnë nga Rezoluta e Kombeve të Bashkuara A/66/209;

- Të zbatojnë sa më shumë standarde ndërkombëtare (ISSAI) ndërkohë që zhvillojnë auditime mbi programet kombëtare të zhvillimit;

- Të rijapin mbështetjen e tyre të plotë për INTOSAT-Donor Cooperation si një mjet efektiv për të rritur partneritetin ndërmjet dy grupeve, si dhe të sigurojnë zbatimin e suksesshëm e standardeve ndërkombëtare ISSAI;

- Të krijojnë mundësi për të aplikuar mënyra moderne për shkëmbimin e eksperiencave, në mënyrë që të

përmirësohet ndërtimi i kapaciteteve të SAI-ve të vendeve anëtare;

- Të punojnë për përhapjen e praktikave më të mira në përcaktimin e kuadrit dhe objektivave të sistemit të kontrollit financiar të brendshëm dhe të jashtëm;

Deklarata kërkon që:

- Presidentët dhe Sekretarët e Përgjithshëm të EUROSAT-it dhe ARABOSAT-it ta kalojnë këtë Deklaratë të Kryetari dhe Sekretari të Përgjithshëm të INTOSAT-it, si dhe Presidentit dhe Sekretarit të Përgjithshëm të Grupeve Rajonale të Punës së INTOSAT-it.

DEKLARATA E BAKU-së

miratuar nga Konferenca e IV e përbashkët EUROSAT/ARABOSAT
16-18 prill 2013, në Baku, Azerbajxhan

Pëgatiti: **Dalina Demi**, Specialiste
Drejtorja e Marrëdhënieve me Jashtë
dhe Publikun

TAKIMI I 63^{TË} I BORDIT DREJTUES TË INTOSAI-T

Takimi i 63^{të} i Bordit Drejtues të INTOSAI-t u mbajt në Chengdu, Kinë, më 20 – 21 nëntor 2012. Në këtë takim ishin të pranishëm 81 përfaqësues nga 31 vende të botës ndër të cilët, SAI-t e Afrikës së Jugut, Kinës, Arabisë Saudite, Austrisë, Bahamas, Bregut të Fildishtë, Ekuadorit, Hungarisë, Indisë, Meksikës, Zelandës së Re, Norvegjisë, Pakistanit, Federatës Ruse, Mbretërisë së Bashkuar, Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe Venezuelës.

Ishin të pranishëm gjithashtu edhe përfaqësuesit e shtatë grupeve rajonale të INTOSAI-t të cilët raportuan në lidhje me tematika specifike në nivel rajonal; CAROSAI – Bahamas; OLACEFS – Panama; AFROSAI – Kamerun; ASOSAI – Korea; PASAI – Zelanda e Re; ARABOSAI – Arabia Saudite; EUROSAI – Spanja. Përfaqësues të tjerë të SAI-ve raportuan përpara Bordit Drejtues në lidhje me arritjet e Grupeve të Punës, Komiteteve, Nën Komiteteve, Task Force dhe Projekteve në të cilët janë të përfshirë.

Gjatë këtij takimi u arritën rezultatet e mëposhtme:

- Miratimi i Rregullave Procedurale për INCOSAI-n e XXI që do të mbahet në Pekin, Kinë, më 22 – 27 tetor, 2013.
- U aprovua vendimi mbi Deklaratën e Pekinit që do të adoptohet si dokument final dhe i vetëm në fund të Kongresit. Deklarata e Pekinit do të jetë e përbërë nga pjesët e mëposhtme:

- Pjesa e Parë: Pasqyrë e shkurtër mbi arritjet dhe eksperiencat më të rëndësishme të INTOSAI-t në 60 vitet e fundit;
- Pjesa e Dytë: Përmbledhje e rezultateve të dy temave kryesore të Kongresit, “Auditimi Kombëtar dhe Qeverisja Kombëtare” dhe “Roli i SAI-ve në Ruajtjen e Qëndrueshmërisë Afatgjatë të Politikave Financiare”;
- Pjesa e tretë: Pranimi i rëndësisë së adoptimit dhe zbatimit të planifikimi strategjik për të konfirmuar vizionin dhe vlerat thelbësore të INTOSAI-t.

- Pjesa e Katërt: Pranimit i rëndësisë së shkëmbimit të njohurive dhe rritjes së kapaciteteve duke theksuar nismat e mëdha të INTOSAI-t, si për shembull, Rezolutën e OKB-së për Pavarësinë e SAI-ve dhe miratimin dhe zbatimin e kornizës ISSAI;

- Pjesa e Pestë: Nënvizimi i ISSAI-ve mbi vlerën dhe të mirat e Institucioneve Supreme të Auditimit - të bërë një ndryshim në jetën e qytetarëve.

- Pranimit i plotë i Sudanit të Jugut në Komunitetin e INTOSAI-t si anëtar numër 191.

- Aprovimi i temave kryesore të INTOSAI-t për 2013: "Zbatimi i Rezolutës së Asamblesë të Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara A/66/209 dhe "Zbatimi i ISSAI-ve dhe i INTOSAI GOV".

- Rivendosja e Task Forcës mbi Planifikim Strategjik nën vëzhgimin e Komitetit të Administrimit dhe Financave.

- Krijimi i Komiteti të Përhershëm dhe Mbikëqyrës i INTOSAI-t mbi Çështjet e Shfaqura Rishtazi nën kryesimin e Presidentit të INTOSAI i cili do të raportojë direkt te Bordi Drejtues.

- Miratimi i dokumentit, mekanizmi i INTOSAI-t për çështjet që shfaqen rishtazi, i cili shpjegon se si INTOSAI do të përballë me çështjet e reja në të ardhmen.

- Vendimi se Kryetari i Komitetit për Ndërtimin e Kapaciteteve në bashkëpunim me IDI-n do të veprojë si pikë kontakti për marrëdhëniet e INTOSAI-t me OECD-DAC dhe me komunitetin e zhvillimit në tërësinë e tij.

- Vendimi që SAI i Emirateve të Bashkuara Arabe do të organizojë INCOSAI-n e XXII-të që do të mbahet në vitin 2016.

- Mbështetje për krijimit të një zgjidhjeje të qëndrueshme për të trajtuar zhvillimin dhe mirëmbajtjen e kornizës ISSAI në të ardhmen.

- Vendimi për tërheqjen e INTOSAI GOVs 9200, 9210, 9220 dhe 9230.

- Konfirmimi i Përcaktimit të Bordit Drejtues për të lëvizur drejt një zbatimi të plotë në të gjitha aspektet e procesit të rregullt ligjor të Standardeve Profesionale INTOSAI në vitin 2013, duke u bërë thirrje të gjitha Komiteteve, Nën komiteteve, Grupeve të Punës, Task Force dhe Grupeve Projektuese për përputhje me rregulloret e përcaktuara nga procesi i rregullt ligjor.

- Kalimi i Drejtimit të "Nën Komitetit 3: Nxitja e praktikave më të mira dhe sigurimi i cilësisë falë komente të kolegëve" nga SAI i Gjermanisë tek SAI i Sllovakisë, efektiv duke nisur takimit i 63^{të} i Bordit Drejtues, 2012.

- Kalimi i Drejtimit të "Grupit të Punës për Auditimin e Mjedisit" nga SAI i Estonisë tek SAI i Indonezisë, duke nisur nga INCOSAI i XXI, 2013.

- Transformimi i "Task Forcës mbi Krizën Financiare Globale: Sfidat për SAI-t" në "Grupin e Punës për Modernizimin Financiar, për Reformën Rregullatore të Tregjeve dhe Institucioneve Financiare".

1. Politikat e Komunikimit dhe Strategjitë e Komunikimit të INTOSAI-t

Plani Strategjik për periudhën 2011 – 2016 ka identifikuar komunikimin si një nga 6 prioritetet strategjike të INTOSAI-t. Rëndësia e komunikimit, duket edhe nga fakti se Sekretariatet e Përgjithshme të shtatë Grupeve Rajonale të INTOSAI-t kanë mundësi të raportojnë gjatë takimeve të Bordit Drejtues mbi aktivitetet e ndërmarra në

lidhje me strategjitë e komunikimit. Faqja zyrtare e INTOSAI-t është përditësuar dhe përmirësuar vazhdimisht dhe rreth 80 përmbledhje ekzekutive, janë hedhur në internet duke filluar nga pranvera e vitit 2012.

Në qershor të vitit 2012, Sekretariati i Përgjithshëm i INTOSAI-t, ka ndërmarrë një studim në lidhje me zbatimin konkret të Udhëzuesit të Komunikimit⁹. Sipas këtij studimi është vënë re se SAI-t kryesisht përdorin mjetet moderne të komunikimit me palët e interesuara. Faqet zyrtare të organizatave të INTOSAI-t si edhe faqja e *“International Journal of Government Auditing”* janë burime të vlefshme informacioni për anëtarët e INTOSAI-t.

2. Task Force i Komitetit të Administrimit dhe Financës (FAC) mbi Parashikimin Financiar të INTOSAI-t

Duke u bazuar në Planin Strategjik 2011 – 2016 propozimet e Task Force për financimet e ardhshme të INTOSAI-t, do të paraqiten gjatë Kongresit të XXI-të të INTOSAI-t. Në këtë kontekst, mbahet parasysh se një organizatë si INTOSAI, në përmbushjen e detyrave të shkëmbimit të njohurive, ideve dhe eksperiencave, duhet të jetë financiarisht e pavarur dhe të financojë aktivitetet e saj nëpërmjet burimeve të brendshme. Financimet e jashtme duhet të përdoren nga INTOSAI vetëm për projekte specifike ku përshkruhen qartësisht përgjegjësitë përkatëse.

⁹ Udhëzuesi i Komunikimit të INTOSAI-t është një dokument zyrtar i adoptuar nga INTOSAI në nëntor të 2010. Dokumenti i plotë gjendet në linkun: <http://www.intosai.org/uploads/intkommrichtlinie.pdf>.

Kontributet e detyrueshme të SAI-ve, të cilat janë burimi kryesor i financimit për INTOSAI-n, duhet të promovohen vazhdimisht. Gjithashtu, edhe ndihmat dhe financimet nga dhuruesit për zhvillimin e projekteve të INTOSAI-t duhet të jenë një target i vazhdueshëm për të siguruar financime.

3. Grupi i Punës Global i Audituesve të Përgjithshëm

Grupi i punës global (Global Working Group GWG) është rezultat i një iniciative të SAI-t të SH.B.A.-ve, i cili është themeluar në vitin 2000. Është zhvilluar zakonisht si një takim vjetor dhe informal i drejtuesve të SAI-ve. Sekretari i Përgjithshëm i INTOSAI-t është ftuar të marrë pjesë për herë të parë në takimin e këtij grupi në vitin 2008.

Gjatë takimit të 13^{të} të Grupit të Punës, në maj 2012, u vendos që marrëdhëniet me INTOSAI-n duhet të rakordohen nëpërmjet Sekretarit të Përgjithshëm dhe Drejtuesve të SAI-ve. Sekretari i Përgjithshëm i INTOSAI-t duhet të raportojë tek Bordi Drejtues mbi çështjet dhe rezultatet e rëndësishme të Grupit të punës. Drejtuesit e SAI-ve të SH.B.A.-ve, Suedisë, Afrikës së Jugut, dhe Austrisë duhet të këshillojnë Drejtuesit e Grupit GWG.

4. Bashkëpunimet e INTOSAI-t me Organizatat dhe Institucionet Ndërkombëtare

Gjatë takimit, u theksua bashkëpunimi i frytshëm i INTOSAI –t me Kombet e Bashkuara, sidomos me UN DESA edhe në lidhje me Simpoziumin e 22^{të} UN/INTOSAI i cili u mbaj në Vienë, më 5 – 7 mars 2013.

Në një kuadër më të gjerë bashkëpunimi ndër – organizatash, referenca është Platforma e INTOSAI-t për Bashkëpunimin me Kombet e Bashkuara si një iniciativë e rëndësishme për të dy organizatat. Iniciativa e parë e këtij projekti ka qenë mbledhja e publikimeve më temë “Roli i SAI-ve në Luftën kundër Korrupsionit”, një *vademecum* në luftën kundër korrupsionit plotësimi i të cilit është prioritet për të dy organizatat.

Bashkëpunime të tjera midis KB dhe INTOSAI-t janë edhe:

- Statusi i vëzhguesit i DESA-s në Grupin e Punës së INTOSAI-t mbi Vlerat dhe Përfitimet e SAI-ve;
- Konsiderimi i Punës së INTOSAI-t nën shqyrtimin e organizatës së audituesve të jashtëm të Kombeve të Bashkuara dhe agjencitë e tyre të specializuara (Paneli i Audituesve të Jashtëm të Kombeve të Bashkuara);
- Bashkëpunimi midis INTOSAI-t dhe UNITAR-it (*United Nations Training and Research Institute*) dhe UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*);
- Bashkëpunimi midis Grupit të Punës së INTOSAI-t mbi Auditimin Mjedisor dhe UNEP (*United Nations Environmental Program*);
- Bashkëpunimi midis Grupit të Punës së INTOSAI-t mbi Përgjegjësitë dhe Auditimin e Ndihmave në raste Katastrofash dhe INISDR (*United Nations International Strategy for Disaster Reduction Secretariat*);

5. Zbatimi i Planit Strategjik 2011 – 2016

Zbatimi i Planit Strategjik 2011 – 2016, po ecën në mënyrë të shkëlqyer dhe për këtë arsye falënderimet nuk

munguan në drejtim të anëtarëve për punën e bërë. Lidhur me sa më lart, informacioni i paraqitur nga drejtuesja e Planifikimit Strategjik, tregoi se deri tani, masat e nevojshme për zbatimin e planit, janë ndërmarrë në masë 60%. Gjithashtu, u informua edhe mbi nevojën për formulimin e opinioneve dhe dokumenteve për hartimin e Planit Strategjik të INTOSAI-t 2017 – 2022. Për këtë arsye, u theksua se është e rëndësishme të promovohet një bashkëpunim dhe shkëmbim opinionesh midis Komiteteve të qëllimeve strategjike, Grupeve të punës rajonale dhe organet e tjera të brendshme të INTOSAI-t.

6. Bashkëpunimi me Grupet e Punës Rajonale

Rritja e bashkëpunimit ndërmjet INTOSAI-t dhe Grupeve Rajonale, ka qenë plotësisht në linjë me Planin Strategjik. Më tej, u prezantua edhe një listë e Kongreseve dhe Asambleve të Përgjithshme që janë mbajtur gjatë 2012:

- XII ASOSAI – Asamble e Përgjithshme, mbajtur në Jaipur, Indi, 29 shkurt – 03 mars 2012;
- VII EUROSAL/OLACEFS – Konferencë, mbajtur në Tbilisi, Gjeorgji, 17 – 19 shtator 2013;
- XV PASAI – Kongres, mbajtur në Noumea, Kaledonia e Re, 2 – 5 tetor 2013;
- XXII OLACEFS – Asamble e Përgjithshme, mbajtur në Gramado, Brazil, 5 – 10 nëntor 2013.

*Përshtati : Dëshira Huqi
Drejtorja e Marrëdhënieve me
Jashtë dhe me Publikun*

Institucione Supreme të Auditimit (SAI)

GYKATA FRANCEZE E LLOGARIVE

«Unë dua që nëpërmjet një mbikëqyrje aktive, të zhduket pabesia dhe përdorimi legal i fondeve të jetë i garantuar».

Napoléon Bonaparte Paris 1807.

Historiku i Gjykatës së Llogarive në Francë

Gjatë gjithë kohës së ekzistencës së saj, Gjykata e Llogarive franceze, pavarësisht periudhës kohore, ka pasur si moto të saj auditimin e parave publike.

Ajo është kryesisht përgjegjëse për auditimin e llogarive publike shtetërore, institucioneve publike kombëtare, ndërmarrjeve publike, sigurimeve shoqërore dhe organizatave private që u

jepen fonde nga shteti ose nga publiku. Ajo e informon Parlamentin, Qeverinë dhe opinionin publik mbi rregullsinë e llogarive. Kjo gjykatë e ka qendrën në Paris, në "Palais Cambon".

Nëse i referohemi historisë së Gjykatës së Llogarive, në vitin 1256, nga oborri mbretëror doli një urdhëresë për krijimin e një komisioni, i cili do të informonte mbretin çdo vit për gjëndjen e llogarive. Disa vite më vonë, në vitin 1303, u krijua Dhoma e Llogarive të Parisit.

Ne vitin 1467, sipas nje urdhërese te Louis XI, gjykatësit e llogarive ishin te përhershëm dhe mund te zëvendësoheshin vetëm ne rast vdekje, dorëheqje ose te dënimit për shkak te shkeljeve flagrante gjatë ushtrimit te detyrës. Ne këtë mënyrë, gjykatësit e llogarive janë të përhershëm dhe kjo rrit shkallen e pavarësisë ne punën e tyre.

Në 1807 Napoloni krijoi Gjykatën e parë të Llogarive, që ishte vazhdimësia e Dhomës së Llogarive të Parisit, duke u shprehur : «Unë dua që nëpërmjet një mbikëqyrje aktive, të zhduket pabesia dhe përdorimi legal i fondeve të jetë i garantuar». Kjo gjykatë ishte e centralizuar dhe unike deri në 1982 kur u krijuan Dhomat rajonale dhe territoriale nëpërmjet decentralizimit.

Organizimi

Gjykata e Llogarive përbëhet nga shtatë dhoma (organe gjyqësore) dhe secila prej tyre drejtohet nga një President. Ne përbërje te tyre ka këshilltarë, auditues, raportues dhe ekspertë. Për çdo dhomë janë caktuar fushat e përgjegjësisë. Gjykata kryesohet nga Presidenti, i cili emërohet nga Presidenti i Republikës.

Gjykata, dhomat rajonale e territoriale të llogarive (CRTC) formojnë një urdhër juridiksioni sipas të cilit Gjykata e Llogarive është gjykata më e lartë. Për aktivitetet e gjyqimit, Gjykata shërben si organi i apelit për vendimet e dhëna nga CRTC-ja. Këshilli i Shtetit shërben si Gjykatë Kasacioni për Gjykatën e Llogarive dhe CRTC-në.

Të gjithë anëtarët e Gjykatës së Llogarive janë gjyqtarë me status te përhershëm, që rregullohet me dispozitat statusore të Shërbimit Publik dhe jo te gjyqësorit. Rekrutimi behet vetëm nga studentët më të mire të ENA (Ecole Nationale d'Administration). Një

procedurë specifike lejon te rekrutohen disa punonjës në vit, te cilët mund të jenë edhe nga Administrata e lartë shtetërore.

Ne kuadër të misionit të saj për të certifikuar llogaritë e Shtetit, Gjykata e Llogarive mund të rekrutojë ekspertë te jashtëm, të cilët janë në përgjithësi nga kabinetet e mëdha të auditimit ose funksione të tjera private apo publike. Fushat e përgjegjësisë që mbulon çdo Dhomë :

- Dhoma e 1re: Ministrinë e Financave dhe të gjitha institucionet e tjera financiare publike
- Dhoma e 2te: Ministrinë e Mbrojtjes, te industrisë, te energjisë, te turizmit, te tregëtisë se jashtme dhe te gjithë organizmat publike që punojnë në fushen e industrise.
- Dhoma e 3te : Ministrinë e Arësimit, te kulturës rinitë e sporteve dhe institucionet që lidhen me to
- Dhoma e 4^t : Ministrinë e Drejtesise, të brëndshme, të jashtme dhe gjykatat e apelit te dhomës rajonale të llogarive
- Dhoma 5te: Ministrinë e punës dhe të çështjeve sociale, të formimit profesional dhe të strehimit.
- Dhoma e 6te : Ministrinë e Shëndetësisë dhe të sigurimeve shoqërore dhe organizmat qe mbulojnë sigurimet shoqërore
- Dhoma e 7te : Ministrinë e transporteve , të Menaxhimit të territorit, të bujqësisë dhe të peshkimit, të ambientit

Misioni

Misioni i Gjykatës se Llogarive është që të sigurojë rregullsinë, efikasitetin dhe efektivitetin e përdorimit të fondeve publike. Për t'iu përgjigjur këtyre detyrave, të cilat janë preçizuar gjerësisht në nenin 47-2 te Kushtetutës, ky institucion gjykon, auditon, vlerëson dhe

certifikon.

Dhomat rajonale dhe territoriale kane kompetencë të trefishtë për autoritetet lokale dhe institucionet e tyre publike. Ato auditojnë llogaritë e shtetit, menaxhimin dhe auditimin e fondeve buxhetore. Ato gjithashtu kontribuojnë në vlerësimin e politikave publike dhe kushtet e zbatimit të tyre në nivel lokal në kontekstin e sondazheve tematike.

Dhomat rajonale dhe territoriale të llogarive, kontribuojnë në transparencën e informimit të publikut dhe në këtë mënyrë në demokracinë lokale, duke publikuar gjetjet dhe vëzhgimet e tyre, si dhe duke u përpjekur për t'i bërë ato sa më shumë të kuptueshme dhe të përçojnë mesazhe të qarta:

- Për të hedhur dritë mbi gjendjen e financave publike;
- Të formulojë rekomandime konkrete dhe reale sipas të cilave menaxherët publikë duhet të përkrahen për të ndryshuar praktikën e tyre në mënyrë më efikase dhe efektive;

Gjykata e disiplinës buxhetore dhe financiare (CDBF)

Gjykata franceze e disiplinës buxhetore dhe financiare është një juridiksion financiar, themeluar në vitin 1948.

Ndryshe nga Gjykata e Llogarive, e cila auditon "llogaritë" dhe jo kontabilistët, kjo gjykatë ka kompetenca që përfshijnë me ato të gjykatës penale.

Ajo ka kompetenca për të gjykuar veprimet e disa administratorëve publikë dhe për këtë ajo duhet të njihet me aktet e ndërmarra prej tyre, si psh urdhrat e dhëna për shpenzime të ndryshme. Kjo gjykatë gjykon gabimet serioze (te rënda) të drejtuesve të ndërmarrjeve publike. Ajo mund të merret në disa raste shumë të kufizuara me parregullsitë e akteve të drejtuesve ekzekutivë vendorë (si psh Presidenti i Këshillit Rajonal, kryetari i

bashkisë...), por CDBF nuk është përgjegjëse për akte të nënshkruara personalisht nga ministrat, të cilat janë kompetencë e kontrollit që ushtron Parlamenti mbi qeverinë.

Ajo është e përbërë nga një numër i barabartë anëtarësh që vijnë nga Gjykata e Llogarive dhe nga Këshilli i Shtetit.

Këshilli i mbledhjes së taksave të detyrueshme (CPO)

Këshilli është përgjegjës për vlerësimin e progresit dhe të ndikimit ekonomik, social dhe buxhetor të të gjitha taksave të detyrueshme. Ai është i ngarkuar gjithashtu me dhënjen e rekomandimeve për çdo çështje në lidhje me taksat e detyrueshme.

CPO paraqet çdo vit një raport për punën e tij tek Presidenti i Republikës dhe në Parlament.

Ligji i 20 prillit 2005 thekson se qeveria pret nga CPO një "tablo të plotë të nivelit të taksave të detyrueshme, që do të thotë, nga njëra anë, taksat e mbledhura nga autoritetet shtetërore, lokale dhe institucionet publike të bashkëpunimit dhe në anën tjetër, të gjitha kontributet e detyrueshme të mbledhura në emër të institucioneve të mbrojtjes sociale. CPO mund të ngarkohet me kërkesë të Kryeministrit ose të komisioneve të Parlamentit, përkatësisht komisioni i Financave ose ai i çështjeve sociale, për të realizuar studime në lidhje me çdo çështje brenda kompetencave të tij.

Këshilli duhet të jetë në gjendje të analizojë gjendjen dhe trendet e mbledhjes së taksave, në mënyrë që të ndihmojë qeverinë të marrë vendime të drejta në këto fusha.

Këshilli Mbikqyrës

Këshilli Mbikqyrës kryesohet nga

Presidenti i Gjykatës, në mungesë të tij, drejtohet nga Dekani i Presidentëve të Dhomave. Këshilli mund të mbledhet në seancë plenare dhe seanca të zakonshme. Gjatë seancave plenare, këshilli përpara se të dërgoje për miratim raportin vjetor publik dhe raportet e parashikuara nga Ligji Organik, në fillim dorëzon projekt-raportin tek Presidenti i Gjykatës ose tek Prokurori i Përgjithshëm, në mënyrë që të kontrollohet prej tyre.

Anëtarët e Këshillit janë:

- Presidenti i Gjykatës,
- Prokurori i Përgjithshëm që merr pjesë në takime dhe në debate dhe nuk ka të drejtën e votës,
- Presidentët e Dhomave të konsideruar si këshilltarë,
- Këshilltarët e lartë,
- Këshilltarët e lartë në detyrë të veçantë, Seancat e zakonshme drejtohen nga Presidenti i Gjykatës. Këshilli është i përbërë nga kryetarët e Dhomave, si dhe pesë këshilltarë, të emëruar çdo vit nga Presidenti i Gjykatës. Presidentët e Dhomave rajonale ose territoriale të llogarive me gradën e këshilltarit, gjithashtu marrin pjesë gjatë këtyre seancave edhe pse ata kanë marrë pjesë në raportin e ekzaminuar nga Presidenti. Anëtarët e tjerë të Gjykatës së Llogarive kanë të drejtën e pjesëmarrjes në Këshillin Mbikëqyrës gjatë seancave të rregullta, por pa të drejtë vote. Këshilli gjatë seancave të zakonshme shqyrton disa draft-raporte publike përveç atyre të shqyrtuara nga Këshilli gjatë seancave plenare, me përjashtim të raporteve lidhur me organizatat që marrin donacione.

Pavarësia, kolegjaliteti, kundërshtitë.

Këto rregulla dhe parime janë garancitë

e paanshmërisë dhe cilësisë së punës së gjykatës së llogarive.

Pavarësia

Pavarësia e Gjykatës është bazuar në statusin e saj, që daton që nga fillimi i tij në 1807. Kjo pavarësi mbështetet gjithashtu në pavarësinë e anëtarëve të saj, gjyqtarë me mandat pa afat, me garanci ligjore të forta që nga viti 2006. Pavarësia është gjithashtu çështje kulture, mendësie dhe praktike, dhe në këtë këndvështrim, kjo pavarësi është e lidhur me eksperiencën e gjatë dhe prestigjin e kësaj gjykate.

Kolegjaliteti

Kolegjaliteti është një rregull i rëndësishëm në funksionimin e Gjykatës. Nëse auditimi është individual, vendimi është kolegjal. Gjykatësi, edhe pse udhëzon “për të ngarkuar dhe shkarkuar,” në vijim vetëm propozon për vëzhgimet e konstatuara. Vendimi i marrë në kolegjalitet, “fshin” pozicionimin personal dhe kur shpallet vendimi ruhet sekret i votës së secilit. Kolegjaliteti është kusht për legjitimitetin dhe besueshmërinë e Gjykatës.

Kundërshtitë

Natyra kundërshtuese e procedurës është një parim i përgjithshëm në çështjet gjyqësore, vendosur nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe ky rregull zbatohet për të gjitha procedurat e Gjykatës. Koncepti është i thjeshtë, por është kompleks në zbatim dhe ka evoluuar me kalimin e viteve për shkak të reformave të ndërmarra. Një ekuilibër është kërkuar gjithmonë në mes të nevojës për të njohur këndvështrimin e të “audituarit” dhe nevojës për të realizuar auditimin në një afat të arsyeshëm. Gjykata, për të qenë e dobishme, duhet të jetë në

gjendje të shprehet qartë dhe pa vonesa të gjata.

Auditimi i llogarive të shtetit

Deri në vitin 2008, procedura para Gjykatës së Llogarive ishte sekrete, e shkruar dhe objektive, duke ruajtur parimin e kundërshtisë : kur konstatohej një shkelje, Gjykata nxirrte aktin për një pezullim të përkohshëm, duke i lënë personit dy muaj kohë për të siguruar dokumente shtesë mbështetëse ose për të paguar shumën që mungonte, vendimi përfundimtar mund të dilte vetëm pas kësaj periudhe.

Në 2008, ligji ndryshoi këtë procedurë sepse audiencat ishin publike dhe vendimi ishte përfundimtar.

Kontabilistët kontrollohen për zbatimin e detyrave të tyre dhe kur rezulton që ata kanë operuar sipas rregullave, gjykata akordon “shkarkimin nga detyrimet”. Në të kundërt, nëse gjykata gjen gabime si në pasqyrimin e të ardhurave ose të shpenzimeve, atëherë ajo e deklaron kontabilistin në gabim dhe ky i fundit duhet të paguajë dëmin e shkaktuar nga të ardhurat e tij personale.

Çdo dhomë kontrollon sipas fushës që mbulon një here në vit llogaritë e shtetit. Institucionet shtetërore respektive në rrethë gjykohen nga 26 Dhomat rajonale. Ekziston mundësia e apelit të vendimit.

Auditimi i menaxhimit

Gjykata nuk ka kompetenca për të gjykuar zyrtarët që janë në drejtim (urdhëruesit), por ajo mund të auditojë mënyrën e tyre të menaxhimit përmes dokumentacionit që u japin kontabilistët. Mbështetur në ligj, që nga viti 1982, mund të auditojnë saktësinë dhe ligjshmërinë e vendimeve të tyre, nëpërmjet një raporti vlerësimi. Ky auditim është jo-juridik dhe nuk mund të çojë në një vendim kundër zyrtarit, por

mund të venë në dukje vëzhgimet e konstatuara tek drejtuesit e tyre ose i referojnë mangësitë e konstatuara në Gjykatën e disiplinës buxhetore dhe financiare.

Auditimi dhe menaxhimi i shërbimeve publike

Në auditimin e ndërmarrjeve publike nuk jepen gjykime por raporte të veçanta ose opinione. Përveç ligjshmërisë ose rregullsisë së operacioneve financiare, analizohet efektiviteti i administratës apo organizmit që auditohet, me qëllimin e vetëm, mirë përdorimin e fondeve publike. Një herë në vit, Gjykata përgatit një raport publik për Parlamentin dhe për Presidentin e Republikës, i cili botohet në Fletoren Zyrtare. Raporti vjetor publik është i ndarë tani në disa botime që dalin në periudha të ndryshme : një raport të përgjithshëm dhe raporte të veçanta për një temë të vetme. Në zbatim të kushtetutës, Gjykata e llogarive ka edhe një mision tjetër, atë të asistencës së parlamentit nëpërmjet një raporti vjetor në lidhje me ecurinë e ekonomisë kombëtare dhe orientimin e financave publike.

Çertifikimi i llogarive të shtetit

Në zbatim të ligjit, Gjykatës i është dhënë edhe detyra e certifikimit të llogarive të Shtetit. Viti i parë kontabël që i është nënshtruar këtij rregulli është 2006. Ky mision i ri e vendos Gjykatën në zemër të reformës së financave të shtetit.

Gjykata duhet të mbajë qëndrimin e saj mbi llogaritë vjetore të publikuara nga Ministria e Financave, sipas rregullave dhe parimeve të kontabilitetit të shtetit francez : rregullsia, sinqeriteti, në kuptimin e një “foto” reale të rezultateve të një viti, si edhe për

gjendjen financiare dhe asetet e shtetit në fund të vitit.

Asistencë për Parlamentin

Sipas Kushtetutës (mbështetur në aktin e datës 23 korrik 2008), Gjykata ndihmon Parlamentin në auditimin e aksioneve të qeverisë sepse parlamenti ka misionin e vlerësimit të politikave publike. Për të kontribuar në kryerjen e kësaj detyre, Gjykata prodhon raporte hulumtuese me kërkesën e Senatit dhe të Asamblesë Kombëtare në lidhje me auditimin e politikave publike. Ky veprim është pjesë e një bashkëpunimi midis Gjykatës dhe legjislativit në kontekstin e auditimit në rritje të shpenzimeve publike dhe vlerësimit të performancës së politikave publike.

Në organigramën e gjykatës së llogarive një vend të rëndësishëm zënë : Prokurori i Përgjithshëm dhe Sekretariati i përgjithshëm

Prokuroria është e përbërë nga prokurori i përgjithshëm, i cili asistohet nga avokatët e përgjithshëm. Prokuroria e përgjithshme është e ngarkuar të kujdeset për zbatimin e ligjeve dhe të ndihmojë Gjykatën në qartësimin e çështjeve të ndryshme. Prokuroria duhet të ndjekë dhe të bashkëpunojë për zbatimin e vendimeve të nxjerra nga gjykata. Prokuroria tradicionalisht ka qenë një nyje lidhëse midis gjykatës dhe autoriteteve të ndryshme shtetërore.

Prokuroria është projektuar për të ndihmuar gjykatën, të analizoje dhe të konkludojë mbi parregullsitë e raportuesve dhe të masave të marra gjatë auditimit të tyre dhe mund të prononcohet mbi rëndësinë relative të parashtrimeve të tyre.

Prokurori i Përgjithshëm mbikëqyr punën e Gjykatës, në lidhje me

subjektet që kjo e fundit duhet të kontrollojë ose të gjykojë. Me iniciativën e tij, Prokurori i Përgjithshëm, garant i financave publike, mund të kërkojë Gjykatës për të hapur një procedurë ose rishikojë një vendim. Ajo gjithashtu mund të apelojë kundër vendimeve të dhomave rajonale të llogarive dhe gjykimeve të Gjykatës së Kasacionit duke kërkuar një verifikim të dytë. Ajo gjithashtu monitoron ekzekutimin e vendimeve të Gjykatës dhe në përgjithësi, është përgjegjëse për monitorimin e progresit të punës së saj. Prokurori i Përgjithshëm gjithashtu luan një rol të veçantë në lidhje me dhomat rajonale dhe territoriale sepse ai duhet të sigurojë funksionimin e mirë të këtyre të fundit, nëpërmjet prezencës së prokurorit financiar që ai i zgjedh vet.

Sekretariati i Përgjithshëm (strukturat mbështetëse)

Është përgjegjës për funksionet mbështetëse për kontrollin dhe menaxhimin administrativ. Staf mbështetës i Gjykatës së Llogarive është i ndarë në struktura të ndryshme (drejtori, zyra, etj) disa të lidhura direkt me Sekretariatën e Përgjithshëm, të tjerë nën autoritetin e një Shefi shërbimi. Ky staf administrativ i shërben Gjykatës, prokurorit të përgjithshëm dhe dhomave rajonale dhe territoriale.

Sekretariati i Përgjithshëm dhe shërbimet administrative

Presidenti i parë ka nën autoritetin e tij, sekretarin e përgjithshëm dhe dy zëvendësit e tij, të zgjedhur nga radhët e gjyqtarëve të Gjykatës dhe që kanë gjithashtu pozicione drejtuese në një nga shërbimet administrative. Ndër shërbimet administrative, disa janë të lidhura direkt me Sekretariatën e

Përgjithshëm, të tjerët nën autoritetin e një shefi shërbimesh.

Shërbimet administrative të lidhura direkt me Sekretariatit e Përgjithshëm

- Drejtoria e komunikimit
- Shërbimi i raportit publik dhe i programeve

- Drejtoria e marrëdhënjëve me jashtë, auditit të jashtëm dhe frankofonisë

- Rregjistri i Gjykatës së Llogarive
- Shërbimi juridik

Shërbimet administrative nën autoritetin e një drejtori të përgjithshëm shërbimesh

- Drejtoria e Burimeve Njerëzore dhe e Trajnimeve
- Drejtoria e Financës dhe e Auditimit
- Drejtoria e IT
- Drejtoria e Logjistikës
- Drejtoria e protokollit dhe arkivës

Përshtati: Irena Islami

Departamenti i Kërkimit Shkencor
Zhvillimit dhe TI.

Profil

Institucione Supreme të Auditimit (SAI)

ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT E BULLGARISË

Zyra Kombëtare e Auditimit vazhdon traditat buxhetore të kontrollit të Dhomës së Lartë të Kontrollit, e cila është themeluar me ligj në 1880

Informacion i përgjithshëm

Zyra Kombëtare e Auditimit vazhdon traditat buxhetore të kontrollit të Dhomës së Lartë të Kontrollit, e cila është themeluar me ligj në 1880 dhe ka funksionuar deri në vitin 1947.

Neni 91 i Kushtetutës së Republikës së Bullgarisë thekson si më poshtë:

(1) Asambleja Kombëtare e ka

themeluar Zyrën Kombëtare të Kontrollit Financiar për të mbikëqyrur zbatimin e buxhetit.

(2) Organizimi, kompetencat dhe procedurat me të cilat Zyra Kombëtare e Auditimit të Brendshëm duhet të veprojnë, themelohen me ligj. Sipas Nenit të ri për Zyrën e Auditimit Kombëtar të miratuar në dhjetor të vitit 2010,

NAO përbëhet nga një president dhe dy nënkryetarë të zgjedhur nga Asambleja Kombëtare.

NAO ushtron kontroll mbi zbatimin e buxhetit, në fondet e tjera publike dhe ato të aktiviteteve, në përputhje me nenin e NAO-s dhe standardet e pranura ndërkombëtare të auditimit.

Detyra kryesore e Zyrës së Auditimit Kombëtar është të kontrollojë besueshmërinë dhe vërtetësinë e deklaratave financiare të buxhetit të financuara nga organizatat, ligjshmërinë, eficienten, efikasitetin dhe ekonomicitetin e menaxhimit të fondeve publike dhe aktiviteteve, si dhe për t'i siguruar Asamblesë Kombëtare informacion të besueshëm. Zyra Kombëtare e Auditimit është e pavarur në kryerjen e veprimtarive të saj dhe i raporton ato drejtpërdrejt në Asamblenë Kombëtare.

Operacionet e Zyrës së Auditimit Kombëtare janë kryer në bazë të parimeve të mëposhtme:

1. pavarësia, objektiviteti dhe besimi i mirë;
2. profesionalizmi, integriteti dhe paanshmëria;
3. konsistenca dhe parashikueshmëria;
4. hapja dhe transparenca;

5. besim, bashkëpunimi dhe konstruktiviteti.

NAO ka një buxhet të pavarur, i cili është pjesë e buxhetit republikan të Republikës së Bullgarisë.

NAO miraton një program vjetor të auditimit. Asambleja Kombëtare, mundet që në bazë të vendimit të saj, të caktojë që Zyra Kombëtare e Kontrollit të kryejë deri në pesë kontrolle në një vit, pa marrë parasysh auditimet e paracaktuara në programin vjetor.

Kuadri Ligjor

- Ligji për Zyrën Kombëtare të Auditimit
- Ligji për Auditimin e Brendshëm të Sektorit Publik
- Ligji për Inspektimin Financiar Publik
- Ligji për Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin në Sektorin Publik
- Zyra Kombëtare e Auditimit të Bullgarisë - Plan i Strategjik i Zhvillimit 2007 - 2012

Ligji për Zyrën Kombëtare të Auditimit Neni 1.

(1) Ky ligj do të rregullojë strukturën, funksionet, organizimin dhe veprimtarinë e Zyrës Kombëtare të Auditimit, si dhe kompetencat e organeve të veta.

(2) Zyra Kombëtare e Auditimit të Brendshëm duhet të ushtrojë kontroll mbi zbatimin e buxhetit, fondet e tjera publike dhe aktivitet në përputhje me këtë ligj dhe me

standardet e pranuara ndërkombëtare të auditimit.

Detyra kryesore

Neni 2.

Detyra kryesore e Zyrës Kombëtar të Auditimit është të kontrollojë besueshmërinë dhe vërtetësinë e deklaratave financiare të organizatave të financuara nga buxheti, ligjshmëria, eficientia, efikasiteti dhe ekonomia e menaxhimit të fondeve publike dhe aktiviteteve, si dhe për të siguruar

Kuvendin Kombëtar me informacion të besueshëm.

Pavarësia

Neni 3.

Zyra Kombëtare e Auditimit do të jetë e pavarur në kryerjen e veprimtarisë së saj dhe duhet t'i raportojë Asamblesë Kombëtare.

Llojet e auditimeve

Neni 5.

(1) Zyra Kombëtare e Auditimit do të kryejë:

1. auditimet financiare;
2. auditimet e përputhshmërisë e menaxhimit financiar;
3. auditimet e performancës;
4. auditimet specifike.

Qëllimi i Auditimit

Neni 6.

(1) Zyra Kombëtare e Auditimit do të kontrollojë:

1. buxhetin e shtetit;
2. buxhetin e skemës publike të

sigurimeve shoqërore;

3. buxheti i Fondit për Sigurim Shëndetësor Kombëtar;

4. buxhetet e komunave;

5. buxhetet e tjera të miratuara nga Asambleja Kombëtare.

Neni 9.

(1) Zyra Kombëtare e Auditimit do të bashkëpunojnë me Gjykatën

(2) Evropiane të Audituesve dhe institucionet e larta të auditimit të vendeve të tjera në fushën e auditimit të jashtëm dhe do të përfaqësojë Republikën e Bullgarisë në organizatat ndërkombëtare të institucioneve të larta të auditimit.

Zyra Kombëtare e Auditimit

Neni 12.

(1) Zyra Kombëtare e Auditimit përbëhet nga një President dhe dy nënkryetarë që zgjidhen nga Asambleja Kombëtare.

(2) Kryetari do të zgjidhet për një periudhë 6 vjeçare dhe nënkryetari për një periudhë 7 vjeçare.

Bashkëpunimi ndërkombëtar

Aktiviteti ndërkombëtar është i lidhur ngushtë me procesin e pranimi të Republikës së Bullgarisë në BE dhe NATO, me zgjerimin e bashkëpunimit me Gjykatën Evropiane të Llogarive, të SAI-ve të vendeve anëtare të BE dhe SAI-të e vendeve të Evropës Qendrore dhe Lindore.

Zyra Kombëtare e Auditimit e Republikës së Bullgarisë është anëtar i INTOSAI-t, EUROSAI-t dhe Shoqatës së SAI-ve të vendeve ku flitet frëngjisht. NAO shkëmben korrespondencë me rreth 50 SAI mbi bazën e marrëdhënieve dypalëshe dhe shumëpalëshe.

NAO e Republikës së Bullgarisë ka nënshkruar marrëveshje bashkëpunimi me SAI-t e Republikës së Lituanisë, Republikës së Maqedonisë, Mongolisë, Republikën e Polonisë, Rumanisë, Federatën Ruse, Ukrainës, Republikën Autonome të Krimesë, Letonisë dhe Gjeorgjisë.

Në vitin 2000, NAO e Republikës së Bullgarisë organizoi takimin e kryetarëve të SAI-ve të vendeve të Europës Qendrore dhe Lindore,

Qiprs, Maltës dhe Gjykatën Evropiane të Audituesve.

Në vitin 2003, u mbajt në Sofje një konferencë ndërkombëtare me temë “Roli i Institucioneve të Larta të Auditimit në luftën kundër mashtrimit e korrupsionit dhe bashkëpunimi me autoritetet e tjera”.

Kontrolli i Lartë i Shtetit i Shqipërisë ka vendosur kontakte gjatë vitit 2012 dhe është në pritje të nënshkrimit të marrëveshjes së bashkëpunimit.

Përgatiti: **Xhuljeta Çela** Specialiste në Drejtorinë e marrëdhënieve me Jashtë dhe Publikun

Profil

Institucione Supreme të Auditimit (SAI)

ZYRA E AUDITIMIT TË SHTETIT TË MAQEDONISË

Organet e para të kontrollit të qeverisë janë krijuar pas Luftës së Dytë Botërore. Gjatë gjithë këtyre viteve ajo ka pësuar shumë reforma, derisa Zyra e Kontrollit të Shtetit u shndërrua në Institucionin më të Lartë të Auditimit

Statusi i SAO-s

SAO është themeluar në vitin 1997 nga Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, në bazë të Ligjit të Auditimit Shtetëror (SAL). Deri në qershor të vitit 2006, SAO ka pësuar katër amendime.

Dy amendimet e fundit, përfshijnë dispozita që lidhen me mandatin e auditimit mbi subjektet e sektorit publik, kriteret e planifikimit të auditimit, publikimin e rezultateve të auditimit, shpërblimet, stafin, politikat etj. SAO ka nisur të funksionojë në fillim të vitit 1999, me nëntë punonjës nga Departamenti i Auditimit në ish Zyrën e Operacioneve të Pagesave. Zyra e Auditimit të Shtetit drejtohet nga Audituesi i Përgjithshëm i Shtetit dhe zëvendësi i tij, të cilët

zgjidhen nga Parlamenti për një periudhë prej 10 vjetësh.

Fushat e auditimit

- Buxheti i Republikës së Maqedonisë;
- Buxhetet e njësive të qeverisjes vendore; - Buxhetet e fondeve;
- Përdoruesit e fondeve të buxhetit dhe shpenzimet e tyre; - Ndërmarrjet shtetërore;
- Banka Kombëtare e Republikës së Maqedonisë;
- Personat juridikë, në të cilën shteti është aksioneri kryesor; - Partitë politike që financohen nga Buxheti;
- Agjencitë dhe institucionet e tjera të përcaktuara me ligj;
- Institucione të tjera, të cilët financohen nga fondet publike

- Përfituesit e fondeve të BE-së dhe institucioneve të tjera ndërkombëtare. Auditimi i Shtetit, në aspektin ligjor, ka të bëjë me:

- Shqyrtimin e dokumenteve, letrave dhe raporteve gjatë kontrolleve dhe auditimeve të brendshme

- Shqyrtimin e procedurave financiare dhe të kontabilitetit, si dhe të dhënave elektronike dhe sistemeve të informacionit, për të vlerësuar vërtetësinë e pasqyrave financiare dhe përputhshmërinë me standardet e kontabilitetit; - Shqyrtimin e transaksioneve financiare të përcaktuara si shpenzime qeveritare, nëse janë në respekt të shpenzimeve të përcaktuara në ligj; - Vlerësimin nëse fondet janë shpenzuar ekonomikisht, në mënyrë efikase dhe efektive (auditimi performancës).

Qëllimi i Auditimit

Kryerja e auditimeve përcaktohet në programin vjetor të SAO-s. Subjektet e mëposhtme janë të detyrueshme të auditohen, të paktën një herë në vit. - Buxhetet (buxheti i RM, buxhetet e njësisve të qeverisjes vendore dhe fondeve);

- Shfrytëzuesit e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë; - Buxhetet e njësisve të qeverisjes vendore;

- Ndërmarrjet shtetërore të themeluara nga Republika e Maqedonisë - Partitë politike të cilat financohen nga buxheti; Subjektet e audituara që përfshihen në Programin Vjetor të SAO-s, përzgjidhen në bazë të kriterëve të caktuara të tilla si madhësia, shumta e fondeve publike të mbledhura, risqet e menaxhimit, ose me kërkesë të Parlamentit. Numri i përgjithshëm i njësisve ekonomike, të cilat i nënshtrohen auditimit në të gjitha

nivelet, është rreth 2000.

Kuadri i metodologjisë

SAO kryen auditime financiare (rregullsinë) dhe të performancës. Auditimi i qeverisë kryhet në përputhje me dispozitat e SAO-s, standardet e INTOSAI-t dhe IFAC-it, Kodin e Etikës së INTOSAI-t, si dhe me legjislacionin në fuqi të Republikës së Maqedonisë. SAO ka krijuar Manualin e Auditimit Financiar dhe të Performancës, të cilat janë vazhdimisht në zhvillim, duke marrë parasysh praktikat më të mira të komuniteteve ndërkombëtare.

Publikimet

SAO paraqet në Kuvend një raport vjetor mbi auditimet e kryera dhe funksionimin e saj për vitin e kaluar, jo më vonë se data 30 shtator. Ky raport përfshin informacione mbi zbatimin e rekomandimeve, mbi dobësitë sistematike të identifikuara në kontrollet e brendshme, si dhe raste të korrupsionit raportuar nga Komisioni shtetëror Anti-Korrupsion. Në raport paraqiten edhe raportet e auditimit për zbatimin e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë, buxhetet e ministrive, si dhe fondet dhe ndërmarrjet shtetërore të përcaktuara me ligj. Raportet e auditimit që përmbajnë konstatime për parregullsi të mëdha mund të paraqiten në Parlament edhe para paraqitjes së Raportit Vjetor. Këto raporte vjetore, SAO i publikon edhe në faqen e tij të internetit. Gjithashtu, SAO publikon edhe buletin e tij, i cili u publikua për herë të parë në dhjetor 2005. Audituesi i Përgjithshëm i Shtetit informon publikun mbi rezultatet e auditimit sipas rrethanave.

Financimi

Veprimtaria e SAO-s financohet nga:

- Buxheti i Shtetit, (për përdoruesit e buxhetit dhe përfituesit e fondeve të BE-së dhe fondet e tjera ndërkombëtare)
- Tarifat nga subjektet e audituara, në përputhje me Tarifat e SAO, miratuar nga Parlamenti.

Struktura

SAO përbëhet nga 11 njësi organizative dhe aktualisht ka 79 të punësuar. Qëllimi i tij është të arrij në 125 të punësuar, të cilët do të sigurojnë performancë optimale në aktivitetin e tij.

Anëtarësimi

Zyra e Auditimit të Shtetit është anëtare e:

- INTOSAI-t që nga data 29 Mars 2001;
- EUROSAI-t që nga data 31 Maj 2002,
- Grupi i Punës për Auditimin e Mjedisit (ËGEA), që nga Tetori 2002
- Grupi i Punës për TI, që nga Dhjetori 2005.

Kontrolli i Lartë i Shtetit i Shqipërisë është duke punuar për të realizuar së shpejti një marrëveshje bashkëpunimi me Zyrën e Auditimit të Shtetit të Maqedonisë, e

cila do të nënshkruhet në datën 24 qershor 2013

Përgatiti: **Xhuljeta Çela** Specialiste në Drejtorinë e marrdhënieve me Jashtë dhe Publikun

Profil

Institucione Supreme të Auditimit (SAI)

ZYRA E AUDITIMIT TË INSTITUCIONEVE TË BOSNJËS DHE HERCEGOVINËS

Objektivat

Të sigurojë, me anë të auditimeve, opinione të pavarura për ekzekutimin e buxhetit dhe të pasqyrave financiare, si dhe përdorimin dhe menaxhimin e burimeve dhe pronave shtetërore nga institucionet e B&H.

Zyra njofton institucionet përkatëse dhe opinionin e gjerë publik, mbi gjetjet dhe rekomandimet e auditimeve, me anë të publikimeve të raporteve të auditimit.

Zyra është një organizatë jo-politike dhe nuk mund të mbështesë ose të bashkëpunojë me ndonjë parti politike.

Kuadri Ligjor

Ligji për institucionet e auditimit të Bosnjës dhe Hercegovinës

I. Dispozita të Përgjithshme

Neni 3

1. Qëllimi kryesor i zyrës së auditimit është që të sigurojë mendime të pavarura mbi ekzekutimin e buxhetit dhe raportet financiare, si dhe

përdorimin dhe menaxhimin e burimeve dhe pronës shtetërore nga Këshilli i Ministrave.

2. Zyra e Auditimit informon publikun dhe institucionet përgjegjëse për gjetjet dhe rekomandimet nga publikimin në kohë i raporteve të auditimit dhe me forma të tjera të informimit, nëse këto janë të rëndësishme.

3. Zyra e Auditimit, është organizatë jopolitike dhe nuk mbështet apo krijon lidhje me asnjë parti politike.

Neni 11

(Korniza e Auditimit)

8. Sipas dispozitave të këtij ligji, kompetencat e Zyrës së Auditimit zbatohen në të gjitha institucionet publike të Bosnjës dhe Hercegovinës, duke përfshirë:

- (a) Parlamentin
- (b) Presidencën
- (c) Këshillin e Ministrave dhe institucionet e financuara nga qeveria
- (d) fondet ekstra-buxhetore që mund të parashikohen nga ligji

9. Kompetencat zbatohen si në vijim:

- (a) Fondet në formën e një kredie ose të një granti, të cilat sigurohen nga agjencitë dhe organizatat ndërkombëtare për një projekt të caktuar apo institucion në Bosnjë

dhe Hercegovinë.

(b) Fondet e siguruara nga buxheti për çdo institucion, organizate apo organ tjetër

(c) Çdo njësi, në të cilën shteti zotëron më shumë se 50 për qind të aksioneve.

(d) Të gjitha aktivitetet financiare, administrative, programet dhe projektet e menaxhuara nga një ose disa institucione publike, duke përfshirë edhe të ardhurat nga shitja e pronave, privatizimit dhe koncesionet

Neni 20

(Zyra e Auditimit)

1. Zyra e Auditimit, është institucion më i lartë për auditimet e institucioneve publike të Bosnje dhe Hercegovinës, me seli në Sarajevë.

2. Zyra e auditimit mund të vendosë të ngrejë zyra rajonale kur këto janë të nevojshme për stabilitetin ekonomik të tyre.

3. Zyra për Auditim përbëhet nga: Audituesi i Përgjithshëm, deputetët, personeli i auditimit dhe nëpunësit e zyrës.

Bashkëpunimi Ndërkombëtar

Bashkëpunimi ndërkombëtar i Zyrës së Auditimit të Institucioneve të Bosnjës & Hercegovinës praktikohet nëpërmjet:

- 1) Anëtarësimit në bashkëpunime

ndërkombëtare profesionale dhe aktivitetet brenda këtyre shoqatave. Zyra e Auditimit ka qenë anëtare e INTOSAI -t (Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të Auditimit) që nga viti 2001 dhe e EUROSAT-t (Organizata Europiane e Institucioneve Supreme të Auditimit) që nga viti 2002. Zyra merr pjesë në aktivitetet e këtyre organizatave (kongrese, programe

trajnimi, aktivitetet kërkimore, etj), të cilat synojnë përmirësimin e praktikave të auditimit në sektorin publik dhe nxitjen e koordinimit midis institucioneve shtetërore të auditimit;

2) Zyra e Auditimit zhvillon bashkëpunime të suksesshme dypalëshe me SAI-t e tjerë në formën e seminareve të përbashkëta, vizitave, shkëmbimeve, përvojave, aftësive dhe informacionit.

3) Një aspekt shumë i rëndësishëm i bashkëpunimit ndërkombëtar të Zyrës së Auditimit është bashkëpunimi me

Gjykatën Europiane të Audituesëve (ECA). Zyra e Auditimit të institucioneve të B&H, së bashku me SAI-t e Shqipërisë, Malit të Zi, Kroacisë, Maqedonisë dhe Turqisë, ka përfaqësuesit e saj në Komitetin e Oficerëve dhe rrjetin e vendeve kandidate dhe kandidate potenciale të BE-së dhe merr pjesë në mënyrë aktive në grupet e tyre të punës.

4) Përveç bashkëpunimit me SAI-t e tjera dhe organizatat profesionale, Zyra e Auditimit krijon dhe mban kontakte të vazhdueshme me institucionet e tjera ndërkombëtare të tilla si: Banka Botërore, USAID, SIGMA, GRECO, etj.

Kontrolli i Lartë i Shtetit i Shqipërisë do të vendosë marrëdhënie bashkëpunimi gjatë vitit 2013 me këtë SAI të rajonit.

Përgatiti: **Xhuljeta Çela** Specialiste në Drejtorinë e marrëdhënieve me Jashtë dhe Publikun

CONTENT

Title	AUTHOR	PAGE
Editorial: The AI-SAI Performance in 2012, towards a modern public audit institution	Dr. Bujar Leskaj	
The Role of Supreme Audit Institutions in developing Public Financial Management	Speech by TCA President, As. Prof. Dr. Recai AKYEL in the IV-th EUROSAI/ARABOSAI Conference	
INTOSAI 22nd Symposium Audit and Counselling by Supreme Audit Institutions: Opportunities and Risks.	Dr. Josef Moser, Secretary General of INTOSAI	
Responsibilities of Supreme Public Authorities arising from challenges of UN General Assembly Resolution, A/66/209, 22 december 2011	Speech by Vice/President of NIK, Mr. Wojciech Kutyla in the IV EUROSAI/ARABOSAI Conference	
Optimization of the dynamic resources - a national policy pillar	Academician Prof. Dr. Skënder Osmani Faculty of Geology - Mine Polytechnic University	
Professional education, an ongoing necessity	Prof. Dr. Jorgji Bollano, Chairman of National Accounting Council Prof. As. Dr. Hysen Çela Chairman of IEKA's Executive Board	
"Issues of Contracting and Procurement of Social Services for Non-Profit Organizations."	Academician Prof. Dr. Aurela Anastasi Faculty of Law University of Tirana	
Analysis of Financial Statements	Prof. Dr. Halit Xhafa Member of BoA's Supervisory Board	

Accounting for concession agreements under international accounting standards for the public sector	Prof. As.Dr. Hysen Çela Chairman of IEKA's Executive Board Acca. Kleidi Kodra "Price Waterhouse and Coopers", Albania
Cost-Benefit Analysis in the public investments evaluation	Prof.As.Dr. Manjola Naço Msc. Blerta Zilja University of Tirana Faculty of Economy
Governance Integrity and SAI	Fatos Çoçoli Irena Islami AI-SAI
Making SAI's Twinning Projects successful	Practice Guide
Interviewing : An essential communication skill for SAI's auditors	International Journal of Government Auditing, Nicholas M. Zacchea
The Role of SAI in maintaining financial stability	INTOSAI Journal
Events and activities of AL-SAI during January– April 2013	INFO
INTOSAI	INFO
The 63rd meeting of the INTOSAI Governing Board	
Court of Accounts of France	Profile
Bulgarian National Audit Office	Profile
State Audit Office of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia	Profile
Audit Office of the Institutions of BiH	Profile

THE AL-SAI PERFORMANCE IN 2012 TOWARDS A MODERN PUBLIC AUDIT INSTITUTION

The stakeholders' confidence and trust in us as a SAI is fundamental for the implementation of our recommendations and the safeguard of public interest in the use of public money. Therefore, it is crucial that our work as SAI be professional, reliable and useful to stakeholders, primarily to the Parliament as the supreme legislative body of the country.

by **Dr. BUJAR LESKAJ***

As a Supreme Audit Institution (SAI), we have many stakeholders who support us in the fulfillment of our mission. We have the citizens, the Parliament, the audited entities, the Government and the civil society organizations. The stakeholders' confidence and trust in us as a SAI is fundamental for the implementation of our recommendations and the safeguard of public interest in the use of public money. Therefore, it is crucial that our work as SAI be professional, reliable and useful to stakeholders, primarily to the Parliament as the supreme legislative body of the country.

Our Annual Performance Report for 2012 is a direct response to the Parliament, and also a full and accountable response to other stakeholders' expectations. In particular, this Report focuses on our findings and recommendations, as well as on the methods that I, as AL-SAI Chairman and the other managers of

SAI have implemented to better use our human and financial resources, which are entrusted to us to carry out our mission as SAI. It summarizes the results achieved during 2012, by comparing them with the results of the previous budgetary year 2011.

The more deepened strategic objectives create new opportunities for us as SAI and for our main stakeholders as well, the legislature and the executive. The amendments adopted in recent years in country's legal framework for the public financial management bring a strong commitment to use public money with economy, effectiveness and efficiency and to deliver the proper services to citizens. The audit of the implementation of this new legal framework in a transparent and accountable manner is a challenge for us and we take it with full dedication, energy and confidence.

As we all know, independence is a prerequisite for a good public external audit. A new legal framework for AL-SAI, among others, respecting also the requirements of the new internal public

financial management legislation has already been submitted to the Parliament. One of my top priorities, for the years to come, is to ensure that this framework, which has been drafted in accordance with INTOSAI internationally recognized standards, is properly implemented, if it is going to be billed by the Parliament. This approach will be highly reflected in our work, as well as in the agreements with current and new partners who will help us in the future, on the basis of INTOSAI's motto "*Experientia mutua Omnibus prodest*".

On my opinion we can say that we have used all the financial means provided by you, to increase quality and coverage with audit. The impact of our findings and recommendations on auditees is steadily increasing.

We hope that this Report will contribute not only to strengthen our accountability, but also to raise the Parliament's awareness on the benefits of audits carried out by AL-SAI and the

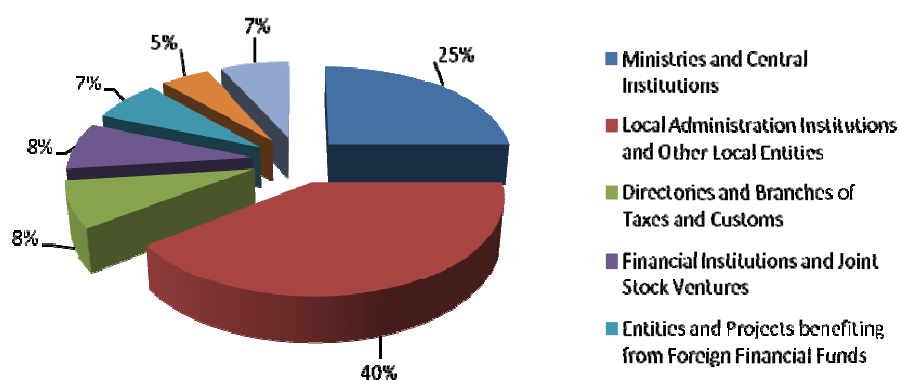
corruption and financial fraud that the institution plays.

Over the past year, we have worked to implement the recommendation of Parliament expressed in the Parliament's Resolution of April 26th, 2012 that "*AL-SAI should audit the use of State Budget funds and project funds financed by the EU and by the international financial institutions with objectivity, professionalism, quality and high efficiency*".

We believe that we have implemented it, by performing **177 audits** during last year, out of 153 planned and by completing **158 audits**

These audits were conducted in 40 central institutions, 64 local units, 12 directories, tax and customs branches, 12 joint stock companies and joint programs, 11 units and projects funded from foreign assistance, 11 property registration and administration units and 8 environmental protection institutions.

AUDIT STRUCTURE FOR 2012 (in percentage)

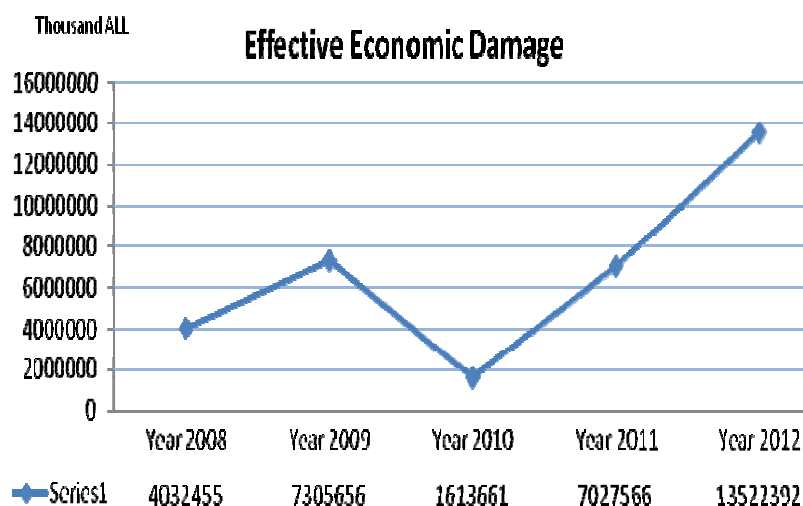

irreplaceable and deterrent role against

Transparency and accountability are the two main principles of good governance in the public sector and our responsibility as a SAI stays at the contribution we give to transparency and accountability of public funds management. This contribution has been the focus of all our performed audits. The most important issue for us has been to provide and maintain a high professional and quality level in the audits and to preserve this quality, in order to be guided by good examples. As an external audit institution, we have tried to stick to the quality standards and at the same time, our

auditors in their audits have tried to be fully independent, objective, impartial, professional skepticism and deep sense of public accountability.

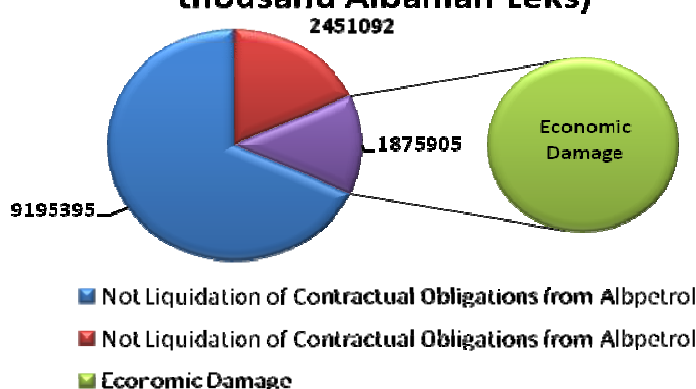
During the audits carried out in 2012 (auditing for a 2 to 3 year period of the auditee's activity up to date), we have found financial irregularities and violations on revenues collected and expenses incurred by the audited public entities (central and local Government units), with economic damage to the State Budget that amounts to **13,522,392,000 Albanian Lek, or 97.3 million euro**. The AI-SAI recommended that this amount shall be compensated 100 percent.

The bulk of the damage stays between the State oil company, Albpetrol Holding with 68 percent of the total damage and the State Albanian Electric Corporation, KESH Holding with 18 percent.

the Council of Ministers for the Improvement of Legal Acts (especially the High State Control Organic Law), Improvement of the Management of

2012 Structure of economic damage(in thousand Albanian Leks)

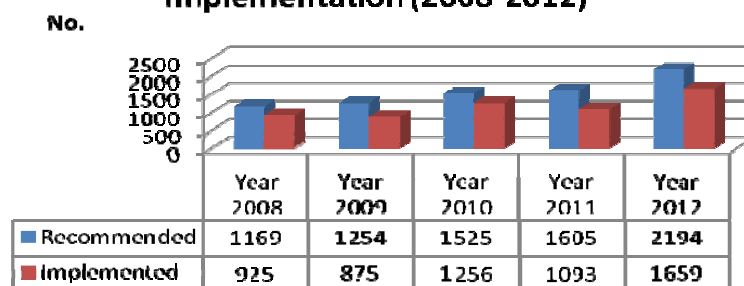
We have found violations of the financial discipline with a negative impact on State income and the performance of audited entities, in the total sum of **1,842,998,000 Albanian Lek**, or **13.2 million euro**. The bulk of the violations occurred with the concessions granted by the Ministry of Economy, Trade and Energy at the extent of 60.4 percent of the total.

The financial violations were observed mainly in the public procurement sector, in the sale and lease of State property and assets, in the city planning, operational costs, customs, taxes and fees, etc.

Following the recommendation of Parliament, contained in the above-mentioned Parliament's Resolution that "AL-SAI should consolidate the cooperation with the Parliament and

Monetary and Material Values, Increment of the Recommendations' Implementation of the Institution ", in 2012, we brought about a total of **58 proposals for the improvement of legislation** governing our auditees, including a request for a change in the Constitution. 25 from these proposals are already implemented, while 16 are currently under implementation. We have recommended **2,194 organizational interventions and measures** and 1,659 or 76 percent of them are already implemented. AL-SAI has also recommended **1,221 administrative and disciplinary measures**, out of which 860 or 70 percent of them were realized during 2012.

Recommended Organizational Measures and Their Implementation (2008-2012)

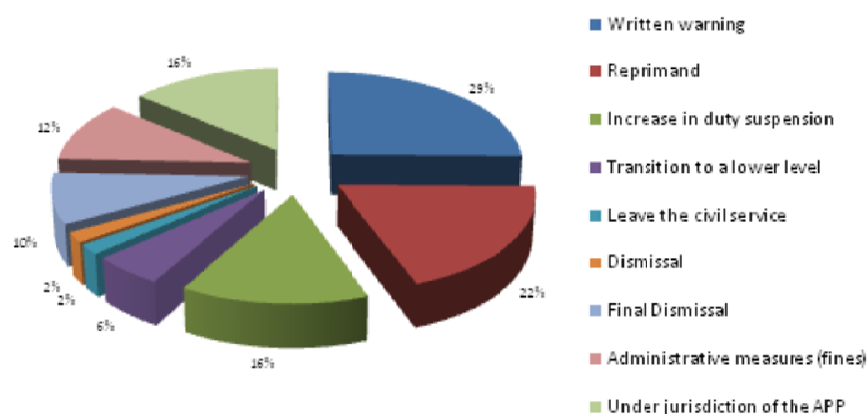

We face the fact that while the feasibility level for recommendations on legislative improvements is satisfactory, it is rather scarce as far as organizational, disciplinary and administrative measures are concerned. The implementation of our proposals to dismiss from work the employees found in severe violation of financial laws and regulations, especially those high-ranked managers, is quite low (out of 120 proposed only 53 dismissals were performed).

This low level is due to the lack of seriousness of the audited entities in the punishment of legal offenders within their staff, especially when it comes to high-level offenders. We need

to work hard for 2013 to increase the level of implementation of this kind of recommendations, to help in establishing the culture of punishment for public administration wrongdoers.

Disciplinary and administrative measures structure

Regarding the recommendation of the Parliament for the amelioration of the AL-SAI law (cited in the above passage), and pursuant to the recommendation of the 2012 EU Progress Report on Albania (which has underlined that: "*The external audit should be fully in line with INTOSAI standards*"), during 2012 we have completed the preparation of the amendments to our organic law, in an intensive cooperation with the DG-Budget, the SIGMA, the academic circles and the country's civil society.

The roundtable meetings that AL-SAI organized to discuss law amendments provided valuable suggestions which were reflected in the final draft of the bill, submitted to Parliament on November 30th, 2012, with the document No.945/4 and according to the DG-Budget, "entirely in line with INTOSAI standards".¹ The amendments bring a contemporary conception of the rights and duties of AL-SAI, similar to our European counterparts.

They will help to increase the level of implementation of our recommendations, to increase the administrative capacity, in specifying AL-SAI competence to audit the funds allocated by the EU for Albania till the final user and the right to certify the financial accounts of the audited entities. The amendments strengthen the functional and operational independence of the institution, making the AL-SAI a totally integrated unit, in

accordance with the functioning of the European Union SAIs. The amendments also provide for the certification of Public (external) Certified Auditors. We believe that the Parliament will support us, as it always does in these crucial matters.

Furthermore, the UN Resolution of December 22nd, 2011 on the "Promotion of Efficiency, Accountability, Effectiveness and Transparency of Public Administration by Strengthening the Supreme Audit Institutions" encourages UN Member States and their Parliaments to "*support SAIs to perform their duties in an objective and effective manner, being independent from the audited entity and protected from external influences.*" We were confident that this draft law was going to be on the agenda at the very early Parliamentary sessions. Now that we are ending the first trimester of regular Parliamentary session, I am urging you all, dear Members of the Parliament to consider the amendments to the AL-SAI law as soon as possible, as these amendments will improve good governance and increase the responsibility and accountability in public administration, and above all, our operation gets closer to the INTOSAI standards.

In applying the recommendation of Parliament, stated in the Parliament's Resolution that "*AL-SAI should increase the efficiency of audit activity by strengthening the financial audit and making faster steps towards performance audit*", during 2012, we increased the number of financial audits and performance audits, compared to the previous year (starting from a very

¹ Letter with Protocol No. 1354284 (2012) from Mr. Robert Gielisse, Director of VAT and PIFC Unit in DG-Budget, addressed to AI-SAI on November 16th, 2012.

low number of audits carried out in these fields). On September 2012, the institution established the Performance Audit Department, led by a PhD researcher in risk management, and composed of 16 experienced auditors within AL-SAI and new ones with clear perspective for professional development. The current world trends highlight the importance of the performance audit (for example, in Slovenia 1/5 of audits belong to this type, in the Netherlands 25 percent of the total are performance audits). This audit plays a major role, through the measuring of the economy, effectiveness and efficiency of the resources spent.

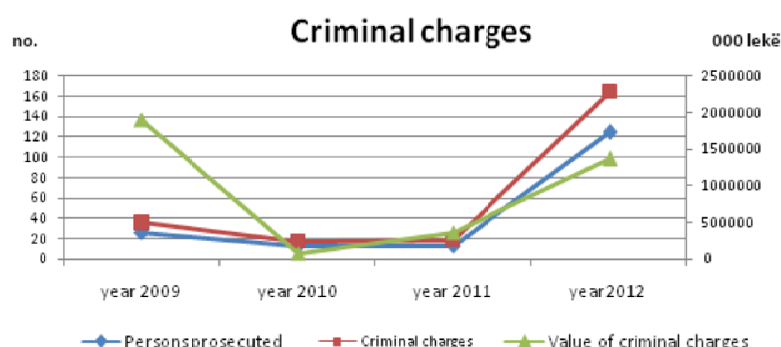
In order to improve the audit methodology and our reports, in February 2012 we established *ex novo* the Department of Research, Development and Information Technology. During 2012, the institution applied for technical assistance to the European Union Delegation in Albania and gained the opportunity to benefit from a Twinning Project on the development of audit methodology and audit capacities, supported by the IPA 2012 funds and amounting at 2.11 million euro, which will become operational in early 2014. This project is coming after six years that the institution had not received any foreign technical assistance.

A very important assistance in obtaining this project was given by the EU Delegation in Albania, by the Albanian Government, particularly by the Prime Minister and the Ministry of European

Integration, as well as by SIGMA, our permanent partner.

We all know that there is a negative perception from the public about the actual level of corruption in the public administration. This perception comes from the non-disclosure in time and at the adequate size of the measures taken against corruption by the State bodies responsible on combating this phenomenon. In this regard, good governance and concrete contribution to good governance provide for the best antidote to corruption. The International Monetary Fund has stated that "*promoting good governance in all its aspects, ensuring the rule of law, improving the efficiency and accountability of the public sector and fighting corruption, are essential elements of a framework in which economies can prosper*" (Guideline, "The IMF's Approach to the Promotion of Good Governance and the Fight Against Corruption", Edition of 2004, page 18).

It is a duty for all Albanian public institutions to be strong and independent institutions and to deepen the fight against corruption. The AL-SAI as the supreme audit institution assumed its very special place in this framework. As a SAI, during 2012, we have carried out 40 referrals for 125 public administration employees at different levels, almost twice as much as the three previous years altogether (in 2009 we had 9 referrals – in 2010 5 and in 2011, we had 6 referrals).

In these referrals, we have brought to the Prosecution Office for abuse with public property high ranked public administration employees at the level of Director of Cabinet in a Ministry, Director General in a Ministry, Director of the Public Procurement Commission, Mayors or former Mayors of cities and communes, senior district institution directors, etc. Still, we are aware that much more needs to be done to combat abusive acts and corruption in every level.

Our work is in tune with the 2008-2013 Crosscutting Strategy for the Prevention and Fight against Corruption of the Albanian Government, which requires a closer cooperation of key institutions that fight corruption, on the basis of shared institutionalized commitments. The Order of the Prime Minister No. 70 (18.04.2006) on the Implementation by the Executive Branches of Measures Proposed by Independent Institutions has helped us immensely, even though it should be applied more accurately and completely by the audited institutions. It has been widely observed that the increased

accountability of public managers immediately affects in reducing corruption. For this reasons, during 2012 we have tried to establish institutional synergy for good governance, cooperating with other State institutions. In March 2012, we signed a Cooperation Agreement with the High Inspectorate on Declaration and Control of Assets of High State Officials and with the Albanian Competition Authority, aiming to uncover each case of rapid enrichment of public functionaries, and cases of competition distortion in public tenders and auctions. In June 2012, AL-SAI signed a Cooperation Agreement with the Office of the Attorney General. This Office has initiated investigations for the referrals we have brought about. After preliminary investigation, it has decided to carry on in depth investigation for 36 referrals, pausing only 4 of them. The seriousness shown by the Office of Attorney General to the cases we brought is very important. An efficient cooperation between institutions such as the SAI and this Office in the detection and investigation of abuse with State property produces accountability and a higher degree of

responsibility in the implementation of a strict financial discipline and other public duties, what will in the long run reduce corruption.

This view was further sustained by the President of the Republic, His Excellency Mr. Bujar Nishani in his speech at the 2012 Annual Analysis of AL-SAI, stating that: *"This collaboration, this commitment, the desire and the vision already expressed in front of the public for a closer cooperation between your institution and the Attorney General's Office, will bring concrete examples to the public opinion."*

Pursuant to the recommendation of Parliament, stated in Parliament's resolution that *"AL-SAI should harmonize the External and Internal Audit activity, as well as develop and strengthen the Financial Management and Control System"*, we have signed in May 2012 a Cooperation Agreement with the Ministry of Finance, especially with its internal audit structures. This agreement is currently operating and will be fully implemented during this year (2013) in its main objectives, according to the standards ISSAI 9150 and ISSAI 1240.

A consolidated Internal Audit which functions well will greatly facilitate the implementation of our mission. The cooperation with the Internal Audit institution through ongoing consultations, sharing of work plans, development of methodologies, training and conducting joint activities, the use of the work of Internal Audit, when the latter is performed in accordance with professional standards, is vital for us. Both Internal Audit and the AL-SAI, through a secretariat

established by the Agreement, are committed to support the recommendations provided by both parties on audited entities and to assist the auditees in their implementation. We share the view that strengthening the capacities of the internal audit is the right way to support the maximum increase of accountability, transparency and integrity in the Government.

On the other hand, we can properly face our main challenge, the modernization of the institution, if we coordinate well our work with other institutions' work in the public sector. In fulfilment of our objective put in the strategic platform established on December 2011 for the institution, we ensured professional cooperation with the Albania's

Institute of Chartered Auditors (IEKA) and the National Accounting Council, with whom we have signed Cooperation Agreement, to assist us in carrying risk analysis in the planning of audits, the quality audit process and the quality reporting of audit findings.

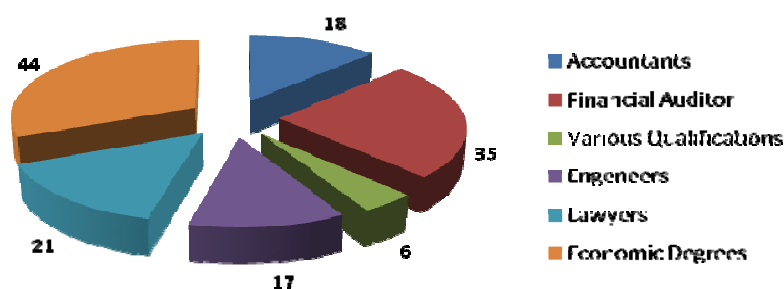
In the future, if the Parliament is not in the position to carry out the audit of our funds, these institutions of independent experts may be appointed by the Parliament itself to audit our funds.

In accordance with the recommendation of Parliament on *"Human resource development, giving priority to the expansion and qualitative improvement of training activity"*, during 2012 we have recruited under

the institution sent out during the seven years 2004-2011 altogether

We have conducted trainings with SIGMA experts in Tirana on performance audit, financial audit and

Structure According to Academic Qualifications

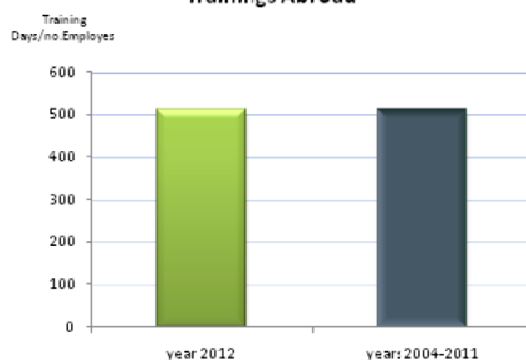
the rules of the employment in public administration 30 new employees. Five hold the scientific degree of Doctor of Science and eight hold the graduate level Master Diploma, in addition to the PhD. We have signed, from February 2012 onwards cooperation agreements with homologue developed institutions.

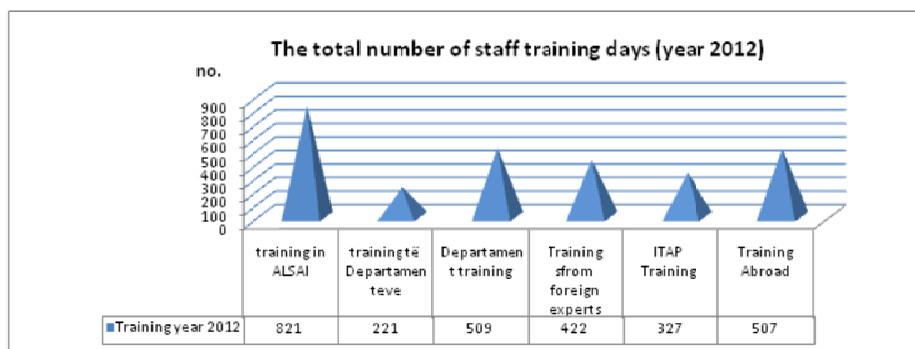
As a result of the implementation of these agreements during 2012, were trained abroad a number of SAI auditors equal to the number of employees of

information technology audit and training on internal resources. The year 2012 closed with 19.4 days of training per auditor in the SAI (only 2.1 days of training per auditor each year is the average inherited from 2011), with level indicators of training days per year of the SAI auditors as other developed SAIs in Europe.

In accordance with the recommendation of Parliament to *"Enhance the transparency of AI-SAI"*

Trainings Abroad

versus the media and civil society, as well as increase cooperation with the academic environment", we have handled 358 letters, denunciations and complaints from citizens on different issues, 111 of which have been found to fall out of the powers and jurisdiction of the SAI, and 247 requests and complaints within the competence of the institution, 171 of which have been verified and have given appropriate response, while 76 are in the process of verification. While in 2011 the institution records show an extremely low numbers of letters and complaints received from citizens. As a result of the complaints received during 2012, our SAI has dismissed from work four auditors, for two of whom it has brought referral for abuse of office.

The institution has been open to the media and has worked with them, doubling the number of editorials, press releases and articles, and increasing by 3.5 times the number of television film sequences, compared to 2011.

The AL-SAI during 2012 has cooperated extensively with the academic world, especially with the professors of the Faculty of Economics and Faculty of Law of the State University of Tirana in workshops, consultative meetings, etc., which is a great cooperation, but still

not completely institutionalized for bureaucratic and procedural reasons. To increase transparency and efficiency in the audit, the institution has signed cooperation agreements with some of the most prominent NGOs in the promotion of transparency in public administration and the fight against corruption, and in particular with Transparency International in Albania, Civil Alternative Movement, Transparency and Free Information Centre, the Institute of Contemporary Studies, the Institute for Democracy and Mediation, European Movement Albania and the Institute "G & G Group". NGOs seek cooperation not only on transparency matters, but also to actively participate in our audits and audit us.

Implementing the principle 8 of ISSAI 20 on the active communication of the SAI through professional publications, during 2012 the institution has prepared and published 10 informative and professional publications, such as: "AL-SAI 2011 Annual Analysis", "AL-SAI in the Parliament", "AL-SAI Semestral Analysis 2012", "EUROSAI and European SAIs", "ISSAI Standards 1, 10, 11, 20, 30, 40, 100 and 200", "AL-SAI History 1925-2012", three numbers of scientific

journal "Public Audit" and the updated Performance Audit Manual.

forum experience on public external and internal audit approach, bringing audit experience of developed counterpart institutions in the region and beyond.

On December 28th, 2012, the AL-SAI held its first Scientific Conference, referring to the multi-year history of the institution and the work of all the people who have contributed on the creation and maintenance of different time periods, with the occasion of the 100th Anniversary of Independence. The conference gave the message of preserving the identity and values of the main institutions of the State, as a basis for shaping the culture of a consolidated state. This activity for 2013 and subsequent years, aims to become a tradition and a professional

In conclusion, I would like to emphasize the efforts made to implement all your recommendations, deeply convinced of their usefulness and compliance with our strategic objectives. Of course, we are aware that we need to work more.

In cooperation with the SIGMA experts, we have prepared the AL-SAI Strategic Development Plan for the years 2013-2016, which contains the main objectives, such as improving the legal and regulatory framework in accordance with INTOSAI standards and European best practices, improving the methodology and increasing the audit

quality, improving the quality and increasing the number of performance audits, in addition to the consolidation of the financial and compliance audits, ensuring good governance and increased accountability and responsiveness on sound financial management. These objectives are in line with the four main directions of the EUROSAI Development Strategy, which are capacity building, development of professional standards, exchange of knowledge and experience, and management in accordance with the

principles of good governance and effective communication. Broad and deep cooperation with the Parliament, with citizens and civil society, with the government and with all our partners in the national and international level is the most comprehensive guarantee in the success of our efforts and objectives for 2013.

** Dr. Bujar Leskaj Al-SAI Chairman*

THE ROLE OF SUPREME AUDIT INSTITUTIONS IN DEVELOPING PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT

As. Prof. Dr. Recai Akyel *

I-INTRODUCTION

As a result of globalization, advancements in communication and technological improvements, important developments and novelties are witnessed in every field of social life. In parallel with the processes experienced in economic, political and social areas, there is also a pressure for change in public administration. In this context, public administrations are reshaped and the successful practices of private sector are finding their way into the public administrations.

The classical understanding of public administration is being replaced by a new public administration mentality that is citizen-oriented and open to

continuous innovation. Today, implementing the fundamental values of democratic government such as transparency, right to information, participation and accountability is among the priority goals of almost every state.

Since Public Financial Management (PFM) is one of the main elements of public administration, the developments and changes in public administration (including internal and external audit) affect PFM as well. Public administration, PFM and public audit are in interaction with one another.

PFM AND EXTERNAL AUDIT

Supreme Audit Institutions (SAIs), which conduct external public audits, are a part of the PFM system in their countries. The effective operation of SAIs and the generation of reliable reports by the SAIs play an important role in the improvement of financial system. The findings and suggestions in those reports generally form the most fundamental inputs of the reform processes in PFM. External audit focuses on providing consultancy and contribution to the public entities. The entities, the Parliament and the public

* President of Turkish Court of Accounts.

are informed in an accurate and reliable manner about the general functioning of the PFM; the risks in the system are put forward; and necessary suggestions are developed to eliminate those risks.

According to Lima and Mexico Declarations, there are some preconditions for conducting an objective and effective external audit. Accordingly;

- SAIs should be independent from the auditees and protected from external influences;
- SAIs should have the necessary functional, financial and institutional independence in fulfilling their tasks, and this should be regulated in the Constitution;
- SAIs should have the right to access all records and documents related to financial management and have the power to request all kinds of verbal or written information they deem necessary; and,
- All public financial activities should be within the scope of SAI audit without considering whether they are included in the national budget.

Generally accepted limits of external audit can be summarized as follows:

- SAIs do not audit the policies of the government or public entities, and they limit themselves to the audit of policy implementation, except for the cases when laws make it specifically necessary.
- SAIs should not intervene or seem to be intervening by any means in the management of the entities they audit.
- SAIs should generate audit reports based on the quality control process by improving their institutional capacities

and ensuring the professional competency of their personnel.

PFM AND INTERNAL AUDIT

Although the objectives of internal audit are parallel to those of external audit, the most important characteristic that distinguishes internal audit from external audit is that it is situated within the audited entity. In an effective PFM, the internal audit is expected to add value to the management by contributing to risk management, generating objective and reliable information, and supporting the development of internal control system.

It is considered that there are two factors that affect the success of an internal audit mechanism:

1 – Level of Independence: Internal audit should have a certain degree of independence so that the existing situation can be presented in real. In general, it is accepted to be less independent than external audit.

2 – Professional Competency: Since the activity area of the public sector has widened, the internal auditors, like the external auditors, should have knowledge and expertise in more than one field (such as accounting, information technologies and finance).

In a successful financial management system, internal and external audit mechanisms complement and support each other. As external audit organs, SAIs are tasked with reviewing the effectiveness of internal audit. The most suitable task-sharing should be made between the SAI and internal audit, and their collaboration should be ensured.

II-EXPERIENCES OF THE TURKISH COURT OF ACCOUNTS (TCA)

In parallel with the recent global developments, the pursuit of restructuring in public management has gained speed in our country as well. Significant changes have been made in Turkish public administration particularly as of 2000s. An extensive reform has been undertaken in PFM, which is considered to be one of the most important components of public administration.

The new PFM refers to the financial system, established with the Public Financial Management and Control Law no.5018, which was accepted in 2003 and entered into force with all its articles in 2005. The purpose of this Law is to ensure the effective, economic and efficient collection and utilization of public resources, accountability and fiscal transparency. The aim of the Public Financial Management and Control Law is to make the existing financial system more effective and to build a PFM and control system that complies with international standards and the EU norms.

With the enforcement of the Public Financial Management and Control Law, audit is regulated under two main titles as internal audit and external audit. This Law foresees that the internal audit is conducted by internal auditors and the external audit is conducted by the TCA.

EXTERNAL AUDIT

According to the Article 160 of Turkish Constitution, the TCA is tasked with auditing, on behalf of the Turkish Grand National Assembly (TGNA), the revenues, expenditures and assets of the public administrations within the

scope of the central government budget, social security institutions and local governments; and with performing other duties of audit or examination assigned by laws.

The audit of the TCA is carried out with the purposes of:

- Submitting reliable and sufficient information to the TGNA and the public concerning the activity results of public administrations, as required by the power of purse;
- Executing PFM in conformity with laws, and safeguarding the public resources;
- Evaluating the performance of public administrations; and,
- Establishing and extending fiscal transparency.

Public administrations within the scope of the central government budget and social security institutions, local governments, enterprises in which the share of the public sector is more than 50%, domestic and foreign borrowing of government, and all public resources, regardless of whether they are in the public administrations' budget are subject to the audit of the TCA.

In performing its duties, the TCA has the power to;

- communicate directly with public administrations and officials;
- call on relevant officials of all grades and categories in order to obtain information;
- request representatives from public administrations;
- request all kinds of information and documents related to audit from public administrations and other people and legal entities including banks; and,

- use experts from outside the TCA, if deemed necessary.

The TCA does not undertake propriety audit and does not render decisions that limit or remove the discretion of management. Audits are carried out in accordance with the generally accepted international auditing standards. For maintaining quality assurance, each stage of audit is reviewed constantly in terms of its conformity with audit standards, strategic plans, audit programs and professional code of ethics.

EXTERNAL AUDIT REPORTS

The audit of the TCA comprises regularity audit (financial audit and compliance audit) and performance audit. Financial audit covers forming an opinion on the reliability and accuracy of financial statements of public administrations and evaluating their financial management and internal control systems. Compliance audit covers the examination of the compliance of accounts and transactions related to the revenues, expenditures and assets of public administrations with laws and regulations. Performance audits are carried out through measuring the activity results related to the objectives and indicators determined by administrations within the framework of accountability.

As a result of these audits, other matters that are related to the audit or resulting from audit activities and that are required to be clarified may be reported as well. The reports of the TCA, except for the cases forbidden by laws, are announced to the public by the President of the TCA or Deputy President assigned by him within fifteen

days after the submission of the reports to the TGNA and related public administrations.

The TCA submits the following reports to the TGNA;

1 - Statement of General Conformity: It is prepared through evaluating the reliability and accuracy of the implementation results of the central government budget and comparing these with the results obtained from the audits of public administration accounts, and it is submitted to the TGNA.

2 - External Audit General Evaluation Report: It is prepared considering the regularity and performance audit reports of public entities, and it includes the significant financial matters that the TCA deems appropriate to be communicated to the TGNA.

3 - Accountability General Evaluation Report: It is prepared on the basis of relevant evaluation reports of audit teams on the accountability reports of the public entities and the issues that the TCA deems necessary to be reported to the TGNA.

4 - Financial Statistics Evaluation Report: The yearly financial statistics published by the Ministry of Finance are evaluated by the TCA in terms of preparation, publication, accuracy, reliability and conformity with the predetermined standards; and the results are reported to the TGNA.

5 - State Economic Enterprises Audit Reports: The audit reports of State Economic Enterprises are submitted to the relevant commission in the TGNA both individually and in the form of a general report that summarizes the important matters.

6 - Other Reports: Those reports, which are prepared as a result of audits and which do not fall within the scope of the reports mentioned above, may also be submitted to the TGNA. For instance, the TCA may audit the accounts, transactions and activities of public administrations based on a specific sector, program, project or topic.

INTERNAL AUDIT

In the Turkish PFM framework, the internal audit is defined as an activity of consultancy performed to provide guidance with a view to improving and adding value to the activities of the public administrations. Internal audit units, which are established within the entities but foreseen to function independently, form an integral part of internal control. Internal auditors, who submit their reports directly to the head of the administration, cannot be entrusted with any task other than their principal duty.

The Internal Audit Coordination Board has been established under the Ministry of Finance in order to monitor the internal audit systems of public administrations. Internal audits are performed in line with the auditing and reporting standards established by the Board on the basis of internationally accepted standards. Internal audit reports and the actions taken accordingly are communicated by heads of the administrations to the Internal Audit Coordination Board within two months at the latest.

During the audits of the TCA, the reports produced by internal auditors are obtained and used in risk assessment. Since internal auditors are

more familiar with the auditee, the TCA auditors communicate with internal auditors throughout the audit process. By virtue of this communication, the TCA auditors obtain information from internal auditors and their reports on significant matters and risks.

III-CONCLUSION AND SUGGESTIONS

The main role of an SAI, as an independent organization, is to contribute to the sound functioning of and to detect the deficiencies in the financial system and to inform public administrations, the parliament and the public. SAIs are expected to act as model organizations that lead by example through implementing contemporary management practices. Within contemporary PFM systems, internal and external audit corroborate each other. The more effective the internal audit is, the more successful the external audit becomes and vice-versa; and the audit work becomes easier. Both the SAIs and the internal audit units should constantly evaluate and renew themselves according to changing needs because the major factor that leads to success and effectiveness is institutional capacity. SAIs should have a specific strategy towards internal and external communication (the Parliament, the media, public, auditees, etc.). The stakeholders can be informed and their expectations can be understood, particularly by means of external communication. The public administrations, the Parliament and the public should attach the required significance and value to the SAI reports. Accordingly, the audited

entities should be apt to benefit from these reports.

The conduct of audits and reporting processes in accordance with the international standards will render the audit results more reliable in the eyes of the relevant parties, and ensure a certain level of quality in the audit.

Speech by:

As. Prof.Dr. Recai Akyel

In the IV EUROSAT/ARABOSAT

Joint Conference

16-18 April 2013, Baku

**Country Paper by Turkish
Court of Accounts (TCA)**

AUDIT AND COUNSELLING BY SAIs : OPPORTUNITIES AND RISKS

22nd UN/INTOSAI Symposium
5-7 March 2013, Vienna, Austria

"Experientia Mutua omnibus prodest"

Dr. Josef MOSER
Secretary General of INTOSAI

Madam Speaker of the Austrian National Council,
Distinguished Minister of Foreign Affairs,
Distinguished Undersecretary General,
Dear Colleagues,
Participants at this 22nd UN/INTOSAI Symposium

Welcome and Introduction

I am delighted to welcome so many of you at this 22nd UN/INTOSAI Symposium. The vivid interest among the INTOSAI community is ample evidence that INTOSAI had its fingers on the pulse of the times when choosing the theme for this Symposium – “Audit and Counselling by SAIs: Opportunities and Risks, as well as possibilities for engaging citizens”.

The active involvement of the INTOSAI members in the selection of a theme in the run-up to this event and the lively

interest in the Symposium show that INTOSAI has once again read the signs of the times. As public resources are becoming increasingly scarce, citizens are justifiably asking

1. How can public governance be designed more efficiently and economically, and

2. What contribution SAIs can make?

In response to these questions, we as SAIs must develop proposals and solutions for more economic and efficient public governance on the basis of our audit work and integrate these as effectively as possible into the process of government reform.

Objective of the Symposium

In keeping with INTOSAI's motto of *Experientia mutua omnibus prodest* (mutual experience benefits all), this Symposium aims at

– identifying prerequisites, ways and means for SAIs to make a most effective contribution improve and enhance the economy and efficiency of public governance,

- making visible the measures required to take advantage of opportunities and to avoid risks, and at
- highlighting practical examples that may serve as best-practice models.

Audit and counselling as a modern and effective approach of SAIs

The very title of this Symposium suggests that a modern and effective approach of SAIs towards better governance does not limit itself to auditing. The purely retrospective identification of shortcomings and deficiencies is no longer sufficient for SAIs to be perceived as an effective control element.

“Audit and counselling by SAIs: Opportunities and risks, as well as possibilities of engaging citizens” underlines that SAIs can harness their full potential in striving for better public governance only if they develop a counselling approach on the basis of their audit work – and here I emphasize exclusively on the basis of this audit work – which offers specific recommendations to both auditees and government managers which they can practically implemented in their respective spheres of action.

Audit and counselling are therefore two faces of one and the same coin:

- problems and potentials for improvement are analysed and identified in the course of retrospective, fact-based audits, and
- complemented by the forward-looking counselling approach with recommendations to improve and enhance the economy and efficiency of public governance.

Prerequisites

For this type of audit and counselling approach to unfold its full effects in terms of better public governance, a number of prerequisites must be met

1. The selection of audit subjects must be oriented towards the future.
2. Audits must not be a part of the day-to-day operations of government i.e. they should be conducted as pre-audits or ex-post audits (retrospectively), and always purely fact-based; and
3. The recommendations furnished comprise a practical added value, embracing a forward looking perspective with concrete solutions to enhance the economy and efficiency of public governance.

1. Selection of forward-looking audit themes

As regards a forward-looking selection of audit themes, SAIs should also focus their audits on the most crucial future issues, especially as resources are becoming scarcer. The selected audit subjects should cover all major areas that are relevant for the future delivery of government tasks such as the financial viability of public budgets, social security (health and pension) systems, or environmental sustainability.

The selection of audit subjects is crucial for future governance.

2. Pre-audit or ex-post audit

In all efforts to become more efficient in their audit work, SAIs must always guard their independence. This can only be ensured if SAI audits are not concomitant, in other words, if they not an integral part of day-to-day government operations.

Essentially, audits must relate to government activities which have already been completed. Only then will

it be possible avoid blurred responsibilities under public law as referred to in the Lima Declaration.

Importantly, audits must be conducted in a timely manner regarding the audited process, if they are to bring about concrete positive change.

Equally important, SAIs must deliver their assessment strictly on the basis of their legal mandates and within the framework of their audit findings. Only on this basis will the SAI be able to assert its objectivity and impartiality.

3. Future-oriented recommendations

The findings developed in the course of an audit together with the shortcomings and improvement potentials identified are the basis for the next crucial step towards enhancing the effectiveness of SAI work: the formulation of recommendations which are designed to improve governance.

From the data, facts and figures presented by the SAI it is possible to derive recommendations. These recommendations may either be used as specific instructions on how to redress the prevailing situation, or serve political decision-makers as information allowing them to exercise their political accountability; likewise they can spur reforms.

The recommendations resulting from SAI audits are addressed to both the auditees, and to Parliament and the public at large.

With these recommendations, SAIs can lay the foundations for reform and renewal which ultimately benefit society at large. In this context, the clearly and unambiguously stated recommendations generated by SAIs are a crucial element as they make the

counselling approach visible and effective directly in the audit process.

Counselling

Counselling in terms of effectively striving for the implementation of the recommendations does not limit itself to the one-time presentation of recommendations to the audited entity, or the one-time submission of audit reports to the legislature. The work of the SAI does not end with the presentation of reports and recommendations; here is where activities and efforts to achieve greater effectiveness must begin.

For counselling to have the greatest possible effect, the audit findings and resultant recommendations require a targeted follow-up.

The counselling approach concerns several entities:

- the audited entities - through the audit findings and recommendations which have been directly addressed to them in the course of an audit;
- the accountable decision-makers - who exercise internal or political control over the audited entity within a given system, and
- the public at large, the citizens - who want to gain a picture of the quality of government management and of suggested improvements to enhance the economy and efficiency of public governance.

For audit findings and recommendations to be most effective with these groups of addressees, they must be

- stated in a clear, unambiguous and solution-focused manner;
- addressed to the competent decision-makers, also in thematic

publications, in the course of the counselling approach,

- be actively defended by the SAI in the reform debate, and
- unfold a lasting effect beyond the scope of an individual audit.

Altogether, these counselling services create added value by enhancing the usefulness of individual audits, as well as the lasting impact of government audit.

Opportunities

The opportunities arising for SAls from the implementation of their recommendations –reinforced by the counselling approach – are obvious:

- enhanced effectiveness of the SAI;
- more efficient use of taxpayer's money;
- greater economy, efficiency and effectiveness of government operations;
- improved social, economic and societal development, and
- contribution to the implementation of the Millennium Development Goals, and finally
- greater visibility of the value and benefit of the work of SAls.

Risks

Given all the opportunities and chances which arise when SAls enhance their efficiency, it is important not to overlook the related risks and to identify measures to avoid these risks.

As SAls, we must act judiciously when auditing and counselling between the poles of opportunities and risks, in order to enhance our own efficiency and thus the benefit for society at large, without making ourselves vulnerable.

Here, the following prerequisites apply:

No involvement in the day-to-day management of government

To ensure SAI independence and credibility it is essential that SAls are not involved in the day-to-day operations of government in their audits. A clear-cut separation of responsibilities between administration and control is a sine qua non for independence and credibility.

Criticising the process, not the objective

SAls must always base their audits on the objectives defined by the competent bodies, to avoid exposing themselves to criticism of political interference.

It is essential that SAls do not contribute political objectives to the debate, but limit themselves to assessing the economy, efficiency, effectiveness as well as regularity and compliance of the ways in which the objectives stated by political decision-makers are attained.

Traceability of decisions

Specific recommendations always bear the risk of being commended by one political grouping, and criticised by another. To avoid any reproach of bias, SAls must ensure that every decision, starting from the selection of audit themes to specific recommendations, are purely fact-based and open to scrutiny in every phase.

Transparent and well-founded decisions are the best insurance against reproaches of bias and arbitrariness.

In order to take advantage of the opportunities arising from auditing and counselling, all while avoiding the inherent risks, the measures adopted on the basis of the counselling approach must ensure equilibrium between retrospective, fact-based audit

findings and forward-looking recommendations and proposals.

Let me share with you one practical example from the Austrian Court of Audit:

Counselling practice of the Austrian Court of Audit (ACA)

The ACA's counselling approach is inspired by the desire to fully harness the counselling potential resulting from the audits, to enhance the value and benefits both for the audited entity, parliament, and citizens, as well as for the ACA itself, and thereby strengthen trust in the ACA.

1. The ACA delivers its counselling function already during the audit process and makes recommendations for improvements.
2. The audits reports and the recommendations they include are submitted both to the auditees and to Parliament and then published on the ACA website.
3. The recommendations contained in the individual audit reports are also assessed for their relevance beyond the specific case at hand.
4. In the affirmative, the recommendations are categorized into 25 overall themes – from outsourcing and anti-corruption/anti-fraud measures to advertising -, summarized as “core statements” and again published on the ACA's website.
5. Based on the individual audit reports and the core statements which suggest approaches for structural reform, the ACA develops position papers which contain proposals for government reform, always on the basis of the audits it has conducted.
6. These position papers are likewise published by the ACA and proactively

communicated to decision-makers and made accessible to the public at large.

7. This is achieved by a range of different measures such as press briefings, interviews, and target-group specific presentations.

One successful example for this approach is the “Position paper on government reform” that was first published in 2007 and has now been re-issued in a third edition. It currently features 599 specific recommendations on reforming various areas of the Austrian public administration.

The proposals set out in the Position Paper were incorporated in the Austrian federal government's current government programme for the period 2008-2013 on the basis of which the top-levels of government set up a working group that is to elaborate consolidation measures.

First concrete achievements that are attributable to this counselling approach in the area of government reform were recorded notably in the nursing-care sector (leaner structures) and in the pension system (harmonisation of pension ages at province level and greater sustainability).

When implementing reforms, decision-makers always refer to the counselling function of the ACA and point out that reforms are necessary because they were suggested by the SAI. This demonstrates that auditing and counselling are two faces of one and the same coin:

- On the one hand, this approach makes the value and benefit of audits visible and enhances the impact of recommendations, since it leads to a

more frequent implementation of recommendations.

– On the other, it strengthens popular confidence in the Austrian Court of Audit; among all state institutions, the Austrian Court of Audit enjoys the highest trust among Austria's citizens, ranking first in the so-called 'confidence index'.

Conclusion

Distinguished colleagues,
Recent developments have revealed an increasing need for strong and efficient external government audit. In various respects, citizens long for strong, effective control bodies to be able to detect and avoid ill-directed developments early on.

Pinpointing shortcomings and deficiencies retrospectively is no longer sufficient. The question as to the added value and the impact of control institutions is gaining ever more ground.

Therefore, there is a growing need for SAIs to engage in future-oriented counselling alongside retrospective auditing. In this process, the principles of the Lima and Mexico Declarations must in no way be compromised. On the contrary, only if this is heeded will it be possible to reach our principal aim which is the best possible use of public funds in a credible and objective manner.

I therefore look forward to interesting presentations and debates which will contribute to the goal of this Symposium, i.e. drafting conclusions and recommendations on

– prerequisites, ways and means for a most effective contribution of SAIs to enhancing the efficiency and economy of public governance; and

– measures for using the opportunities and avoiding the risks for SAIs, and on

– best practice models

Acknowledgements

To conclude I would like to thank the United Nations Department for Economic and Social Affairs, DESA, represented by Undersecretary General WU Hongbo most cordially for the joint organisation of this 22nd UN/INTOSAI Symposium.

The United Nations and INTOSAI share common objectives. SAIs around the world are in a position to contribute to the implementation of the Millennium Development Goals, and we will reinforce these efforts in the future, both in the interest of the citizens of our countries, and in our very own interest.

Let me thank you all most sincerely for having gathered to attend this Symposium. I am pleased that in 2013 again we will be able to host a multi-faceted and multi-cultural UN/INTOSAI Symposium on the United Nations premises.

My thanks go to the speakers who are sharing their technical expertise and who will without doubt provide us with sufficient food for debate and exchange. I would also like to extend my sincere thanks to the theme chairs who will guide us rigorously through the coming three days of this meeting.

I wish us all a successful and productive 22nd UN/INTOSAI Symposium.

Dr. Josef MOSER

Secretary General of INTOSAI

RESPONSIBILITIES OF SUPREME PUBLIC INSTITUTIONS ARISING FROM CHALLENGES OF UN GENERAL ASSEMBLY RESOLUTION A/66/209

Each of our SAls is different, each of our countries is different. We have our own legal frameworks, our own different mandates, different traditions of statehood and various structures. However, I think we all agree that we have been entrusted the function we are holding, the function of being supreme auditors in our states for the sake of our countries' people.

Speech by: **Mr Wojciech Kutyla**

Dear Mr Chairman,
Dear Colleagues,

I am very pleased to take the floor at this EUROSAl-ARABOSAl conference. First of all let me thank our colleagues from Azerbaijan for organizing everything in such a perfect way. Mr Asadov, thank you very much for your invitation and for your great hospitality.

Independence is one of those issues that keep on coming back and back in our debates. Our basic INTOSAl document, the Declaration of Lima, tackled this issue quite extensively. 30

years later we decided to pass the Declaration of Mexico dedicated specifically to SAls' independence. The subject has been in focus of INTOSAl for quite a few years recently. 2 years ago, in December 2011 the United Nations adopted a resolution recognizing the importance of the principle of independence of SAls as defined in the Declarations of Lima and Mexico. Poland was very pleased to support the INTOSAl Secretariat in their efforts on the long diplomatic way towards that resolution. Let me take this opportunity and congratulate the INTOSAl Secretariat for making things happen.

Each of our SAls is different, each of our countries is different. We have our own legal frameworks, our own different

mandates, different traditions of statehood and various structures. However, I think we all agree that we have been entrusted the function we are holding, the function of being supreme auditors in our states for the sake of our countries' people. States are there for people, to offer their citizens an environment, a place to live their lives safely and to live as good lives as possible. And we, the SAls, are there to watch how the things are developing. We are part of the state structure but at the same time we are always a bit aside, watching, collecting data, analysing them and proposing governments ways to do things in a better way. This is our role.

A possibility to influence the way our states work is a great opportunity, but is also a great responsibility. People trust us and want to be able to rely on us, on what we tell them. That is why we are usually given so much independence in our actions.

SAls would usually focus more of their attention on rather negative aspects of the state functioning. It is quite natural, as there is always potential for improvement. Improvement understood as better observation of the law and procedures, improvement understood as better management and higher standards, and improvement understood as an ability of our governments to adjust their governance to all kinds of changes in our ever-changing world. We, the SAls, are not governments to propose policies. But once a policy is proposed and

implemented, once there is public money spent on it, we are there to act in order to deliver reliable information on what is going on.

In the 90s, as you might know, Dear Colleagues, Poland was going through a historic democratic and economic transition. The transformation was very deep and quite quick. It affected practically everybody in Poland, each family, every man and every woman. There were big reforms introduced, changing the very foundations of the Polish state, but also affecting people's individual lives every single day. The government had to act under a lot of pressure, political, social and economic. The transformation was very wanted and waited for, but once it was there going on it also evoked a lot of fear. We trusted our government that it really knew what to do and how and when to do it. But we also knew we were walking on the very thin ice. Of course people are always people, and the time of crisis is an opportunity not only for great reformers, but also it poses a risk of misusing the power. And this is why we, Supreme Audit Institutions, have to be there working, even and maybe especially hard and wisely in such difficult times.

Today, we are facing a very difficult time again. All of us, all over the world. We have to trust our governments and give them instruments to lead us through the economic crisis. Crisis is always painful and dangerous, but it is also an opportunity to introduce reforms, needed but feared, and so

very often delayed in better times. In crisis governments are expected and also allowed to use their mandate in a more energetic and decisive way. And I do believe we are now needed more than ever to watch them how they are doing it. It is a new environment also for the SAIs. We shouldn't prevent or discourage our governments from acting by evoking exaggerated social distrust in them. But we should continue our work as we have been given a very special tool belonging to the domain of democratic control, and people in our countries trust their governments also because they trust us and believe the governments are watched and commented on by us, effectively-working Supreme Audit Institutions.

We are meeting today because we believe there is an inseparable connection between our effective work and the sound management of our states. I have no doubts about that. I wish all of us a very fruitful conference and inspiring discussions. I hope to be leaving Baku wiser with your experience and able to use it back in my country.

Dear Colleagues, Thank you very much for your attention.

Speech by:

Vc/President of NIK, **Mr. Wojciech Kutyla** in the IV EUROSAI/ARABOSAI Conference

OPTIMIZATION OF THE DYNAMIC RESOURCES – A NATIONAL POLICY PILLAR

This paper provides some considerations on the optimization of human resources, natural, financial resources and the process of decision making on them in a given project (it might be a political one as well).

by:

Academician Prof. Dr. Skënder Osmani,

We address the following issues:

1. Presentation
2. Some issues of optimization of resources.
3. Management strategy, policy and project.
4. Management and its facilities.
5. What should be done?

Finally some conclusions:

-Understanding and reforming the State and civil society to enable them to draft a decision making scientific plan can actually be the most important national problem in the optimization of human, natural, financial resources, etc.

-The natural human-resources are the basis of national policy and strategy. Hence it is necessary to set up a department on the national strategy, using the human capital of universities, of country's scientists, as well as the national data base, projects, etc.

-The risk of natural human resources is essential in the optimization and implementation of strategies and projects and its assessment by a legal norm (law) is a necessity.

-The modest definitions of object, transformation (process) etc. are the starting points for building a theory of management, which has so far not a single semantics [1], [2], [3] It is time for a new development in the management theory, the preparation of managers capable of running and developing the society. This wind of change is knocking at our door....

Key words: *source, target, transformation, process, optimization, management, strategy, policy, transformation, project, risk, digitalization.*

1. Presentation

Human society has an eternal claim: welfare at the most. This is achieved by study, research, evaluation, development and rational use of all:

natural, environmental, information, financial resources. i.e. by optimizing them.

When it comes to the resources, it means the individual human and all other facilities that are used or will be used by man, directly or by exploiting and processing etc... Of course that is part of the physical, mental (with artificial intelligence), informational, communication environment, etc. The resource's dynamics is its change in time, while development is a positive change of their situation.

Optimization of dynamic resources in time includes rational use of human resources, natural resources, soil, water, air, energy, oil, minerals, renewable energy, agricultural resources, livestock, tourism, etc., financial information (schools, media, institutions, computer, robots, servers, networks, antennas, etc.), etc...

Optimisation is a permanent companion in the society. It appears in every cell of it, in any structure, individual, family, community, private or political organization, class, school, college, firm, company or government entity, army, police, diplomacy, party, department, country or community of states etc., ie anywhere and anytime, in any event, occurrence, etc..

Optimisation is a synonym of human life, because: each individual or family seeks a maximum lifespan, a much higher welfare, an optimal use of natural resources, economic, financial, educational, cultural, and recreational, resource information and communication etc... In this optimization the risk of any objects, situation, and process etc. is required to

be as small. When we talk about the risk of resources we consider the risk of natural resources, but not less that of the individual, family, community, etc...

2. Some resource optimization problems

We suppose a given structure with a finite number of human resources, etc. and asked to find an optimal number of them determined by an objective function and input conditions or criteria given before. Optimisation of resources is linked not only to the number, quantity, etc. of their capacity but also the quality.

For example: which should be the structure of our State (industry, agriculture, education, etc.) and its optimal hierarchy, how minister, counties, municipalities, villages, etc. should the country have, which will be their optimal structure, how manufacturing unit, service etc. should they have? If so, what is the optimal number of jobs for a given effective investment, or which should be the report of qualitative individuals, "players who make the difference" with persons who play a game with them. Optimization problems are faced also in the collaboration structures of cooperations of local and regional character with other states or even larger structures.

In the education area, it may be required how many classes or schools the area should have, or how many students a class should have, or how many branches must a university have, or how many universities should the country have, which is the maximum number of students who need to study at a branch inside or outside etc...

Similar examples can be provided in the field of "other natural resources" etc. as energy, hydrocarbon, such as mining, or agriculture (for example, which is the smaller size of plots of agricultural crops and livestock "below" which the production is not effective?, etc.. The same structuring problem (division) is also found in other activities, such as how many options should we analyze for a project of tunnel infrastructure, national roads, shops, etc., pipeline or power production Park, etc.

In many projects, it is very important the "problem of resources, tests, etc." and other aspects, ie the evaluation of a resource is essential to define the maximum distance between the tests, samples, or wells, of a mineral area so that the assessment of the area does not exceed a given error. Likewise by paralleling a human community with a source, one can raise the question: what should be the maximum number of people ("evidence") that should be considered in solving a given problem, ie the evaluation of an electoral vote, wich should be the maximum number of people in a meeting or the number of meetings to debate, analyze, formulate a given problem, etc..?

We can move to another area of thought that has to do with the design of engineering projects. In the [9] it is indicated that the cell is a finite element study and design of engineering fields, geological, etc. in a general sense even to many, many other areas. "

In the finite elements the problem that arises is to determine the maximum size of a finite element study of a field to be

effective (practically optimal). This scale (Scaling feature up) is a purpose function that is required to be optimized. In this overview the finite elements method is a method of optimizing the processes that characterize the above mentioned fields. Of course there are many other methods for resource optimization [8].

What about the optimization of financial resources? What can be said? Whenever it comes to optimization of resources and processes, as a rule it is also associated with "optimization of financial resources" thus proving the theory of duality that profit maximization problem (production of resources) is the dual problem of minimizing the cost (consumption of resources).

From this point of view, we can talk about maximizing the positive resources and minimizing the negative resources, regardless of their specifications, in a sense other objects where they belong. If fighting this optimization is not reached such crises, recessions, declines in other economic sectors, etc. this means that the "evil" start of these processes are others besides the resources (human and natural), although for them can not be discussed in order to elaborate, as may happen even today ..

The Risk of resources

In the human society the process is the fundamental element of its development, because it is known that it realizes the transition (change) of

objects (resources, inputs, etc.) from one state to another more advanced. A process is conditioned by various factors, some may be independent of the case (deterministic or safe) and while others, depending on the case (stochastic or uncertain). In general processes are random or stochastic, because security can be considered a "case" of uncertainty.

The risk as a process measure that does not meet certain "positive" criteria (ie not the best time, absenteeism, disability, disease, pollution, corruption, floods, deficient strategy, vicious politics, poor project, etc.) is found in every step. So life is on risk which necessarily must be evaluated (in one way or another ... The value of each activity and the risk of its realization are two criteria necessary for its computation. The activity "required" should possibly be optimal and with minimal risk, so it is required a stochastic optimization. Hence derives the stochastic role in every field of knowledge, study the practice, in every project development of human society, in science, sociology, strategy, policy, energy, engineering, finance, economics, agriculture, environment protection, medicine etc. etc..

Understanding the risks of natural resources is a broad topic, for which there are different semantic theories, and less risk assessment 'brain', man, individual, family, community, etc., because the process of "brain" is quite complex: thoughts, sensations, perceptions, etc..

In the everyday life we care to optimally communicate with a compact, sufficient and high-density information etc..For

example in a political, journalism and science conversation, in which they discuss a problem, the analyst, communicator etc, tries to present a clear, understandable and accurate problem.

Optimization of conversation does not mean durations, information gaps, data and information out of line, etc. because no one today has time to waste at work, outside his family, contrary everyone wants to win the maximally exploit time etc. Is very sensitive to this aspect the political communication, propagandation in the media, political campaigns, election, speeches, discussions on political institutions, etc.

Optimisation in the field of communication is an inherent requirement of the time, and why not a reserve, an "invisible" investment that necessarily increases the longevity of the effectiveness of the individual, community, society. It is "an indefinite integral to limit" to be analyzed and evaluated in every area of the human communication. Today more and more are talking about individual risk: risk for cognitive, mental, cognitive, aryetues, sensor, receptive, health, training, communication, etc... I think it will not be long day for the assessment of personality and human process (individual social) risk assessment of his condition wether it is necessary to move to a working position.

Each source (human, natural, environmental, etc.) has its dynamics, ie it varies in space, time, price changes, effectiveness, life expectancy, etc... Many factors affect this deterministic or

occasional dynamic. It is understood that the difference (positive or negative) of all human resources, natural resources, etc. is stochastic. Thus the calculation of reserves of oil and gas field to a determination of his sale price are both stochastic processes (the case)

In this case, naturally arises the question: what is the risk that the estimated reserves, the price of the contract, the risk that their sale or resale, in a more general plan, risk dynamics we reserve price and time etc.. In the resource strategy, optimal development of human resources and effectiveness of research, exploitation, processing, conservation of natural resources etc. are at the first hand. Obviously the strategy of resources, the latter can and should be evaluated with the relevant risks, so this strategy and relevant policies is stochastic.

From the above examples (and numerous others) we might think that optimization is global, it "exists" is everywhere and always present: in time and in every place, at every change and reform, etc... In every historical stage of development of society, in each of its system. Furthermore, whenever the company has changed the social system etc. (or it is been done a reform) this happened in the first place and above all because the system has guaranteed space successor, the dynamic conditions of the new development and the welfare level higher than the existing one, so a new optimal level.

Practically when it comes to an optimization of resources (processes)

we consider the set of all possible options to achieve a particular purpose and optimal scheduling optimal alternative of the aforementioned community, which is made in the form of a project, as it will be shown below.

3. Strategy, policy, project, management

The design and implementation of the project or, in a broader plan, its management is an optimization activity. But, what is management? The following are some definitions given by the author [18] [14]. :

- Management is the unity of strategy and politics. [8] [14]. [13], [12] [19]

where strategy is the set of all possible options for the implementation of a specific goal (this definition belongs to the theory of games [6]). [while policy is the implementation of the strategy in practice. Here I make these observations:

In the foreign and also our literature the management understanding is defined in different ways and has even different theories, [1], [2], [3]

Below the word political will be used just like to state policy as well as for public policy (in English politics policy respectively). The project has as the starting point the strategy and the latter has the purpose...

In this view the strategy is the set of alternatives of each activity (state or non-state (public) to achieve the purpose.

- *The project is the best option of a strategy (according to certain criteria) to be implemented, so optimal project provides a product. [14], [8], [9], [10]. From the above set of operations:*

Political order ---- draft strategy---- optimal product is management.

If we stick to this definition it appears that there is no strategy without purpose, so there is no political strategy, there is no political draft decision, there is no optimal product design, slightly strategy the first, politics (the second project) is thus seen that the optimal project that accomplishes a specific purpose is the onliest, politics and project are synonymous and optimization project is their fundamental attribute

Policy = Project + Decision + Application (product)

4. Management objects

Management has some basic meanings, among them the object (state), process etc.. We can deal and formulate these definitions:

- The object is a specific set of attributes (characteristics) of their connections. This may be the set of real or abstract, finite or infinite, random or deterministic, etc... So the object is identified by its name wich every name represents an object (specified).
- The structure of the facility or his behavior is the interconnection between attributes. It is understood that this conjunction may be, physical or abstract, mathematical, mechanical, etc..

- The object can be divided into sub items, these latter sub-sub items etc.

So a given structure is state, while its change (structure) is a process. It can be noticed that there is a correspondence (one for one, etc.) between the facility (plus data structure) and a certain understanding of its transformation

In terms of objects, management is an object composed of strategy and policy (project), it is slightly different the mental object of optimally transform in the real object and the latter project in its output. From the management point of view it is an activity "mathematically optimal" that means naturally an "integrator activity". We can not talk about an integrated management because its definition itself is an integral activity; eg incompatible with the definition given to the term "integrated resource management."

We believe that these definitions and others like these which are also given in other papers of the author [14], [16], [17], enable the creation of the management meanings and its laws, and the connection of this discipline with other disciplines as mathematics, information technology, sociology, psychology etc.

Similarly on this basis it is explained the management relationship with any other discipline that in its object studies the transformation or its respective process. In this point of view each discipline is a specific management of its facility.

Given that each object has its transformation which can be application, feature, function, operator,

method etc. appears that the management is based on many disciplines and vice versa they have management meanings such as mathematics physics, biology, chemistry psikiologjia, finance, and economy, IT etc. so every science and every human activity is considered managing.

It is understood that all the mathematical disciplines which optimize it, remain in its first line. Since management is an activity similar to a computer or is generally in a computer system, appears that IT (information technology), computer science, robotics, etc. are closely related to the management, its object and its development.

In a general overview, the author has written [18], [20], [14]

Lim of Policy = science = managemen

t-> ?

Policy tends to science but it never reaches it in a certain time. But wick should be the t variable? I have often been asked and continue to ask myself: when will it be the time for our country that the national policy becomes science. It is understood that the assertion, "the limit of the policy is science", is not about a particular place and time and nor as it could be determined, it is a limit with a mobile boundary because science always progresses steadily increased along with policy, so it is a dynamic limit...

So sciences progresses and also very close with it the decision making, policy (project) and even the "distance

science-policy" becomes increasingly smaller over time...

Below is an illustration of how is expected to be the dynamics of the project during the time (in a certain sense the policy) from the computer and information technology. Figure (1), from article [5] shows the development of accounting power of this technology (y axis) in the time t (x axis).

If we assume that this force is bought today (since 2013) with 1000 USD. From the chart, it is somewhere between the accounting power of the insect and mouse brain. In addition eg in the years 2020 to 2040 with the same amount of 1000 USD we will be able to buy an equivalent accounting power of the human brain, and somewhere around the 2050s the accounting power of all human beings on earth. So computers will be able to design all projects (policies) and to count them.

To further clarify the idea, the development of a mass communication, meeting, conference, campaign, lecture, book, project, etc., will be not just an electronic option, but a real event... Furthermore, the writer expressly states that the policy will be a strong science with deep roots in rigorous science. {We see that the politics will very soon become a strong science with its deep roots in the rigorous sciences.}

It should be emphasized that the term "the science is policy" is claimed since the beginnings of democracy in our country and is often written in the students auditorium, in several papers

and books, and especially materials (years 1997-2000) for the opening of the first management section of the Faculty of Geology and Mines, Tirana Polytechnic University [14].

The limit described above and the illustrative examples shows that the meaning of state and its policy (project) can and will change over time (eg the quality and value of votes would diminish the value of relatively scientific criteria, projects optimization will increasingly reduce the difference between programs "currently politic", the state structure will increasingly be optimized and unified, and will be globalized, etc..)

Thanks to the modern technology development, it will not be distant the time when all the projects (strategies, alternatives, databases, text, articles, meetings, and conferences) to be prepared with computers and other sophisticated devices, so "policy will be prepared, placed, played, evaluated etc. in the field of science and its application, the virtual abstract class of structures, etc." and will not need for colors. It will be a science group's policy competing with "winner" projects in local, national and regional communities who are responsible for their implementation.

And if so, ie the hypothesis is "real", we must make every effort to transform the "political society", so that the "politician" (manager of strategy or of the project) have the distinct training in

the science and application of project he leads.

Recently our country has a fair understanding of the project and its management by the politicians etc... This is necessary but not sufficient, at least when we do not have a scientific strategy and nor such a policy.

It should be remembered that the optimization of the couple object-processes should be seen in many aspects, both interior or exterior plan, not only real, physical, mathematical, technological, economic, etc., but also mental, social, communicative, etc.

For example in communication or other activities (political or social) you can not depart the question "where does the speaker ("man") thinks, ackts or communicates, in the ideas (strategies), alternatives or data field? Even worse, if "the man" "speaks for itself" (is not understood, does not speak clearly, etc.) or is out of line, "beats in the air, speaks in vain, etc..."

In passing, I would like to consider this subsection as an optimizing filter for the object presented, and in this case I mean also an interview of the famous world scientist Rudolf Kalman (creator of Kalman filters [21] with amazing applications in the planetary flight company NASA) who after receiving a very prestigious prize in Japan, was asked: "is anything else you want to say? He replied: "men" have three levels: the first sequence is the ideas, the second one are the alternatives, the third one are the data".

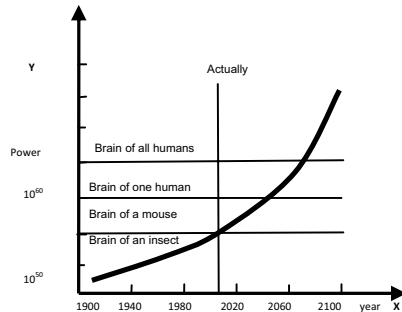

Chart 1: Forecasting the development of accounting power of computers

In the definitions meanings (the data from the above, this "filtering" would have this significance: first level-strategies, second level-alternatives, the third level-the data, then I would add: level zero-"man is on the topic but incomprehensible", level minus:-"out off topic".

The rule of the "three men" (or even more) is important not only in communication but in any event, even as if this is justified with a students "rule" that I have found written in several universities walls: " data is information, information is knowledge, knowledge is power" and then we say to them: "welfare is power, money," and why not it also makes you a strategist etc..

I mention that from years 1990 onwards I said "strategy first, politics second 'Why so? In the years 1975, 1978 I was leading (scientific) and also an author (with a group of specialists) of the VB project of Gorishti that at the time qualified as "the most important bank in the country"

This project, unlike all previous engineering projects (such as dams, the plants, factories, etc.) was made (designed) in many variants. At that time politics insisted that the policy of the VB project of Gorishti to be realized in a variant (not oil plan sitting even if temporarily), because otherwise if it would become more (a total of 13 variants were made) the politics Bureau "would become confused". "Since then the idea of time variations, which won with strong arguments, led me to the understanding of the strategy that flows derived from decision-making, policy, the opinion that I expressed openly since 1991.

So strategic thinking institutions preceed political institutions and not vice versa as often happens today. For example, for the situation of not having the candidate status of our country, was not taken into account that there is a policy strategy, which is a strategy game, in this game you have to step on the grounds "win, win" and then that the value of the game belongs to the people and none of the political institutions (in power or out of it). No one can oppose the strategy that is legitimate property of people and that establishes the policy (draft) of each institution in power or outside it.

In addition to the level of "three men", in the optimization of communication also operate other factors, for example the values of those who communicate, that based on my opinion, are synthesized in the form of those personalities:

- **Social** (moral values, kind, honest, fair, worker, of sacrifice, etc.)
- **Professional** (professional values: motivation, knowledge, habits, skills, etc.),
- **Political** (social values, professional state in the position of decision-makers)

For the materialization of this argument, today would look quite normal in a political communication (ie for a project) to invite for discussion as many participants ("men"). Of course you may have to state that would only be invited those men whose personality at least optimally solves the problem and realizes that exact decision. Natyrisht meeting, the man without value does not give value collection, the result is better for you to save time these "men" not only in this case but anywhere anytime when their value is not helpful.

There may be cases when a decision maker (politician) has this value diminished than other "Men" or it is not part of the foundation of his personality, though, the decision of "his" opinion should open the way to optimal thinking of his personality, even social. For example to whom can serve a dishonest communication, not right, without any morals etc., when transparency does not dominate but dominates the ignorance, mediocrity, lack of culture, arrogance, dictatorship, etc. prepotency?

Politics in a brief managerial sight

Optimization is a process of decision making in a project. , or a bit differently it is a politics specified by its object. Since the optimization is the scientific characteristics of "first order" of each activity, the statement "Politics is

getting more of a science" is a necessary condition for exponential growth acceleration. (Usually one of the main conditions that makes differentiation in the development of countries).

But based on the above definitions which are attributes or qualities of politics? Here are just some of them.

- *Politics is management... This management starts from the strategy, anlysis, alternatives, projects, subprojects, their design, implementation, monitoring, auditing of projects etc.. However, during these 20 years not rarely it has been individual, intuitive empirical, etc.), and unfounded in genuine strategy studies etc.*
- *Politics is all about innovation, because it gets constantly enriched with the knowledge of the highest level.*

When we talk about innovation in politics, we have in minded the new arrivals in it and especially those forming the scientific development of human resources in their processes, contemporary technology etc.

If we accept that the optimization of resources is the basis of national politics, then the optimization of the decision-making brain is the problem number one of resource optimization. Why? Because investment in the brain especially in "the decision-making brain" has higher efficiency than at any other potential human resource, energy, mineral, agricultural, etc...

So the politics should make every effort to be in the first line of scientific training and then other institutions. Of course, this can not be done immediately "with a stroke of the pen,

without a vision" but with a strategy, a genuine project that should be put in as soon as possible"

Hence understanding, changing and reforming politics in scientific terms, I think currently is approximately the most important national problem.

- *Politics is an activity about solving and implementation of the solution for a significant problem (from a set) that takes part in a strategy set.*

Management is a set of problems that are raised and formulated from the strategy and implemented optimally by politics. These problems in many cases were not complete or not the right ones (as in the fields of energy, infrastructure, technology of information, etc.) and are not preceded by an analysis study conducted by specialists, or the scientific opposition (I mean the activity of the faculty of Geology and Mining, or any other academic activity).

Even worse when not argue why this problem will be solved, or who will solve it, when measures will be implemented, which is the investment, the spending and what will be the profit or which is the risk etc.

Obviously these deficiencies often reflect no recognition of problems and their hospitalization, improperly training and deficient professional knowledge, sometimes even poor crop in the purely theoretical and applied sciences as geological, engineering, etc...

- *Politics is a complex and sophisticated activity*

Since with time extension and problem solving becomes generalized, complex and sophisticated (eg the problem of energy, environment, information technologies, etc.), then such will be any element of politics as purpose, analysis, decision making, project implementation, etc..

- *Politics is a structure of a class with objects (oriented) and an optimal hierarchy*

If we make the agreement that a structure is a set of attributes with respect to a particular policy then politics is a structure (as in oriented programming), ie a set of people that is characterized by decision-making, the project use as otherwise stated is a "political subject "that processes other objects including themselves thus is a class (even in everyday speech, is used meaning" political class ").

- *Politics is an activity of structuring facilities (state) according to a hierarchy, even optimally. (Eg a set of employees in a digaster or institucion divided into departments, sections, etc. of power completely defined by several criteria).*

- *Politics is the activity that relies on the accurate information provided and structured and advanced methods.*

This structure can be considered such if it relies on accurate data and enough information. It can't be an optimally structured state, if there are no structured databases of objects which support the state.

From this point of view, identification of all resources, potentials and their reserves and structuring of their databases is the first condition required for politics to be optimal. Even though this problem has been set up before (even into dissertation thesis), currently it has to be worked on more in this direction not only in the structure of the databases of the population but also of all national resources, projects etc.

- *Policy is optimal activity and leading politician means optimal politician.*

The politician has this status based on the criteria that he has completed optimally in the community of potential leaders. He keeps this status in the decision making (regardless of the decision hierarchy) for guidance and implementation of a scientific project, sub-project, study, etc.

Scientific preparation and professionalism is the first condition (along with the necessary moral integrity of a politician. (not his militancy))

- *Politics is a project*

The event begins with an analysis of the scope of its implementation, the data and information, methodologies and tools of project design and its evaluation, decision and then continues with the implementation, monitoring, audit and eventually up to its profit.

I think that in these last 20 years active nonparticipation of politicians in projects (each activity based on an optimal strategy) is one of the hot points and the weak politics not only in

the field of resources at the national but also in general.

Why so much about politics? Because it is one of the most important activities for human resources and for the development of any other resources, to optimize them.

Today, the time has come for every director (manager) of a state institution etc. politician, minister, rector, academician, director, member, etc. before he sits in his seat "to ask" in detail of the project and why he participates and undertakes to direct:

- What is His background?
- Why this project is presented from him?
- What is the problem the project and which are the conditions of his criteria?
- What are the alternatives to this problem and their analysis?
- Which is the method of solution?
- And that the optimal solution and its risk?
- How will the project be implemented product, what, when, where. This product will be achieved, what are the values of the product etc.

For the period of democracy politics in the management of many projects often acted "outside scientific circles by leapfrogging or isolating them. "For many of these projects the contribution of the scientific institutions could be extraordinary, if we consider that many of them (departments, institutes, etc.) before 1990 have been the first violins of making their enforcement, even longer for the computation of the potential range, reserves, their programming, new technologies, etc.

Removal of scientific institutions has been a great national loss, maybe even bigger than the brain drain of the nation, because intellectual capacity is the most important asset of national resources.

6. What should be done?

The answer to this question is the most important thing and requires a genuine study.

1. Hipotesis "Politics is a project, is science, has a special importance, especially for our country to capture the lost time and to achieve a high accelerated development".

It has only one language, one expression and that is of optimization strategies of risk assessment projects.

2. Understanding and reforming the decision making into a scientific plan can actually be the most important national problem in the optimization of human resources, natural, financial resources, etc.

3. Politics is management means that politics is determined by strategy, to result in the development of the country, the first is science, the second is politics, slightly different strategy (science) says that what should implement policies and not vice versa as has frequently happened these last 20 years. Briefly, the first is the opinion of the highest level and then on the basis of his action.

4. The establishment of the institution for the national strategy for medium and long term politics is necessary. This strategy institution should be constituted mainly on the basis of

university departments, academy, research institutes and scientific centers of the country.

Likewise Institution of projects and national studies, or other centers of management of regional, national projects etc. can and should be reformed. For a more rapid development of economy and science in our country, etc., for an effective competition against any foreign project for which no economy rarely pays "very seriously" and the consequences for it.

5. Construction of a system [11] of a national database not only on human resources (national registry etc.), but also for the country's resources in general etc. is an institution that requires time, more so when we consider the state is so strong, sustainable and effective, as the information be structured on which it is based: the data, studies, projects, etc.

6. Modest definitions facility, transformation (process) etc. are global starting point for building a theory of management, which until now has not a semantic transformation of object structure as one and only. Maybe they have an impact on other disciplines such as "development", including the programming language, information technology, robotics, communications, etc.

7. The risk exploration, diagnosis, evaluation and its management is a national problem, mostly in politics, investments, tenders, in sensitive areas such as education, health, environment, energy, natural resources, management, politics, justice, etc.. it

should be initiated and increased the theoretical level of stochastic, should be strengthen its areas of applications in the strategy and policies of the civil state, projects, studies, structures of high state local, regional levels, etc., until the establishment of the proper specialized institutions (private and state).

8. The risk assessment as a norm (possibly legal) without which should not be morally adopted or legally permitted the implementation of a national policy or project etc... This proposal was made nearly 15 years ago, but until now has not been implemented, and the lack of legal norm has brought enormous economic damage: Gerdeci events, The Nation Road tunnel, recurring floods, political fluctuations in the energy area, professional incompetence in leadership, corruption in justice, politics, "water resources, mining fragmentation etc. for effective exploitation purposes" etc.

9. It's time for a new development of the management theory, the preparation of managers with social and professional integrity, excellent background in the basic sciences, capable of running and development of the society. And this wind is knocking on our doors considerably.

10. The state meaning and its policy (project) can and will change over time (eg, quality and value of votes would diminish the value of relatively scientific criteria, projects optimization will increasingly reduce furthermore the differences between the "actually" politic programs, the state structure will increasingly be optimized and unified,

and will be globalized, the strategy would be more cooperative for each player, and for every field even for the stricter opponent as it claims the 2012 Nobel Prize Prof. Lloyd Shapley, founder of stochastic games [10]: "how individuals in a group of people could be paired up when all had different views on who might swear their best partner" etc..

Literature:

- 1- A.Thomson,A.Stricland (2001).*Strategic Management*, Twelfth edition, New York, USA.
- 2- B.Snell (2002) *The Management*, 5th Ed, McGraw-Hill, New York, USA.
- 3- G Clifford. .L Eric (2000).*Project Management*, Mc.Graw Hill, London, UK.
- 4- T. Petihon (1996) *Psychology* .f 684. Soros Foundation, Tirana.
- 5- J.A. Hudson (2008). *The future of Rock Mechanics and the ISRM*, p 8, 5th Asian Rock mechanics Symposium (ARMS5), Tehran, IRAN.
- 6- Martin J. O, A. Rubinstein (1994). *A course in Game Theory*, the MIT press, Massachusetts, USA.
- 7- *Sixth (6th) World Congress on Integrated Resources Management (2002), Geneva, SWITZERLAND*
- 8- S. Osmani (2007) *Optimization 1. Linear programming with extensions*. P. 553 Part one. EGI Publisher. Tirana
- 9- S.Osmani (2008) *Optimization 2. The method of finite elements*. P.781 PEGI Publisher. Tirana
- 10-S.Osmani (2012) *Optimization.3. Introduction to stochastic*. P. 674. Filaret Publisher. Tirana
- 11-S. Osmani. F. Osmani. S. Sukaj. (2004). *An overview of the strategy, and restructuring projects in the energy*

field. p. 12. Energy Conference, UT, Tirana

12-S.Osmani, A.Londo. (2004). *Consideration on the strategy, project and code system*. International symposium: Global Project and Manufacturing Management p. 8. Siegen, GERMANY

13-S.Osmani, F.Osmani.(2008) *On strategy , policy and management of resources and environment*.13 p. Global international symposium REWAS , Cancun, MEXICO.

14-S. Osmani (2004) *Mathematical methods in management*. P. 406 PEGI Publisher. Tirana.

15-S. Osmani (2002). *Energy distribution estimation using stochastic finite element* Renewable energy No.25, p.9 LONDON, UK

16-S Osmani, P Hoxha (2011) *Management, strategy and project. A view on management objects* p.16 International Conferende Facets of Bussiness excellence(FOBE) 2011- IMT Ghaziabad INDIA

17-S.Osmani etc (2011) *Management, strategy, policy and project .Energy object case. p.6* Energy Workshop (Topi University) Islamabad, PAKISTAN

18-S.Osmani (1991) *Consideration on optimization of the resources and national politics. p.9* Department of Energy resources, Polytechnic University, Tirana, ALBANIA

19- S.Osmani, P.Hoxha. (2008) *Strategy and project of resources the base of the development and integration*. Conference of the Economics Faculty, p 12 Tirana

20- S.Osmani, Dh.Gjevrek, N.Kodheli, N.Koja etc (2002). *Consideration on Albanian strategy and sustainable development*. Italian – Albanian Conference Tirana

21- M S. Grewal, A P. Andrews Kalman Filtering John Willey 2008, CANADA

Translation by:

Fatos Çoçoli & Redina Karapici

Scientific Research, development and IT Department

by Academician

Prof. Dr. Skender Osmani,

Faculty of Geology and Mining

E-mail:s_osmani@yahoo.com

PROFESSIONAL EDUCATION: AN ONGOING NECESSITY

The development of accounting history seems pretty early. It is as old as the history of civilization itself.

Prof, Dr. Jorgji BOLLANO
As. Prof.Dr. Hysen ÇELA

Introduction

Accounting records seem to have a very early history. The Romans, for example, had implemented a comprehensive tax system, which included the sales tax, land tax and a flat tax for all citizens without distinction. Tax collectors of the Roman Empire kept their track of tax collection through a system of accounting records. Today, things have evolved a lot and accounting has become a very important discipline required by an increasing number of individuals. There are numerous colleges and universities around the world which issue degrees of Bachelor and Master and also many institutions of higher education, which are included in the third cycle programs of study and also give the PhD in accounting and tax disciplines. So the development of accounting history seems pretty early. It is as old as the history of civilization itself.

On the other hand, the accounting institutionalization was enabled through the birth and development of the accounting profession, which is considered one of the most important achievements in history. It is said that accountants were those who contributed to the money and banking development and also invented the double registration system to respond to the business administration needs. The development of the accounting profession, in terms of the industrial revolution enabled the entrepreneurs to survive and develop the capital markets required for the activities of large business and the capitalist system itself. Also, the development of this profession gave credibility to the complex business policies, the right impetus to the economic boom of the 20th century, etc... The accounting profession today is taking place in terms of the information revolution which is transforming the global economy.

Accounting, as a summary information and communication system used for

decision making regarding the use of economic resources, enables the effective control of the use of resources and evaluation of results of economic activity, etc... All these accounting goals can not be achieved without an adequate organizational development, which is materialized in the role of professional accounting bodies.

The development of the accounting profession and the ongoing expansion of its services, led to the necessity of drafting rules and members organizing in institutions that guarantee the public safety from the services provided and also the professionals self defense.

Given the contribution to the public interest and in particular to the economic development, the accounting profession has experienced continuous progress and development. Especially after the 1977 when IFAC was created, the role of the accounting profession has undergone further developments being increasingly oriented to professional standards of accounting and higher quality audit, especially the ethical requirements and the appropriate professional behavior. The global developments have led to the adoption of the professional standards from professional organizations which have a common goal, to unify the language of the financial information reporting.

Also, the capabilities of accounting professionals in the recent decades have advanced and been and are standardized. The purpose of this capability is the individuals training and education through theoretical and practical experience, which makes it possible for them to become competent, gain knowledge and

professional skills and thereby, to be able to give a positive contribution throughout their lives to the profession, to entities which they serve, but also for the community and public interest in general.

▪ Some types of professional accounting

According to the criteria established by the IFAC, a professional accounting expert is considered an individual member of the professional body of the IFAC who has proven and demonstrated that he/she has reached a stage of professional knowledge and general aptitude, and is ready to take over the performance of professional accounting services to the public interest. A professional should also be trusted by both the stakeholders and the public. For an individual to become a professional accounting he must achieve a high professional competence which goes beyond a diploma awarded by a high school and recognized by the state, as it requires technical knowledge and the proper practical experience.

Today the accounting profession is in a constant development process. Depending on the mode of the services delivery, the form of its organization, and the independence required level, we can distinguish several types or categories of accounting profession:

- The employed accountants - These accountants work as employers engaged in the economic entities and provide their services through the employment contracts between the accounting and the entities which serve.

- The approved accountants - which they serve to several entities. They are

independent from the entities to which they perform the accounting services;

- Accountants of state and local public entities that do not follow profit purposes - These are employees of state public entities with local or national character and of various non-profit organizations;

- Registered accounting experts - these are accounting professionals specialized in the audit of historical financial information and have the legal right to control the entity's financial statements.

Depending on the method of exercising the accounting profession in practice, the classification would be as follows:

a) The Free Accounting Profession, which is regulated by Law 10 091, dated 05.03.2009 "On the legal auditing and the profession organization of the registered auditors and chartered accountant", and

- Profession exercised by the conditions of employment, including accountants and internal auditors of different entities.

▪ Preparing for practicing the profession of accountant

Exercising the accounting profession in business entities requires minimally obtaining the sufficient knowledge given by universities. The fact that today's professionals are of different ages, indicates that they have differences in their professional education related to the teaching curricula with which they are prepared. The curricula changes are continually refined by adapting the latest requirements. This makes it necessary to educate them as a going concern, which can be accomplished either by associations / organizations of which

they are members, both independently and individually. Exercising the free accounting and auditing profession in our country, is regulated by law and every professional association is obliged to respect it.

In the Law No. 10,091 dated 05.03.2009 "On the legal auditing and the professional organization of the registered auditors and chartered accountants", the procedures for the realization of the above requirements are provided. Both these professions, the auditor and the accountant are required to have passed a theoretical and practical preparation. Before their full recognition as professionals in the field, these individuals should perform a required period of professional practice, which is considered more important, as it makes it possible for candidates to apply theoretical and technical knowledge in practice and to solve problems at the best. In addition, candidates must develop other qualities in particular: an objective attitude, professional judgment and administrative ability, etc., which can only be learned through the experience they gain during practice.

Although legally the requirement for practical experience is regulated by the analysis of the way the component is realized in practice, it is noted that the professional chartered accountant have several problems that deserve attention. In practice the three-year internship requirement faces two following cases:

- The first case, when accountants have completed the high school and have completed three years of work, but

this experience was obtained in lower functions that do not allow obtaining the required experience,

- The second case, when accountants have several years that have completed the high school and have a long working experience, but they have insufficient theoretical preparation due to the old curricula.

Such a situation seeks that the training organized by the professional associations should be different according the cases above, and not be organized all the same.

As for the profession of auditors, legal formalism is more complete. So before you enter the profession, and before passing the competence exams, candidates must perform a probationary period before a statutory auditor or an audit firm in terms of full-time employment for three years, partial-time employment to five years or a three year contract if candidates have practiced previously the chartered accountant profession (independent).

However, the practice shows that there are still problems and matters that seek for improvement. Thus, there is an immediate need of improvement in the theoretical and practical education for expanding the range of internship preparation not only with the traditional disciplines such as NAS, IFRS and auditing standards, but also with organizational skills disciplines forming the government, information technology, related services, etc., as well as to consider and to make differentiation between candidates in preparation for EKR depending on the age and curricula they used in the high school. It is up to IEKA to think about expanding the possibilities of taking

practical education of in large companies applying IFRS and which have more developed accounting, control and information technology systems.

Indications from the certification process of the last years

Despite the efforts made by associations of accounting professionals and the candidates to perform some tests for their full recognition as professionals in the field, the results have not been satisfactory.

Year	Profession	Participated	Passed	Passing %	Average Points	Evaluations		
						Sufficient (No. of persons)	Good (no. of persons)	Very good (no. of persons)
2010								
Test 1	EKR	43	24	56	11.7	8	12	4
	KM	350	102	30	11.5	78	18	6
Test 2	EKR	27	25	93	13	14	10	1
	KM	103	91	89	11.5	70	19	2
Test 3	EKR	19	19	100	11.2	16	1	2
Test 4	EKR	19	18	94.7	11.3	13	5	-
Test 5	EKR	23	23	100	12.9	9	10	4
2011								
Test 1	EKR	40	38	95	13	8	20	10
	KM	321	248	78	12.2	135	99	14
Test 2	EKR	38	38	100	12.9	2	22	12
	KM	248	248	100	12.8	134	96	18
Test 3	EKR	30	21	70	11.8	15	5	-
Test 4	EKR	21	9	42.9	10.5	10	1	3
Test 5	EKR	30	30	100	16	2	6	22
2012								
Test 1	EKR	64	25	39	11.3	1	18	6
	KM	394	233	60	11.3	201	27	5
Test 2	EKR	44	37	84	14	15	17	5
	KM	250	250	100	12.3	145	100	5
Test 3	EKR	36	34	94.4	12	17	17	-
Test 4	EKR	46	44	95.7	12.8	27	17	-
Test 5	EKR	46	46	100	15	27	17	2

The results presented above reflect a very low level of preparation and what is more important, a very low quality. This requires that the ongoing education should not only be better organized, but it should be studied and must include the previously ascertained deficiencies, as well as any change or update of disciplines essential for the professional development.

The evaluation process and the professional growth especially in the field of audit may include advanced educational programs that can be pursued in academic institutions or programs organized through professional, through job training, training out of work and activities through training courses and professional discontinued.

▪ Education for users of the financial statements

The continuing professional education is necessary not only for auditors and compilers of financial statements, but also, for the users of the latter. This is necessary since it helps the direct economic decision making. Among the users that should necessarily have knowledge of drafting financial statements primarily are the commercial banks, the tax system organisms, the Supreme State Audit, etc...

From an open questionnaire, made by the commercial banks, it results as follows:

- Only 52% of the commercial banks use the audited financial statements prepared in accordance with NAS as the basis for their decision to grant credit.
- Statements are considered important in deciding upon this allocation:
 - 95% the balance sheet and the revenue statement
 - 47% the cash flow statement
 - 32% the equity statement
- 16% disclosures
- 63% of banks rely on the audit report and 21% of them believe only audit reports prepared by the large audit companies. While 16% of them do not

trust and do not support their judgment on audit report.

- When they were asked if their work met with the qualified audit reports, their responses were as follows:

- a) 47% never
- b) 47% rarely
- c) 5% ever
- d) 0% often

- Regarding the impact that a qualified audit report had on their decision, banks responded:

- a) 84% NO
- b) 16% YES

- With regard to the direct question, "How do you assess the comprehension and MRS of your customers" the answers were:

BANKS

CLIENTS

Not enough

0%

58%

On average

63%

16%

Good

21%

5%

The question arises what CCC can do to improve the comprehension of NAS by users of the financial statements. In our opinion CCC must:

- Improve NAS and update IFRS with any changes
- Training remain as always very helpful
- Include CCC in the developing training modules, banks, tax inspectors and senior inspectors of state control
- To develop guidelines for the implementation of NAS
- To include banks and other stakeholders in the CCC working groups

- CCC should prepare information materials on the standard for small and medium units

As a conclusion, we believe that professional education in all its stages remains the *key to success for a reliable financial reporting*. On the other hand the combination of the introductory education with the continuous education remains indispensable to respond to the new conditions of complex business development of professional standards and information technology. Even users education remains a challenge for the regulators, supervisory and professional bodies themselves.

Literature:

Directive 2006/43/EC "The Legal Audit Directive of the EC"

IES - International Education Standards of IFAC

IFRS International Board Standards Financial Reporting

ISA and the IFAC Code of Ethics, 2010 Publication

Common Content Project on accounting Education in the EU

World Bank Community of Practice on Accounting Education under REPARIS program

ACCA education programs

Translation by:

Fatos Çoçoli & Redina Karapici

Scientific Research, development and IT Department

Prof, Dr. Jorgji BOLLANO

Chairman of the National Accounting Council

jorgji.bollano@kkk.gov.al

As. Prof. Dr. Hysen ÇELA

Chairman of the Management Board of IEKA

celahysen@gmail.com/

hysen.cela@ieka.org.al

"ISSUES OF CONTRACTING AND PROCUREMENT OF SOCIAL SERVICES FOR NON-PROFIT ORGANIZATIONS."

When the public system can not respond to existing needs, or can not provide the required quality of the social services, contracting procedures through competition become necessary.

by:
Academician Prof. Dr. Aurela Anastasi

Introduction to the field of study and research methodology problems. The current Albanian legislation on gender equality and domestic violence has advocating the principle of cooperation between state institutions with NGOs, to combat gender-based violence. Funding of social care services for other activities in this area remains an important aspect in the implementation of the cooperation, state-NGO. When the public system can not respond to existing needs, or can not provide the required quality of the social services, contracting procedures through

competition become necessary. Therefore, it is important that the legislation predicts the detailed procedures ensure the NGOs contracting by the state institutions. On these foundations is built and consolidate the ongoing cooperation well regulated by law between them.

The purpose of this study is to identify the legal basis supporting the currently contracting and procurement of non-profit organizations for social services in the context of gender equality in Albania, to analyze practical and functional effectiveness of this legislation, in approach to the international standards. This analysis will lead us further insights to identify gaps or needs for improvement in laws and their enforcement practices. But

carrying out such a study, presented many difficulties due to the lack of work in the Albanian literature. In Albania, this issue has been addressed very little, or not at all. Therefore, from the methodological point of view, I have been focused on the study of the existing legal framework (desk study), in the field of gender equality and domestic violence. It carried a list of all the major laws that are related to this issue, both in material and procedural point of view. Further the study is intertwined with the practice followed so far on the implementation of this legislation. A special importance was the empirical method, which served to exchange information on best practices in Shkodra, Tirana and Vlora. Regarding these experiences interviews with officials and local councilors were conducted. It is also studied the existing literature, to recognize the best practices in other countries, to compare at a glance.

Cooperation between the state and NGOs in providing social services. Comparative Experience.

This cooperation began to be implemented on a large scale in Western Europe and North America, in the 80-90. Most important partner states in providing social services became nonprofit organizations, although profit entities were not excluded from the opportunity for such cooperation. Thus, NGOs were contracted with public funds to provide social services. Since that time, the funds coming from public finances to NGOs in Europe, occupy 40% to 70% of the revenues of NGOs, 31% in the United States, 45% in Japan and 70-80%

in Hong Kong². However, there were voices against, viewing with suspicion the fact that NGOs were "kidnapping" the role of the state.

The same trend, contracting NGOs with public funds in order to provide their social services, are seen increasingly in other countries that have a similar history to Albania, such as Estonia , Bulgaria, Romania, Hungary, Slovakia, Czech Republic, etc.. In these countries, there are different experiences with the collaboration of these two sectors for the provision of social services. In some countries is used the name "public procurement of social services", while in some other countries is set to the form of an institute "public-private partnership", as there are also some cases where this cooperation is called simply "outsourcing" ie, " external sources ". Mostly, the use of public funds is noted in subsidies form (and partial contributions in kind), grants and procurement. Two recent forms were more related to specific services to the public and are characterized from a competitive procedure. Study of best practices of the most prominent legislative, which are successfully implemented in the respective countries, will lead us to clear conclusions on improving the Albanian legislation and its implementation.

From the study of the Albanian situation regarding the services provided for protection from domestic violence, we can identify some

² Asian Development Bank (2009), Final report on government procurement of public services: People's Republic of China, Prepared by Jia Xijin and Su Ming.

experience of contracting NGOs, local contracting authorities. In all cases that have been studied competitive procedures have used, eg, in the form of presentation of projects and only in one case the public procurement procedure. Thus, we conclude that prior experiences are not unified. In the framework of the Trust Fund against Violence against Women, NGOs Network against Gender Violence and Trafficking, has supported and encouraged the Municipality of Pogradec to contract line counseling service for victims of domestic violence, with one of the NGOs acting in the municipality. While Vlora municipality cooperates with the Centre "Vatra", funded by a portion of the cost of shelter "hearth", which in addition to housing and rehabilitation services for victims of violence, serves as counseling hotline for battered women. Similarly, in collaboration with the United Nations Programme for Development, the city of Durres and Korca had contracted local NGOs to provide services to survivors of domestic violence and their children³. These municipalities have been able to contract with NGOs, transferring the funds, after receiving approval of their municipal councils. Self councils have developed some rules and relevant criteria. However, it is necessary that this process should not remain under the formation of will and reaching a consensus or majority, of the

city council. It should be developed in the context of procurement legislation in RA, in order to include all organizations that compete in this area.

Shkodra Municipality has conducted a comprehensive procurement procedure for contracting NGOs for social services in the context of the "Minor in Albania", funded by the Italian Decentralized Cooperation (Cooperazione Decentrata), Region Emilia Romagna - and the agreement between the City Municipality of Shkodra and Forli-Italy. The procurement was conducted based on the existing legislation, namely Law no. 9643 dated 20.11.2006, "On Public Procurement", using the procurement procedure for "Consulting Services" provided by him. The whole process was conducted with the support of the Ministry of Labour, Social Affairs and Equal Opportunities and Public Procurement Agency. Application for participation in the tender of services was done electronically according to the procedures of the Public Procurement Agency. The evaluation committee was formed by representatives of the municipality and representatives of the donor. The project evaluation was made in accordance with the evaluation criteria that are determined based on the lots of application by regulations for implementation of the Law "On Public Procurement". Announcement of the winning operators also were conducted on the basis of this law. In four lots was declared a winner, while in one lot (III) were both qualified two winners as the sum of the budgets of the two winning projects do not exceed the available funding. This last experience was experimented as a model, in contrast to

³ Emira Shkurti, "Issues of contracting NGOs by the state institutions", paper, published in "The role of nonprofit organizations in defense of human rights and freedoms, through constitutional and legal instruments", Tirana, 2001

the procurement law sanctions. In the work carried out in collaboration with the Municipality of Shkodra and the Public Procurement Agency, was set the task of monitoring the projects implementation. If we analyze the procedures followed by the Municipality of Shkodra in the whole application process and procurement, it is noted that in some cases the permission of the Public Procurement Agency is to avoid the application of the procedures expressly provided by law, because the provisions they had doesn't count the features that provide social services procurements. Therefore it is necessary to fulfill the legal framework and will take into account the NGOs as competitive entities and characteristics of social services being procured.

2. Albanian legislation on NGO cooperation with state institutions in matters relating to the provision of services for protection from domestic violence.

To create a clear vision of the importance of this issue today, it is necessary to look at creating spaces and opportunities that Albanian legislation on the recognition of non-profit organizations as useful partners in the public good. Some of the most significant developments are related to the fight against domestic violence, gender equality and non-discrimination. Specifically the law no. 9970, no. 24.7. 2008 "On gender equality in society" (Article 11), creates an advisory body to the government, the National Council on Gender Equality, which necessarily three of its 14 members must be representatives of civil society. Under this law, the main responsible authority,

currently the Minister of Labor, Social Affairs and Equal Opportunities, has the duty to cooperate and provide support to non-profit organizations active in the field of gender equality (Article 13/2/c). The same obligation is also placed for local government where it is determined that "local government body's work closely with nonprofit organizations to achieve gender equality in various fields, in the areas covered." (Article 14/2).

A similar role is foreseen for the Ministry of Labor, in accordance with the law 9669, dated 18.12.2006 "On measures against violence in family relations". In this law, the obligation to cooperate with the civil society and to contribute financially is more evident. For example, Article 6 determines its obligations to the authority, for financing or co-financing of projects, which are aimed at protecting and strengthening the family, caring for victims of domestic violence, backing the establishment of support structures and the necessary infrastructure that serves to support and fulfill all needs for persons subject to domestic violence. These include financial assistance, medical and social services under applicable law, free legal assistance at all stages of the judicial process, licensing of NGOs for setting up centers that provide these services etc., the obligation to install and set up services for victims, children and offender rehabilitation center for local government. Pursuant to this law, we can identify some services which are provided by law and necessary services as required in the context of activity against domestic violence.

1. Counseling Line 24-hour (by phone under the law "measures against violence in family relations")
2. Social assistance at home
3. Free legal assistance
4. Residential and community services for survivors of domestic violence.
5. Shelters.
6. Center for counseling and rehabilitation of offenders.
7. Special social services to children who have assisted or suffered violence

A common link is above the laws set by the Law "On Protection from Discrimination", no. 10221, dated. 4.2.2010. Under this law "organizations with legitimate interests" are defined as organizations that have declared object of their activity the protection of human rights, or provide assistance to victims of discrimination (Article 3.9). These organizations can submit a lawsuit on behalf of a person or group of persons claiming they had been discriminated under the provisions of this law. On the other hand, this law has institutionalized the cooperation of the Commissioner for Protection from Discrimination, and the non-governmental organizations.

The law "On legal aid" (No. 10039, dated 22.12.2008), provides the opportunity and the obligation of the state authorities, to cooperate with non-profit organizations in order to provide free legal aid. In Article 19 of the law ("Cooperation with non-profit organizations"), it is emphasized that the Legal Aid Commission conclude a contract of cooperation with the specialized organizations in the field of legal assistance, in accordance with the format and conditions stipulated by this law. This activity may be exercised in all

cases contracted by specialized legal services to domestic violence, and other legal services to persons who are vulnerable and unable to have a lawyer. In this context, it is necessary to have state funds for the purpose of subcontracting specialized NGOs for providing free legal services in protection from domestic violence and gender discrimination.

Forecasting plans in the National Strategy for Gender Equality against Gender and Domestic Violence (2011-2015) to subcontract NGOs to provide services in this area constitutes a very important step. The creation of a special fund to support NGOs and an office charged with its administration on the basis of Law no. 10093, dated. 09.03.2009, "On the organization and functioning of the Agency for the support of civil society", is also a larger possibility to perform subcontracting and contractions of civil society organizations. It is important to build on these foundations and consolidate an ongoing collaboration well-regulated by a specific legislation. In this context it is possible to effectively implement all laws in order to realize the priorities and expectations from the civil society cooperation. So we can have a plan in distributing the state funds in such a way so that the obligations contained in all those laws in cooperation with civil society to be implemented harmoniously.

3. Issues of legal proceedings for the procurement of social services to private providers.

In view of the legislation of other countries, there are some experiences that have separate procedures for

public procurement of social services to NGOs, public procurement by those economic entities (case of Bulgaria)⁴. While, in Albania, Law No. 9355, dated 10.3.2005, "On social assistance and social services" which regulates the funding and delivery of assistance and social services in Albania, refers to the public procurement legislation. It expressly provides that "public social care services, which are financed by the central and local budget, should be procured from the local governments to private providers according to the legislation on public procurement" (Article 18 of the Law). Local government body's contract with the private legal person's winner for the services they provide in their territorial jurisdiction.

It clearly defines the nature of social care services. By providing classifications and definitions, we are able to reach necessary conclusions to determine which are specifically the social services that can be offered and contracted in the context of activities developed to combat domestic violence and gender equality. Thus, on their funding method, the law has divided the social services, public services and private services. Public social care services include services provided in residential institutions and homes for groups. They are financed by the central budget and the budgets of independent local government bodies. Municipalities and communes manage all social services to individuals who are residents of the city or county, district and administer the services when they are provided to individuals belonging to

several local units which make up the circuit.

Indeed, services in the framework of assistance to domestic violence, according to the law "On measures against violence in family relations", are managed by municipalities and communes. However, if the project of social service expansions in some communes and municipalities, there might be an agreement by representatives of local base units, so that the service could be administered by the local district. This fits best not only with the nature of the region of the projects coordinator that transcend the boundaries of a single base unit, but also with the local taxes. This is because it is not mandatory or right for the local tax contributions to support services that lie outside their unit. The law requires all the public juridical persons and private legal entities that provide social care services to be licensed by the Ministry of Labour and Social Affairs. The Ministry of Labour and Social Affairs drafts standards of social care services and monitor their implementation. The Council of Ministers has currently adopted bylaws that must meet the standards of public and private legal persons to acquire a license to provide services in this area⁵. All procedures will be conducted according to the law on public procurement, which is superior law in

⁴ See note 2

⁵ Enhancing the decentralization and social contracting in Bulgaria, website: <http://www.bcnl.org/en/projects/694-enhancing-the-decentralization-and-social-contracting-in-bulgaria-improving-the-knowledge-and-the-capacity-on-local-level.html>

this area. But what we find by reading this law? Law no. 9643 dated 20.11.2006; "On Public Procurement" (amended) defines as participants in the public procurement procedures only the economic operators (Article 1 of the PPL). There is no explicit regulation on the issues of contracting services to nonprofit organizations. However, this law does not preclude service contracts with NGOs in the field of its application (Article 7 of the law: special exceptions). Based on this fact, and the fact that the above the law "On Social Assistance and Services", refers to social care services financed by the central budget or local legislation applicable to procurement, we conclude that in case of subcontracting NGOs to conduct various social services to help the fight against domestic violence, the current legislation must be applied to the procurements in the RA. On the other hand we highlight that there is no specific provision to establish specific rules within the contracting of social services, which aims to fulfill the provisions of law that provide consulting services.

However, the study of law and all laws on these contracts brought to evidence the problems which can not be easily adapted to the context of social services contracting. The procedure for obtaining these funds it is often prolonged by not responding in due time to open or support a particular service of social care for groups or individuals in need. Also, considering the winner selection criteria for the provision of a service, based on the public procurement legislation in force, often the winner does not respond to the standards of the social care services

provided by the Council of Ministers Decisions, to the determined level and cost associated with them, to the professional staff level of training, etc... This is because social services in the social sector in general and in domestic violence in particular, have a different kind of consulting services. The main objective remains a selection of service providers that offers standards and provides the best level of service. It is necessary that the selection of service providers depending on the type of social care service, to be based on some conditions as: similar work experience in the provision of social care; assessment of the regional institution responsible in inspecting social care services to respect the standards of service that will be offered by the organization invited to provide these services; methodology for compliance with the standard level of service provided based on the costs for each one of them; qualification level of the professional staff, of the entity that will be engaged in the service delivery; knowledge transfer and the bid price for the service.

4. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS.

I. The Albanian legislation clearly regulates the possibility for cooperation between the central competent state bodies and the local nonprofit organizations on the social services in the field of protection from domestic violence and gender equality. However, a detailed legal regulation is missing, on which should be supported the decentralization of social services and the delegation or contracting licensed private services providers, like NGOs. However, it is assumed that this can be

accomplished through funds allocated to local governments from the central government for the implementation of these services, through the local government's funds, as well as through funds from donations. There is no detailed legal basis, to support genuinely and directly contracting, procurement and delegation of the NGOs for social services by local authorities.

II. By the observation of the situation on the ground, was achieved the conclusion that there are competition different experience for contracting NGOs to provide services, but these experiences are not unified. It is necessary that these contractions to be applied not only in the material legal basis, but also in that procedural, as under the current legislation there is a need for the crucifixion of contracting with the procurement procedures.

III. Law "On Public Procurement", needs supplements and interpretations, through amendments or bylaws providing a special procedure in the case of social services. The procedure provided for consultancy services is not sufficient for application in these cases. You can also review the possibility that the special procedures for contracting NGOs to be realized through amending the law "On social services". This law would be naturally closer to the procurement procedures for these specific.

IV. It is necessary to provide clear provisions that provide expertise on the experience and quality of service based on social standards, in relation to the lower price. Also, there is a need for a special treatment in relation to legal documentation that NGOs should provide.

V. There is a need for legal provisions, to predict a period of more than a year for the social services procured.

VI. Improvement of bylaws needed to determine the evaluation criteria (especially in the methodology and experience of staff). It needs specific predictions about the procedures after the announcement of the winners.

VII. In drafting the legislation there should be taken into consideration special legal arrangements for the procurement of social services for children.

VIII. In order to have a better coordination of the management of state funds to support civil society organizations, it is important for authorities to take into account all of the harmonic legislation governing the relevant field, applying the method of crossing all laws where appropriate. For example, it comes to an effective implementation of the law "On the organization and functioning of the Agency for the support of civil society," with the Law of "Legal Aid".

BIBLIOGRAPHY:

Legal acts and regulations

- Law no. 9970 dated 24.7. 2008, "On gender equality in society"
- Law No. 9669 dated 18.12.2006, "On measures against violence in family relations".
- Law no. 10329, dated 30.09.2010, "On some amendments to Law no. 9669 dated 18.12.2006, "On measures against violence in family relations".
- Law no. 10221, dated. 4.2.2010, "On Protection from Discrimination"
- Law no. 10039, dated 22.12.2008, "On legal aid";
- Law No. 10 347, dated 4.11.2010, "On the protection of the rights of the child"
- Law no. 9355, dated 10.3.2005, "On social assistance and social services"
- Law no. 9643 dated 20.11.2006, "On

Public Procurement" and under the regulations for its implementation.

- Decision no. 564, dated 12.8.2005, "On licensing of providers of social care services."
- Council of Ministers no. 334, no. 17.02.2011, "For the work coordination mechanism for the referral of domestic violence and its way of proceeding."
- The Council of Ministers no. 80, no. 28.1. 2008 "On approval of the social protection sector strategy and action plan for its implementation"

Reports and study articles

- Raport. Asian Development Bank (2009), *Final report on government procurement of public services: People's Republic of China*, prepared by Jia Xijin and Su Ming.
- Emira Shkurti, "Issues of contracting NGOs by the state institutions", paper,

published in "The role of nonprofit organizations in defense of human rights and freedoms, through constitutional and legal instruments", Tirana, 2001

- Enhancing the decentralization and social contracting in Bulgaria, website: <http://www.bcnl.org/en/projects/694-enhancing-the-decentralization-and-social-contracting-in-bulgaria-improving-the-knowledge-and-the-capacity-on-local-level.html>

Academician Prof. Dr. Aurela Anastasi

Faculty of Law

State University of Tirana

ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS

Analysis of financial statements means different perspectives by different people, depending on their particular interests.

From: Prof. Dr. Halit Khafa

Abstract

This paper analyzes the financial statements of public and private companies, which include the balance sheet and income statements. Managers use financial analysis reports to interpret a variety of figures in the financial statements. Analysis of financial statements answer questions such as: how entrepreneurship is progressing? What are its strengths? What are the weaknesses? or Is improving or deteriorating the business society?, etc.. Complete financial statements include a balance sheet, income statement and statement of cash flows. The first two are the key documents in the financial analysis, which is carried out through various methods, such as vertical and horizontal analysis, and analysis of reports.

WHAT IS THE ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS

Doctors evaluate and treat human health, while financial managers that of businesses. The doctor monitors blood pressure, heart rate, cholesterol and blood sugar levels. The results are compared to the "normal" levels for age, weight, sex and height. If he is not satisfied he orders to repeat the tests. The same is done by financial analysts. Analysis of financial statements means different perspectives by different people, depending on their particular interests. Creditors, current and prospective investors and managers of the company itself focus on different parts of the analysis to find the answers to the questions that concern them.

Creditors are primarily interested in the ability of the company to pay the debt. Short-term creditors, such as suppliers, worry about the ability of the business to pay the bills and want to be sure that businesses do not have liquidity

problems. Long-term creditors, such as banks or holders of bonds, are interested on society's ability to pay interest and the amount of debt based on borrowed funds.

Investors are concerned about the current level and future returns (income) and risk (liquidity, debt and overall business activity). Investors value shares based on the analysis of financial statements of the company. This analysis includes an assessment of the overall financial, economic and political conditions, industry factors and future outlook of the company. The analysis attempts to show how determined the share price in relation to its market value.

Action is valid for you only if you can predict the future financial condition of the business; analysis of financial statements provides enough data to make predictions in this regard.

Managers are concerned about all the questions set by creditors and investors, as both groups should be satisfied by the company if the latter has other needs for increased funding.

HORIZONTAL AND VERTICAL ANALYSIS

Analysis of the reports of the analysis underlying the financial statements

Reports are comparative. Reports can be used to compare:

A report to another Performance of the progress of society with the objective of managers,

Financial position of the company in the past and today.

Financial condition of the company compared to others in the same industry Comparison of financial data to two or more years is known as horizontal analysis. Horizontal trend

analysis focuses on the accounts in domestic and is expressed in percentage. It is applied in the comparative financial statements. Annual reports typically provide comparative data for five years.

Horizontal analysis helps in finding large deviations that require further review. For example, in the statement of income presented in Figure 1.B huge increase in revenue from sales, coupled with the decrease of sales volume for 2011-2012, is a concern. To be convinced of this, do these results compare with those of competitors?

Since the use of separately from one another indicator may lead to wrong conclusions, it is important for them to appear as changes in currency and percentage. In our example, interest expense from 2012 to 2011 increased of 100%, but the increase was only 1.000 ALL, so there is no need for other tests. Similarly, major changes in the currency could actually represent small changes in percentage and as such may not be of particular importance.

The main changes and trends can be highlighted through vertical analysis. The vertical analysis shows each item in percentage. The preparation of the income statement in which the main item is used as a base value and all other items as compared with is known as vertical analysis. In the balance sheet, for example, total assets recorded 100% and any particular asset is presented as a percentage of the total assets. Similarly, total liabilities and stockholders' equity recorded 100% and any liability or in equity expressed as a percentage of total liabilities and equity.

The vertical analysis made in the income statement reflects the importance of circulating assets compared with incoherent assets. This analysis also shows significant changes that have occurred in the composition of current assets over the past year.

HOW TO USE A FINANCIAL REPORTS

Horizontal and vertical analysis compares a voice with another voice to the same category. However, it is important to compare the different categories of items. This is achieved through analysis of reports. In this article is treated how to calculate and interpret various financial reports.

Results of analysis of reports will allow you:

1. To evaluate the position of the company.
2. To determine where weaknesses need to pay more attention.
3. Projects and make predictions about the future trend of operating activity.

Judge the reports as if you are talking about the health or illness of a business. As does the doctor when the patient's temperature gauges, blood pressure and heart rate, you will measure the liquidity of the company, profitability, efficiency in the use of assets and market value. Just as a doctor does when comparing results with rates as books or standarts, you also need to compare the results obtained from financial statements with generally accepted norms.

To reach useful conclusions you should do two comparisons:

- Comparison with the industry your business is part of. This comparison allows to answer questions such as: "How business is operating within the

industry?" You should compare the ratios of the company with reports of companies competing in the industry or industry standards.

In conditions when the service is still lacking proper financial statistics, it is recommended to make comparisons of indicators of society with those of previous years, with the objectives, or even an average of several businesses in the same industry.

- Analysis of trends. To see how the business is progressing over time, you can compare a given ratio of the company over the years, to see his inclination and determine the direction of the company's financial situation and its economic and financial indicators.

Financial Reports can be grouped into the following categories:

liquidity ratios,
asset utilization reports,
solvency ratios (of the financial leverage and debt),
profitability reports,
market reports.

REPORTS OF LIQUIDITY

Liquidity is the ability of the company to meet maturing short-term debt. Failure to pay the obligations of society leads to bankruptcy. It is very difficult to run the business, especially during recessions.

Low liquidity position may increase the company's financial costs and may lead it to incapacity of paying bills and dividends. However, the high liquidity is not good, because large amounts of money mean that the company is gaining a low return rate. Three main measures of liquidity are:

- a) Net working capital,
- b) current ratio,
- c) Liquidity ratio (acid test).

In our discussion of these indicators of our recommendations will rely on the data in Figure 3.1a and 3.1b.

Working capital is equal to net working capital assets, current liabilities minus short-term deficit. Net working capital for 2012 is:

In 2011, net working capital was 63 ALL. Its growth in 2012 is a good indicator.

Current or flow ratio is equal to the ratio of current assets or liabilities circular or short-term liabilities. This report reflects the company's ability to meet short-term debt by circulating assets.

In 2011, the current ratio was 2.26 times. The decrease of this ratio during landing shows liquidity.

Full proof of liquidity is the liquidity ratio (acid test).

To calculate this ratio, circulating assets are deducted from inventories and prepaid expenses; consider only the most liquid assets.

HORIZONTAL ANALYSIS

Figur1 1. A. Comparative Balance of society BETA, 31 December, 2012, 2011, 2010 (in mIn ALL)

Assets	2012	2011	2010	Increase 2011-2012	Decrease 2011-2012	Decrease in % 2011-2010
Current assets (working capital):	28	36	36	-8	-22.2	0.0
Cash	22	15	15	7	46.7	114.3
Marketable securities	21	16	16	5	31.3	60.0
Receivable Accounts	53	46	46	7	15.2	-6.1
Inventories	124	113	113	11	9.7	10.8
Plants and equipment	103	91	91	12	14.3	9.6
Total Assets	227	204	204	23	11.3	10.3
OBLIGATIONS						
Short-Term Liabilities	56	50	51	6	12.0	-2.0
Long-Term Debt	83	74	69	9	12.0	7.2

Total Obligations	139	124	120	15	12.1	3.3
SHARE CAPITAL						
Ordinary shares						
10\$ nominal value, 4.600 shares	46	46	46	0	0.0	0.0
Undistributed profits	42	34	19	8	23.5	78.9
Total Shareholders' Equity	88	80	65	8	10.0	23.1
Total liabilities and shareholders' equity	227	204	185	23	11.3	10.3

	2012	2011	2010	Increase 2011-2012	Decrease 2011-2012	Decrease in % 2011-2010
Sales	98.3	120.0	56.6	63.4	-18.1	112.0
Returns from sales	18.0	10.0	4.0	6.0	80.0	150.0
Net Sales	80.3	110.0	52.6	57.4	-27.0	109.1
Cost of goods sold	52.0	63.0	28.0	35.0	17.5	125.0
Gross Profit	28.3	47.0	24.6	22.4	-39.8	91.1
Operating Expenses						
Selling expenses	12.0	13.0	11.0	2.0	-7.7	18.2
General expenses	5.0	8.0	3.0	5.0	-37.5	166.7
Total Operating Expenses	17.0	21.0	14.0	7.0	-19.0	50.0
Operating Profit	11.3	26.0	10.6	15.4	-56.5	145.3
Non-operating Profit	4.0	1.0	2.0	-1.0	300.0	-50.0
Profit before interest and tax (EBIT)	15.3	27.0	12.6	14.4	-43.4	114.3
Interest Expense	2.0	2.0	1.0	1.0	0.0	100.0
Profit before Tax (EBT)	13.3	25.0	11.6	13.4	-46.8	115.5
Income Tax (40%)	5.3	10.0	4.6	5.4	-46.8	115.5
Net Profit (EAT)	8.0	15.0	7.0	8.0	-46.8	115.5

Figure1. B– Income statement in comparative form (BETA?, in 2012, 2011, 2010 (in mIn ALL)

In 2011, this ratio was 1:34 times. Small decrease in this ratio shows decreasing levels of liquidity.

BETA liquidity trend indicates a worsening of his, as reflected in the current report and that of liquidity that are lower, although the industry norms but a mitigating factor in this regard is the increase in net working capital.

REPORTS OF THE USE OF ASSETS

Analysts examine the efficiency of assets. They analyze their assets by major classes. Reports of the use of assets (assets and turnover) reflect the manner in which the company is using its assets to capitalize income and profits. A typical example is how quickly receivables turn into cash. The higher this ratio is, the more efficient the business manages its assets.

Of reports related to accounts receivable and accounts receivable turnover and average collection period to them.

The ratio of accounts receivable turnover is the number of times that received or collected accounts receivable for a year. He goes by dividing net sales by accounts receivable loans the average. Average receivables can be calculated by summing the amount at the beginning and at the end of this account and dividing the result by 2.

VERTICAL ANALYSIS

Figure 2 – Income Statement and vertical analysis BETA for 2012 and 2011 (in mln ALL)

	Amount 2012	%	Amount 2011	%
Sales	98.3	122.4	120.0	109.1
Returns from sales	18.0	22.4	10.0	9.1
Net Sales	80.3	100.0	110.0	100.0

Cost of sold goods	52.0	64.8	63.0	57.0
Gross Profit	28.3	35.2	47.0	42.7
Operating Expenses				
Selling expenses	12.0	14.9	13.0	11.8
General expenses	5.0	6.2	8.0	7.3
Total Operating Expenses	17.0	21.2	21.0	19.1
Operating Profit	11.3	14.1	26.0	23.6
Non-Operating Profit	4.0	5.0	1.0	0.9
Profit before Interest and Tax (EBIT)	15.3	19.1	27.0	24.5
Interest Expense	2.0	2.5	2.0	1.8
Profit before tax (EBT)	13.3	16.6	25.0	22.7
Income tax (40%)	5.3	6.6	10.0	9.1
Net Profit (EAT)	8.0	9.9	15.0	13.6

In 2011, the turnover time was 8:46. We have a large drop in turnover ratio, which indicates problems in collecting receivables.

The average collection period is the length of time it takes to collect accounts receivable, it is the number of days that accounts receivable are collected.

This company needs 84 days to convert accounts receivable into cash. In 2011 the collection period was 43.1 days. Increase or extension of the period of collection may have come from some problems; it can result from the presence of very doubtful accounts or bad management of commercial credit.

Inventory turnover shows how easily society turns inventories to sales. It is useful especially when the nature of the business requires high levels of inventory. Inventory hardens money, keeping a large quantity of inventory leads to the reduction of opportunities

for profits and increases the cost of storage. If credit growth is judged in favor of granting loans or clients or, should analyze inventory turnover and average age of inventory.

In 2011, turnover was 1.33 times:

Last year, the average age was 247.4 days.

Reduce inventory turnover and increasing age of the inventory shows that inventories held for a long period of time. The question is: Why the inventory is not sold soon?

The operating cycle is the number of days to convert inventory and accounts receivable into cash.

In 2012, the operating cycle is 431.7 days. Last year, the operating cycle was 317.5 days. His growth this year is unfavorable because additional funds are not hardened in liquid assets and money collected more slowly.

Calculating the total assets turnover judge if the company is using its assets efficiently to receive income from the sale. Low ratio may indicate that kept more active compared with the income that they generate from their sales.

In 2012, this report is 0.37. In 2011 this ratio was 0.57 (110/194, 5). So there is a significant decline in the use of assets.

BETA has significant deterioration in asset, reports must therefore stress the need to improve the management of credit and inventories, although reports in 2012 not far from industry norms (see Figure 3.3).

The problems lie in misappropriations in time and inventory obsolescence.

REPORTS OF ABILITY TO PAY (financial leverage and the debt)

Financial analysts use debt ratios to assess the relative size of the debt of the company and its ability to repay debt. Another factor to be considered is the financial leverage, the size of the debt in the capital structure of the company. Capital structure is the combination of long-term sources of funds used by the company.

For the size of the debt lenders are interested in long-term debt, such as banks and bond holders. When you increase the amount of debt increases the risk because there are more creditors competing for the wealth of society. Even shareholders are concerned and worried about the size of the debt when they expect dividends to be paid only after the interests of creditors.

Capital structure with high levels of debt exposes the company to fixed interest payments, leading to instability of income. Excessive debt can make it difficult for the company making the loan funds at reasonable rates of interest during the contractions of the money market.

The ratio of total debt to total assets ratio is assets to cover debt. Excessive debt means greater risk for investors. In case of a possible bankruptcy, shareholders are treated by creditors.

In 2012, the ratio is 0.61. Debt-to-equity ratio expresses the debt to equity. It shows if the company has a large debt in its capital structure. Huge debt means that the borrower must pay a

large sum amounts for interest and debt based. Also, companies with high debt levels are high risk periods of financial difficulties. The interpretation of this ratio depends on several variables, including reports of other companies in the industry, the entry level with additional debt financing and sustainability of operational activities.

Over the past year, the ratio was 1.55 times. Thus the situation is stable.

Interest coverage ratio indicates how many times can cover interest, earnings before taxes. It is an indicator that shows the discount in income may allow society.

Interests in 2011 covered 13.5 times. Reduction of this ratio is indicative of bad situation, it means that are less available income to cover interest costs. You should make known the obligations that do not appear in the balance sheet by examining in detail the notes at the bottom of the pages. For example, you should be aware of pending lawsuits, not capitalized leasing and guarantees future.

Overall solvency of the company compared to the industry average is poor, although it has remained almost unchanged. There were no significant changes in the company's ability to meet long-term debt. It is noted that to cover the interest payments the company has available lower profits.

MARKET REPORTS

Market reports reflect the perception of market share future profits of the company which is expressed in market price of the ordinary shares. These

reports and those relating to dividends create a link between the share price and dividends, income and book value of the share.

The earnings per share (EPS) is the ratio for which investors are most interested. EPS shows net income per ordinary share, after deducting preferred dividends from net income. If the preferred action is not part of the company's capital structure, EPS is determined by dividing net profit of outstanding ordinary assets.

EPS is a standard indicator of operating performance and progress of society and future dividends.

EPS = $\frac{\text{Fitimi neto} - \text{Dividendët e preferuar}}{\text{Aksionet e zakonshme në qarkullim}}$

EPS for 2012 is 1.74 Lek

For 2011, EPS was 3:26 currency. A sharp reduction in EPS during 2012 causes alarm among investors. Knowing that the industry average for 2012 EPS by 3.3 4:51 figure out that it is much higher than that of BETA, 1.74.

The report price/income (P / E), also called the income multiplier reflects the society with its shareholders.

Ratio P/E represents the amount that you are willing to pay any money to investors profits. A high multiplier is advantageous because it implies that investors see business in a positive way. On the other hand, investors are likely prefer a multiple value after relatively low (cost of ALL profits) compared with other companies that have same risk and return.

In this case the ratio of low P/E indicates that the shares of the company may be impaired.

Assume that on December 31, 2012, the market price per share is 12 ALL and 31 December 2011 26 ALL. Reports P / E are for 2012 6.9 times and for 2011 7.98 times:

If the indicator P/E is low, you can draw the conclusion that the stock market now does not see your business as a good one. However, some investors may argue that the action is undervalued by 12 ALL. Despite this 54 percent decline in the share price during the year (14/26) will cause great concern to most investors.

Book value per share is equal to the net assets available to common shareholders divided by the number of shares outstanding. By comparing it with the market price per share, you will have a different point of view about the way in which investors see business.

Book Value per Share = (Total Share Capital - Preferred Shares)/Ordinary Shares No. Circulating = (88.00 - 0)/4.600 = 19.13 ALL

In 2011, book value per share was 17,39 ALL.

The increase in book value per share is a positive sign for business performance.

The report price/book value shows the market value of the company compared to historical book value.

An active society can be obsolete high ratio, while another new active may have little relation. So, you must acknowledge the change in the report as part of your efforts to assess the corporate assets.

Price/Book Value = Market Price per Share/Book Value per Share

In 2012, the ratio is:

Price/Book Value = (12/19) x 13 = 0,63

In 2011, the ratio was 1.5 times. The sharp decline in the value of this ratio indicates that our investors have a somewhat declining outlook for society than before. The market price per share may have fallen due to deterioration in the liquidity ratios, assets and profitability. Key indicators of the progress of society are intertwined with each other and problems in a particular area can also spread to other areas.

This has happened in society as an example.

Report dividend payment helps to determine current income from investments.

Price/Book Value = (12/19) x 13 = 0,63

Shareholders unfavorable view of reducing dividends for lower payments is a sign of possible deterioration of the financial situation of the company. However, companies that aim to increase the rate of return on assets tend to have lower ratios of paying dividends.

OVERALL ASSESSMENT - SUMMARY OF FINANCIAL REPORTS

A single report or a set of reports are not sufficient to assess all aspects of the company's financial condition. In the figure below summarized reports of 2012 and 2011 previously calculated, along with the industry average ratios for 2012 and given formulas to calculate each report. The last three columns contain subjective assessments of the financial condition of BETA, based on

the analysis of trends and comparison analysis with industry norms. Analysis of trends that have meaning and be closer to reality, as a rule should be used reports of five years.

By analyzing the tendency of society reports from 2011 to 2012, we see that the decline in current ratio and liquidity that has led to the deterioration of short-term liquidity, although the value of these reports has been on the industry. But working capital has improved. Also there are reports of asset decline, reflecting the fact that improvements in the management of credit and inventory policies. However, the decline in the value of the reports is very disturbing, because their value is below the industry average. The use of assets, determined by total assets turnover shows the deterioration of the situation.

Financial leverage the amount of debt has not changed. However the business has less profit available to pay interest.

BETA profitability declined in 2012 and the value of each ratio is below the industry average. As a result, the return on investment for owners may be partly a result of high costs and short-term funding due to a lack of efficiency of operational activities. Higher costs may be caused by difficulties in collecting accounts receivable and inventory reports lead to declining liquidity and assets. Moreover, with lower turnover of accounts receivable and inventory, profit falls as a result of the reduction of sales and cost of hardening of money in active circulation.

The market value of the company, as measured by a price / income (P / E), is compared with other industry associations. But he shows a downward trend.

As a result, the company is operating satisfactorily in the industry where it belongs in some categories. However, in the period 2011-2012, shows that the company has faced financial problems in terms of income, assets and short-term liquidity.

Society should focus on increasing operational efficiency and the use of assets.

Conclusion:

Analysis of financial statements is in the interests of creditors, investors present and future as well as management of the company itself. In this chapter the techniques presented various indicators of financial statement analysis used to assess the current financial situation and future of society. In these analysis techniques include horizontal, vertical and reports. For the analysis of financial reports are two methods-analysis and comparison with industry trends.

Although analysis of the reports is an effective means to evaluate the financial condition of the company, should be recognized its limitations.

Bibliography:

1. George T. Friedlob and Lydia L. F. Schleifer: "Essentials of Financial Analysis"; 2003, published by John Wiley and Sons.inc
2. Frederick D.S. Choi : "International Financial Statement Analysis", workbook ; International Finance and Accounting Handbook, third edition, 2003, John Wiley & Sons, Inc.

3. Thomas r. Robinson cfa; Hennie van Greuning, cfa; Elaine Henry, cfa; Michael a. Broihahn, cfa “International Financial Statement Analysis”, workbook: Published in 2009 by John Wiley & sons, inc.
4. Hennie van Greening : “International financial reporting standards”, a practical guide, *fourth edition*, 2006 the International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank.
5. H. Xhafa: “Analiza e Pasqyrave Financiare”, Tiranë 2008,, botimi dytë
6. H. Xhafa: “Drejtım Financiar”, libër xhepi, Tiranë,2010, botimi dytë.

Prof. Dr. Halit Xhafa

Member of the Supervisory Council
of the Bank of Albania

ACCOUNTING FOR CONCESSION AGREEMENTS UNDER INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS FOR THE PUBLIC SECTOR

A public - private partnership can be defined as an agreement between a public sector entity and a private sector entity, which is done to supply an active public sector (which has to do normally with infrastructure or public facilities) or to perform a service, which is the responsibility of the public sector

**by: As.Prof. Dr. Hysen Cela
Kledi Kodra, FCCA**

Using these public sector PPP agreements as a mean to improve and build infrastructure and public facilities, and provision of services related to these structures has began to be developed even in Albania during the recent years. This development is reflected in the growing number of PPP agreements executed or that continue to be studied, as well as the types of infrastructure and public facilities that these agreements have as subject and provide. PPP arrangements can take different forms, which vary according to the degree of involvement of the

private sector in their implementation. Possible forms of interaction between the public and private sectors can be different. Public assets or services can be performed using the following forms and actors:

1. Government
2. Service covenants
3. Menagement covenants
4. Design-Construction covenants
5. Operating concessions
6. Design-constraction-operating-maintenance
7. Design-build - financing-operating
8. Build-possession-operating-transferring
9. Build-possession-operating
10. Privatization

A specific subset of these agreements is usually referred to the concession agreement (MK) and includes items from 5 to 9 as above. Such an arrangement differs from other types of PPP arrangements for the fact that the risk and benefits associated with the construction, ownership and operation of assets (asset) subject to agreement, along with control over the property / asset, are divided into a large scale unit between the public and private sector involved in the agreement. Separating these aspects of wealth and complexity of transactions has made some times the financial reporting, uncertain with regard the wealth, as by both, public and private entities. Some examples of these agreements in Albania might be: operation and maintenance of a road by a private company against a fee, crossing the street, production and distribution of national passports, excise stamps, construction, operation and maintenance of large parks, power plants, etc.

In our country there is no clear guidance regarding the accounting and reporting of assets related to the concession agreements, or the effects and results of concession agreements. A contribution in this direction could be to support the general framework of accounting and standard lease agreements, which are based both in the context of the Board of the International Accounting Standards (IASB Framework). The lack of specific treatments for this divergence could bring in how it reported assets or the asset or service. Even by chance that this could result not reported at all as wealth by both, the public sector or the

private. Although this form of partnership has offered public sector entities the opportunity to meet all infrastructure needs, there is the danger that by not recognizing the assets and liabilities associated with the financial statements, to achieve fiscal targets without properly reporting the obligations. Since the provider in these agreements is public entity, the Board of the International Accounting Standards for the Public Sector has made significant efforts to overhaul financial reporting in this area.

This paper presented to the reader, focuses on accounting and financial reporting from the perspective of public sector entities, ie providers. To the operators of these agreements as you might read, has been given a limited account. This is because private operators, are covered by IFRIC and Interpretation 12 and 29 made by the Standing Interpretations Committee of the Board of the International Accounting Standards related to "Service Concession Arrangements", which include accounting and financial reporting for these services concession agreement.

In addition, this paper also addresses other issues related to financial accounting and public sector units, which may result from the execution of these agreements, such as the recognition of revenue from positive flows of resources related to an agreement such a concession. These entry in most cases can occur when the private entity, collect fees directly from third parties, who are the main users of the property. Public sector entities may be entered by the provisions for income

determined as part of our agreement, or by making a payment, or a series of payments made by predefined private entity to become a party to agreement. Further, we will discuss the possibility for potential private sector entities to be considered controlled by public sector units, for consolidation purposes, especially when the private sector entity is a special purpose entity or a government business unit.

What are the private-public partnerships?

More and more, governments are now facing the challenge of (a) the construction of infrastructure and public facilities, which are required to be in line with population growth, and (b) rehabilitation of existing infrastructure and public facilities, which are deteriorated due to the postponement of their maintenance on time. They are also faced with the challenge of providing services to their constituents that are related to infrastructure and public facilities in the most effective and efficient manner possible. Governments have found a common way to address these challenges through public-private partnerships. There are many definitions about the term "public-private partnership". However most definitions consider a public-private partnership as an agreement between a public sector entity to a private entity in order to provide a good or service to the public. Thus, such an arrangement provides an alternative to traditional methods of procurement in the public sector, which used to fulfill a public duty or responsibility. Traditional procurement methods of the vast majority of risk associated with the

project to the public sector unit, although contracts with fixed prices can transfer some of these risks, for example the construction unit to the private sector. Meanwhile, in a PPP concession agreement, the project risks can be shared between public entities and private sector. These risks can usually be:

Construction risks. This type of risk involves many issues that may be encountered during the construction phase of a project as exceeding the costs, builder material defects, delays in construction, regulatory plan, the integration of new facilities with existing infrastructure, technical deficiencies, health risks, and accidents at work, etc.

Availability risks. This is the risk that public infrastructure or facilities will not provide enough services, for example, due to inadequacies in the management or not achieving the required quality standards.

Risks of demand. This risk relates to the variability of the amount of services required or consumed by users of the infrastructure. Users can themselves be public sector units, citizens or both together.

Operating and maintenance risks. This type of risk involves a number of risks that arise as infrastructure or public facilities become operational. These include: rising prices, shortages in materials, increased labor costs, damage due to natural disasters, costs related to postpone for later maintenance and obsolescence.

The residual value risk. This risk relates to the potential difference between the

market price of the asset at the end of the PPP agreement with the original expected price of the asset market.

Financing risk. This refers to the risk that the cost of funding received for the project tends to be greater than the benefits the project will bring. It can also occur due to financial circumstances which may be found or the parties to the agreement investor perceptions about the risks of the project.

Public sector units involved in service concession arrangements for numerous reasons. Common reason of all these agreements is to establish partnerships with the private partner benefits by public sector units, which would be impossible if that public entity would be responsible only for the construction of infrastructure and / or providing the relevant service. A phrase that relates very well with this objective is "to achieve improvements in value for money spent". Often the "value" potential required by the public sector unit under PPP arrangements is in nature, for example the attempt to control or reduce costs or attempt to collect advance income sources. In other cases, the "value" can include improving the ability to deliver new infrastructure or renovating, improving the quality of construction and maintenance or improvement of efficiency in the provision of these public services. Public sector entities "achieve improved value for money spent" being distributed in an optimal way of project risks (some of which we have mentioned above) between public entities and private sector.

Beyond the concept of "achieving improved value for money spent" some public sector entities are motivated to enter into these agreements to achieve fiscal targets. Some public sector entities see these agreements as a tool to meet the needs for new infrastructure or improve, while at the same time they exclude these public facilities, infrastructure and financing associated with the process of reporting their budgeting .

Based on the above treatment, this paper focuses on the following issues of accounting and financial reporting a) operating the concession agreements, and b) other PPP arrangements that combine an element builder with an element of concession operations. These agreements are described more as service concession arrangements.

The issue of accounting and financial reporting in connection with these agreements, the provider is reporting infrastructure or property associated with these agreements, then the asset, along with any associated liability to compensate the operator of the property (asset). As stated above, risks, responsibilities, benefits and control of property in these agreements are divided into different levels between the provider and the concession operator. If this property financial reporting will be based only in legal ownership, we were not able to have a faithful representation of the effects that can have this agreement. As relations between the parties to such an agreement as well as the property, must be analyzed to determine financial reporting that faithfully reflects the asset based on the concept/principle

that "economic substance prevails over legal form".

IPSAS define assets as "resources controlled by an entity as a result of activities performed in the past by the expected entry of potential future economic benefits or potential. The notion of control over resources is clearly shown in the definition.

Based on the definition of an asset by IPSAS 1, as well as control and the future economic benefits or potential service, are required to be taken by the provider to report property that is the subject of the concession agreement, as an asset. Therefore the two concepts, as well as risk control and benefits covered above, should be considered for the development of an approach, to determine how the provider should report this wealth.

The control over the use of the property is a key principle discussed in the conclusions reached in IFRIC 12 (IFRIC 12). According to this principle, the private operator does not have to report as his own asset, the wealth, subject to the agreement interpretation. According to this interpretation, the private operator, does not recognize property as an asset, but an asset or a non-financial asset or material, that reflects the right that is offered by the provider to use the property or to receive contractual cash flows. IFRIC 12 focuses on the operational aspects of control over property or services to be provided in connection with the receipt of these services, and fees that will apply to them - as well as any significant residual interest in the property at the end of agreement.

According to IPSAS s Board, the nature of the criteria included in the scope of IFRIC 12 is generally appropriate to determine whether the underlying provider has control (important) on the property under these agreements, for financial reporting purposes. These criteria all together, suggest that a) the provider must have a continuing right to demand for the property to be operated in the way that could accomplish the objectives for public services, throughout the life of the agreement and beyond, and b) operator's practical ability to sell or pledge the property, is limited.

Despite the operator control over the provision of certain aspects of the services generated from property, general use of the property remains limited to providers target set in the agreement. Moreover, the concession provider controls operating key aspects of the property, such as, for example, the fees should apply to its use.

If the criteria similar to those in IFRIC 12 are met, it is generally accepted that the operator operates the property on behalf of providers, and that the latter has ultimate control over the property. Based on the guidelines of IPSAS 23 and IPSAS 6, it can be argued that, if the concession grantor control over the underlying assets of these agreements is similar to regulatory control, but such control is not sufficient to meet the concept of control included in the definition of an asset for financial reporting purposes of the provider.

For example, the government may transfer a plot of land to a public university setting that land will be used only to build the campus. Under IPSAS

23, despite this definition, public university (in this example "user") controls the land and will present it as an asset in its financial statements. Also, the university should recognize a liability, if the determination will be considered as a condition, which means that, if the land is not used for the purpose for which it is given, then it will be returned to its rightful owner. Reporting financial results in this example may seem in conflict with the guidelines discussed above in connection with control over the property of the agreement, where the party that imposes restrictions on the use of assets (provider) and not of the active user (operator) is considered to have the control of that property for financial reporting purposes.

The crucial difference between the example of transfer of land for the university and the service concession arrangement is that: the concession provider maintains control of the remaining interest in the underlying assets of the agreement by the end of it. In typical arrangements as those to which we spoke above, the asset at the end of the agreement is not returned to the transferor. Even where predestination is conditional on the fulfillment of this condition it remains asset to the operator, ie in the case of the University at the time that the land would be used to build the campus, the asset (land) remains, to be reported in the statements of the University.

Contingent, future economic benefits or potential of service.

Although an agreement provider can control the use of property, to meet the definition of an asset by IPSAS 1, as

mentioned above, the property should bring a stream of expected future economic benefits or potential service provider. IFRIC 12 concludes that the use of the property, subject to these agreements governed by this interpretation, not controlled by the operator (ie does not meet the definition of an operator). IFRIC 12 covers only private operator accounting for and does not address the benefits flow from the property to the provider.

Terms of services as potential future benefits that can come from an asset is the main difference between the definition of an asset by IPSAS 1 and that by the IASB framework, which focuses only on the future economic benefits. "The potential of services" is further explained in paragraph 11 of IPSAS 1 as follows:

Property units provide tools to achieve their goals. Assets used to provide goods and services in accordance with an entity's objectives, but that does not directly generate net cash inflows are often described as containing "service potential". For example, a street where no fees apply for transfer is considered as an asset because the government provides services in order to achieve the government's objectives in relation to transport although not generate future economic benefits for the government. Generally, governments enter into such agreements concession to meet service objectives through the construction, renovation or improvement of property subject to the agreement. In this way, the property subject of the contract is intended to provide benefits to the provider, relating to the potential of their

services even if the property does not provide any future economic benefit. Although the main motivation of providers to enter into such an agreement is economic benefit, for example to get an influx of cash in advance in exchange for the rights to operate a route, the underlying assets of the agreement will continue to be used to achieve government objectives - it will only be operated by the private operator, so it will offer potential benefits from its service provider..

Further, it can be argued that when the provider controls the wealth, wealth operator, operates deeply on behalf of the provider, in this case it is a supplier of services to the concession provider. Economic risks and benefits assumed by the operator through an agreement, can be similar to a seller in a service contract. They are different from the risks and benefits incidental to ownership of the property.

However, the economic risks and benefits may be associated with an active private operator reported as a result of "access" to own property. For example, an operator may report intangible assets under IFRIC 12 as receivables in the future, depend on the public use of the service.

Current proposals by the Board of IPSAS, which can be adopted as practical in our country, suggest that the concession provider should report the asset in its financial statements, if it is considered that controls the property for financial reporting purposes. Proposed criteria for determining the control of the provider are as follows:

- The provider controls what services the operator must provide with respect to property subject to the agreement,

to whom must offer these services, prices associated with these services, etc.

- Provider controls, through ownership or through any other cause - the residual interest in real time at the end of the agreement.

According to the Board, the providers control over the underlying assets of the agreement, proves that he remains responsible for providing direct or indirect services to the public, which relate to an asset. Keeping the risks and benefits of providers, shows that the latter expects to receive from the wealth, service opportunities in the future.

Other aspects of accounting

For agreements that meet the proposed criteria of control, it is good practice to use the requirements of IPSAS 7, regarding the timing of recognition of the asset (during construction or only when the asset becomes accessible) and liability relating to this active, in fact reflects the obligation of providers to compensate the operator in relation to the property (asset). Recognition criteria are met during construction, if the value in the process of building up to that moment, can be measured reliably. This applies when the provider bears the risk of building, or both parties may waive the agreement when they want to do so without being penalized. If none of these scenarios is not met, then the recognition criteria are unlikely to be met until construction is complete.

For arrangements where the elements of construction and the service can be shared within the scheduled payments from the providers, the IPSAS Board has

proposed that yields, asset and liability occur with lesser amount between the fair value and the present value payments related to construction. After initial recognition, the asset must be held by IPSAS 17 (ie accounted for depreciation, impairment and subsequent measurement using fair value or cost). Liability should be measured in the same way as a liability measured emanating from a financial lease, after initial recognition, it should be recognized as a financial liability for reporting purposes. Re-payments for this debt service should be recognized in profit / loss when incurred.

In cases where the payment elements are not separable, the Board has proposed that the property might be reported with its fair value with the corresponding liability. Scheduled payments under the service concession arrangement should be divided into (a) the repayment obligation (b) financial cost implicit in the agreement and (c) operating costs, to reflect the services element of the agreement. Measurement and reporting of assets after initial recognition, should be similar to the arrangements for which payments are already separable as above.

The provider's financial report when the control proposed requests, are not accomplished.

If for some concession agreement is not met any of the criteria proposed by control, as discussed above, the provider shall not recognize the asset in the underlying assets of this agreement. Consequently, any payment to be made for MK is a service and not for wealth /

property, and therefore should be spent according to the economic benefits of service. Also, if the property exists and is held as an asset by the provider, according to IPSAS 17, it should be deregistered.

For concession agreements in which the provider only controls the use of property in the agreement (for example in the form MK-owned construction BOO-operation), the tenant must follow the instructions in IPSAS 13 if the agreement meets the conditions of a lease. If the provider only controls the use of property in the agreement and the agreement does not meet the requirements of a finance lease, because the provider retains ownership at the time of the agreement, the provider must report the property as an asset. If the agreement includes a newly built property, the property and liability associated with it, will be reported and measured as described above in connection with the provider financial reporting, when control criteria are met. At the end of the agreement remaining, carrying value of the property, shall be derecognized reflecting the transfer of property to the operator. If the agreement does not meet the conditions of a financial lease and the provider is not the owner of the property, then it will not be recorded as an asset and any payment in connection with this property / asset, shall be comprised an an expense of the period. Agreements relating to assets / properties newly constructed, where the provider does not control the use of the asset / property in the agreement, but instead controls the residual interest to the asset / property at the

end of the agreement (for example agreements BOOT), the provider reports as a plus value the asset that arises from the difference between the expected fair value of the property at the end of the agreement and the amount the provider will require them to pay for the property restitution. This active amounts in the accounts of payments, is made gradually by the payments for the provider to the operator, throughout the life of the agreement.

For existing arrangements involving assets in which the provider does not control the use of property at the time of the agreement, but instead controls the residual interest at the end of the agreement, the Board proposes to follow the instructions that apply to landlords by IPSAS 13, if the agreement meets the definition of a lease. If the deal does not meet this definition, the provider cancels the property asset, as an asset and recognizes the obligation of the operator to return the property at the end of the agreement. This asset should be recognized at fair value of the property at the end of the expected life of the agreement. Loss or gain from derecognizing of the asset is reported as profit or loss in the period in which the agreement enters into force

Inflows of resources by concessions of agreement.

Provisions for revenue sharing.

For those deals where the operator is expected to raise revenue from the fees directly from third parties or from users of the public good, the provider usually negotiates the contract to include a provision for the allocation of these revenues between him and the operator. In this way, if the use of the

property exceeds expectations then the operator will share success with the provider. This provision would serve to protect the provider from political risk and public criticism that can be made for inclusion in an agreement, which can be very profitable for a private operator.

Allocation of income can be based on share of all income earned by the operator, the income threshold over a certain income or as the operator reaches a specific rate of return. For example, as part of a BOOT agreement for the construction of a large parking lot, the provider receives a fixed fee for each ticket sold. This provider uses the fee to finance actions (activities) for the community. Also, in a deal that includes the construction of a road where passing is paid, the provider has the right to receive 40% of the total income as net cash from the deal attain that offer operators a pre-tax rate of return of 6.5% on funds total invested. Part of providers grow to 80% of the total revenue collected as cash contract gives the operator a rate of return of 8%.

Provisions for income are often included in the terms of an agreement together with a minimum guarantee for the operator. For example, an agreement for the operation of a highway with payment contains a provision for revenue sharing. This provision requires the provider to benefit about 57% of the revenues that exceed those estimates. This provision may be accompanied by other provisions where the provider will pay 80% of any difference between the estimated revenues compared with current ones. In this way, the provider application minimizes the risk of giving

the operator a sort of guarantee for minimum income, which have the potential to be even bigger if the project results to be a successful one. The current proposals of the Board emphasize that providers should recognize that income (and receivables) as they entry, hereupon in line with the substance of the agreement and after is met any contingency event, (such as exceeding the minimum threshold income).

Inflows specified in the contract

The Board has proposed that inflows stipulated in the contract received from the operator by a provider has to be recognized in the same way as the income earned is recognized during the life of the agreement, starting from the beginning of the concession where the property is fully operational and operator has the ability to collect fees from third parties. Before this point, the provider normally can not begin to implement its part of the contract, which is usually the property access operator. Provider recognizes the contractual income using the straight-line method or a method that best reflects the economic consumption. Any income earned by the operator in advance, must be reported by the provider as a liability, until it is earned.

Consolidation

Government business enterprises

When the operator is a government business enterprise, there will always be some control indicators discussed in paragraphs 39 and 40 of IPSAS 6, especially if this kind of enterprise is created to serve as operator in the concession agreement. This operator, in

general, should be consolidated in the financial statements of providers.

Entities for specific purposes

The operator in this case is a purpose entity separate and control indicators described in paragraph 39 of IPSAS 6 will not be available in relations between the operator and the provider. However, the contractual terms of these agreements may result in the presence of some of the indicators of control in paragraph 40 of IPSAS 6. For example, in a purpose entity created to separate a toll road, following the provisions of the contract, may be indicative of the provider's control strength to the operator:

- The operator is allowed to obtain debt as specified in the contract and the provider must approve in advance any additional debt.
- All fees and charges for crossing the street are subject to approval by the Minister of Transportation and may vary from application providers.
- The provider may require you to be laid off any employee who is incapacitated for example, is rude or non-competent etc..

The provisions of the agreement in this example, which may indicate that the provider receives benefits from the activities of the operator, are as follows:

- The operator is required to ensure that the highway will be open to traffic at all times and traffic flow, meets predefined standards that meet the objectives of transport providers about.
- The operator shall make payments to providers if the return of the project exceeds a certain limit.

Literature:

IPSASB consultation Paper

IFAC website

IASB Framework

Law No. 9633 date 18.12.2006 "On
concessions"

Etc..

by:

As. Prof. Dr. Hysen Cela

Chairman of IEKA

Kledi Kodra, FCCAHead of Audit Department to the
PwC in Albania

COST-BENEFIT ANALYSIS IN THE PUBLIC INVESTMENT EVALUATION

Cost-Benefit Analysis (KPA) is one of the preferred methodologies in evaluating and selecting the Public Investment (IP), however, there have been critics.

by:

As. Prof. Dr. Manjola Naço,
Blerta Zilja, Msc.

ABSTRACT

Cost-Benefit Analysis (KPA) is one of the preferred methodologies in evaluating and selecting the Public Investment (IP), however, there have been critics. Described as a social methodology, it continues to strive to gain more and more ground to become not only the key to leadership in the Public Investment decision (IP), but as the starting point for assessing the reforms, legal frameworks or new strategies and policies.

Despite the use of cost-benefit analysis, has become the latest trend worldwide, state agencies for assessment and evaluation of public investment projects, debates and widespread

criticism from the academic world have been accompanying it throughout the journey, as much as it seems there is a deep division between researchers and institutions, where one party consistently criticize this methodology, reveals its subjectivity and issues that carries its use in decision-making, while the other side remains quiet and increasingly use its frequently, turning it in a common procedure, which seems to have preceded any decision relating to public funds, regardless of its nature. This paper aims to bring an overview of the need for public investment analysis and why cost-benefit analysis (CBA) is one of the appropriate methods for their implementation. It focuses on the main criticisms from the academic world on the effectiveness of CBA.

Key words: public investments, public funds, cost-benefit analysis, decision-making.

I. INTRODUCTION

In conditions of limited resources, governments are forced to choose between the multitude of investment projects offered. Financing a project automatically means decrease of funds available to finance another project. These circumstances require a better economy of funds, more efficient use of their best means and the best tool to accomplish this goal, remains the analysis. Grøvdal and HJELLE (1998) noted that politicians face this situation by selecting which projects to support, in order to achieve the best allocation of available resources, but at the same time achieving the goals set.

The situation becomes more complex if we bear in mind that for the same funds, compete projects with different purposes and it stands to the government of a country to establish priorities and policies that will guide decision-making. Every decision, should have complete information in advance about the entirety of the costs and benefits relevant in decision-making, the need for funding, the useful life of the project, side effects, or externalities and environmental impacts. In this context, it is also the reason why policy makers need assessment methods and techniques, so that all the information collected is processed to allow ranking of potential projects, given their contribution to the achievement of the main objective of the government, growth the welfare of its citizens. Setting goals, objectives, funding

priorities and strategies related to all decisions that belong to the public sector (Berechman, 2009). These analyzes become increasingly more complex (Turcanu Gamper, 2007; Walker, 2000), detailed and comprehensive, focusing not only on economic and financial sides of analysis, but by placing more and more emphasis on social and environmental effects.

All developed countries have worked on modeling and perfecting the processes of assessment and evaluation of public investment, drafting standards, which aim to orient toward an effective decision-making process. The techniques used for this purpose are numerous, but the essence of all is the cost-benefit analysis, which corresponds to a simple logic: public investment should be financed when the benefits derived therefrom, justify the costs.

Even in our country, under the framework of the reforms undertaken in 2000 on Public Financial Management, Ministry of Finance drafted the procedures for Public Investment Program (PIP), which joined the Draft Budget package Framework (MTEF). They began to be implemented for the first time in 2006 and had as main objective the effective management of public investment. In general, PIP was a set of rules and procedures to be applied in assessing the budgetary institutions of IP. They covered in a synthetic way how tests should be carried out, aiming to orient decision to use public funds for the IP, toward the economic, financial and social analysis. However, the dilemmas

associated with the success of these procedures in their mission are numerous. Despite trying to give PIP the role it belongs, they risk being a formality that must be met by budgetary institutions for compliance with Annex No. 8 of the PBA, but basically without realizing their importance and role in decision making.

However, despite the cost-benefit analysis (CBA) is judged as the preferred methodology in evaluating and selecting public investment, there have been critics. The methodology described as social, it continues to strive to gain more and more ground to become not only the key to leadership in IP decision, but as the starting point for assessing the new reforms, legal frameworks or strategies and policies.

The paper is organized as follows. The first part presents cost-benefit analysis and its path to becoming the most used methodology of evaluation of IP, while the second part deals with the most important criticism against the CBA, the righteousness of its results and the role that it should play in decision making. CBA still remains, the most used methodology by state agencies.

II. COST – BENEFIT ANALYSIS

Cost-benefit analysis was presented for the first time in 1844 as an idea by engineer and economist, Arsne-Jules-Tienne-Juvnal Dupuit. Engaged in the inspection of investments in roads and bridges, he began to show interest in economic problems that accompany construction contracts of public works and their analysis of cost effectiveness. However, it was the British economist Alfred Marshall, who created the basis

for measuring the "immeasurable" and popularization of the CBA. Focused on the theories of cost, value and delivery, he developed the concept of marginal utility.

The return of CBA as a leader methodology for the analysis of public investments was made by "The control of water Act" in 1936, which required the federal government of the United States to undertake projects only if the benefits of anyone that could occur, were higher than the estimated costs. According to Pearce (1971) the CBA took formal shape only in the 1950s. In this work, helped Eckstein (1958), McKean (1958) and Krutilla & Eckstein (1958), who formalized the criteria for public investment in relation to the criteria set out in welfare.

Over time, the use of CBA started to take place not only in the assessment of water use projects in the U.S., but also in other areas such as transport, health, or Energy (Sewell, Davis, Scott, and Ross, 1965). Shortly after the U.S., United Kingdom (UK) was the second country to embrace the use of this methodology. It was implemented for the first time in the UK in 1960 (Coburn, Beesley, & Reynolds, 1960) in the evaluation of the first highway in Britain and since then, transport remained one of the main areas where the use of CBA, is widely applied .

Cost-benefit analysis began to be part of the Budget Planning and Programming, initially starting in 1962 in the U.S. (Agard, 1970). Despite meeting the requirements for assessing the costs and benefits, which according to the "The control of water Act " are still controversial (Shapiro and Schroeder, 2008), this line of philosophy

was embraced quickly by government agencies of different countries, as it justifies basically whenever state intervention itself justifies investment. Furthermore, international financial institutions like the World Bank and IMF, unless they bring their manuals and guides for certain issues complementary to CBA are exerting more and more pressure for this kind of analysis to finance various projects throughout the world.

According to Adler and Posner (1999), the start of the widespread use of CBA was the result of three important historical developments, which created the conditions for its flourishing. First, it was "The control of water Act", in 1936. This moment marked the beginning of this methodology use by public agencies in the United States (Porter, 1995).

The second development was influenced by the Progressivism era in 1890-1920. Proponents of this movement believe in clean government and the separation of politics from administration expertise. They support the Efficiency Movement, which could identify the old sectors to be modernized through engineering and scientific solutions, which could also be applied to the public sector (Nelson, 1987). According to them, the scientific principles and expertise can be used to guide the state and its decision (Purcell, 1973) and to reduce the power of politics and the administration and government connections (Callahan and Jennings, 1983). The thought the knowledge would have made civil society react, continued until 60s, when

appeared the line to debate, on the influence and analysis on economic and social decision-making.

The third element that closes the circuit was the invention of welfare economics, which can apply scientific principles, which were propagated by progressives. Dasgupta and Pearce (1972) argued that the early economists believed that the welfare economic concepts, can be used to enable more effective implementation of government policy. They further strengthened their position when states of different countries began to seek their help in the design of formal procedures of CBA.

In literature, there can be found endless definitions on CBA. We thought to bring representative definition as that of Boardman et al., (2006), who sees CAB as "a method for determining the policy which expresses in quantitative terms, the impact value and the effects of a particular policy in monetary terms "in order" to help in a more effective social decision making through efficient allocation of society's resources when the market fails". In theoretical content, the final goal of the CBA, is to provide an efficient allocation of resources available to the state. Efficiency depends on the nature of the objectives every government, it has set itself but generally in the literature, national income growth seems to emerge as the main objective. In different words, the whole purpose of government is to maximize social welfare in terms of restrictions on which it has no control or power (Layard, 1972).

According to Stanbury (1988) CBA goal is "to improve or ensure efficient distribution and maybe, growth of social welfare " and Nas (1996, p.2) related to the purpose stated: "... to help the social decision-making by comparing all relevant information for a project or policy, in order to take a decision on the contribution of social welfare alternatives to using methods like - net present value, internal rate of return or report benefits / costs .. . ". From this perspective it seems that the prevailing rule of CBA is to choose a project that maximizes net social benefits (Walker, 2000), or projects that maximize social benefits overcome the social costs (Haveman and Weimer 2003). This treatment of CBA is actually in full compliance with the necessity of its use for the evaluation of public investment in infrastructure in general and in particular.

III. DEBATES AND REFLECTIONS ON CBA

Regardless Cost-Benefit Analysis (CBA) is judged as the preferred methodology in evaluating and selecting public investment, there have been critics. The main question mark, researchers have, relates to CBA itself, if it is the appropriate methodology that should guide decision if it ensures the fulfillment of the use of budget funds and state function itself: maximizing the welfare of its citizens. The main problem with the CBA according to researchers, is that it often produces results justified from a moral point of view of society, contrary to theories of decision making and political equality does not allow redistribution. One

other very strong line of criticism relates to the role to be played by the CBA in decision-making. According to the positivists, politicians and decision makers are those who need to see the importance of meeting the various targets and CBA have just offered up figures, while according to another group of researchers, the role of CBA must be normative, leading decision making and show what to do.

Debates about justice and morality of CBA

Despite the introduction of the idea of CBA before 1900 and its enforcement act in 1936 in the United States, the CBA has not yet found itself as a reliable and objective methodology. Protection through its classic Pareto principle, as will be discussed below, has many criticisms, which do not justify on the scientific plan its properly use of CBA. Its implementation gained more ground after the contributions that led researchers in the field of economics, but at the same time served as a strong basis for the CBA.

One of the many criticisms made to the CBA is that its use does not improve the condition of society, and still further, that it does not produce moral results in distribution and welfare maximization. It is also seen as one of the predominant reasons why may be overlooked using CBA (Richardson, 2000; Frank, 2000; Sandel, 2009). And in fact, Sandel (2009) said: "Our reluctance relates to something that has to do with morality - the idea that it is not possible to measure and compare the value and benefits of a single scale." To create protection against criticism, the group of authors who are in favor of

using CBA as evaluation methodology, used two of the most important moral standards, which are supposed to create justice in society: the Pareto criterion and standard The Kaldor and Hicks. Meanwhile, in the literature there is also a group of authors who have used the theory of utilitarianism (usefulness) to argue in favor of CBA. Below, these three approaches are discussed, along with relevant arguments and counterarguments, close to the end with another very interesting line under which these three ways of CBA protection fail, as the task of CBA is not to produce the induced moral nor is a moral standard. It is a decision-making procedure and should be treated as such.

Protection based on the theory of Pareto

Modern welfare economics assumes that individuals benefit aggregation which constitute a particular society is a very useful measure of welfare (and Weimer Haveman, 2003). At the core of welfare economics and still further, the underlying basis for application of CBA is a key concept of Pareto efficiency (Berechman 2009, Boardman et al. 2006). Pareto, a project is acceptable or desirable, if it improves the condition of at least one individual, without another condition deteriorated. Said so, the criterion sounds very appealing especially as normative perspective, but sounds the same extent as utopian. In principle, a project that does no harm and improves the condition of at least one man, is in line with all possible moral commitments to society.

From this perspective, the CBA defenders think that this methodology enables virtually implementation of Pareto thesis. According to them, it is moral and provides increased welfare. Question as to how this goal can be accomplished when CBA itself does not require compensating losers from the implementation of a project, they respond by arguing that the government in this case, beneficiaries may levy and transfer the proceeds to the defectives of the project. But according to Adler (1998) if the government can levy repay winners and losers, the project is Pareto-superior to the status quo and in these conditions, the CBA is not necessary. Meanwhile, in reality, very few projects exceed the Pareto condition, so are Pareto-superior, as administrative costs that would arise from the identification of any beneficiary or loser and transfer of money from one party to another would outweigh the benefits that come from the project itself.

Another argument that defenders of the idea that file CBA enables fulfillment of Pareto efficiency, is that governments that use CBA are more likely to have had more citizens than societies that do not use them, because in the course time, the total benefit and expect people are so often affected by various projects (Little, 1957). Thus, while the CBA gives approval for projects that have higher benefits than costs, then, in general, it is expected that the use of CBA, make people be better with the implementation of this methodology and how CBA itself is Pareto-superior to the current situation

or status quo. This would result in increase of total assets.

According to Adler and Posner (1999), the biggest problem with the Pareto standard is that it can not be used for all types and natures of projects and that he would rule out good projects, which might be adopted in terms of a social welfare function, not offensive.

Protection through the theory of Kaldor and Hicks

The difficulty for the practical application of the Pareto criterion led to the proposal of Kaldor (1939), Hicks (1939) and other authors in creating hypothetical compensation tests. Based on these tests, a project is desirable if its beneficiaries earn enough, so how can compensate those who are harmed by this project through a transfer at no cost lump SUMP and if losers can be compensated for their loss. According to some scholars, the CBA was a very good approach to ensure the fulfillment of this requirement. Completion of the Kaldor-Hicks test was to enable stakeholders to express in quantitative terms positive and negative effects of a project and compare them further. They will remain at the core of modern CBA and were expected to facilitate the work in evaluating projects.

In the summary, it can be said that by Kaldor and Hicks, a project is desirable and will be adopted to implement if it is possible at no cost, redistribution of income after the project or the overall situation, may be more better than the situation or income distribution prior to the project.

According to Adler and Posner (1999), protection of CBA through the Kaldor-Hicks's assumption implies that self defense is normative. According to

them, the main difference between the CBA and Kaldor-Hicks is that the CBA is using money as the numerator and the Kaldor-Hicks used whenever possible a more general criterion of not using a counter. But this difference is not enough to change the conclusion that the use of standards, both, the Pareto and Kaldor-Hicks also are biased in favor of the richer. And in fact, it seems that Kaldor-Hicks fails at that point that makes Pareto more attractive and productive on the other hand, it may not be sufficient to protect the CBA because it is more a moral principle or standard .

Unlimited protection of usefulness

According to Pearce and Nash (1981) some authors submit a final approach to the protection of CBA through commitment to utilitarianism (usefulness) with unrestricted preferences. On the basis of usefulness, a project is judged only by the impact that he has reached the general well being aggregated. But Adler and Posner (1999) raise major questions about how this protection can be achieved. They start by saying that while usefulness is defined as a psychological change that makes the individual feel good or better happier, then it, maximizing the usefulness of aggregated means, increased happiness to as many people as possible. This means that the amount of individual happiness can be measured, which is a theory rejected by modern economists. According to them, the usefulness refers to the extent to which a person satisfies his preferences and unlimited usefulness of a function under this logical order of things. For this reason, in their judgment, ordinal

utility was more than cardinal (Adler and Posner, 1999)

This type of line to use CBA to maximize the usefulness of aggregated society, can function if people would have the same budget constraints as this condition creates conditions for the assumption that all individuals will have a marginal usefulness extra dollar equal and their biographies would reflect their usefulness.

IV. COST-BENEFIT ANALYSIS IN VIEW OF THE DECISION-MAKING

Requirements for an independent government to political interests or to different clans and its reliance on objectivism and scientific basis raged during progressive movement. The event also marked an important development of science policy, well represented by Harold Lasswell thoughts. He proposed a different science, which will focus on how to fulfill the decision could be more efficient in achieving its goals (Lasswell, 1971). According to him, this way would help reduce unproductive political debate and will serve as a liaison between academia, government and the public. He offered a normative approach, interdisciplinary, quantitative and qualitative simultaneously, which him defined as the science of policy making of democracy. Meanwhile, after 70 years there was a new trend on the use of positivist methodologies and rationale choice, which would divert attention from the treatment Laswell and who were very critical to the political role of decision-making.

Stronger collision of these two approaches, lies in the role that should have CBA analysts. While one party felt that his role was merely to bring to the notice of all the elements in decision relevant policy makers, who say the last word, the other party believed in a normative role of CBA, recommending what should be done and still further by judging decisions made by policy makers.

Representatives of the new role to be played by CBA in the making process under the banner of the organization were Harvard Water Program (HWP). Arthur Maas and Robert Dorfman were two of the key persons in the first line of defense of this thesis. In their works they analyzed the importance of setting multiple targets. This approach of building CBA would represent an important innovation as exploring the fact that a project may have multiple purposes and may tend meeting some common output. Meanwhile, the traditional CBA aggregated as possible these outputs to a single target, using reserve prices.

Given that traditional CBA was not always able to determine with certainty the reserve prices for each full output, in most cases it tended to leave aside these kind of elements in the course of analysis. This fact made them believe that the traditional approach was wrong (Maas et. Al, 1962) and that under these conditions, the CBA failed to meet political goals of redistribution of income or social welfare.

Marglin, in his analysis goes deeper noting that people are interested not just in the redistribution of income, but also on how it is implemented the redistribution. Under this approach, efficiency and redistribution can not be two separate purposes from each other as treated by the traditional CBA, but not even desirable and should be moving parallel to each other in the evaluation of projects. For this reason, keeping in mind just one goal, that efficiency, set aside another very important objective for the policy, which was redistribution, CBA had not yet taken place itself in the decision. In this regard Dorfman emphasizes that the design of a project should start with a multi-function production targets, indicating the value of exchange (trade offs) between social goods. However, this treatment led to another practical problem, which was related to the way in which weights or limitations were and how analysts will take the decision on what part of the production possibility frontier will be positioned. Participants in this debate characterized by holding various positions related to overcome this difficulty. They were of the opinion that economists generally would not be able to measure the relative weights of individuals against certain targets determined for maximizing the production function, simply by studying their behavior. Some of them even had doubts whether this was the right way. According to them, the focus should be placed on social and collective choices that come from the political process. Consequently, even if the different objectives will be summarized in a single using these weights, the fact that these weights

were derived from social choices and not by individual choices, constituted the essential distinction of the most important of the current philosophy differed from implementers of CBA

Thus, Eckstein and Dorfman point out that economists are not able, nor are able to establish multiple targets in an escalated function values. All what economists can do in their eye was that in collaboration with the engineers have put aware policy makers to exchange values. Even Otto Eckstein (1961) went in favor of this idea, arguing that "the economist interprets the desires of policymakers and maximizes them. In this way, the economist can play the role of technician and serve as a bridge to unite the gap between quantitative positivist research, which is the strongest weapon economist and normative conclusions, as required by policy. " Furthermore, he writes: "policymakers should determine weights and significance of various targets, giving them technical analysis results in the most useful way possible". The lack of an exchange basis or relative values of one target over another, made it impossible to use linear programming, as saying MAASS, Dorfman or Marglin.

However, at this time it was suggested the design of some systems, that can optimize the satisfaction of the main objectives and then conducting an analysis for each system in order to assess the effects of each objective. Results presented in the form of a matrix and then presented to policymakers in order take a decision and select their preferred option. Systems present different results

according to the fulfillment of each objective and depending on the preferences and objectives important to them, will carry out the selection policy. This line is fully consistent with the planning vision MAASS (1966) on the role of policy makers in decision making, but also to his colleagues and Eckstein Dorfman. This was the point where the debate seemed transformed from academic, in policy, after the adoption of this draft began lobbying accompanied by numerous political world. On one side stood the politicians who were pro-development and planning of multi-objective viewed as an opportunity to justify more projects because of possibilities to create this method in order to have more benefits. But on the other hand, environmental groups and anti-or pro-consumer taxes were against it. Especially, environmental groups that fight for a higher discount rate of projects, so to block as many of them.

Part of the debate became even social science researchers, which in many cases joined political groups. This was especially the Mass gupin. As MAASS is lobbying for its intercalation system multi-objective, neoclassical and other representatives who support more the traditional CBA, as Freeman, Haveman and Knetsch were placed in adversarial role of this system. MAASS, writes that secondary benefits should be included in the analysis, as well as the benefits associated with redistribution and the problem lay not in their measurement, but in appreciation. However, he said that that was not a very serious issue as multi-objective planning and overcome this problem by including assessments

that make decision when making their choices. MAASS emphasized the thesis that responsibility should fall on those who are selected by vote to make this work and the judgment should stand to them.

Leaving it to the parliamentarians or decision-maker's hand, made the CBA fragile, open to manipulation that can be made for narrow purposes and for numerous abuses. Knetsch et al. (1969, Freeman and Haveman (1970) and Cicchetti et al. (1973) said that this was the main drawbacks of a multi-objective planning, and it can not be avoided, even if taken into consideration only the main costs and benefits for themselves and the fact that during the process should be determined exchange values, weights and still further, the values of costs and benefits, which can not be expressed in money, made the process itself suspicious. On the other hand, it would be good to show to parliamentarians how the values should have been and therefore have normative analysis that will lead to the improvement of policy and decision making.

V. CONCLUSIONS

Despite the permanent war for CBA to confirm itself as objective methodology to justify the use of the results obtained from its allegations of fraud in favor of the decision-makers desires of even further bias to which it is attacked, CBA in these times, more than ever, has become the trend of public agencies for evaluation. In ongoing discussions positivist or normative character of its leadership in decision-making or compliance, cardinal or ordinary, moral

or not moral, or a multi-target procedure or standard, objective or subjective, and other endless dilemmas, CBA continues to survive and strengthen its position.

One of the classic answers given in defense of all the criticisms that are made to CBA, is that it remains the preferred methodology, as good or relatively good compared with other alternatives that can be used for project evaluation (Williams, 1972).

CBA seems to get public support as it, despite all, seeks to bring against the decision of politicians. It tends to reduce arbitrariness, corruption, multiple effects, although its subjectivity as a method in dealing with issues such as reserve prices, willingness to pay, opportunity cost, etc., it seems that lowers hopes for achieving this goal. And in fact, are not the few researchers, in whose eyes, CBA method is not objective, nor seen under the lens of social policy.

References

Adler, M. D., Posner, A. E., (1999). Rethinking cost-benefit analysis, *The Yale Law Journal*. No.109.
Agard J. (ed.) (1970). Rationalisation des choix budgétaires, Paris, Dunod, Monographies de recherche opérationnelle n° 12
Berechman, J. (2009). The Evaluation of Transportation Investment Projects: Routledge
Blackorby, C., Donaldson, D., (1990). A Review Article: The Case Against the Use of the Sum of Compensating Variations in Cost-Benefit Analysis, 23 *Canadian J. ECON.* 471, 472

Boadway W, (1974). The Welfare Foundations of Cost-Benefit Analysis, 84 *ECON. J.* 426

Cicchetti, Charles J., Robert K. Davis, Steve H. Hanke, and Robert H. Haveman. 1973. "Evaluating Federal Water Projects: A Critique of Proposed Standards." *Science* 181(4101):

723-28. Boardman, A. E., David H. Greenberg, Aidan R. Vining, and David L. Weimer. (2006). Cost-Benefit Analysis –

Concepts and Practice. 3rd ed. New Jersey: *Pearson Prentice Hall*

Chandra, P., (1995). Projects: Planning, Analysis, Selection, Implementation & Review (4TH ed.). New Delhi: Tata McGraw Hill Publishing Company Limited

Coburn, T., Beesley, M., & Reynolds, D. (1960). The London-Birmingham Motorway: Traffic and Economics, Road Research Laboratory. London: Technical Paper No. 46

Dasgupta A., Pearce D.W., (1972) CBA: THEORY AND PRACTICE 12-13

Damart, S., Roy B., (2009). The uses of cost-benefit analysis in public transportation decision-making in France. *Transport Policy* 16: 200-212

Eckstein, O., (1958). Water Resource Development. *Harvard University Press*

Eckstein, Otto. 1961. "A Survey of the Theory of Public Expenditure Criteria." In *Public*

Finances: Needs, Sources and Utilization. Princeton University Press

Frank, R. H. (2000). Why is cost-benefit analysis so controversial? *The Journal of Legal Studies*, 29, 913-930

Freeman, A. Myrick, III, and Robert H. Haveman. 1970. "Benefit-Cost Analysis and Multiple

Objectives: Current Issues in Water Resources Planning." *Water Resources Research* 6:1533-39.

Gamper, C.D., Turcanu C., (2007). On the governmental use of multi-criteria analysis. *Ecological Economics* 62: 298-307

Graaff J., V., (1957) Theoretical Welfare Economics

Grøvdal, A., Harald M. H. (1998). Innføring i Transportøkonomi. *Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget*

Haveman, Robert H.. 1967. "Benefit-Cost Analysis: Its Relevance to Public Investment

Decisions: Comment." *Quarterly Journal of Economics* 81: 695-9

Haveman, Robert H. 1973. "Efficiency and Equity in Natural Resource and Environmental Policy." *American Journal of Agricultural Economics* 55: 868-78.

Haveman, R. H., Weimer, D., L., (2003). Cost-Benefit Analysis. In *International encyclopedia of the social & behavioural sciences*, edited by N. J. Smelser and P. B. Baltes. Amsterdam: Elsevier, 2845-51.

Hicks J., R., (1939) The Foundations of Welfare Economics, 49 *ECON. J.* 696

Hotelling H., (1938) *The General Welfare in Relation to Problems of Taxation and of Railway and Utility Rates*, 6 *Econometrica* 242

Kaldor N. (1939). Welfare Propositions and Interpersonal Comparisons of Utility, 49 *ECON. J.* 549;

Knetsch, Jack L., Robert H. Haveman, Charles W. Howe, John V. Krutilla, and Michael F.

Brewer. 1969. *Federal Natural Resources Development: Basic Issues in Benefit and*

Cost Measurement. Natural Resources Policy Center, George Washington University

Krutilla, J., Eckstein, O. (1958). Multiple Purpose River Development, Resources for the Future. Baltimore: *John Hopkins University Press*

Laswell H., (1971) A Preview of the Policy Sciences

Layard, R. (1972). Cost-Benefit Analysis: Selected Readings. Middlesex: Harmondsworth Penguin books

Maass, A., (1966). Benefit-Cost Analysis: Its Relevance to Public Investment Decisions.

Quarterly Journal of Economics 80: 208-26.

Maass, Arthur. 1967. "Reply." *Quarterly Journal of Economics* 81: 700-702.

Maass, A., Maynard M. Hufschmidt, Dorfman R., Harold A. Thomas, Jr., Stephen A. Marglin, and Gordon Maskew Fair. 1962. *Design of Water-Resource Systems: New Techniques for Relating Economic Objectives, Engineering Analysis, and Governmental Planning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

McKean, R. (1958). Efficiency in Government Through System Analysis. New York: Wiley

Mishan E., J., (1972). Cost Benefit Analyses

Munda, G., Nijkamp, P., Rietveld, P., Information Precision and Multicriteria Evaluation Methods, in Efficiency in the Public Sector: The Theory and Practice of Cost-Benefit Analyses

Nas, T., F., (1996). Cost-Benefit Analysis - Theory and Application. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc

- Nelson R., H., (1987). The Economics Profession and the Making of Public Policy, 25 J. ECON. LIT. 49, 52-54
- Stanbury, W. T. (1988). Notes on Cost-Benefit Analysis. Treasury Board of Canada
- Pearce, D. W. (1971). Cost-Benefit Analysis. London and Basingstoke: Macmillan Press Limited
- Pearce, D. W., Nash, C., A., (1981). The Social Appraisal of Projects: A Text on Cost Benefit Analyses
- Porter M. T. (1995). Trust in Numbers: The pursuit of Objectivity in Science and Public Life 148-89
- Purcell, E., A., JR., (1973) The Crisis of Democracy Theory: Scientific Naturalism & the Problem of Values 5-12
- Sewell, W. R., Davis, J., Scott, A. D., & Ross, D. W. (1965). Guide to Cost-Benefit Analysis. Ottawa Canada: Queen's Printer
- Shapiro S. A., Schroeder C. (2008). Beyond Cost-Benefit Analysis: A Pragmatic Reorientation
- Sandel, M. (2009). *Justice. What's the right thing to do?* New York, NY: Farrar, Strauss & Giroux.
- Richardson, H. S. (2000). The stupidity of the cost-benefit standard. *Journal of Legal Studies*, 29, 985-1011.
- Tudela, A., Akiki, N., and Rene C., (2006). Comparing the output of cost benefit and multi-criteria analysis - An application to urban transport investments. *Transportation Research Part A* 40: 414-423
- Walker, W., E. (2000). Policy analysis: a systematic approach to supporting policymaking in the public sector. *Journal of Multicriteria Decision Analysis* 9 (1-3): 11-27.
- Weick, E. (1988). Guide to Social Economic Analysis of Pollution Control. Environment Canada
- Weiss W., C., (1983). Ideology, Interests and Information: The Basis of Policy, in Ethics, the Social Sciences and policy Analyses 213, 214
- Williams A., (1972). Cost- Benefit Analysis: Bastard Science? And/or Insidious Poison in the Body Politic?, 1 J. PUB. ECON

* **As. Prof.Dr. Manjola Naço,**
University of Tirana,
Faculty of Economy
manjola_naco@yahoo.com
Blerta Zilja, Msc.
University of Tirana
Faculty of Economy
blerta.zilja@yahoo.com

GOVERNANCE INTEGRITY AND SAI

Audit integrity of governance is critical to the societywelfare. Those who perform this audit are confronted with the principles of fairness rooted in their personal character.

by: **Fatos Çoçoli dhe Irena Islami**

Abstract:

Integrity means the entirety of an organization, institution, or other forms of phenomena combined to represent a whole and respond as a body.

In the educational circles of the public administration, integrity is defined as the quality or the state of being with moral principles, such as fairness, honesty, and sincerity; the desire to do the right thing and also declaring and experiencing some values and expectations from the desired results.

Audit integrity of governance is critical to the societywelfare. Those who perform this audit are confronted with the principles of fairness rooted in their personal character. Auditors perform audits such as financial or performance and should avoid pre-opinions orforeseen conclusions of the results.When conclusions are fixed or

perceived without verification, the audit process and the data collected could be affected. A cramped professional self-control of the auditors integrity is given in the package "Into-Saint" developed by the Netherlands Court of Audit.

Key words: *integrity, governance, SAI, integrity audit, the auditor's integrity, package, Into-Saint*

Integrity in Governance

Governance, as defined by the United Nations Development Programme (UNDP) is "the exercise of the political, economic and administrativeauthority to manage a country's affairs at all levels. It is composed by mechanisms, processes and institutions through which the citizens and groups articulate the exercise of their interests, their legal rights, and fulfill their obligations, by mediating their differences...The government includes the State, but goes beyond it including the private

sector and the civil society organizations." (PNUD, 1997).

Good governance is responsive, participatory and transparent. It ensures that political, economic and social priorities are based on broad consensus in society and that the voices of the poorest and most vulnerable are heard in decision-making on the allocation of public resources. One of the main causes of bad governance is the existence of corruption. On the other hand, one of the basic foundations for good governance is the accountability - the obligation to give an account, to be responsible. The government accountability is a form of control over the public institutions and agencies, making them accountable for their actions and accounting. As such, it constitutes a fundamental concept in the public administration of the democratic countries.

The integrity in governance is a topic that should be important to the whole society. Building strong institutions is a central challenge of the society development and a key to reducing corruption within it. It is clear that corruption is a complex issue. Its roots are grounded in the social processes of a particular place in the cultural, political and economic history, as well as in the tradition of the public administration development. It is widely accepted that corruption tends to flourish when institutions are weak and economic policies distort the market. Corruption distorts the economic and social development of a country, producing the wrong policy choices and encouraging competition in bribery, instead of the quality and price

of goods and public services. Experience shows that if corruption is not contained and controlled, it will grow and spawn a successful model of bribery, which will be institutionalized. In this model, always corrupt officials have an incentive to seek bribes increasingly large. Thus it is endangered the installation of a "culture" of impunity, killing the free competition and bring an inefficient market (Rose-Ackerman Edition, v. 2006). The corruption is described as a "cancer". It violates the public's trust in state and threatens the social cohesion. Large corruption (in large amounts) is reported with an increasing frequency in both rich and poor countries alike. Corruption in small sizes is less reported, but can be equally damaging. A small bribe to a public official for a government service may involve a small fee, but when such bribes multiplied a million times, their combined impact can be huge. If left unchecked, the accumulation of small bribes can damage the legitimacy of the public institutions, to the extent that the corrupted officials and even the public does not see any benefit in remaining honest (World Bank study on the effects of corruption in public administration, v., 2007, p. 16).

While some may argue that corruption may help to grease the wheels to quickly move the public economy, evidences suggests that in fact it increases the costs of public goods and services, promotes the non-public investment and productivity and leads to a decrease quality of public services (end of researchers Gould and Amaro-Reyes, 2003). And indeed, the recent evidences suggests that rather than

speeding up the public service, corruption can be more like the "sand in the wheels" by the slowing and distorting it.

With a very simple definition, corruption is the abuse of public interests for personal gain or for the benefit of a group whose public officer owes allegiance. This occurs at the intersection of public and private sectors, when the public institution is abused by a public official who accepts, promotes or extorts a bribe. The researcher Klitgaard (1996) has developed a simple model to explain the dynamics of corruption:

$$C = M + D - R$$

where "C" is corruption, "M" represents the state monopoly power, "D" represents discretionary power, so the lack of legal abuse or interpretation of legal provisions (especially this is present in the developing countries) and "R" the level of responsibility and accountability in the public administration.

The successful strategies to curb corruption should seek simultaneously to reduce the monopoly power of the State (eg through market-oriented reforms) and discretionary power (eg through administrative reforms), and increasing accountability (eg through "watch-dog" agencies of the civil society). Such mechanisms should be designed as part of a national effort to reduce corruption and should constitute a system of integrity. This system of checks and balances designed to manage conflicts of interest in the public sector, addresses situations in which conflicts of interest arise or have a negative impact on the common

good. The system also includes the prevention and punishment against corrupt acts through relevant institutions of the State (prosecution, courts). An integrated system embodies a comprehensive approach to reform, tackling corruption in the public sector through the governance improvement (leadership code enforcement, the code of ethics, the specially modified organizational rules), as well as through active participation of the civil society, media and the private sector. So this reform was initiated and supported not only by politicians and policy makers, but also by members of civil society.

The National Integrity System

The adequate economic policies, which reduce opportunities for corruption (or, in the above model, "M"-monopoly power of officials), can be considered a prerequisite to successfully curb corruption. In terms of institutional strengthening anti-corruption strategies of countries differ considerably, but all over the world politics and governance respond to corruption typically including one or more of these eight institutions or "pillars":

- The political will;
- Administrative reforms;
- "watch dog" Agencies anti-corruption commissions, Supreme Audit Institutions (SAI), the Ombudsman;
- Parliament;
- Increase / Involvement of public awareness;
 - Judiciary;
 - Media;
 - Private sector.

The eight activists or the institutions identified above, are dependent on each other's work and hold together

the "roof" of national integrity, just as the same columns can support the roof of a house (see the chart below):

If one or more of these columns fails, their workload will lean, undermining the sustainable development of the country. The pillars overall balance is very important, and therefore a responsible government has incentive to keep these eight pillars in balance.

SAIs as an integrity "pillar"

An accountable public financial management is crucial for the national integrity and in ensuring this accountability, the Supreme Audit Institutions are the pillar of the country's integrity. As the responsible agency for auditing the revenue and expenditure, SAIs act as a watchdog over the financial integrity and reliability of the reported information, and audits the performance or the value for the public money spent.

Audit is a function that serves accountability. As such, it adds credibility to the statements and financial statements of the person or public entity being audited, providing valuable knowledge and information about the level of responsibility of the person or entity under audit.

Supreme Audits are essential for the accountability and a key component of the Klitgaard equation ($C = M + D - R$). They are a necessary component in assessing the public sector. SAI's work can be very effective in reducing costs, can save a lot of resources to promote transparency and sincerity in the government operations, contributing to the improvement of the government performance. Also, the supreme audit

function contributes to informing the public about violations of the internationally ethical standards accepted and deviations from the principles of legality, accountability, economy, efficiency and effectiveness.

Audits can help to curb corruption and to act as a powerful deterrent to curb the abuse of public money and interests. If effective they restrain the tendencies of diverting the public resources for private gain. Supreme Audits can help to strengthen the legal, financial and institutional frameworks which, when they are weak, allow the corruption to flourish. They can help create a legal and institutional framework of government behavior predictable and favorable legislation to the sustainable development of the country. With their work SAIs reduce the arbitrariness in the application of the administrative rules and the financial laws, helping to simplify the administrative procedures, especially when they impede the markets normal functioning. They can expose in public decision-making the non-transparent government, if it is clear that the latter ranges to the detriment of the public interest. Most surveys in the developed countries show that many citizens do not believe that their governments always act in the public interest. SAIs are extensively seen as independent observers and guardians of the public interest and thereby are well positioned to promote transparency and ethical behavior in the public administration within their jurisdiction. If transparency of the information and then the SAI's work allow accountability to be effective, public reporting and availability of the SAI information make

governments more visible in the eyes of citizens. So, realizing this process, SAI can rewrite the Klitgaard equation as follows:

$$C = M + D - R(T)$$

where accountability "P" itself is a function of Transparency "T".

SAI's potential to promote good governance in a proactive manner is an important factor in the public sector reforms. SAI responsibilities grow so. In addition of ensuring that the executive is in accordance with the Parliament will, SAIs should also promote ethical behavior of public administration, efficiency and effectiveness of public spending and promoting sound financial internal audits, to reduce opportunities for corruption and to increase the chance of its detection.

The SAIs full potential to address corruption and ensure the integrity of the public administration is not yet fully exploited, partly because of a lack of understanding the SAI capacity.

Into-Saint as a measure of the SAI integrity

The measurement package of the SAI integrity is developed by the Dutch Court of Audit in the years 2011-2012 and is called Into-Saint.

Which are the basic principles of Into SAINT?

Into The SAINT is a "quality tool" that enables the user to design a better policy for integrity and at the same time raise awareness of employees about integrity.

Self-assessment: SAINT is a self-assessment tool. The organization itself must take the initiative to test its integrity. Thus, the assessment is based on the staff knowledge and opinions.

Organization reveals its weaknesses and the staff makes recommendations on how to strengthen the resistance.

Focus on prevention: Self assessment has in its target the prevention and its purpose is not to detect the integrity violations or to punish unacceptable behavior, but to identify key vulnerabilities and risks to integrity, and to strengthen the resistance of the organization versus those weaknesses and risks.

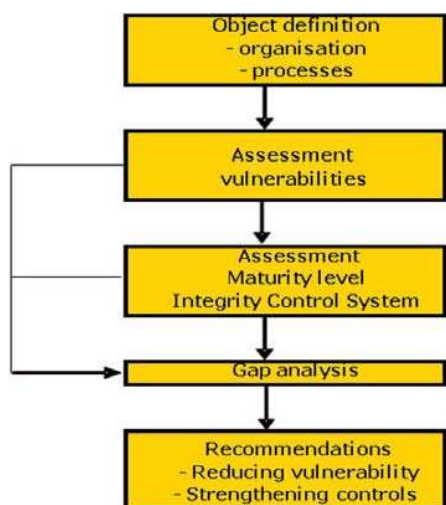
Raising awareness of integrity: Into SAINT packages significantly increases the integrity awareness. Discussions about the importance of these principles and integrity are of great value.

Thinking in terms of weaknesses and risks: Into SAINT packages teach the organizations to think in terms of vulnerabilities and risk. During the seminar, participants identify the key risks and vulnerabilities and then make recommendations on how to minimize them.

Specific management report / action plan: The final product of the Into SAINT package is a specific management report / action plan. The report explains that where urgent measures should be taken to strengthen the resistance of the organization, in response to the integrity violations.

What does Into-SAINT represents?

To share and explain the concepts of SAINT is very useful for the community members of SAIs, called INTOSAI. A widespread use of the Into-SAINT from the Supreme Audit Institutions will enable learning from the experiences of others and will also facilitate further improvement of the instrument itself.

The self-assessment methodology consists of five distinct steps:

(a) The first step is to define the object of evaluation and analysis of the relevant processes. The object can be the SAI in whole or special structures of the SAI's.

(b) Weaknesses assessment

In this step, a weaknesses assessment is made, i.e. the potential exposure towards the integrity violations of the processes mentioned in step (a). This step consists of three sub-steps:

1. compilation of the list of processes, looking an overview of the processes in the public sector, which are recognized as weak toward the integrity violations;
2. Identification of the presence or absence of factors related to the entity's weaknesses;
3. Production of a general framework and the overall profile of the perceived weaknesses evaluation;

(c) The maturity evaluation system of the integrity control

In this step the participants assess the maturity of integrity measures that together form the control system of the organization's integrity. The system is divided into 16 groups, each divided into three blocks (general controls, the tough and light). This module consists of the following steps:

1. Brief introduction to the integrity control system, consisting of measures, groups and categories
2. Brief introduction to the maturity levels
3. Score points evaluation of the maturity level of all measures
4. Summary of points to produce an average for the group and block, (it shows that groups and blocks are relatively strong or weak).

A key element of this methodology is to assess the "level of maturity", therefore the control system integrity.

(d) Gap Analysis

The module detects the connection between weaknesses (b) and maturity level of the integrity control (c). The analysis should clearly indicate the remaining vulnerabilities after confronting the weaknesses with the respective control measures to control the integrity of the system. The gap analysis can be extended to the level of specific risks in the audit process, to provide more detailed recommendations towards the management.

After completing the evaluation of weaknesses with the integrity system of the maturity level control, it becomes possible to analyze whether the existing system of controls is more or less balanced with the organization's level

of vulnerability and its processes. If both levels are not in balance, there is a gap, usually indicating that the integrity control system should be strengthened. SAls may face with weaknesses in different ways. First of all, they can try to eliminate or reduce vulnerabilities, avoiding the unprotected activities. Sometimes it is possible to carry out activities in a different way, by eliminating activities that are vulnerable by the integrity violations. This means that the SAI is able to address the origins of vulnerability. In practice, however, it can be difficult.

(e) Management Report and Recommendations

This module detects the connection between the risk processes and measures. The question is what are the most appropriate measures to make the more endangered process stronger and less vulnerable.

Bibliography:

- Gene L. Dodaro: "Ethics and Integrity in the audit", lecture at the Annual Conference of the American Association for Public Administration, March 2013
- Ina de Haan: "Experience in the Netherlands Integrity Audit", the Netherlands Court of Audit, 2011
- Kenneth M. Dye and Rick Stapenhurst: "Pillars of Integrity: Importance of Supreme Audit Institutions in Limiting Corruption", Economic Development Institute of the World Bank, Vol. XIII, 2008;
- Robert Klitgaard : "To control corruption", University of California Printing House, reprint, 2007
- ISSAI 30 "Code of Ethics", update, Johannesburg, 2010

by: Fatos Çoçoli and Irena Islami
AI-SAI

“MAKING SUPREME AUDIT INSTITUTION TWINNING SUCCESSFUL”

Since 1998, Twinning has been one of the key instruments of the European Union for assisting the institution building, legislative and administrative reform processes required in countries preparing for membership of the European Union.

*From a **good practice guide**, prepared by the Presidents of the SAIs from candidate and potential candidate countries and ECA*

The purpose of the “Good Practice Guide (GPG) for Making Twinning Successful” is twofold; to encourage and assist developing and transitional SAIs to use the EU Twinning Mechanism to help them reach their development goals; and to encourage and support EU Member State SAIs who may wish to be future Twinning partners. The Guide has been developed from a number of sources including the practical experience of both Member State and beneficiary SAIs who have taken part in Twinning activities and an analysis based on responses to a questionnaire received from SAIs that have participated in Twinning projects. It is recognised that SAI Twinning has been useful in the EU Accession process and it is

hoped that the GPG will encourage more Twinning between SAIs; as well as make future SAI Twinning better where it is applied.

Background

Since 1998, Twinning has been one of the key instruments of the European Union for assisting the institution building, legislative and administrative reform processes required in countries preparing for membership of the European Union. In 2004, the instrument was extended beyond its initial remit of accession assistance to support transformation processes in the framework of the European Union’s Neighbourhood Policy. Twinning is primarily a vehicle of know-how transfer and a potential starting point of sustainable partnerships. The know-how transferred relates to the legislation of the European Union and its effective implementation and

enforcement. In addition, European standards and good practice that have developed over the past decades are shared through twinning projects. The institutions involved are those essentially responsible for the implementation of EU legislation and the application of EU standards and practices - state institutions, public administrations and judicial bodies' at all state levels, and agencies and professional bodies entrusted with tasks of enforcement.

Supreme Audit Institutions (SAIs), as the independent bodies responsible for public sector external audit in their countries, are also involved in this EU related know-how transfer process. The European Union expects SAIs of Member States to fulfil their mandates in line with international and European audit standards and best practice. The production of high quality audit reports by SAIs is very much in the Community's financial interests. In addition and to varying degrees, national legislation in EU Member States provides for the audit of the use of EU funds by the national SAI.

So far, 16 Twinning projects have been completed or are still under implementation in the area of external financial control. These projects involved 10 beneficiary SAIs, in partnership with a number of Member State SAIs.

Project Implementation

Twinning is a complex activity involving a variety of activities, relationships and participants which must be integrated if the project is to be delivered successfully. A project management approach and structure, covering both Beneficiary SAIs

and its partners, needs to be put in place to ensure that there are clear lines of responsibility and accountability, and that the project aims and responsibilities are properly understood and communicated to all concerned.

The structure needs to provide for proper monitoring and evaluation of progress, and be sufficiently flexible to recognize and act upon the need for changes to the work plan should they arise. A key requirement is to ensure that the activities to be undertaken in the project are integrated into the wider strategic developments being undertaken by the beneficiary, and that such activities do not unduly affect the ability of the beneficiary to fulfill its day to day work.

The project management structure should reflect the role of the various parties involved in implementation, including the European Commission and any other external stakeholders. In practice, individual project management structures reflect the organization structures, mandates and responsibilities of the Twinners concerned. Annex 5 provides a diagrammatic representation of a typical Twinning project management structure.

A common feature of all Twinning projects is an implementation team responsible for the day to day management and coordination of the project activities. This team consists of the MS RTA and his/her Counterpart from the Beneficiary Country. The RTA will be supported by a locally recruited assistant to provide administrative support to the RTA as well as day to day interpretation and translation. The Beneficiary Country

counterpart may also have a small administrative support team in place. The RTA is based full time in the Beneficiary Country for the duration of the project and takes responsibility for overall project management, coordination of project activities and components, ensuring the availability of short term experts and providing day to day strategic direction and advice to the beneficiary. The Beneficiary Country Counterpart works closely with the RTA to ensure that the project is managed efficiently from the beneficiary's perspective and that activities are properly coordinated with its day to day operational activities. The relationship between the RTA and Counterpart is critical to successful implementation - it must be based on mutual trust and respect.

MS and Beneficiary Country Project Leaders are appointed to ensure the continuing commitment of senior management of both the provider and Beneficiary institutions. In the event of any difficulties in implementation which the RTA and Counterpart are unable to resolve, the Project Leaders can step in. The Project Leaders are also responsible for endorsing the quarterly reports provided to the European Commission and ensuring that any changes to the Work Plan are properly thought through and approved where necessary by the European Commission. The Beneficiary project leader in particular must be sufficiently senior to ensure the full commitment and participation of the Beneficiary senior management.

To implement the project the RTA is supported by a pool of short term experts (STEs) who provide specific inputs to the project. These inputs may be training courses/seminars, assistance with pilot

audits and/or manuals and IT support depending on the activities specified in the Work Plan. It is important that STEs have not only the necessary technical skills to transfer their knowledge to the Beneficiary but also the right interpersonal skills to handle difficult issues firmly but sympathetically when necessary. STEs are responsible for providing the RTA and Counterpart with feedback on their activities and any suggestions they may have for changes. The RTA is then responsible for passing on the feedback and, together with the Counterpart, for taking any necessary action.

The beneficiary SAI establishes Working Groups made up of competent and capable professional staff with whom the RTA, the Counterpart and STEs work to ensure project activities are delivered in the most efficient and effective manner. These Working Groups may be based on the individual components set out in the work plan. For example, a Working Group may be established for financial audit which will take responsibility for drafting the audit manual and delivering any pilot audits, supported by the MS STEs.

Ideally these Working Groups should involve as wide a range of staff from the Beneficiary as possible to ensure that the project is spread throughout the organization and thus give everyone an interest in the project's success. Each Working Group has a Component Leader who is responsible for maintaining regular contact with the RTA and Counterpart, and ensuring that activities are progressed as required. Frequently suggestions for changes to the work plan will originate from these Working Groups.

The commitment of both organizations to the successful implementation of the project is strengthened by the interest

shown by both the MS and Beneficiary Country Head of the SAI. In the case of significant changes to the past practice of the Beneficiary Country SAI, the Head of the SAI will quite rightly need to give approval and endorsement to the changes, and will therefore need to be well informed as to the project's progress. Such approval will also demonstrate to Beneficiary Country staff the strength of commitment to the changes that are taking place.

Apart from the project internal management structure, there is a requirement under twinning rules for quarterly progress reports to be sent to the local EC Delegation. This report is followed up by a meeting of the Project Steering Committee, during which any issues on project management are raised and discussed. This also represents an opportunity for the EC Delegation to monitor progress and question the Twinning partners on their implementation of the project. The EC Delegation has an important responsibility for monitoring the progress of the project for the European Commission but does not normally take an active part in the implementation of day to day activities once the work plan has been approved.

In countries where management of EU Funds has been devolved to the Candidate country, the RTA will also be responsible for maintaining contact with the local Central Project Management Agency on issues concerning changes to the work plan activities or budget. All Twinning projects are also subject to independent external monitoring by EC-appointed monitors who have the right of access to all documentation related to the Twinning project and will evaluate

the projects progress in delivering the mandatory results. Similarly all projects are subject to audit by the European Court of Auditors.

Successful implementation is also dependent upon good communication both internally and externally. This means not only communication between the Twinning partners, but also within the Beneficiary organization, within the MS provider and with external stakeholders. In this respect, the RTA and Counterpart share responsibility for ensuring that all parties involved have a clear understanding of the purpose of the project and any role they as individuals or organizations may have in ensuring its success.

The importance of the relationship between the RTA and the Counterpart cannot be over emphasized. This is the key relationship for communication and any breakdown can create severe difficulties for successful project implementation. The RTA must also maintain excellent relationships with STEs to ensure they fully understand what is required of them and with the Component Leaders for the same reason. Another key relationship is that of the RTA with his/her assistant.

The main means of communication is through regular meetings at all levels of those involved in the project. Most of the time these meetings are likely to be informal and will deal with day to day details of project implementation. Communication can also be assisted by use of email, internet and intranet where these are available. However, there is no substitute for direct human contact to properly explain events and activities, as projects should be fully transparent and

its objectives, progress and results available to all stakeholders including media and general public. Designing a separate Twinning project Web page can also be very effective.

The RTA also needs to maintain good communication with the EC Delegation and where appropriate the Central Payment Management Agency to ensure that any difficulties that may arise are properly understood and any proposed changes to the approved Work Plan are carefully explained.

Results achieved

The Twinning program brings together administrations of a Beneficiary Country with a Member State in result oriented projects, in order to develop their institutional capacity. Therefore, one of the most important characteristics of a Twinning program is that it sets out to deliver mandatory results agreed between the partners in advance. The mandatory results constitute “the core” of the Twinning project since their achievement will lead to the success of the program.

The majority of the Twinning projects subject to analysis were completed in a reasonably successful manner. Almost all mandatory results were achieved, and all Twinning tools were used. In general, it could be stated that the first wave of Twinning projects encountered certain difficulties in starting and implementing the projects, but many of them were overcome during the project so that the second wave of Twinning projects were more effective. It was proved that simply including conditionality in the Project Fiche, especially if it is out of the SAI’s control, could cause serious difficulties in implementation of the project.

The investment component of the Twinning project especially involved

acquisition of the new IT hardware and software and equipping training centers. Delays in the procurement procedures for delivering such equipment, inevitably constrained the ability of MS IT experts to support development work and training planned under the Twinning.

Twinning tools

In achieving the desired results, the SAI-s involved used a wide variety of Twinning tools during the project implementation. The application of a particular tool was determined by the nature of the specific activity and the targeted results. The following Twinning tools/activities were recognized as the most effective:

Workshops/Classroom based seminars

- organized as a combination of theory and practice, and by initiating interaction and active participation of all attendants, workshops are considered as one of the most effective Twinning tools. It is very important to give a lot of attention during preparation to:

Participants - to make sure that they are aware of the purpose and goals of the event.

Lecturers (STEs) - to make sure that they are aware of the purpose and goals of the event, that they are introduced with the goals of the project and that they are well experienced in certain fields.

Working materials - papers should be relevant to the topic, prepared on time and disseminated to the participants before the workshop and exercises should be adjusted to the SAI’s practice and environment.

Training premises - training rooms

should be equipped with all relevant tools.

Interpreters - they should be well experienced, well prepared for the topic and aware of possible risk areas as translation.

Pilot audits: these are a very effective tool in achieving sustainable change.

Working meetings - needed as often as possible to keep everyone well informed, to follow up progress of activities and to prepare further steps in as better and detailed a way as possible.

RTA/experts visits to regional offices - this can be a successful way of explaining the project to regional office staff and identifying any issues they might wish to raise. Also, meeting the regional office staff face to face makes them feel fully included in the project and raise their interest in its implementation.

Study tours - can be useful if it is a well organised combination of theory and practical experience, which helps in getting new knowledge, experiences and ideas. This should be done in the framework of the Beneficiary Country SAI's Strategic Development Plan requirements and then (where possible) implemented in its work.

In general, it could be stated that all forms of Twinning tools should be used in the project implementation, but it is important to know that the application of a particular tool has to be determined by the nature of a specific activity and the targeted results. In the majority of cases, the most important achievement is transition from a “revision/control” type

work, to auditing in line with internationally accepted auditing practices and increased understanding by the parliament, audited entities and public of the new role of external audit. However, for some auditors, the transition from control to audit seems very difficult to accept because such changes require a lot of effort and understanding. For others, it was difficult to change their usual working habits and some lacked appropriate skills. It is very important to take into consideration this “resistance to new” approach, which is a valid principle (and not only in SAIs), in order to identify and to eliminate this obstacle. This should be done by improving the internal communications channels with a view to better explaining the advantages of the new approach to the staff.

Previously financial and performance audits were not well developed or carried out in conformity with international auditing standards or EU good practices in Candidate Country SAIs. Twinning projects have helped management to become acquainted with the audit methodology and best practice. Achievements in these Twinning programmes were noteworthy, as audit procedures and methods were modernised in compliance with the internationally accepted audit standards and practices, the guidelines on financial and performance audit were elaborated in many cases, and the majority of the auditors participated in training events introducing the new audit approach.

The European Commission has noted that “Twinning works when the conditions are right”. Cooperation and communication between Twinning

partners, in terms of implementation and political commitment, are vital for achieving the Twinning objectives and results. In the same document the EC concluded that “Member States and Beneficiary Countries must work to identify their synergies and to implement projects that really work. Twinning at its best is, after all, about teamwork”. This conclusion could be also supported by the ECA’s Special Report No 6/2003 on Twinning activities which clearly stated that “the mandatory results can only be achieved if all parties perform as required.

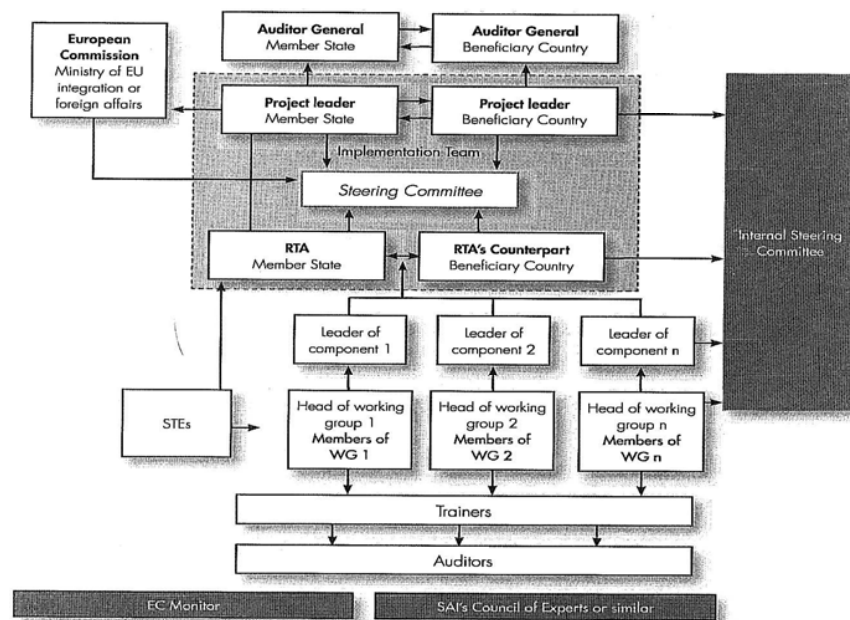
Key success factors in Project Implementation

Allocation of clear responsibilities and accountabilities, establishment of monitoring and evaluation procedures,

expertly manage the risks to implementation, ensure the commitment of senior management, establishment of good co-ordination, development of effective project communication, involvement of as many people as possible, staff training, development of systematic follow-up and feedback procedures, provision of information dissemination and the plan to continue with the development of post Twinning.

Annex5 represents the structure of cooperation, monitoring, communication and reporting.

Annex 5 Twinning project management scheme

INTERVIEWING: AN ESSENTIAL COMMUNICATION SKILL FOR SAI AUDITORS

Experience has shown, and practitioners agree, that auditors cannot function without communicating. The ability to communicate plays an indispensable role in assuring auditor success and managing a successful SAI

by: **Nicholas M. Zacchea,**

communication skills and that SAIs should actively promote those skills.

Highlights

In the April 2012 issue of this Journal, Hassan Khosravi of the Supreme Audit Court of Iran suggested in his article, "Auditors and Effective Communication Skills," that study in accounting and auditing does not usually include communication skills.

He observed that because humans conduct auditing and accounting, the lack of focused training in communication skills may be an oversight. He proposed that SAI auditors receive training in

Experience has shown, and practitioners agree, that auditors cannot function without communicating. The ability to communicate plays an indispensable role in assuring auditor success and managing a successful SAI. Auditors trained in communication skills conduct audits more efficiently and effectively and are more productive. Significantly, such training helps SAIs conserve human and financial resources and better serve their stakeholders.

The ability to interview is an important communication skill an auditor must possess. If communications skills are

essential to effective auditing and accounting, and auditing curricula do not adequately encompass communication skills, it is important for SAs to ensure that their auditors are adequately trained in interviewing techniques.

Effective Auditors Are Proficient Interviewers

Interviewing is an effective communication technique that SAI auditors routinely utilize to accomplish audit objectives.

Auditors must be skilled interviewers to do the following:

- **Acquire audit evidence.** Collecting audit evidence is a fundamental reason an SAI auditor communicates. Much of the audit evidence collected results from auditors asking questions. Auditors identify individuals believed to be able to provide evidence and then, through interviews, collect that evidence.
- **Obtain referrals to data sources.** Auditors have a continuing need for data for use as audit evidence. The identification of data sources generally originates from auditor-conducted interviews. Auditors seek out and interview individuals who can identify data sources that will yield audit evidence.
- **Obtain background information.** Background information, essential to acquiring entity-related knowledge, facilitates an understanding of the audit environment. By interviewing knowledgeable individuals, SAI auditors acquire useful background, including historical, financial, social, operational, cultural, and demographic information.

- **Obtain corroborating evidence.**

Once audit evidence is collected, SAI auditors can save scarce and valuable time by initiating corroboration through interviews.

- **Test audit hypotheses, theories, and ideas.** At various audit junctures, SAI auditors must communicate hypotheses, theories, and ideas about an audit's objectives, scope, and methodology to audit colleagues, auditees, and others. This is facilitated through a series of professionally conducted interviews.

- **Learn about audit subjects.**

Generally, no two SAI audits are exactly alike, particularly performance audits. SAI auditors must communicate with those engaged in the activities being audited to comprehend the nuances and intricacies of those activities. The interview is central to that process.

- **Inform and persuade others.** Sound communication skills are essential in obtaining agreement as to the accuracy of evidence collected and helping ensure that conclusions and recommendations are clearly understood and convincingly articulated. SAI auditors elicit, through interviews, views of entity personnel to assess their concurrence with the evidence collected and determine their agreement with conclusions and recommendations.

- **Lead, instruct, and teach staff.** SAI audits are generally carried out in a supervised team mode. Supervisory auditors must be sufficiently skilled in communication techniques to lead, instruct, and teach staff. To assure that staff fully understand audit objectives and know how to apply audit methodologies, supervisory auditors

communicate with staff, asking questions that help provide that assurance.

Clearly, the ability to interview is a communication technique that SAI auditors must possess if they are to discharge their responsibilities efficiently and effectively.

The Nature of the Audit Interview

The primary objective of an audit interview is determining what the interviewee knows and does not know, and the nature and extent of the interviewee's knowledge.

Many auditors have a limited understanding of the nature of the audit interview, believing that it is simply about asking questions. Understanding what an interview is and is not helps SAI auditors put interviews in perspective.

What an Audit Interview Is

An audit interview is a technique for efficiently and effectively collecting accurate, useful, complete, and relevant information for use as working knowledge, audit evidence, and a means for skillfully and professionally accomplishing audit objectives. It can be described as follows:

- **A vehicle for the transmission of information from one person to another.** Interviewees have information useful to auditors. An interview is the means by which that information transits from interviewees to auditors.
- **A data collection tool to accumulate needed information.** Auditors use many data collection tools. The interview is one of those tools and is used as carefully and precisely as statistical sampling, quantitative methods, computer-assisted audit

techniques, and other data collection tools.

- **A conversation with a specific purpose.** Some audit interviews are conducted without a clear understanding of what auditors want to achieve. Auditors must have a clear understanding of the interview's purpose and what the interview is intended to accomplish.

While it has been suggested that an interview is the weakest form of evidence, the audit interview is a primary means for collecting evidence.

What an Audit Interview Is Not

Interviewers must be aware of the hazards that may evolve during an interview. These vulnerabilities can interfere with the efficient and effective collection of information and avert the interview's intent.

- **Lectures.** Audit interviews become lectures when interviewers lecture an interviewee and ask few questions. SAI auditors must remember that their role during an interview is to ask questions and listen to answers, not lecture the interviewee. Interviews also become lectures when interviewees view the interview as an opportunity to lecture auditors. Auditors must ensure that the interviewee addresses the questions raised and does not dominate the auditors' time with lectures.
- **Group discussions.** Occasionally SAI interviews are attended by more than one interviewee. Such settings often become group discussions where essential information is not elicited from the interviewees. Interviews with groups or in the presence of monitors often disintegrate into group discussions. It is unwise to interview more than one person at a time.

▪ **General conversations.** Some interviews become general conversations when they evolve into discussions where the pleasure of intellectual enlightenment or the joy of discourse is the only result. When interviews become general conversations, little or no useful information materializes and costly SAI time is wasted.

▪ **Interrogations.** Interviews resemble interrogations when the interviewer conveys the impression that the interviewee is in custody and his or her presence is involuntary. Audit interviews are noncustodial; interviewees consent or agree to be interviewed. While an interviewee generally has the option of not consenting to an interview, some employees, particularly government employees, may be required to cooperate with an interviewer.

If these hazards emerge during an interview, auditors must make certain that they are recognized and remedied.

Auditors Must Be Aware of Impediments to Effective Interviews

An impediment is anything that interferes with the auditor's ability to conduct an interview and obtain accurate and complete information. An interviewee's behavioral reactions during an interview can become impediments and reduce the interview's productivity.

The SAI auditor will encounter certain types of interviewee behaviors, either real or contrived, that can be impediments, including the following:

▪ **Nervousness.** The auditor must reassure the interviewee. The auditor must attempt to determine the reasons for the nervousness and address them,

bearing in mind that the observed nervousness may be feigned.

▪ **Confusion.** Often the interviewee acts confused about the interview's purpose. The auditor should reiterate the interview's objectives and clarify the questions. Again, the confusion may constitute an attempt to obstruct the interview.

▪ **Over-friendliness.** A friendly interviewee can be distracting. Overfamiliarity should be avoided because of the possible loss of objectivity. The auditor should be careful of engaging in too much small talk and should quickly develop a sense of how much is appropriate.

▪ **Hostility.** Auditors should not be intimidated by hostility and never respond to it in kind. Reasons for the hostility should be isolated and dealt with appropriately. Interviews need not be terminated unless an auditor perceives the possibility of personal or other danger.

Interviewee behaviors often have their genesis in the cultural, educational, and experiential differences between interviewees and interviewers. Because these behaviors can influence an interview's outcome, auditors must recognize and acknowledge them and be prepared to adapt their interview techniques to accommodate them.

When planning an interview, an SAI auditor must consider all possible impediments so as to reduce their impact on the interview. Some experienced auditors consider it feasible to conduct pre-interview discussions with interviewees.

Establishing a rapport with the interviewee can create a setting for the

interview. This practice may obviate or reduce the impact of these impediments.

Determining Whether an Interviewee Is Being Truthful

Lying or deceitfulness during an interview often occurs because interviewees want to shirk responsibility, avoid punishment, or garner reward. If an interviewee is being deceitful during an interview, it can cause him or her some stress, which may then precipitate noticeable attempts at evading responses.

Indicators of potential deception include the following:

- **Changes in speech patterns.** The interviewee slows down or speeds up responses to certain questions.
- **Repeating the question.** The interviewee repeats the interviewer's questions, taking that time to craft a deceptive or nonresponsive reply.
- **Nonrelevant comments.** The interviewee interjects comments irrelevant to the questions asked in an obvious attempt to distract the interviewer.
- **Excuses.** The interviewee, feeling the stress of being held accountable, conjures up excuses or begins to blame others.
- **Oath-like statements.** The interviewee swears or utters vows when responding to questions, attempting to convince the interviewer that what is being said is truthful.
- **Character testimony.** The interviewee suggests that the interviewer ask the interviewee's colleagues to attest to the interviewee's character, abilities, or truthfulness.

- **Answering a question with a question.** The interviewee repeatedly asks questions instead of responding to the questions asked.

- **Overuse of respect.** The interviewee showers the interviewer with exaggerated and insincere compliments, attempting to gain the interviewer's favor.

- **Manipulation.** The interviewee, attempting to dissipate stress, plays with objects at hand like pencils, a tie, a cup, or papers.

SAI auditors must be alert for verbal and physical cues while listening to an interviewee's responses and should be fully aware of how the interviewee sounds and behaves during the interview. Attentive listening helps the auditor judge the reliability of the interviewee's answers and facilitates an assessment of the interviewee's integrity.

Conclusion

The ability to interview is one of the most important skills SAI auditors can possess. Effectively conducted interviews result in the accumulation of accurate, useful, complete, and relevant information needed to accomplish audit objectives. Poorly conducted interviews may increase an audit's cost, diminish the quality of audit outcomes, and damage an SAI's reputation by creating doubts about its integrity and reliability. SAI auditors with well-developed communication skills, including the well-honed ability to conduct interviews, are an asset to SAIs and their stakeholders.

It is important for SAIs to make certain that their auditors are adequately trained in communication techniques that specifically include interviewing

skills. Accordingly, SAs should actively promote the development of communication skills and ensure that their auditors are well-trained in interviewing techniques.

For additional information, contact the author at NMZacchea@aol.com.

By: **Nicholas M. Zacchea**,
U.S. Government Accountability
Office (retired)
International Journal of Government
Auditing – January 2013

THE ROLE OF SAI IN MAINTAINING FINANCIAL STABILITY

Since it is in the public interest to have stable and resilient financial systems, governments around the world are committed to maintaining financial stability

Since it is in the public interest to have stable and resilient financial systems, governments around the world are committed to maintaining financial stability. Supervising a country's financial system and promoting financial stability are often within the realm of central bank operations. Many countries also have separate authorities to supervise individual financial market participants. According to a report by the INTOSAI Global Financial Task Force: Challenges to SAIs, the role of SAIs in maintaining financial stability is to evaluate the appropriateness of the supervisory structure for financial markets, even if the work of central banks may fall outside the audit mandate of some SAIs.

In 2011 the Swedish National Audit Office (NAO) audited the supervision of Swedish banking operations in the Baltic region before the worldwide 2008–2009 global financial crisis.^[1] The Swedish NAO studied how the Swedish Central Bank and Swedish Financial

Supervisory Authority, the two entities charged with oversight responsibilities for banking operations, assessed and reported the risks that arose in the Swedish banking system from 2005–2007, a time when commercial banking operations expanded rapidly in the Baltic countries. The results of this audit identified important findings related to the government's responsibility to maintain financial stability and provide, therefore, an example of the role that an SAI can play in maintaining financial stability by evaluating the supervisory structures for financial markets.

The Swedish NAO's audit resulted in the following key observations and recommendations:

The Baltic Expansion Implied an Increased Risk in the Banking Sector

The Swedish banks increased their risks by rapidly expanding into the Baltic region during a time of uncontrolled growth in the region's economies. Signs of a high risk level included extreme credit expansion, rapidly rising home

prices, lending in foreign currency, and rising labor costs with fixed exchange rates. All in all, the risks increased to the point that they materialized during the financial crisis.

The Authorities Underestimated the Risks

Although concerns became more substantial as imbalances grew, the risks were considered to be manageable during the entire 2005–2007 period, in part because of the banks' good capital adequacy. The authorities underestimated the credit risks but, most importantly, they misjudged the liquidity risks, especially those regarding the banks' foreign financing. However, this mistake was shared by almost all other central banks, supervisory authorities, academics, and the investor community across the world.

The Authorities' Mandates Need to Be Revised and Clarified

The Swedish Central Bank and Swedish Financial Supervisory Authority have different tools and analysis functions. The former oversees the financial system as a whole, while the latter focuses on individual institutions and can apply sanctions if a financial institution falls short in areas such as capital adequacy or risk management. The mandates of these authorities need to be revised and clarified, and tools to safeguard financial stability in a broad sense need to be developed. Furthermore, a macroprudential policy—an expressly legislative mandate to manage risks in the financial system as a whole—does not exist. The Central Bank and Financial Supervisory Authority should determine how a regulation framework for such a

macroprudential policy should be developed and who ought to be responsible for it.

Supervision of Banks with Operations in Several Countries Was Inadequate

The Baltic authorities felt that they had few tools and could not control the development of their own credit markets. They could only apply a strict legal framework on local banks, and the branches of foreign banks—such as Sweden's—could not be included in modified rules. After the crisis, a new structure and several new regulations were created within the European Union to handle, among others, issues regarding cross-border banks. This should improve conditions so that the issues that branches of foreign banks experienced in the Baltic region will be easier to manage in the future.

The Communication by the Two Authorities Was Inadequate

The audit identified a gap between the Central Bank's view of its communication of the risks in the Baltic region and other participants. Representatives from the Central Bank believed that they had sent out a stronger message regarding the risks than what the recipients perceived. The fact that the Central Bank discussed the risks in the Baltic region in its biannual reports on financial stability seems to have had little effect on the banks' actions. Establishing a public arena with regular hearings on financial stability in the Swedish Parliament would force both the Central Bank and Financial Supervisory Authority to take a clear stand on the risks and communicate them to a broader audience.

A Need for Better Coordination

Coordination between the two authorities and between them and the government needs to be strengthened. Sweden's institutional structure demands significant coordination between its Central Bank and Financial Supervisory Authority, on the one hand, and between these authorities and the Ministry of Finance on the other. The audit demonstrated a good climate of cooperation between the Central Bank and Financial Supervisory Authority, aided by personal contacts between members of staff in both entities. However, it is important to have operations and methods for collaboration that go beyond personal contacts. Furthermore, although the two entities had had an agreement on methods for collaboration since 2003, the collaboration had not been evaluated. The Central Bank and Financial Supervisory Authority should continue their close cooperation to maintain financial stability and report to the Parliament or government on how the cooperation has been carried out during the year. A decision should be made as to whether this cooperation should be evaluated internally or externally.

The Stress Tests Were Not Tough Enough

Overly cautious assumptions were made in the stress tests of the financial institutions' resilience to adverse economic outcomes. The stress tests that the Swedish Central Bank carried out were based on either assumptions of a geographically isolated downturn in the Baltic economies or a normal business cycle slow-down. A more plausible test would have assumed that

the Baltic countries were having problems at the same time the rest of the world was facing an economic downturn. By using cautious assumptions in stress tests, the banks' strength was overrated and the risks to financial stability were underrated. The Central Bank should clarify what stress tests aim to measure and ensure that stress test assumptions reflect realistic risks. Future stress tests could assume downturns of different magnitudes in the economy, which would provide more information on the banks' strength.

The Government Has No Tools for Limiting Its Implicit Guarantee to the Financial Sector

The government has an implicit responsibility to support the banking system when crises emerge. The Icelandic example shows that the guarantee can be unreasonably costly when the banking sector grows very quickly in proportion to the rest of the country's economy. Today, the Swedish government has no tools to limit the size of the banking sector and, thus, its implicit guarantee. Since the Swedish banks had a dominant role in the Baltic payments systems, the Swedish government also assumed an implicit responsibility for these and, thereby, for the countries' economic stability. The development shows that the Swedish government can have an indirect responsibility for other countries' economies when Swedish banks achieve a dominant role in a foreign credit market. The government should examine whether risks in the banking sector and the implicit state guarantee can be limited. The

government should make sure that it is regularly informed of all risks involved—not only those regarding the banks' capital adequacy, but also those that the banks' operations in other countries entail.

Conclusion

The global financial crisis highlighted the importance of the stability in and an efficient regulation of financial markets. Governments' implicit guarantees to the financial market imply that vast sums of taxpayers' money are at stake. The Swedish NAO's audit pointed to several challenges in the institutional setup for the work with financial stability in Sweden prior to the crisis. The fact that the responsibility for financial stability is divided between several independent authorities and the government requires effective cooperation and coordination between these entities. The audit also identified problems in assessing systemic risks and an ineffective regulatory system for cross-border banks. To promote financial stability, the audit recommended that a regulation

framework for a so-called macroprudential policy should be developed and that the Parliament should examine the possibility of regularly organizing public hearings on financial stability. These audit results underscore the important role SAls have in promoting financial stability by evaluating the effectiveness of the supervisory structure for financial markets.

[1] *Maintaining Financial Stability in Sweden—Experiences from the Swedish banks' expansion in the Baltics* (RiR 2011:9). An English translation of the audit can be downloaded in full from the Swedish NAO's website (www.riksrevisionen.se/en/Start/20119).

Retrieved from:

INTOSAI Journal **THOMAS HAGBERG**
& PSC website INTOSAI Profesional
Standarts Committee, Portugese Court of
Accounts

Info - ALSAI

EVENTS AND ACTIVITIES OF AL-SAI during January- April 2013

1 The AL-SAI conducts its Annual Performance Analysis for 2012

On January 30, 2013, the ALSAI held its Annual Activity Analysis for 2012. In this peculiar event participated the President of the Republic of Albania, Mr. Bujar Nishani, the Attorney General, Mr. Adriatik Lala, the Auditor General of Kosovo, Mr. Lars Lage Olofsson, Mr. Joop Vrolijk, Senior Advisor of the SIGMA and Mrs. Klodjana Cankja, Director of the Public Procurement Agency. There were also present many representatives of the civil society, who are actively engaged in the fight against corruption and transparency in public administration.

In his ouverture speech, the Chairman of the ALSAI, Mr. Bujar Leskaj stressed out the importance of transparency and accountability, which are the two key principles of good governance in the public sector. For this reason the responsibility of the ALSAI, as the highest public external audit institution, is to contribute to the transparency and accountability of public funds management.

These two principles has been the focus of each audit the ALSAI has carried out. During 2012, the institution has carried out 177 audits, out of 153 planned and has fully completed 158 audits".

During the audits carried out in 2012, the ALSAI has found many financial irregularities and collected violation revenues and expenses incurred by audited public entities of central and local government institutions to the state budget in the amount of 13' 522' 392' 000 ALL, or 97.3 million Euros. The ALSAI has recommended that this amount has to be compensated to the extent of 100 %.

During 2012, the ALSAI has also reported to the Office of the Attorney General 40 criminal charges for 125 employees of the state administration in different levels. The criminal charges reported are twice higher than the charges reported in the three years 2009-2011 altogether.

According to the Chairman, the institution's performance moves in synchrony with the Crosscutting Strategy for the Prevention and Fight of Corruption and Transparent Government 2008-2013 of the Berisha government, which requires a close cooperation of key institutions that fight corruption, based on joint institutionalized commitments.

The President of the Republic, Mr. Bujar Nishani, in his speech, called the ALSAI

of an audit institution is part of the professionalism, is part of the responsibility, but also is part of your job success as well", - the President addressed the ALSAI auditors.

"The transparency of your work gives the impulse to the whole society and institutions that are responsible for what you practice in your office, to reflect and to determine the progress of their work on an ongoing basis."

In addition, President Nishani said that corruption is an everlasting battle for a society. It is basic in this battle the way state instruments, society instruments treat and struggle to beat this phenomenon. Professionalism and transparency are indispensable condition of success that the ALSAI must always bear in mind in the fight against corruption.

as one of the key institutions of the rule of law in the country. "The transparency

At the end of his speech, the President assured that the High Council of Justice

will follow and monitor very carefully the legal conduct of the judicial bodies in the all matters initiated by the ALSAI, investigated by the Attorney's Office and presented to the Courts.

The Attorney General, Mr. Adriatik Lala, in his speech, said that the ALSAI has made significant efforts to identify law violations, which might constitute criminal offenses in the field of public funds and property management.

He expressed his firm belief that the continuation of the cooperation between the two institutions will give its fruit in terms of increasing the quality of the provided evidence and their investigation, submitting to the court the officials who abuse with their public duties.

During the ALSAI Analysis, Mr. Lars Lage Olofsson, Auditor General of Kosovo, held a greeting speech, in which he praised the Cooperation Agreement between the ALSAI and the Office of the Auditor General of Kosovo as effective for both parties, and promised to continue the training activities and the exchange of experience also during this year. The analysis was followed by the reports of the Director General of the ALSAI, Mr. Robert Gjini and audit department directors for major audits, findings and problems encountered

during their work. Experienced auditors and new ones gave their opinions on the institution's approach in order to improve the audit process.

At the end of the Analysis, Mr. Joop Vrolijk, Senior Advisor to the SIGMA, held a closure speech, in which he praised the new strategic alignment of the ALSAI and confirmed the intensive support of the EU Program he represents, on continuing to provide training guidance for the ALSAI and on giving opinions on the financial statements and auditors' certification.

2. The ALSAI participates to the 22nd UN/INTOSAI Symposium

The 22nd UN/INTOSAI Symposium was held in Vienna on the 5th – 7th of March and it was organized by the General Secretariat of INTOSAI, in collaboration with the United Nations Department for Economic and Social Affairs (UN-DESA).

22nd UN / INTOSAI SYMPOSIUM, 5 TO 7 MARCH 2013, VIENNA / AUSTRIA

In the Symposium there were present more than 150 participants from 60 different countries and among them more than 40 Heads of Supreme Audit Institutions and representatives of international organizations (UN-DESA, UNODC, UNEP, OECD, and GIZ). The senior representative of the United Nations Mr. Wu Hongbo, Deputy Secretary-General for Economic and Social Affairs, the Speaker of the

Austrian Parliament, Ms. Barbara Prammer and the Austrian Secretary of State for Foreign Affairs, Dr. Reinhold Lopatka were also present at this significant event.

Our SAI was represented in this event by the ALSAI Chairman, Mr. Bujar Leskaj, Mr. Rinaldo Muça, Performance Audit Director, Mrs. Keida Muça, High Auditor, and Mrs. Irena Islami, Research and Development Sector Representative.

The main theme of the symposium was "Audit and Counselling from Supreme Audit Institutions: Risks and Opportunities, as well as Chances for a Civil Engagement," which was further developed in the following sub-themes:

1. Audit and Counseling from the SAI: Requirements and Opportunities for Government Auditing;
2. Risks, Opportunities and Counseling from the SAI;
3. Effectiveness and Transparency of Auditing and Counseling through Civil Engagement.

The ouverture speech of the Symposium was held by Mr. Josef Moser, Secretary General of INTOSAI, which introduced the main purpose of this symposium. According to Mr. Moser, in our efforts to stay faithful to the INTOSAI motto

"Experientia Mutua Omnibus PRODEST" (common experience serves all), this symposium should aim to:

- Identify ways and means used by SAIs to contribute more effectively in the improvement of an economic and efficient government of public resources;
- Identify the necessary measures in order to benefit from the advantages and avoid the risks and;
- Stress out the importance of examples that can serve as best practice models.

In the following the symposium was greeted by many dignitaries as, Mr. Wu Hongbo, General Under-Secretary for Economic and Social Affairs of the United Nations (UN DESA), Mr. Carlos Alberto Sampaio de Freitas, from the SAI of Brazil, Dr. Barbara Dutzler, the German Society for International Cooperation (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, GIZ), Mr. Jacek Jezierski, President of the Supreme Audit Office of Poland, Mr. Timothy P. Bowling, PhD, Head of the Office of High Quality Account in the U.S., Mr. Henrik Berg Rasmussen, Director of the National Audit Office of Denmark, etc.

The ALSAI Chairman, Mr. Bujar Leskaj, during his stay in Vienna, on March 6, 2013, held a meeting with Dr. Josef

Moser, President of the Austrian Court of Audit. Both parties displayed the desire to intensify in the future the bilateral cooperation and the INTOSAI relationships. In this meeting, it was confirmed that shortly there will be the signing of a Cooperation Agreement between the Austrian Court of Audit (ACA) and the ALSAI. This collaboration with a distinguished SAI as the ACA will help our SAI to reform the institution in accordance with the INTOSAI principles and standards, and achieve its concrete objectives on capacity building of the audit staff. In this regard the development of professional and technical personnel cooperation between the parties will favor staff training, benefiting from the over 200 years of ACA experience

On the same day, the ALSAI Chairman met with the President of the Polish NAO, Mr. Jacek Jezierski, and the President of the Turkish Court of Accounts, Prof. Ass. Mr. Recai Akyel. In this meeting, it was highlighted the current implementation of the Cooperation Agreements between our two institutions and it was also discussed, in particular, the continuation of the cooperation in the field of training. It was confirmed that two groups of auditors from our SAI will participate on May of this year to a training program in Poland, and a third group will participate to a training program in Turkey as well. It was confirmed that Mr. Josef Moser, Mr. Jacek Jezierski and Mr. Recai Akyel will visit Albania and our institution this year.

On the last day of the symposium participants endorsed the conclusions and recommendations of the meeting,

which were of the general character, related to auditing and counseling. These conclusions and recommendations consider as essential to their audits that SAI-s should not be included in the recent operations of government, in order to maintain their independence against the parliament, the government and the administration. Also it is noted that in order to maintain objectivity and to ensure reliability, SAIs generally do not audit policies adopted by the parliament but limit themselves to evaluate the implementation of these policies, their impact and make recommendations on these issues;

The statement stresses that SAIs should make clear recommendations with a practical added value to enhance economy, efficiency and effectiveness of public governance, only in this way the counseling approach in their audits will become more visible and effective;

3. IDI and EUROSAI Workshop on the "3i Management: the Implementation of ISSAI Standards"

On the 11th - 13th of March 2013, in Bosnia Herzegovina was held the IDI and EUROSAI workshop on the "3i Management: the Implementation of ISSAI Standards". Supreme Audit Institutions of the region were presented at the top management level. Besides our SAIs representatives other countries of the region such as, Bosnia and Herzegovina, Georgia, Kazakhstan, Macedonia, Moldova, Montenegro, Turkey and Kosovo were present at this event. Major Representatives of other important international organizations such as

OECD, SIGMA and SIGMA were invited as observers.

3i Programme—ISSAI implementation initiative IDI has developed a program called "3i", which means ISSAI Implementation Initiative. According to this program, IDI member countries, such as Albania, engage themselves to design strategies that provide not only the adoption of standards but, above all aim to realize a compatible implementation of these standards.

In this context, the participating countries have signed an Engagement Agreement with representatives of the IDI and EUROSAT for the 3i Program on the Implementation Initiative of ISSAIs. This agreement implies a triangular relationship between the signing SAI, the IDI and EUROSAT on the implementation of ISSAIs. This relationship occurs in a national level through the development and adoption of the Strategy for Implementation.

4. ALSAI participates in the IV joint Conference EUROSAT / ARABOSAT

The IV joint Conference EUROSAT / ARABOSAT was held on the 16th -18th of April 2013, in Baku, Azerbaijan. In this conference were present 117 participants from 52 different member states of EUROSAT and ARABOSAT.

Among them were also Presidents of Supreme Audit Institutions.

The Conference was honored by the presence of Mr. Guilherme d'Oliveira Martines, President of EUROSAT-t and President of the Portuguese Court of Auditors, Mr. Ramon Alvarez de Miranda Garcia, Secretary General of INTOSAT and President of the Spanish Court of Auditors, Mr. Antonius Broek, Resident Coordinator of the United Nations, Mr. Osama Faquih, Chairman of ARABOSAT-t, etc.

IV Joint Conference EUROSAT/ARABOSAT, Baku, 16-18 April 2013

In this conference, ALSAI was represented by a delegation headed by Mr. Bujar Leskaj Chairman, Ms. Albana Agolli Chief auditor, and Ms. Dalina Demi Specialist.

The main themes of the conference were "New challenges for increasing the capacity of SAI's" divided into three topics:

1. Responsibilities of the Supreme Public Authorities arising from challenges of the General Assembly Resolution A/66/209, 22 December 2011.
2. SAI's role in achieving national development goals.
3. Importance to the limits and objectives of the external audit and internal improving public financial management

The main speakers of the conference were Mr. Guilherme d'Oliveira Martines, President of EUROSAI and President of the Portuguese Court of Auditors, Mr.

Ramon Alvarez de Miranda Garcia, Secretary General of INTOSAI and President of the Court of Auditors of Spain, Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel, President of the Turkish Court of Accounts,

Mr. Wojciek Kutyla, Vice President of the Supreme Audit Office of Poland, Ms. Monica Gonzalez-Koss, Director of the Strategic Plan and representative of the General Secretariat of INTOSAI, Austrian Court of Auditors, Mr. Victor Caldeira, President of the European Court of Auditors, etc.

The Responsibility of the Supreme Public Authorities arising from challenges of UN General Assembly Resolution A/66/209, December 22, 2011 was discussed during the presentation of various participants from the SAIs of Portugal, Austria, Sudan, Hungary, Poland and France. They affirmed that this resolution on "Promotion of efficiency, accountability, efficiency and transparency of public administration by strengthening supreme audit institutions", is giving the expected results thanks to the SAIs efforts worldwide to provide their independence.

The role of SAIs in achieving national development goals was emphasized by the participants during the presentation of the SAIs of Saudi Arabia, Cameroon, Tunisia, Morocco, Latvia, Germany, Palestine, Russian Federation and Ukraine. The discussions highlighted the importance of the role of SAIs to increase efficiency, accountability, efficiency and transparency in public management, with the aim of achieving the goals and objectives in national development priority directions set by the Millennium Development Goals

The importance of specifying the boundaries and targets of external and internal public financial control in improving public financial management was a sub-theme treated by the participants of the SAIs of Spain, Qatar, Algeria, Azerbaijan, Turkey and Egypt.

They pointed out the issue of defining the boundaries and objectives of the control system of public finance, improving the effective management of public finances and exchanging views on existing practices in different countries.

The Chairman of ALSAI, Dr. Bujar Leskaj had several meetings during the Conference. He met Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel, President of the Turkish Court of Accounts, Mr. Wojciek Kutyla, Vice President of the Supreme Audit Office of Poland, Mr. Naser Ademi, Deputy Auditor General of Macedonia,

Mr. Dzevad Nekic, Deputy Auditor General of Bosnia and Herzegovina, Mr. Radoslav Sretenovic, President of the State Audit Institution in Serbia, Mr. Joop Vrojljic, Sigma Advisor, and various representatives of INTOSAI and EUROSAI.

On the last day of the conference, the participants adopted the Declaration of Baku, which confirms that:

-The Resolution of the United Nations

General Assembly A/66/209, dated 22 December 2011, on "Promoting the efficiency, accountability, effectiveness and transparency of public administration by strengthening Supreme audit Institutions", is a powerful tool to be used in the joint efforts of SAIs to promote good public governance, as well as in strengthening SAIs independence; -The constant challenges caused by the rapidly changing environment require adequate capacity building within SAIs. Effective communication among SAIs' regional communities, the sharing of experience of best practices improve capacity building of SAIs;

-The clear determination of the framework of external public financial control provides a sound basis for good governance in developing public financial management.

5 Al-SAI Chairman presents Al-SAI performance report in the Commission of Economy

On March 19, 2013, as a constitutional obligation, the AL-SAI Chairman, Mr. Bujar Leskaj, presented the Report of the institution's performance in 2012, before the Economic and Financial Committee of the Assembly. The Al-SAI team was composed by Mr. Robert Gjini, Mrs. Helga Vulaj and Mrs. Luljeta Nano.

In it he laid the Al-SAI key strategic developments over the past year, as well as the achievements of the audit activities, based on the INTOSAI international standards and recommendations, and pursuant to the Resolution of April 26 of the Albanian Parliament.

In 2012, Al-SAI consolidated the financial audit, payed attention on the performance audit and significantly increased the contribution to good governance. The training day's indicator for auditors reached the level of similar indicators of the developed SAI's in the region and Europe.

After the presentation of Mr. Leskaj, the Committee members had various questiones regrading privatizations, concessions, etc...

6 Al-SAI promotes the publications on the INTOSAI standards and its activities

On the occasion of World Book Day, in collaboration with the National Library, Al-SAI organized on April 20, 2013 at the

American Library Hall the promoting of 10 books on the INTOSAI standards area, the history of the institution, Al-SAI relations with Parliament, analysis of its activities and the three numbers of the periodical scientific journal "Public audit".

In his speech, the Director of the National Library, Mr. Aurel Plasari stressed the importance of the

messages and information that readers get through these publications. He said that "the judgments and opinions of an institution like AI-SAI interests us all, because we are all beneficiaries of the services provided by public money and we all should know how it is spent." Mr. Plasari ensured the support from the institution he represents in other similar activities that can be developed in the future by AI-SAI.

In his speech, Mr. Leskaj emphasized that: *"These publications are helping not only auditors in their work, but also citizens and public decision-makers to understand the essential role of supreme audit in using with economy, effectiveness and efficiency the public money. They include professional counseling, and also communication with the public and Parliament and other interested parties, professionals and citizens engaged in civil society".*

The ten papers presented were "EUROSAI" (European Supreme Audit Institutions), "History of the Supreme

State Control", "INTOSAI Auditing Standards" (ISSAI), the periodic magazines "Public Audit" no. 1, 2 and 3, "Performance Audit Guideline", "AI-SAI 2011 Annual Analysis", "AI-SAI in Parliament for 2011" and "6-month Analysis January-June 2012".

In this event participated many experts in the accounting and auditing field, professors of the State University of Tirana, representatives of civil society and other state institutions partners with AI-SAI

7 AI-SAI Staff Trainings

AI-SAI staff trainings have outlined, considering the importance of raising the maximum capacity of the professional staff.

Agreements signed with several partner are still functioning effectively, especially with the Turkish Court of Accounts, the National Audit Office of Poland (NIK) and the Office of the Auditor General of Kosovo.

In February 26 until March 1, 2012, the Turkish Court of Accounts (TCA) hosted 20 auditors which were trained in the field of "Financial Audit".

Two groups of 20 auditors will be trained, in June of this year, respectively in the TCA on the "Compatibility Audit and Public Procurement" and in the NIK for "Financial Audit".

On 16-17 February at the office of the Auditor General of Kosovo, was held a seminar with the theme "Implementing Management Strategies", in which participated 30 employees.

From the trainings conducted within the institution we can identify the training on INTOSAI standards, in which have

participated so far 123 employees, divided into groups.

With much interest, 46 employees have followed the first three lectures of a full cycle on "Risk Analysis". This cycle of lectures is held by a very good connoisseur of the field, Mr. Skender Osmani, professor at the Faculty of Geology and Mining in the Polytechnic University of Tirana.

AI-SAI will soon sign an agreement with this faculty, in which the staff training occupies a very important place.

8. The AI-SAI participates to the EUROSAI/WGEA Seminar on Water Management

On April 23rd - 24th 2013, the EUROSAI/WGEA organized a Seminar on Water Management, held in Oslo, Norway.

The AI-SAI was represented in this seminar by Mrs. Marjola Lleshi, Chief Auditor and Ms. Xhuljeta Çelaj, Specialist.

In this seminar were also present representatives of the SAIs of Estonia,

France, Lithuania, Poland, Slovenia, Czechs Republic, Hungary, Latvia and Bulgaria.

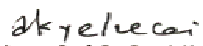
During the first day of the seminar, the SAIs of Estonia, France, Poland, Slovenia and Czechs Republic presented to the participants of the seminar the main achievements of the audits carried out in the water management field. They focused particularly on the main risk areas and brought their experiences as far as the methodology of water management auditing is concerned.

In this seminar were also present two keynote speakers, Ms. Martina Mlinaric, from the European Environmental Bureau, and Mr. Sebastian Treyer, from the Institute for Sustainable Development and International Relations, whose presentations were focused on water management in Europe from a scientific point of view.

Their presentations were also focused on the main critical aspects of the EU legislation in the field.

During the second day of the seminar, it was discussed about the INTOSAI Guideline on the Audit of Water Management issues that are going to be approved in the INTOSAI/WGEA to be held in Tallin, Estonia, on the 3rd - 5th June 2013.

- 9 Following the cooperation between Turkish Court of Accounts (TCA) and AI-SAI, the Chairman of TCA, Prof.Ass.Dr Recai Akyel has given its approval that AI-SAI may publish any of the material published in the TCA magazine, if it is considered with interes for the scientific.

	T.C. Sayıştay Başkanlığı Ankara, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Recai AKYEL President TURKISH COURT of ACCOUNTS	Our Ref:
 15 February 2013 Ref: Int.Rel/13-56	
Dr. Bujar Leskaj Chairman of the State Supreme Audit State Supreme Audit II Kontrolli i Lartë i Shtetit Bulevardi "Dëshmoret e Kombit" Nr. 3 AL Tirana ALBANIA	
Dear Dr. Leskaj,	
I received your kind letter dated 02 February 2013 and was informed that you included my presentation entitled "Enhancing the Stakeholders' Confidence: Audit Management Integrity, Accountability and the Tone at the Top" as well as a summary of the contents of the Magazine of the Turkish Court of Accounts into the second number of your scientific magazine "The Public Audit".	
I would like to extend my heartfelt thanks to you for both publishing my presentation in the magazine of your honourable Institution and sending me a copy.	
Furthermore, I would be pleased to contribute to the professional development of the auditors in AI-SAI as it has always been and thus, you can surely publish the articles in your magazine.	
Yours Sincerely	
 Assoc. Prof. Dr. Recai Akyel	
 OR Postal Address	
T.C. Sayıştay Başkanlığı İnönü Bulvarı No. 45 06100 Balgat, Ankara, TURKEY	Telephone 90(312) 295 30 30 Fax 90(312) 295 40 94 E-Mail: sayistay.baskan@sayistay.gov.tr

INFO INTOSAI

THE 63RD MEETING OF THE INTOSAI GOVERNING BOARD

Information

The 63rd meeting of the INTOSAI Governing Board was held from 20 to 21 November 2012 in Chengdu China. In this meeting there were present 81 participants from 31 different countries such as, the SAI of South Africa, China, Saudi Arabia, Austria, Bahamas, Cote d'Ivoire, Ecuador, Hungary, India, Mexico, New Zealand, Norway, Pakistan, Russian Federation, United Kingdom, United States of America and Venezuela.

There were also present representatives of seven regional groups of INTOSAI who reported about specific topics at regional level; CAROSAI - Bahamas; OLACEFS - Panama; AFROSAI - Cameroon; ASOSAI - Korea; PASAI - New Zealand; ARABOSAI - Saudi Arabia; EUROSAI - Spain. Other representatives of SAI's reported before the Board about the achievements of the Working Groups, Committees, Sub Committees, and Task Force Projects that they are included in.

During this meeting, the following results were achieved:

Endorsement of the Rules of Procedures for the XXI INCOSAI to be held in Beijing, China, from October 22 - 27, 2013.

Decision on the Beijing Declaration to be adopted by the XXI INCOSAI as the single final congress document. The Beijing Declaration will be composed of the following parts:

Part 1: Brief review of INTOSAI's achievements and fundamental experience in the past 60 years;

Part 2: Summary of the results of the two main congress themes "National Audit and National Governance" and "The Role of SAIs in Safeguarding Long-Term Sustainability of Finance Policies";

Part 3: Acknowledgement of the importance of adopting and implementing strategic planning for confirming INTOSAI's vision and core values;

Part 4: Acknowledgement of the importance of knowledge sharing and capacity building by highlighting

INTOSAI's major initiatives such as the UN Resolution on SAI Independence and the adoption and application of ISSAIs framework; Part 5: Highlighting the ISSAI on Value and Benefits of Supreme Audit Institutions - making a difference to the lives of citizens.

- Approval of the full membership of the SAI of South Sudan, raising INTOSAI's membership to 191 full members and 4 associated members.
- Approval of the INTOSAI priority themes for 2013 "Implementation of the UN General Assembly Resolution A/66/209" and "Implementation of ISSAIs and INTOSAI GOVs".
- Re-establishment of the Task Force on Strategic Planning under the umbrella of the Finance and Administration Committee.
- Establishment of the INTOSAI Standing Supervisory Committee on Emerging Issues under the chairmanship of the INTOSAI Chair to report directly to Governing Board.
- Approval of the document *INTOSAI response mechanism for emerging issues* explaining how INTOSAI will deal with emerging issues in the future.
- Decision that the Chair of the Capacity Building Committee in cooperation with IDI will act as focal points for INTOSAI's relations with the OECD-DAC and the broader development community.
- Decision that the SAI of the United Arab Emirates will be the host of the XXII INCOSAI to be held in 2016.
- Support of the establishment of a sustainable solution to handle development and maintenance of the ISSAI framework in the future.
- Decision to withdraw INTOSAI GOVs 9200, 9210, 9220 and 9230.
- Confirmation of the determination of the Governing Board to move towards a full application of all aspects of the Due

Process for INTOSAI Professional Standards by 2013, urging INTOSAI Committees, Subcommittees, Working Groups, Task Forces and Project Groups to comply with the regulations established by the Due Process.

- Transition of the Chair of 'Subcommittee 3: Promote best practices and quality assurance through voluntary peer reviews' from the SAI of Germany to the SAI of Slovakia, effective as of the 63rd Governing Board meeting 2012.
- Transition of the chair of the "Working Group on Environmental Auditing" from the SAI of Estonia to the SAI of Indonesia, effective as of XXI INCOSAI 2013.
- Transformation of the "Task Force on Global Financial Crisis: Challenges to SAIs" into the "Working Group on Financial Modernization on Regulatory.
- Reform of Financial Markets and Institutions".

1. INTOSAI Communication Policy and Communication Strategy

The Strategic Plan for the period 2011 - 2016 has identified communication as one of the six strategic priorities INTOSAI. The importance of communication is evaluated by the fact that the General Secretariats of the seven regional groups of INTOSAI are able to report during the meeting of the Board of Directors on the activities undertaken in connection with the communication strategies. The official website of INTOSAI is constantly updated and improved and about 80 executive summaries have been posted on the internet from spring 2012.

In June 2012, the General Secretariat of INTOSAI, has undertaken a study about

the actual implementation of the Communication Guidelines.⁶

This study has observed that SAIs mainly use modern means of communication with stakeholders. Official websites of organizations like the INTOSAI and the "International Journal of Government Auditing" are valuable sources of information for members of INTOSAI.

2. FAC Task Force on INTOSAI Financial Foresight

Based on the Strategic Plan 2011 – 2016, the Task Force proposals for future funding of INTOSAI, will be presented during the XXI Congress of INTOSAI. In this context, note that an organization such as INTOSAI, in the performance of knowledge exchange, ideas and experiences, should be financially independent to finance its activities through internal resources. External funding should be used only by INTOSAI for specific projects clearly describing the responsibilities. Mandatory contributions to SAI's, which are the main source of funding for the INTOSAI, should be promoted continuously. Also, the assistance and funding from donors for development projects INTOSAI should be a constant target to provide funding.

3. Auditor General Global Working Group

The Global Working Group (GWG Global Working Group) is the result of an initiative of USA SAI, which was

established in 2000. It is usually developed as an informal annual meeting of SAI's leaders. The Secretary General of INTOSAI was invited to attend for the first time the meeting of this group in 2008.

During the 13th meeting of the Working Group, in May 2012, it was decided that relations with INTOSAI should be harmonized by the Secretary General and Directors of SAI's. The Secretary General of INTOSAI shall report to the Board on significant issues and outcomes of the Working Group. The leaders of SAIs of USA, Sweden, South Africa, and Austria should advise managers of the GWG Group.

4. Cooperation between INTOSAI and international organizations and institutions

During the meeting, it was emphasized the fruitful cooperation between the INTOSAI and the United Nations, especially the UN DESA in connection with the 22nd Symposium UN/INTOSAI which was held in Vienna on March 5-7, 2013.

In a wider context of inter-organizations cooperation, reference is the INTOSAI Platform for Cooperation with the United Nations as an important initiative for both organizations. The first initiative of this project was to collect publications on the topic "SAI's Role in Combating Corruption", a *vademecum* in the fight against corruption whose fulfillment is a priority for both organizations.

Further examples of cooperation between the UN with INTOSAI are:

- Observer status of the DESA in the INTOSAI Working Group on Value and Benefits of SAIs;

⁶

<http://www.intosai.org/uploads/intkommrichtliniee.pdf>

- Consideration of the work of INTOSAI in the United Nations umbrella organization of external auditors and its specialized agencies (*UN Panel of External Auditors*);
- Cooperation between INTOSAI and the United Nations Training and Research Institute (UNITAR) and the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD);
- Cooperation between the INTOSAI Working Group on Environmental Auditing and the United Nations Environmental Program (UNEP);
- Cooperation between the INTOSAI Working Group on Accountability for an Audit of Disaster-Related Aid and the United Nations International Strategy for Disaster Reduction Secretariat (UNISDR).

5. Implementation of the Strategic Plan 2011-2016

The implementation of the Strategic Plan 2011 - 2016 is progressing quite well. Regarding the above, the information submitted by the head of the Strategic Planning so far reported that the necessary measures to implement the plan were taken in 60%. It was also informed of the need to formulate opinions and documents for

the Strategic Plan of INTOSAI for 2017-2022. For this reason, it was stressed out that it is important to promote cooperation and exchange of opinions between strategic goal Committees, Working Groups, regional and other internal organs of INTOSAI.

6. Cooperation with the Regional Working Groups

The enhancement of cooperation between INTOSAI and all seven Regional Working Groups, which was entirely in line with the Strategic Plan, and it was listed a set of Congresses and General Assemblies in the Regions held in 2012:

- XXII ASOSAI General Assembly (Jaipur, India, February 29-March 3, 2012)
- VII EUROSAI/OLACEFS Conference (Tbilisi, Georgia, September 17-19, 2012)
- XV PASAI Congress (Noumea, New Caledonia, October 2-5, 2012)
- XXII OLACEFS General Assembly (Gramado, Brazil, November 5-10, 2012).

Profile

Supreme Audit Institutions (SAI)

COURT OF ACCOUNTS OF FRANCE

“I want that by means of an active surveillance, disloyalty may disappear and the legal use of funds may be guaranteed”

Napoléon Bonaparte Paris 1807.

History

The Court of Accounts of France, during all its existence, no matter the period of time, had the motto of auditing the public money. The Court is mainly responsible for the audit of state public accounts, national public institutions, public enterprises, social insurances and private organizations funded by state or public. The Court informs the Parliament, the Government and public opinion on the regularity of these accounts. The Court

has its premises in Paris, “Palais Cambon

In reference to the history of the Court of Accounts, in 1256, the royal court issued an ordinance on the establishment of a commission, which was going to keep informed the king on the accounts situation. A few years later, in 1303, there was established the Chamber of Accounts of Paris.

In 1467, according to the ordinance of Louis XI, the accounts magistrates were permanent and could have been

replaced only in case of death, resignation or sentenced in case of flagrant infringements during the exercise of duty. This way, the accounts magistrates are permanent and this raises the independence rate in their duty.

In 1807, Napoleon, established the first Court of Accounts, which was a successor of the Chamber of Accounts of Paris, by saying: "I want that by means of an active surveillance, disloyalty may disappear and the legal use of funds may be guaranteed". This Court was centralized and unique in 1982, when there were established the regional and territorial Chambers throughout decentralization

Organization

The Court of Accounts is composed of seven chambers (judicial bodies) and each of them is headed by a President. In their composition, there are advisers, auditors, reporters and experts. For each chamber there are defined the responsibility areas. The Court is headed by the President, which is appointed by the President of the Republic.

The Court, the regional and territorial chambers, (CRTC) form a judicial order according to which the Court of Accounts is the highest court. For the judicial activities, the Court serves as the court of appeal, for the decisions given by the CRTC. The State Council serves as a supreme court for the Court of Accounts and CRTC.

All members of the Court of Accounts are magistrates with permanent status, which is regulated by statutory provisions of Public Service, not legally. Recruitment is made only to the best of ENA students (Ecole Nationale d'Administration) or (National Administration School). A specific kind

of procedure allows to be recruited a few employees a year, which may come from the supreme state administration as well. Following its mission on the state statements certification, the Court may recruit external experts which are generally from large audit cabinets or other public or private functions.

Responsibility areas covered by each Chamber:

- Chamber 1: Ministry of Finance and all other public financial institutions.
- Chamber 2: Ministry of Defense, industry, energy, tourism, foreign trade and all public bodies working in the industry area.
- Chamber 3: Ministry of Education, culture, youth and sports and correlative institutions.
- Chamber 4: Ministry of Justice, internal, foreign affairs and appeal courts of regional chamber of accounts.
- Chamber 5: Ministry of labor and social affairs, professional education and housing.
- Chamber 6: Ministry of Health and social insurance and bodies covering social insurances.
- Chamber 7: Ministry of Transports, territory management, agriculture and fisheries, environment.

Mission

The Court's mission is to ensure regularity, efficiency and effectiveness of public funds use. On response to these tasks, which are widely précised in article 47-2 of the Constitution, this institution judges, audits, evaluates and certifies. CRTC have triple competencies on local authorities and their public institutions. They audit state accounts, their management and audit budgetary

funds. They also, contribute in the public policies evaluation and their implementation conditions at local level in the context of themes polls. CRTC contribute in the transparency of information to the public, on this regard to the local democracy, by publishing their findings and observations as well as by trying to make them more comprehensive and communicate clear messages:

- to enlighten on public finances situation;
- to formulate concrete and real recommendations according to which public managers should be encouraged to change practices in a more effective and efficient way;

The Court of budgetary and financial discipline (CDBF)

The French Court of budgetary and financial discipline is a financial judicature, established in 1948.

In difference from the Court of Accounts, which audits “the accounts” and not accountants, this court has similar competences with the assize court.

The court has the competence to judge on public administrators actions and on doing this, the court might get acquainted with the actions undertaken by them, e.x orders given on different expenses. This court judges on serious error (severe) of public enterprises managers. The court rarely might consider irregularities of local executive manager’s acts (as for example the President of the Regional council, the Mayor, etc), but CDBF is not responsible for the acts signed personally by ministers, which are under the competence of the control executed by Parliament on Government.

The court is composed by an equal number of members coming from the Court of Accounts and State Council.

The council of obligatory taxes (CPO)

This council is responsible on the progress evaluation and on the economic, social and budgetary impact of all obligatory taxes. He is in charge as well of giving recommendations in every case regarding obligatory taxes.

CPO presents each year a report on its work to President of the Republic and to the Parliament

The law, date 20 April 2005, stresses out that the government is expecting for the CPO, “a full and clear picture on the level of obligatory taxes, meaning that from one side, the collected taxes from the state, local authorities and public institutions of cooperation, and on the other hand, all obligatory contributions collected on behalf of social protection institutions. CPO may be charged on request of the prime minister or Parliament commissions, specifically the finance and social affairs commission, to realize studies with regard every issue within its competences. The council might be able to analyze the situation and collections trends, in order to help the government to take right decisions on this matter.

Supervisory Council

The Supervisory Council is headed by the Court president, in his absence, it’s headed by the Dean of Presidents Chambers. The council meets on plenary sessions and ordinary sessions. During plenary sessions, the council before sending for approval the public annual report and reports stated in the Basic Law, firstly hands out the draft-report to the President of the Court or General Prosecutor, in order to be revised by them.

The members of the council are:

- The President of the Court;
- General Prosecutor which takes part in

the meetings and debates but with no vote right;

- Presidents of Chambers considered as advisers;
- High advisers;
- High advisers with special task;

Ordinary sessions are headed by the President of Court. The council is composed by the Chamber's chairmen as well as five members appointed each year by the President of the Court. The presidents of the regional and territory Chambers with the position of advisers, take part as well during these sessions even though they have taken part in the report examined by the President. The other members of the Court of Accounts have the right to participate in the Supervisory Council during ordinary sessions, with no right to vote. The council during plenary sessions, analyzes some draft-reports, separately from those considered by the council during plenary sessions, with the exception of reports regarding organizations who benefit donations.

Independence, Collegiality, Contradictory Process

These rules and principles are the guarantees of impartiality and quality in the work of the Court of Accounts.

Independence

The independence of the Court is based on its statute, which dates back to 1807. Independence is strictly related to the independence of its members, the judges of the court who have a limitless mandate and stronger legal guarantees since 2006.

The concept of independence itself is also a matter of culture, mentality and practice, and in this regard, this independence is associated with the

long experience and historical prestige of the Court.

Collegiality

Collegiality is the main feature of the organizational and decisional structure of the Court of Accounts. Where audits are carried out singularly, decisions are endorsed collegially. Even though the judge may propose "to dismiss from work or the other way round", it still remains a proposal. The collegial decision on the matter erases the personal stance of the single judge. For this reason, when the decision is published, the whole voting process on the issue is strictly secret and it is held inside the walls of the decisional chamber. Thus collegiality is the main requirement for the legitimacy and credibility of the Court.

Contradictory Process

The contradictory nature of the proceedings is a general principle in litigation, established by the European Convention on the Rights of Human and this rule applies to all of the Court proceedings. The very concept of it is quite simple, but its current application is complex due to evolutions and reforms incurred over the years. It is always sought balance between the necessity to know the view of the "auditee" and the necessity to conduct an audit in a reasonable time. The Court's decisions, in order to be useful, must be delivered in a clear manner and without undue delays.

Auditing of State Accounts

Until 2008, the procedure before the Court of Auditors was secret, written and objective. It maintained the principle of contradictory and when it

was found a violation, the Court could temporarily suspend the act, leaving the person two months to provide additional supporting documents or to pay the amount that was missing. The final decision may emerge only after this period.

In 2008, the law changed this procedure because audiences were public and the decision was not appealable.

The accountants are audited as far as the implementation of their tasks is concerned and when it results that they have operated in accordance rules, the court grants the "discharge of liabilities". If it is proved the contrary, that the court finds errors in the reflection of revenues and/or expenditures, then it declares the accountant liable and the latter should pay the damage caused with his personal income. Each chamber audits in accordance with its field competencies once a year the state accounts. State institutions in the respective districts are subjected to the auditing competencies of 26 regional chambers. The appeal of the decision is always guaranteed.

Management Audit

The Court has no jurisdiction to judge top management officials, but it can audit their management methods through the documentation provided by the accountants. In accordance the law, since 1982, it may audit the accuracy and legality of their decisions through an assessment report. This audit is a-judicial and cannot lead to a decision against the official, but it can put out surveys to their leaders, find or identify shortcomings of budgetary and financial discipline.

Auditing and Management of Public Services

In the audit of public enterprises there are not trials but special reports or opinions. Besides the legality or regularity of financial operations, it analyzes the effectiveness of the administration or organization being audited, with the intention of verifying the good use of public funds. Once a year, the Court shall prepare a public report to Parliament and to the President of the Republic, which is published in the Official Gazette. The public annual report is now divided into several publications that come out in different periods of the year: a general report and special reports for single topics.

Pursuant to the Constitution, the Court of Accounts has another mission that is the assistance of the Parliament through an annual report on the progress of the national economy and public finances orientation.

Certification of State Accounts

The law has accorded the Court the task of certification of state accounts. The first accounting year subjected to this rule was 2006. This new mission places the Court into a prominent position in the ongoing reform of state finances.

The Court shall maintain its position on the annual accounts published by the Ministry of Finance, according to the accounting rules and principles of the French state: regularity, sincerity, in the sense of a real "photographic image" of a year's results, as well as the financial situation and assets of the state at the end of the year.

Assistance to the Parliament

According to the Constitution (based on the act of 23 July 2008), the Court assists the Parliament in auditing government share, because the parliament holds the mission of public policy evaluation. In order to contribute to this task, the Court produces research reports at the request of the Senate and the National Assembly in relation to the audit of public policy. This action is part of the collaboration between the Court and the legislature power in the context of the audit of the public spending growth and the performance evaluation of public policies.

In the organization of the Court of Accounts an important place is held by the General Prosecutor and the General Secretariat.

The Prosecution Office is composed of the General Prosecutor, who is assisted by the general attorneys. The General Prosecutor is charged with the law implementation and to help the Court to clarify different issues. The Prosecution Office should follow and cooperate to implement the decisions made by the court. The Prosecution Office has traditionally been a link between the court and various state authorities.

The Prosecution Office is designed to assist the court, to analyze and conclude on reported irregularities and measures taken during their audit and to pronounce on the relative importance of the submissions.

The General Prosecutor oversees the work of the Court, in connection with the subjects that the latter should

examine or judge. On his initiative, the General Prosecutor is a guarantor of public finance and it may ask the Court to open a proceeding or reconsider a decision. It can also appeal against the decisions of regional chambers of accounts and judgments of the Court of Cassation seeking a second verification. It also monitors the execution of judgments of the Court and in general and is responsible for monitoring the progress of its work.

The General Prosecutor also plays a special role in relation to regional and territorial chambers because it must ensure the good functioning of the latter, through the presence of financial prosecutor chosen for this purpose.

General Secretariat (Supporting Structures)

It is responsible for the supporting functions such as control and administrative management. The support staff of the Court of Accounts is divided into different structures (director, office, etc.) some related directly to the General Secretariat, others under the authority of a chief service. The administrative staff serves the Court, the Attorney General and the regional and territorial chambers.

General Secretariat and Administrative Services

The first President under his authority, the Secretary General and his two deputies, elected by the judges of the Court and has also leading positions in of administrative services. Amongst administrative services, some are connected directly with the General Secretariat, others under the authority of a chief service.

Administrative services directly related to the General Secretariat

- Department of Communication
- The Public and Program Report Service
- Department of Foreign relations, External audit and Francophony
- The register of the Court of Accounts
- The Legal Service

Administrative services under the authority of a Director General

- Human Resources and Training
- Department of Finance and Audit
- IT Department
- Logistics Department
- Department of Protocol and archive.

Profile

Supreme Audit Institutions (SAI)

Bulgarian National Audit Office

The National Audit Office continues the budgetary control traditions of the Supreme Chamber of Control, which was established by law in 1880

General Information

The National Audit Office continues the budgetary control traditions of the Supreme Chamber of Control, which was established by law in 1880 and was operating until 1947.

Art. 91 of the Constitution of the Republic of Bulgaria states as follows:

(1) The National Assembly shall establish a National Audit Office to

supervise the implementation of the budget.

(2) The organization, authority and procedures by which the National Audit Office shall act shall be established by law.

According to the new National Audit Office Act adopted in December 2010, the NAO comprises a president and two vice-presidents elected by the National Assembly.

The NAO exercises control over the implementation of the budget and other public funds and activities in accordance with the NAO Act and the internationally accepted auditing standards.

The main task of the National Audit Office is to control the reliability and truthfulness of the financial statements of budget-funded organisations, the legality, efficiency, effectiveness and economy of the management of public funds and activities, as well as to provide the National Assembly with reliable information thereof.

The National Audit Office is independent in performing its operations and reports directly to the National Assembly.

The operations of the National Audit Office are performed on the basis of the following principles:

1. independence, objectivity and good faith;
2. professionalism, integrity and impartiality;
3. consistency and predictability;
4. openness and transparency;
5. trust, co-operation and constructiveness.

The NAO has an independent budget, which is part of the republican budget of the Republic of Bulgaria.

The NAO adopts an annual audit program. The National Assembly can, by virtue of its decision, assign to the National Audit Office to carry out up to five audits a year outside the audits envisaged in the annual programme.

Legal Framework

- National Audit Office Act
- **Public Sector Internal Audit Act**
- **Public Financial Inspection Act**

- [Financial Management and Control in the Public Sector Act](#)

Bulgarian National Audit Office
Strategic Development Plan 2007

2012 National Audit Office Law

Article 1. (1) This Act shall regulate the structure, functions, organisation and operations of the National Audit Office, as well as the powers of its bodies.

(2) The National Audit Office shall exercise control over the implementation of the budget and of other public funds and activities in accordance with this Act and the internationally accepted auditing standards.

Main Task

Article 2. The main task of the National Audit Office is to control the reliability and truthfulness of the financial statements of budget-funded organisations, the legality, efficiency, effectiveness and economy of the management of public funds and activities, as well as to provide the National Assembly with reliable information thereof.

Independence

Article 3. The National Audit Office shall be independent in performing its operations and shall report to the National Assembly.

Types of Audits

Article 5. (1) The National Audit Office shall carry out:

1. financial audits;
2. compliance audits of financial management;
3. performance audits;
4. specific audits.

Scope of the Auditing Function

Article 6. (1) The National Audit Office shall audit:

1. the state budget;
2. the budget of the public social security scheme;
3. the budget of the National Health Insurance Fund;
4. the budgets of municipalities;
5. other budgets adopted by the National Assembly.

Article 9. (1) The National Audit Office shall co-operate with the European Court of Auditors and supreme audit institutions of other countries in the field of external audit and shall represent the Republic of Bulgaria in international organisations of supreme audit institutions.

National Audit Office

Article 12. (1) The National Audit Office comprising a President and two Vice-Presidents shall be elected by the National Assembly.

(2) The President shall be elected for a period of 6 years and the Vice-Presidents – for a period of 7 years.

International co-operation

The international activity is closely related to the process of accession of the Republic of Bulgaria to the EU and NATO, with the expansion of the co-operation with the European Court of Auditors, SAIs of the EU member-states

and SAIs of Central and East European countries.

The National Audit Office of the Republic of Bulgaria is a member of INTOSAI, EUROSAI and the Association of SAIs of French speaking countries. NAO corresponds with about 50 SAIs on the basis of bilateral and multilateral relations.

The NAO of the Republic of Bulgaria has signed co-operation agreements with SAIs of the Republic of Lithuania, the Republic of Macedonia, Mongolia, Republic of Poland, Romania, the Russian Federation, Ukraine, the Autonomous republic of Crimea, Latvia and Georgia.

In 2000 the NAO of the Republic of Bulgaria hosted the meeting of the Presidents of SAI's of Central and East European countries, Cyprus, Malta and the European Court of Auditors.

An International Conference 'The role of Supreme Audit Institutions in combating Fraud and Corruption and their Co-operation with other Authorities' was held in Sofia in 2003.

The ALSAI is currently holding a close relationship with the Bulgarian SAI and is in the process of signing a cooperation agreement.

Profile

Supreme Audit Institutions (SAI)

STATE AUDIT OFFICE OF THE FORMER YUGOSLAVIAN REPUBLIC OF MACEDONIA

The first organs with control competencies were created before World War II. Throughout the years control organs have undergone many reforms. The SAO, as it is now

The SAO Status

The first organs with control competencies were created before World War II. Throughout the years control organs have undergone many reforms. The SAO, as it is now, was established in 1997 by the Assembly of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, according to the State Audit Law (SAL). Till June 2006, the SAO

has undergone to other four amendments.

Two recent amendments include provisions related to the mandate of audit on the public sector entities, audit planning criteria, publication of the results of the audit, compensation, staffing, policies etc.

SAO started work in early 1999, with nine employees from the former Department of Audit and Payment Operations Office. The State Audit Office is headed by the State Auditor

General and his deputy, who are elected by Parliament for a period of 10 years.

Audit Fields

- The Budget of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia;
- Budgets of local government units;
- Budgets of funds;
- Users of budget funds and their expenses;
- State-owned enterprises;
- National Bank of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia;
- Legal entities in which the state is the main shareholder;
- Political parties financed by the budget;
- Agencies and other institutions established by law;
- Other institutions that publicly funded;
- Beneficiaries of EU funds and other international institutions.

State Audit, in legal terms, has to do with:

- Review of documents, letters and reports during the controls and internal audits;
- Review of financial and accounting procedures, as well as electronic data and information systems to assess the veracity of financial statements and compliance with accounting standards;
- Review of financial transactions defined as government spending, whether in respect of expenditure specified in the law;
- Assessing whether funds are spent economically, efficiently and effectively (performance audit).

Audit Purpose

The conduct of the audits is determined in the SAO's annual program. The following entities are required to be audited at least once a year:

- Budgets (RM budget, budgets of local governments and funds);
- Users of the Budget of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia;
- Budgets of local government units;
- State-owned enterprises established by the Former Yugoslavian Republic of Macedonia;
- Political parties which are financed by the budget.

The audited entities included in the SAO's Annual Program are selected on the basis of certain criteria such as size, amount of collected public funds, risk management, or at the request of Parliament. The total number of entities, which are subject to audit at all levels, is about 2000.

The methodological framework

The SAO conducts financial (regularity) and performance audits. Government auditing is performed in accordance with the provisions of the SAO's Law, the standards of INTOSAI and the IFAC's Code, the INTOSAI Code of Ethics, and the legislation in force in the Former Yugoslavian Republic of Macedonia. The SAO has drafted a Financial and Performance Audit Manual, which are constantly evolving, taking into account best practices of the international community.

Publications

The SAO presents an annual report on the audits and its operation of the past year, no later than September 30th of

the current year. This report includes information on the implementation of recommendations, the identified systemic weaknesses in internal controls, as well as corruption cases reported by the State Anti-Corruption Commission. In the report are presented the auditing reports on the implementation of the Budget of the Former Yugoslavian Republic of Macedonia, the budgets of ministries and state-owned funds defined by the law. Audit reports containing findings of significant irregularities may be presented to the Parliament before the presentation of the Annual Report. These annual reports are also published on SAO's website.

Also, the SAO publishes its newsletter, which has been published for the first time in December 2005. The State Auditor General informs the public about the results of audit in accordance to the circumstances of the case.

The funding

SAO's activity is financed by:

- State Budget (for budget users and beneficiaries of EU funds and other international funds);
- Fees received from entities, in accordance with the SAO fees approved by Parliament.

Structure

The SAO consists of 11 organizational units and currently has 79 employees. Its purpose is to reach the number of

125 employees, who will provide optimal performance in its activity.

Membership

The State Audit Office is a member of:

- INTOSAI since March 29th, 2001;
- EUROSAI since May 31st, 2002;
- Working Group on Environmental Auditing (WGEA), since October 2002;
- INTOSAI IT Working Group, since December 2005.

The Albanian SAI is currently working to achieve soon the signature of a Cooperation Agreement with the State Audit Office of Former Yugoslavian Republic of Macedonia.

and Herzegovina, which contributes to reliable reporting on utilization of budget resources, transparent and good quality management by public resources, expenditures and state property.

2) Auditing Office informs responsible institutions and the public about its findings and recommendations by timely publishing auditing reports, and by other forms of informing, if these are relevant.

3) Auditing Office is apolitical and it is not to support or to be in connection with any political party.

Article 11

(Auditing framework)

1) According to the provisions of this Law, competence of Auditing Office includes all public institutions of Bosnia and Herzegovina, including the following:

- a) Parliament;
- b) Presidency;
- c) Council of ministers and government-financed institutions;
- d) Extra-budgetary funds that may be projected by the Law;

(2) Competencies include the following as well:

a) Funds in the form of a loan or a grant to Bosnia and Herzegovina ensured by international agencies and organizations for a certain institution or project in Bosnia and Herzegovina.

b) Funds ensured from the budget for any other institution, organization or body.

(3) Competencies of Auditing Office also imply the company with 50 % of state ownership share in it plus one share or more.

(4) Auditing includes all financial, administrative and other activities, programs and projects managed by one

or several institutions and bodies of Bosnia and Herzegovina from this Article, including processing and revenues from sale of property, privatization and concessions.

Article 20

(Auditing Office)

1. Auditing Office is supreme institution for audits of institutions of Bosnia and Herzegovina, with its headquarters in Sarajevo.

2. Auditing Office may decide to establish regional offices where these are needed and their establishment economically justified.

3. Auditing Office consists of: Auditor General, deputies Auditor General, auditing personnel (auditors) and office clerks.

INTERNATIONAL COOPERATION

Since its establishment, the Audit Office of the Institutions of Bosnia and Herzegovina has been engaged in international cooperation with supreme audit institutions of other countries and regional and international associations of public sector auditing institutions, as well as other relevant institutions. International cooperation is aimed at facilitating the exchange of experience, skills and information, informing international public on results and activities of the Office and fostering the proper image of the Office as a professional and expert audit institution. It is also aimed at exploring development trends and contributing to the development of the audit practice.

International cooperation of the Audit Office of the Institutions of Bosnia and Herzegovina is practiced through:

1. Membership in international professional associations and activities undertaken within these associations.

Profile

Supreme Audit Institutions (SAI)

AUDIT OFFICE OF THE INSTITUTIONS OF BiH

OBJECTIVES

To provide, on the basis of audits, independent opinions on budget execution and financial statements, use of resources and management of state property within the Government and state institutions of B&H thereby contributing to reliable reporting on execution of appropriate budgets and transparent and quality management of public revenues, expenditures and property in B&H. The Office informs relevant institutions and general public on audit findings and recommendations by timely and public publishing of audit reports. The Office is a non-political

institution and may not support or be associated with any political party.

LAW

ON AUDITING INSTITUTIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

I. GENERAL PROVISIONS

Article 3

(Goals)

1) Major goal of audit conduct by Auditing Office is to ensure independent opinions on budget executions and financial reports, use of resources and management of the state property by Council of Ministers, budget and public institutions in Bosnia

The Audit Office has been a member of INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions) since 2001 and EUROSAI (European Organization of Supreme Audit Institutions) since 2002. The Office actively participates in the activities of these organizations (congresses, training programmes, research activities, etc.) which are being aimed at improving the public sector auditing practice and fostering coordination between state audit institutions;

2. Since its establishment, the Audit Office, together with the audit offices of the entities of Bosnia and Herzegovina, has been involved in the institutional cooperation programme with the Swedish National Audit Office which has been implemented under the Memorandum of Understanding signed between audit offices in BiH and the SNAO. Activities taken in this respect include training programmes, primarily in the fields of financial and performance auditing, but the project, in its initial phase, also included providing technical assistance to the three audit offices in BiH. The project has been implemented in multiple stages and 2012 has been agreed to be the project end date.

3. The Audit Office successfully develops bilateral cooperation with other SAIs in the form of joint seminars, visits, exchange of experiences, audit skills and information.

4. A very important aspect of international cooperation of the Audit Office is the cooperation with the **European Court of Auditors (ECA)**. The Audit Office of the Institutions of BiH, together with the SAIs of Albania, Montenegro, Croatia, Macedonia and Turkey, has its representative in the committee of liaison officers within the Network of Candidate and Potential Candidate Countries and the ECA, and also participates actively in the work of Network's working groups.

5. Besides cooperation with other SAIs and professional organizations, the Audit Office continuously establishes and maintains contacts with other international institutions/organizations such as: World Bank, USAID, SIGMA, GRECO, etc.

The Albanian SAI is in the process of establishing a close cooperation relationship with the BiH SAI within 2013.

seria : botime KLSH-02/2013/12

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267
Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: klsh@klsh.org.al